

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Socialinės politikos katedra

Justina Žutautaitė

Socialinės politikos studijų programa
Magistro darbas

**Dirbantys studentai ir aukštojo mokslo marketizacija: Vilniaus
universiteto atvejis**

Darbo vadovas: prof. Arūnas Poviliūnas

Vilnius
2023

Dirbantys studentai ir aukštojo mokslo marketizacija: Vilniaus universiteto atvejis

SANTRAUKA

Šiame darbe siekiama aprašyti, kaip reiškiasi aukštojo mokslo marketizacija, ir ištirti, kokią įtaką su aukštojo mokslo marketizacija siejami veiksniai daro Vilniaus universiteto studentų pasirinkimams, derinant studijas ir darbą. Keliamos prielaidos, kad aukštojo mokslo marketizacija, besikeičiantis studento-darbuotojo vaidmuo bei Lietuvos, kaip posovietinės šalies, raidos specifika, daro įtaką studentų apsisprendimui dirbti apmokamą darbą ilgas valandas (t. y., 20 val. per savaitę ir ilgiau) studijų laikotarpiu. Analizuojamos Vilniaus universiteto studentų, dirbančių ilgas valandas, patirtys ir dėstytojų bei studentų nuostatos apie studentų darbo ir studijų derinimą. Kokybinis tyrimas papildomas Europos aukštojo mokslo erdvės studentų apklausos Eurostudent VII (2018-2021) rezultatais. Remiantis pusiau struktūruotų giluminių interviu bei antrinių statistinių duomenų analize, ištiriami veiksniai, skatinantys Vilniaus universiteto studentus dirbti ilgas valandas. Teigiama, kad studentų sprendimą dirbti lemia ne tik finansinės priežastys ir noras įgyti patirties darbo rinkoje, bet ir su aukštojo mokslo marketizacija siejami reiškiniai, tokie kaip mažas studijų krūvis bei motyvacijos mokytis stoka dėl nepasiteisusių lūkesčių studijoms. Prie to prisideda ir Lietuvos ekonominis, socialinis ir kultūrinis kontekstas – palyginti žemos gyventojų pajamos, ekonominio saugumo ir darbo kaip vertybės suvokimas, menka socialinė parama studentams bei darbdavių, teikiančių prioritetą vidutiniais įgūdžiais ir lankstumu pasižyminčiais darbo jėgai, poreikiai. Keliamą prielaidą, kad universiteto administracijos bei dėstytojų prisitaikymas prie dirbančių studentų poreikių gali paskatinti akademinį standartų žemėjimą ir pasyvaus studentų-dėstytojų santykio formavimąsi. Nors darbas ilgas valandas nebūtinai lemia studentų pažymių suprastėjimą, tačiau atima reikšmingą dalį laiko iš studijų bei laisvalaikio, sumažina studentų galimybes kokybiškai dalyvauti studijų procese ir įsitraukti į universiteto bendruomenę. Studijų ir darbo derinimo strategijos varijuoja tarp studijų kryptų bei pakopų – teigiama, kad didelis studijų krūvis kai kuriose studijų programose gali atbaidyti potencialius studentus, esančius žemesnėje socioekonominėje padėtyje, kadangi tokiose studijų programose jie neturėtų galimybių savęs išlaikyti dirbdami. Galiausiai, aptariamos priemonės, kurios, tyrime dalyvavusių studentų ir dėstytojų nuomone, galėtų padėti spręsti studijų ir darbo derinimo problemas. Siūloma platesnė įvairių interesų grupių diskusija, kuri leistų pasirinkti tolesnę aukštojo mokslo politikos Lietuvoje kryptį.

Working students and marketisation of higher education: The case of Vilnius university

SUMMARY

The purpose of this thesis is to describe how the marketisation of higher education is manifested, and to investigate the influence of the factors associated with the marketisation of higher

education on the choices of Vilnius University students to combine studies and work. It is assumed that the marketisation of higher education, the changing role of the student-employee and Lithuania's development path as a post-Soviet country influence students' decision to work long hours (i.e., spend 20 hours a week and more in paid employment during learning periods). The experiences of Vilnius University students who work long hours and the attitudes of lecturers and students on combining work and studies are analysed. The qualitative study is supplemented by the results of the Eurostudent VII (2018-2021) survey of students in the European higher education area. Based on semi-structured in-depth interviews and analysis of secondary statistical data, the factors that encourage Vilnius University students to work long hours are investigated. It is argued that students' decision to work is determined not only by financial reasons and the desire to gain experience in the labour market, but also by phenomena associated with the marketisation of higher education, such as low study demands and lack of motivation to learn due to unfulfilled expectations for their study programme. The economic, social and cultural context of Lithuania may also contribute to the students' decision to work long hours, namely the relatively low income of the population, the perception of economic security and work as a value, the low levels of social assistance for students, and the employers' preference for mid-skilled flexible workforce. It is assumed that the adaptation of the university administration and teachers to the needs of working students can lead to the lowering of academic standards and the formation of a passive student-teacher relationship. Although working for long hours does not necessarily lead to a decrease in students' grades, it takes away a significant part of their time from studies and leisure, as well as reduces their opportunities to actively engage in the study process and get involved in the university community. Strategies for combining studies and work vary between study fields and levels – it is argued that the high study demands in some study programmes may discourage some potential students from lower socioeconomic status from enrolling in such programmes due to the lack of opportunities to support oneself while working. Finally, measures that, according to the students and lecturers who participated in the study, could help solve the issues related to combining studies and work, are discussed. A broader discussion of various stakeholder groups is proposed, which would allow choosing the further direction of higher education policy in Lithuania.

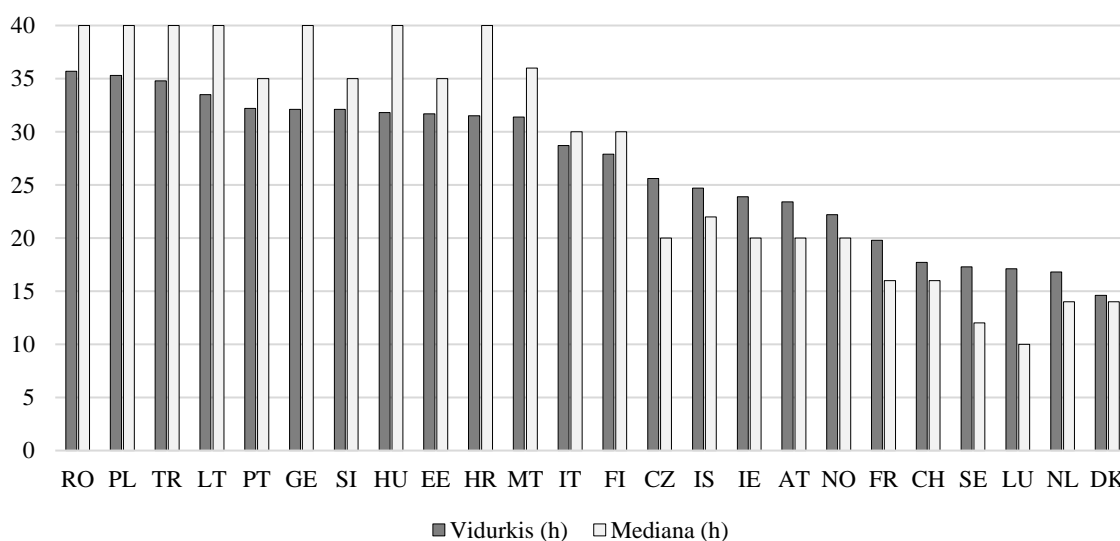
Turinys

Įvadas.....	4
1.1. Aukštojo mokslo marketizacija	8
1.1.1. Aukštojo mokslo marketizacija istoriniame kontekste	9
1.1.2. Išaugusi privataus finansavimo dalis aukštajame moksle	10
1.1.3. Universitetas kaip įgūdžių, reikalingų žinių ekonomikoje, teikėjas.....	11
1.1.4. Iš verslo perimtų vadybos principų įsigalėjimas	12
1.1.5. Aukštojo mokslo marketizacijos „šalutiniai efektai“	13
1.2. Besikeičiantis studento-darbuotojo vaidmuo.....	15
1.2.1. Instrumentinis požiūris į studijas ir studento-vartotojo metafora.....	15
1.2.2. „Save parduoti“ siekiančio studento metafora.....	16
1.3. Alternatyvūs požiūriai į aukštąjį mokslą	17
1.4. Lietuvos ekonominis, socialinis ir kultūrinis kontekstas	20
2. Tyrimo metodika	23
2.1. Tyrimo metodai ir instrumentai	23
2.2. Atranka.....	25
2.3. Tyrimo eiga ir organizavimas	27
2.4. Duomenų analizės metodika	27
2.5. Duomenų apžvalga ir apribojimai.....	28
3. Tyrimo rezultatai	30
3.1. Veiksniai, skatinantys studentus dirbti ilgas valandas.....	30
3.1.1. Eurostudent VII rezultatų apžvalga	30
3.1.2. Interviu analizė	33
3.2. Darbo ir studijų derinimo poveikis studijų kokybei	43
3.3. Darbo ir studijų derinimo poveikis asmeninei gerovei.....	48
3.4. Studijų ir darbo derinimo strategijos tarp skirtingų studijų kryptių ir pakopų.....	49
3.5. Priemonės, kurios padėtų spręsti problemas, kylančias dėl studijų ir darbo derinimo	54
Išvados.....	57
Šaltiniai.....	62
I priedas. Interviu transkripcijos.....	69

Įvadas

Karjeros mugės, gyvenimo aprašymų kurpimas, (dažnai) neapmokamos praktikos ir darbo paieškos yra studentų realybė nuo pat ankstyvųjų studijų metų. 24-iose Europos aukštojo mokslo erdvės šalyse atliktas Eurostudent VII (2018-2021 m.) apklausų tyrimas rodo, kad darbą su studijomis derinančių studentų dalis siekia 80 proc., be to, vis daugiau studentų dirba ilgą valandą. Pastebima tendencija, kad dirbantys studentai dažniau būna vyresni, vėlesniuose kursuose, (šiek tiek) dažniau yra pirmos kartos studentai (t. y., nestudijavusių tėvų vaikai), studijuojantys socialinius ar humanitarinius mokslus. Tačiau tai nepaaiškina gana didelių skirtumų tarp valstybių – koks studento pragyvenimo lygis yra laikomas „normaliu“, koks darbo ir studijų intensyvumas yra įprastas (Beerens, 2021). Tendencija dirbti daugiau nei 20 valandų per savaitę bei iš atlyginimo gauti pagrindines pajamas ypač ryški Vidurio ir Rytų Europoje. Lietuvoje semestro metu teigė dirbantys 54 proc. apklaustųjų (kiek mažiau nei Europos vidurkis – 60 proc.). Visgi, dirbantys Lietuvos studentai tai darė vidutiniškai ilgesnes valandas nei dauguma europiečių – jie darbui skyrė 33,5 val. per savaitę (palyginti su 26,4 val. Europos vidurkiu)¹. Be to, šio rodiklio mediana Lietuvoje siekė 40 val., o tai reiškia, kad bent pusė dirbančiųjų studentų dirbo pilnu etatu² arba dar ilgiau. Tokia aukšta mediana vyrauja tik septyniose iš 24 valstybių, kai, pavyzdžiui, Liuksemburge ji siekia vos 10 val. per savaitę (žr. pav. 1). Dažniau nei kas ketvirtas Lietuvos studentas teigė matantis save pirmiau kaip darbuotoją negu kaip studentą (27 proc. palyginti su 20 proc. Europos vidurkiu) (Hauschildt et al., 2021).

Pav. 1. Dirbančiųjų studentų apmokamam darbui skiriamas laikas per savaitę semestro metu



Šaltinis: Eurostudent VII (2018-2021)

¹ Lietuvoje Eurostudent VII apklausa vykdyta dar neprasidėjus COVID-19 pandemijai (2019 m. pavasarį).

² Ar jo ekvivalentą, jeigu užsiėmė individualia veikla.

Europos studentai dažnu atveju yra labiau užimti negu kiti darbingo amžiaus žmonės – darbas, paskaitų lankymas, individualus studijoms skiriamas laikas vidutiniškai užima 47 val. per savaitę (Lietuvoje vidutiniškai 51 val.). Tarp virš 20 val./sav. dirbančių studentų šis rodiklis vidutiniškai siekia net 62 val. – bent jau teoriškai, toks krūvis yra didesnis nei maksimaliai leidžiama dirbti pagal Europos Sąjungos šalyse galiojančius įstatymus. Tokie rezultatai kelia susirūpinimą dėl vadinamojo „laiko skurdo“ (Vickery, 1977) – situacijos, kai žmogaus gyvenimo kokybė ir asmeninė gerovė prastėja dėl nespėjamų atlikti būtinų veiklų. Darbas studijų metu išties gali turėti neigiamų padarinių sveikatai ir, dėl laiko stokos, priversti studentus atsisakyti tokių vertingų veiklų kaip mokymasis, įsitraukimas į universiteto bendruomenę, socializacija ar poilsis (Creed et al., 2015; Desimone, 2008; Moulin et al., 2013; Riggert et al., 2006; Carney et al., 2006). Tyrimai rodo, kad itin daug laiko darbui skiriantys studentai pasižymi prastesniais akademiniais rezultatais (Callender, 2007; Beerkens et al. 2011) bei dažniau meta studijas (Hovdhaugen, 2013). Eurostudent VII apklausoje dalyvavę studentai, semestro metu dirbantys virš 20 val. per savaitę, nors ir neketino mesti studijų dažniau nei nedirbantys studentai, tačiau skyrė gerokai mažiau laiko mokymuisi, patyrė daugiau sunkumų derindami atsakomybes ir prasčiau vertino savo akademinius pasiekimus (Hauschildt et al., 2021). Be to, tokie studentai yra labiau linkę bent porai semestrų sustabdyti studijas (darbas viena pagrindinių to priežasčių) bei rečiau pasinaudoja galimybe išvykti studijų mainų į užsienį, bijodami prarasti darbą (Masevičiūtė et al., 2018). Tiesa, net ir tais atvejais, kai studentų pažymiai dėl darbo nenukenčia (Neyt et al., 2019), tai nebūtinai reiškia, kad pati studijų kokybė išlieka aukšta – gali būti, kad akademiniai reikalavimai yra gana žemi ir nekeliantys iššūkių.

Net 90 proc. apklaustų Lietuvos studentų teigė esantys nepatenkinti savo savaitiniu laiko biudžetu tuometinį studijų semestrą. Ypač įdomu tai, kad dauguma šių studentų (51 proc.) indikavo norintys daugiau laiko skirti darbui, o 38 proc. – studijoms (Hauschildt et al., 2021). Toks rezultatas gali kiek nustebinti, turint omenyje, kad Lietuvos studentai ir taip skiria darbui daugiau valandų negu Europos vidurkis. Tad kaip paaiškinti tokius gana netikėtus Lietuvos studentų norus? Kodėl tiek daug jų dirba ilgas valandas? Šiems apklausos rezultatams paaiškinti reikalinga gilesnė interpretacija ir institucinių, socialinių bei ekonominių priežasčių analizė.

Veiksniais, skatinančiais ilgas studentų valandas Lietuvoje, galima laikyti žemas gyventojų pajamas (tėvai negali išlaikyti studijuojančių vaikų) bei darbo rinkos specifiką (darbdaviai siekia pritraukti lanksčią vidutinius įgūdžius turinčią darbo jėgą, t. y. studentus). Tačiau potencialiai geriausiai studentų pasirinkimą dirbti paaiškina veiksniai, siejami su aukštojo mokslo *marketizacija*. Šiuo atžvilgiu itin aktualus Mägi et al. (2012) tyrimas apie pilnu etatu dirbančius bakalauro studentus Estijoje. Autorės teigia, kad esminė priežastis, kodėl pilnu etatu dirbantys studentai vis vien sugeba sėkmingai pabaigti studijas, yra universitetų marketizacija.

Marketizaciją galima glaustai apibrėžti kaip procesą, kurio metu produktai ir paslaugos perkeliamos iš viešosios į rinkos sritį, dažnai siekiant sumažinti valstybės patiriamus kaštus ir tuo pačiu pagerinti efektyvumą ir produktyvumą (Furedi, 2011). Aukštajame moksle marketizacijos procesas prasidėjo vėlyvajame XX a., siekiant padidinti studentų galimybes rinktis, o švietimo paslaugų teikėjams – atkreipti daugiau dėmesio į studentų poreikius bei inovacijas mokyme bei moksle. Politikos formuotojai tikėjo, kad įvairesnė akademinė sistema geriau patenkins visuomenės poreikius ir atneš didesnę socialinę ir ekonominę naudą (Dill ir Teixeira, 2000). Vis dėlto, gausu kritikų, teigiančių, kad aukštojo mokslo marketizacija atnešė daugiau neigiamų negu teigiamų pasekmių švietimo kokybei (John ir Fanghanel, 2016; Molesworth, Scullion ir Nixon, 2011; Olssen ir Peters, 2005).

Nors dažniausiai aukštojo mokslo marketizacijos procesas aprašomas anglosaksiškų šalių kontekste, jis neaplenkė ir Baltijos bei kitų posocialistinių šalių; jose susiformavo dualistinė aukštojo mokslo finansavimo sistema, kurioje derinami tiek rinkos, tiek valstybės planavimo mechanizmai (Smolentseva, 2022). Aukščiau minėtame Mägi et al. (2012) tyrime analizuojama, kaip po nepriklausomybės atgavimo pradėti struktūriniai pokyčiai Estijos švietimo sistemoje galimai turėjo įtakos išaugusiam pilnu etatu dirbančių studentų skaičiui. Autorės atseka procesus, kaip Estijos aukštųjų mokyklų modelyje vis didesnė finansavimo dalis ėmė priklausyti nuo pritrauktų ir išlaikytų studentų skaičiaus. Kad išsilaikytų, universitetai ėmė siūlyti daug valstybės nefinansuojamų vietų, tuo pačiu stengdamiesi patirti kuo mažiau kaštų. Šioje paradigmoje, universitetas veikia kaip paslaugų teikėjas, o studentai laikomi vartotojais, kurių poreikius reikia patenkinti. Anot autorių, pasyvi studentų rolė ir orientacija į diplomą kaip į galutinį produktą neigiamai veikia patį studijų procesą. Kadangi universitetas ir dėstytojai yra suinteresuoti išlaikyti studentus, dėstytojai bando sudaryti patogias sąlygas dirbantiems studentams ir mažina kursų reikalavimus, atsiranda pažymių infliacijos fenomenas. Menkai įtraukūs dėstyimo metodai perpildytose klasėse taip pat mažina studentų motyvaciją stengtis dėl lankomumo ar studijų rezultatų. Autorės pastebi, kad studentai dažnai būna nusivylę studijų turiniu ir norėtų įgyti daugiau praktinių ir darbo rinkai aktualių žinių, taigi, norėtų dar didesnės universiteto marketizacijos. Tačiau su tuo nebūtinai sutinka į akademiškumą ir bendrąjį išsilavinimą orientuoti dėstytojai. Autorės kelia prielaidą, kad nepasiteisinę dalies studentų lūkesčiai studijoms bei menki akademiniai reikalavimai prisideda prie to, kad darbą jie ima matyti kaip naudingesnį laiko praleidimo būdą ir jaučiasi labiau įsipareigoję savo darbdaviams negu universitetui. Autorės teigia, kad universitetų marketizacija, turėjusi pagerinti jų efektyvumą, studijų prieinamumą ir kokybę, iš tiesų neigiamai paveikė Estijos aukštojo mokslo kokybės raidą. Šis darbas padės išsiaiškinti, ar tokios prielaidos yra taikytinos ir Lietuvos atvejui, t. y., ar aukštojo mokslo

marketizacija gali būti atsakinga už plačiai paplitusį studentų darbą ilgas valandas Lietuvoje, konkrečiau, Vilniaus universitete (VU).

Šio darbo **objektas** – Vilniaus universiteto studentų, dirbančių ilgas valandas (20 val. per savaitę ir ilgiau), patirtys ir dėstytojų bei studentų nuostatos apie studentų darbo ir studijų derinimą. Darbo **tikslas** – aprašyti, kaip reiškiasi aukštojo mokslo marketizacija, ir ištirti, kokią įtaką su aukštojo mokslo marketizacija siejami veiksniai daro Vilniaus universiteto studentų pasirinkimams, derinant studijas ir darbą. Šio tikslo siekiama įgyvendinant žemiau išvardytus **uždavinius**:

1. Aprašyti aukštojo mokslo marketizacijos reiškinį ir paaiškinti, kaip jis susijęs su studentų darbo ir studijų derinimu.

2. Ištirti veiksnius, kurie skatina Vilniaus universiteto studentus dirbti ilgas valandas (20 val. per savaitę ir ilgiau).

3. Išanalizuoti, kaip darbas ilgas valandas veikia studentų asmeninę gerovę bei studijų kokybę.

4. Palyginti, kaip skirtingų studijų programų ir pakopų studentai derina darbą ir studijas.

5. Aptarti dėstytojų ir studentų rekomenduojamas priemones, kurios, jų nuomone, turėtų padėti spręsti studijų ir darbo derinimo problemas.

Studentų darbo ilgas valandas fenomenas yra aktualus iš socialinės politikos perspektyvos. Viena vertus, studentų darbas gali indikuoti, kad kai kuriems jų tenka dirbti dėl finansinių priežasčių, apribojant jų galimybes skirti deramą dėmesį studijoms. Tokios sąlygos gilina įvairias nelygybes – pvz., galima kelti prielaidą, kad tam tikras studijų programas, pasižyminčias aukštais akademiniais reikalavimais, dažniau rinksis asmenys, kuriems nereikia patiems savęs išlaikyti. Kai kuriems asmenims darbo atsisakymas arba krūvio mažinimas ne visada yra įmanomas ir gali reikšti „normalaus“ pragyvenimo lygio netekimą, tad šie studentai rizikuoja perdegimu, prastesniais akademiniais rezultatais, ar net iškritimu iš studijų, o tai gali reikšti prastesnes karjeros perspektyvas ateityje. Kita vertus, studentų darbas ilgas valandas gali indikuoti studijavimo „iš inercijos“ ar „dėl diplomo“ fenomeną – situaciją, kai tiek studento, tiek valstybės resursai iš esmės yra švaistomi nekokybiškoms studijoms.

Nepaisant to, kad studentų darbas gali turėti neigiamų pasekmių tiek patiems studentams, tiek šalies švietimo kokybei apskritai, šis fenomenas Lietuvoje nėra giliau nagrinėtas tarp akademikų bei nesulaukia politikų dėmesio. Panašu, kad tiek patys studentai³, tiek universitetai, tiek politikos

³ Išimtimi galima laikyti studentų judėjimą „Šauksmas“, kurie Lietuvos universitetų studentų savivaldose bei savo publikacijose kelia kritiškus klausimus dėl darbo studijų metu.

formuotojai priima intensyvų darbą studijų metu kaip neišvengiamą normą. Šis tyrimas galėtų būti vienas pirmųjų žingsnių gilinant Lietuvos studentų darbo ilgas valandas reiškinių supratimą. Tyrimo rezultatai galėtų paskatinti diskusiją ne tik VU ar kitų aukštųjų mokyklų viduje, tačiau ir tarp platesnių visuomenės grupių – (būsimų) studentų tėvų, politikų, darbdavių. Dialogas šia tema galėtų leisti pasiūlyti alternatyvą (žinoma, jeigu visuomenės nariai sutinka, kad ji yra reikalinga) – tokią, kurioje studentas turėtų glaudesnę ryšį su universitetu ir teiktų pirmenybę studijoms, o ne darbui. Kitas kelias – studentų darbas ateityje galėtų tapti dar labiau normalizuojamas, o universitetinės studijos palapsniui prarastų aktualumą darbo rinkoje ir būtų (dalinai) pakeistos kitais žinių ir įgūdžių lavinimo būdais. Duomenys, kokiu mastu yra paplitęs studentų darbas tarp skirtingų aukštojo mokslo įstaigų ar studijų programų, leistų identifikuoti, ar ir kokie pokyčiai yra reikalingi.

Toliau šiame darbe analizuojama teorinė literatūra (1 skyrius), susijusi su aukštojo mokslo marketizacijos reiškiniu (1.1.) ir besikeičiančiu studento-darbuotojo vaidmeniu (1.2.) bei keliamos prielaidos, kaip su marketizacija siejami veiksniai gali paskatinti studentų darbą. Pristatomos ir akademikų siūlomos alternatyvos aukštojo mokslo marketizacijai (1.3.). Aptariami Lietuvos ekonominiai, socialiniai ir kultūriniai veiksniai, taip pat galintys paskatinti studentų darbą (1.4.). 2 skyriuje aptariama tyrimo metodika (giluminiai pusiau struktūruoti interviu su studentais ir dėstytojais bei antrinė statistinių duomenų analizė). 3 skyriuje pristatomi empirinio tyrimo rezultatai – aptariami Eurostudent VII apklausoje bei informantų atsakymuose identifikuoti veiksniai, skatinantys studentus dirbti ilgas valandas (3.1.), darbo ir studijų derinimo poveikis studijų kokybei (3.2.) bei asmeninei gerovei (3.3.), lyginamos studijų ir darbo derinimo strategijos tarp studijų kryptių bei pakopų (3.4.). Galiausiai, identifikuojamos priemonės, kurias studentai ir dėstytojai įvardija kaip galinčias padėti spręsti problemas, kylančias dėl darbo ir studijų derinimo, atskleidžiant keletą sprendimų grupių, palaikančių arba dar didesnę aukštojo mokslo marketizaciją, arba puoselėjančių alternatyvų požiūrį į aukštąjį mokslą (3.5.).

1.1. Aukštojo mokslo marketizacija

Aukštojo mokslo marketizacija yra sąvoka, kurią akademikai dažnai pasitelkia aprašydami keletą paralelių ir glaudžiai susijusių procesų, vykstančių nuo maždaug 1980-ųjų. Dažniausi iš jų – išaugusi privataus finansavimo ir sumažėjusi viešojo finansavimo dalis aukštajame moksle; orientacija į studentų įsidarbinimo galimybes (angl. *employability*) žinių ekonomikoje; bei iš verslo perimtų vadybos principų įsigalėjimas aukštojo mokslo institucijose. Visi šie aspektai analizuojami skyreliuose žemiau. Dažnai marketizacijos sąvoka pasitelkiama kaip būdas vienu žodžiu charakterizuoti bendrą aukštojo mokslo „būklę“. Tokias sąvokas galima priskirti *zeitdiagnose* kategorijai, t. y., „laikmečio diagnozėms“, kurios kyla iš sociologinio poreikio atsakyti į

egzistencinius klausimus „kas mes esame“ ir „kokia yra mūsų epochos prigimtis“ (Giddens, 1997). Yra ir kitų „diagnozių“, kurios dažnai pasitelkiamos kaip aukštojo mokslo marketizacijos sinonimai – akademinis kapitalizmas (Leslie ir Slaughter, 1997), žinių kapitalizmas (May, 2005), neoliberalus vadybiškumas (Rhoades ir Slaughter, 2004), ekonomizmas ir globalizmas (Šaulauskas ir Bumblauskas, 2009) ir t. t. Visgi, prieš aptariant gana abstrakčius bruožus, kuriais pasižymi šiuolaikinis „marketizuotas“ universitetas, verta pastebėti, kad empirinė realybė (pvz., konkrečiame universitete ar fakultete vykstantys procesai) gali būti daugiau ar mažiau nutolusi nuo šių „diagnozių“ (Välimaa ir Hoffman, 2008). Taigi, čia aptariamoms teorinėms įžvalgoms bus validuojamos arba paneigiamos atliekant empirinį tyrimą ir analizuojant konkrečias VU studentų ir dėstytojų patirtis ir nuostatas.

1.1.1. Aukštojo mokslo marketizacija istoriniame kontekste

Pirmiausia, svarbu suprasti, kas buvo *prieš* tariamąjį marketizuotą aukštąjį mokslą. Šaulauskas ir Bumblauskas (2009) išskiria tris europietiškojo *universitas* egzistavimo periodus, kuriuos galima laikyti idealiais tipais. Viduramžiais, universiteto *modus operandi* buvo paremtas multicentrizmu (įvairių socio-kultūrinių, teisinių ir ekonominių praktikų ko-egzistavimu) ir betarpišku (iš lūpų į lūpas) kompetencijų perdavimu iš mokytojo mokiniui. Toks klasikinis universitetas ryškiausiai pasižymėjo pamatinių tiesų paieškomis, svarstymu, kas yra žmogaus egzistencija, grožis ir gėris, kur yra žinojimo ribos ir t. t.

Antrasis periodas prasidėjo susikūrus moderniai nacionalinei valstybei. Valstybė akademinus tinklus įtraukė į savo struktūrą, žinios tapo labiau specializuotos ir susiaurintos į konkrečias akademinės disciplinas, bei perduodamos ne tik iš lūpų į lūpas, bet ir raštu. Vis dėlto, net ir išaugus valstybės įtakai, pamatiniai universiteto principai, tokie kaip akademinė laisvė ir nešališkumas, buvo išlaikyti. Kadangi aukštojo mokslo institucijos nebuvo pelno siekiančios organizacijos ir dažniausiai finansuojamos valstybės, akademikų statusas ir veiklos principai buvo ypač menkai siejami su rinkos mechanizmais. Be to, universitetai turėjo ilgą autonomiškumo tradiciją (Slaughter ir Leslie, 1997). XX a. pradžioje Europoje idealu laikytas vadinamasis Humboldto universiteto modelis, pavadintas Prūsijos švietimo reformų iniciatoriaus vardu. Pagal šį modelį, valstybė turėjo užtikrinti, kad akademikai galėtų netrukdomai siekti žinių be sektorinių interesų įsikišimo. Manyta, kad universitetas yra pokyčių visuomenėje katalizatorius, o mokslo rezultatai (nebūtinai tiesiogiai) ves prie valstybės gerbūvio. Akademinė laisvė turėtų savaime garantuoti švietimo ir mokslo aktualumą visuomenei (Fallon, 1980; Teichler, 2014; Neave, 2012).

Trečiąjį *universitas* raidos etapą Šaulauskas ir Bumblauskas (2009) įvardija kaip modernų ekonomizmą ir globalizmą. Jis paremtas specializuotų žinių standartizuotu unifikavimu, t. y.

„vidutiniškumo universalizavimu“ (p. 11). Aukštasis mokslas suvokiamas kaip masinė viešoji gėrybė – deelitizuota, demokratizuota ir lengvai prieinama. Kompetencijos perduodamas medijuotais būdais – per vadovėlius, nuotoliu, masines paskaitas, standartizuotus testus ir pan. Tokias tendencijas gerai iliustruoja 1999 m. inicijuotas Bolonijos procesas, kuriuo, be kita ko, siekiama padidinti Europos aukštojo mokslo ir studijų tarptautinį konkurencingumą ir patrauklumą, rengti aukštos kvalifikacijos specialistus Europos darbo rinkai, užtikrinti kuo didesnę studijų prieinamumą visiems, skatinti studentų ir dėstytojų mobilumą, užtikrinti aukštojo mokslo kokybę ir institucijų skaidrumą per išorinius vertinimus, bei suvienodinti ir standartizuoti daugelį studijų aspektų. Kalbėdami konkrečiai apie Vilniaus universitetą, autoriai teigia, kad jame sugyvena visų trijų epochų vertybiniai kodai, tačiau pastebi, kad pastarasis – ekonomizmo ir globalizmo – dėmuo įgauna vis didesnę svarbą.

1.1.2. Išaugusi privataus finansavimo dalis aukštajame moksle

Viena iš konkrečiausių marketizacijos išraiškų yra daugelyje valstybių išaugusi studentų, mokančių už savo studijas, dalis. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje už studijas šiuo metu moka beveik visi studentai, o Lietuvoje – apie pusę (Smolentseva, 2020). Aiškinimai, kas lėmė tokius procesus, skiriasi (Tholen, 2022):

- Remiantis pirmuoju požiūriu, privataus finansavimo (studentų ir jų šeimų) dalies išaugimas buvo neišvengiama aukštojo išsilavinimo masifikacijos išdava. Augant aukštojo išsilavinimo poreikiui, valstybės nebūtų sugebėjusios pačios nešti išaugusią finansinę naštą, todėl aukštojo išsilavinimo kaštai buvo perkelti nuo mokesčių mokėtojų ant vartotojų (studentų) pečių. To rezultatas – aukštojo mokslo „kvazi-rinka“, kurioje valstybė elgiasi mažiau kaip tiekėja ir daugiau kaip reguliuotoja, užtikrinanti, kad studentai gautų geriausią „vertę už pinigus“.
- Antrasis paaiškinimas siejamas su platesniu *neoliberalizmo* reiškiniu ir siekiu viešajame sektoriuje įdiegti daugiau rinkos, konkurencijos ir laisvo pasirinkimo. Visa tai laikoma didesnio hegemoninio politinio projekto dalimi. Žodžio „neoliberalizmas“ vartojimas akademinuose straipsniuose nuo 1980-ųjų išaugo kelias dešimtis kartų, apibūdinant gausybę skirtingų reiškinių – nuo makroekonominės doktrinos, susijusios su *laissez-faire* kapitalizmu bei rinkos principų taikymu viešajame sektoriuje, iki Foucault (2008) aprašytų „savęs technologijų“. Aukštojo mokslo marketizacija matoma kaip neoliberalizmo įsigalėjimas švietime.
- Trečiasis aiškinimas – į studijas pradėta žiūrėti ne kaip į viešąją gėrybę, bet kaip į privačią investiciją. Manoma, kad studentai turėtų patys mokėti už išsilavinimą, kadangi tai yra jų raktas į geriau apmokamus aukštos kvalifikacijos darbus žinių ekonomikoje. Tikimasi, kad (potencialūs) studentai, kaip racionalūs investuotojai, priims karjeros sprendimus remdamiesi signalais iš darbo

rinkos, taigi jų interesai sutaps ir su darbdavių bei valstybės interesais. Taigi, studijų pasirinkimo laisvė turėtų automatiškai išspręsti ir darbuotojų trūkumo ar pertekliaus problemas.

Ko gero, visi šie veiksniai yra labiau vienas kitą papildantys, negu prieštaringi. Apibendrinant, didinant privataus finansavimo dalį aukštajame moksle, tikėtasi, kad išaugęs pasirinkimas ir konkurencija pagerins ir sustiprins aukštojo mokslo vaidmenį ekonomikoje.

1.1.3. Universitetas kaip įgūdžių, reikalingų žinių ekonomikoje, teikėjas

Aukštojo mokslo susiejimas su ekonominiais tikslais suponuoja, kad aukštojo mokslo kokybė tampa apibrėžiama per studentų galimybes įsidarbinti (angl. *employability*) ir įgūdžių, reikalingų žinių ekonomikoje, ugdymą. Imta referuoti į žmogiškąjį kapitalą – terminą, kildinamą iš Čikagos ekonomistų (Becker, 1964; Schultz, 1961) teorijų. Žmogiškojo kapitalo teorija suponuoja, kad įvairių tipų patirtys, įgūdžiai ir žinios didina žmogaus produktyvumą ir ekonominę grąžą darbo rinkoje. Ši teorija glaudžiai susijusi su racionalaus pasirinkimo teorija. Mikro lygmenyje žmogus turi gana pastovius interesus ir siekia juos maksimizuoti – pvz., įstodamas į universitetą, jis nusprendžia keletui metų atidėti išsiliejimą į darbo rinką tam, kad galėtų įgyti kvalifikuotą, malonesnę ir geriau apmokamą darbą ateityje. Makro lygmenyje valstybė siekia maksimizuoti savo ekonominį progresą, todėl investuoja į žmogiškąjį kapitalą – inovacijų ir produktyvumo augimo variklį. Globalizacijos eroje žmogiškasis kapitalas laikomas esmine priemone kurti aukštos pridėtinės vertės produktus ir paslaugas ir taip išlaikyti pažangių vakarų valstybių konkurencingumą. Žmogiškojo kapitalo didinimas tapo daugelio valstybių prioritetu, o tai ėmė diktuoti naujus uždavinius švietimui. Universitetams priskirtas tiesioginis vaidmuo prisidedant prie nacionalinių ekonomikų augimo (Harvey, 2000, p. 4). Olssenas ir Petersas (2005) pastebi, kad dešimtajame dešimtmetyje tarptautinėse politikos rekomendacijose išpopuliarėjo terminai „žinių kapitalizmas“ ir „žinių ekonomika“. EBPO (1996) ataskaitoje pabrėžiamas interaktyvus (o ne linijinis) inovacijų modelis, kuriame veikia pramonė, valstybė ir aukštojo mokslo institucijos. Šalia tradicinio žinių kūrimo ir mokslininkų ugdymo vaidmens, aukštojo mokslo sistemai priskiriamas ir bendradarbiavimas su verslu. Augant aukštos kvalifikacijos darbuotojų poreikiui, šalių vyriausybėms rekomenduojama didinti studijų prieinamumą. Be to, pabrėžiama būtinybė studentams perduoti ne tik faktines ir mokslines žinias, bet ir darbo rinkai aktualias „neapčiuopiamas“ žinias bei įgūdžius (čia atsiranda tokios sąvokos kaip *know-how*, *know-who*, *learning-by-doing* ir t.t.).

Šiuolaikiniams universitetams „iš viršaus“ nuleidžiama žmogiškojo kapitalo teorija paremta misija – parengti kuo daugiau kvalifikuotų darbuotojų (kredencializmas) (Côté ir Allahar, 2011; Slaughter ir Rhoades, 2009). Pastebimai pasikeitė tai, ką mes akademinėje kultūroje laikome vertinga – anksčiau teikta pirmenybė bendrajam gėriui ar abstrakčioms žinioms dabar nusileidžia konkrečių

turinį ir įgūdžius orientuotam mokymuisi ir apčiuopiamų produktų kūrimui. Į studijų programas patenka dalykai, kurių anksčiau mokyta tik profesinėse mokyklose. Į daugumą programų įterpiama įsidarbinimo galimybių (angl. *employability*) dimensija, kurią galima apibūdinti kaip „pasiekimų, įgūdžių, žinių ir asmeninių savybių visumą, suteikiančią absolventams daugiau galimybių įsidarbinti ir būti sėkmingiems savo pasirinktose profesijose“, o tai savo ruožtu „teikia naudą jiems patiems, darbo jėgai, bendruomenei ir ekonomikai“ (Yorke, 2004, p. 410). Ilgainiui, daugumos universitetų imperatyvas pasikeitė iš socialinio ir kultūrinio kapitalo kūrimo siauram profesionalų elitui į plataus spektro žinių ekonomikos darbuotojų rengimą, suteikiant praktinius ir techninius įgūdžius ir žinias. Nepaisant to, darbdaviai vis vien dažnai teigia nerandantys reikalingus įgūdžius turinčių darbuotojų, tad didesnio studijų pritaikymo darbo rinkos poreikiams klausimas yra nuolat keliamas politinėse diskusijose (Boden ir Nedevea, 2010).

Olssenas ir Petersas (2005) pastebi, kad nors valstybė (t. y. valstybinės aukštojo mokslo institucijos) tebėra didžiausia žinių kūrėja ir perdavėja, dauguma vyriausybių vykdo politiką, orientuotą į privataus sektoriaus interesus. Autoriai svarsto, kad ateityje pats žinių kūrimas galimai bus sukoncentruotas privačiame sektoriuje, kuris nukonkuruos ilgai dominavusius universitetus (p. 340). Taigi, tradicinis nepriklausomo, autonomiško universiteto įvaizdis pakito – dabar jo veikla labiau priklauso nuo valstybės ir verslo poreikių; jei nesugebės pakankamai greitai transformuotis, universitetas apskritai gali prarasti aktualumą (Olssen ir Peters, 2005). Jau dabar populiarėja edukacinės paslaugos, nesuteikiančios formalaus išsilavinimo, tačiau reikalingos kvalifikacijos ir konkrečių įgūdžių tobulinimui (pvz., nuotoliniai asinchroniniai kursai).

Apibendrinant, aukštojo išsilavinimo vertė tampa matuojama per tai, kiek jis formuoja darbdavių pageidaujamus įgūdžius ir žinias. Toks plačiai paplitęs požiūris formuoja ir pačių studentų lūkesčius studijoms. Jeigu jie mano, kad studijos nepakankamai paruošia juos darbo rinkai, jie gali ieškoti alternatyvių būdų auginti savo žmogiškąjį kapitalą – vienas iš šių būdų ir yra įsiliejimas į darbo rinką dar tebestudijuojant ir mokymasis konkrečiose darbovietėse.

1.1.4. Iš verslo perimtų vadybos principų įsigalėjimas

Šalia besikeičiančio švietimo turinio, svarbu pastebėti ir paties mokymo(-si) proceso permainas. XX a. antroje pusėje JAV bei Europos valstybėse ėmė dominuoti neoklasikinės ekonomikos idėjos, neaplenkusios ir aukštojo mokslo institucijų. Neoklasikinė liberalizmo teorija išsiskiria tuo, kad ji skatina ne tiek minimizuoti valstybės aparatą (klasikinis liberalų siūlymas), kiek įdiegti į jį rinkos logiką. *Naujojo viešojo valdymo* (angl. *New Public Management*) reformas įgyvendinti užsimoję politikai kvietė tikėti, kad viešasis sektorius sugebės padaryti „daugiau su mažiau“. Tiek organizacijos, tiek individualaus darbuotojo lygmeniu buvo įvedamos tikslų ir gairių

sistemos bei reikalaujama „pasiekti rezultatų“ (pavyzdžiui, pritraukti konkretų kiekį viešųjų lėšų moksliniams tyrimams). Institucijose tapo įprasta vykdyti reguliarius auditus ir taip ieškoti švaistomų lėšų, finansavimą skirstyti konkursiniu principu ir kitais būdais siekti maksimalaus efektyvumo su mažiausiais įmanomais kaštais (Peters, 2012). Naujojo viešojo valdymo paradigmoje yra aišku, ką kiekviena sutarties šalis turi pasiekti ir kokios jos užduotys, vyrauja orientacija į paslaugų kainą ir kokybę, konkurencingumą, kliento poreikių tenkinimą. Taigi, rinkos logika tapo nauja disciplinavimo technologija viešajame sektoriuje (Olsen ir Peters, 2005). Tokių reformų šalininkai argumentavo, kad šis procesas pavers aukštąjį mokslą lankstesniu ir efektyvesniu bei sukurs didesnę vertę visuomenei, ekonomikai, studentams ir jų tėvams. Sumažintas valstybės finansavimas aukštajam mokslui privertė pergaltoti universitetų vadybos principus, kad būtų pasiektas maksimalus našumas, pardavimai ir „pelnas“.

1.1.5. Aukštojo mokslo marketizacijos „šalutiniai efektai“

Nepaisant aukščiau įvardytų procesų teikiamų privalumų, jie gali turėti keletą „šalutinių efektų“. Pirma, tokio vadybos modelio įsigalėjimas aukštojo mokslo institucijose keičia dėstytojų vaidmenį. Dėstytojas tampa suvokiamas kaip kontrakto dalyvis, kuriam reikia kuo geriau patenkinti studento poreikius bei pasiekti kitus universiteto jam iškeltus tikslus. Šiuo atžvilgiu, dėstytojo, kaip bendrajam labai tarnaujančio profesionalo įvaizdis netenka aktualumo. Olssenas ir Petersas (2005) teigia, kad neoliberalizmo įsigalėjimas aukštojo mokslo vadyboje sumažino akademikų (dėstytojų, mokslininkų) profesinę autonomiją. Tikslai ir veiklos rezultatų kriterijai, numatyti mokslininkų darbo sutartyse ar kituose susitarimuose, didina spaudimą gauti finansavimą tyrimams, išlaikyti pakankamą studentų skaičių, pozityvų studijų programos vertinimą ir t.t. Dėstytojai turi nuolat įrodinėti savo vertę visuomenei dalyvaudami laisvoje rinkoje ir konkuruodami dėl studentų, kurie atneša didžiąją dalį universiteto pajamų; savo mokslinių interesų potencialą jie turi įrodyti laimėdami konkursus dėl finansavimo moksliniams tyrimams (ibid, p. 328). Anot autorių, tokie tikslai seniau nebūdavo keliami mokslininkų profesijai ir yra pastarųjų dešimtmečių reiškinys.

Antra, nerimauti verčia akademinio išsilavinimo „suprekinimas“ bei siekis transformuoti studento ir dėstytojo santykį į kliento ir paslaugų teikėjo modelį. Nors tokia sistema turėtų gerinti studijų kokybę, rezultatas iš tiesų gali būti priešingas – kaip teigia Furedi (2011), vadovaujantis kliento-paslaugų teikėjo modeliu, joks dėstytojas nenorės pagarsėti kaip griežtas, reiklus ir rašantis prastus pažymius. Be to, jeigu pakankamai studentų neužsirašys į kursą, dėstytojų darbo sutartys gali būti paprasčiausiai nutrauktos. Tai veda prie pataikavimo trumpalaikiams studentų poreikiams bei vadinamosios pažymių infliacijos – dėstytojai linksta rašyti geresnius pažymius. Juk gerus pažymius gaunantys studentai bus labiau linkę teigiamai vertinti kursą, galės paprasčiau išlaikyti savo studijų vietą ir reikalaus mažiau dėstytojų dėmesio bei laiko, kurio ir taip dažnai stinga, kadangi tuo pačiu

metu tenka užsiimti ne tik dėstyimu, bet ir publikacijų rengimu (Mägi et al., 2015; Erwing, 2012; Burmila, 2017). Côté ir Allaharas (2011) kalba apie „aukštojo mokslo žemėjimą“ – dar mokyklos suole prastai pasiruošusiems studentams masiškai plūstant į universitetus, universitetai yra priversti žeminti akademinis standartus. Autoriai teigia, kad dauguma studentų į auditoriją ateina dėl diplomo, o ne nuoširdaus susidomėjimo studijų dalyku ar pačiu mokymosi procesu, tad galiausiai jie nebesistengia aktyviai įsitraukti arba dėl nuobodulio, arba dėl to, kad studijos nesukuria jiems pakankamai iššūkių.

White (2016) teigia, kad instrumentinis požiūris į aukštąjį mokslą kaip į privačią investiciją, kuri turi atrakinti „geresnių“ darbų duris, menkina švietimo moralinę/ vertybinę dimensiją. Autorės manymu, studentai, sumokėję už edukacines paslaugas kaip vartotojai, nejaučia pasitikėjimo dėstytojais ir laiko juos ne autoritetais, o paprasčiausiai informacijos ir įgūdžių perdavėjais, padėsiančiais pasiruošti apmokamam darbui. Studentų-vartotojų tikslai skiriasi nuo dėstytojų tikslų įžiebtį intelektualinį smalsumą ir nuoširdų susidomėjimą tam tikra akademinė disciplina. Atsiradus šiai prieštarai, studento ir dėstytojo ryšys lieka grynai funkcionalus, be abipusio įsipareigojimo – dėstytojas perduoda žinias ir turi galią parašyti įvertinimą, tačiau tai nereiškia, kad jis turi autoritetą, kaip jis buvo suprantamas klasikiniame universitete.

Kai kurie autoriai (Côté ir Allahar, 2011; Slaughter ir Rhoades, 2009) tokius procesus apibūdina kaip „akademinį kapitalizmą“ – švietimo ir mokslo sistemą, kurioje vis daugiau kaštų perkeliama ant studentų pečių, studijų programos marketizuojamos siekiant pritraukti kuo daugiau studentų, o galimybės gauti valstybinį finansavimą priklauso nuo absolventų įsidarbinimo rezultatų. Sumažėjęs valstybinis finansavimas lemia augantį korporacijų vaidmenį formuojant universitetų politiką, finansavimas moksliniams tyrimams susiejamas su verslo ir aukštųjų technologijų poreikiais, o universiteto „branduolį“ sudaro nebe humanitariniai, bet taikomieji mokslai. Universitetų administracijų vadybiniai interesai daro įtaką akademiniam darbui ir mažina fakultetų darbuotojų ir jų profesinių sąjungų galią (pvz., derinant kursų programas, planuojant darbo krūvius). Visa tai ne tik turi įtakos mokymo turiniui, bet ir sukuria tam tikrą atstumą ir pasyvų santykį tarp dėstytojų ir studentų. Augant studentų skaičiui ir žemėjant akademiniam standartams, tiek studentų, tiek dėstytojų tarpe atsiranda psichologinis ir emocinis atsiribojimas. Driscoll ir Wicks'o (1998) nuomone, dėl tokių instrumentinių santykių tarp studentų ir akademinų institucijų, švietimo kokybė atsiduria pavojuje ir verčia kvestionuoti universitetų galimybes tarnauti ilgalaikiams visuomenės interesams.

Taigi, aukštojo mokslo marketizacija, kurios tikslas yra padidinti aukštojo mokslo prieinamumą bei padidinti aukštųjų mokyklų efektyvumą, gali turėti neigiamų efektų. Anot kritikų, vietoje

stimuliuojančio, kūrybingo akademinio gyvenimo, studentai ir dėstytojai dalyvauja žinių ir įgūdžių transakcijoje, kurios esminiai tikslai – užtikrinti klientų (studentų) pasitenkinimą (kuris nebūtinai sutampa su aukštais akademiniais standartais), aukštosios mokyklos finansinį stabilumą bei patenkinti darbo rinkos poreikius trumpuoju laikotarpiu.

1.2. Besikeičiantis studento-darbuotojo vaidmuo

1.2.1. Instrumentinis požiūris į studijas ir studento-vartotojo metafora

Dar 1979 m. sociologai Bourdieu ir Passeronas rašė apie Prancūzijoje keleriopai išaugusį studijuojančiųjų skaičių, lyginant su 1960-aisiais. Jie teigė, kad nors akademinio diplomo suteikiami pranašumai sumažėjo, tačiau jo *neturėjimo* sukeliama nuostoliai tapo dar didesni. Susidarė gana paradoksali situacija, kuomet aukštojo išsilavinimo ekonominė vertė ir elitiškumas sumažėjo, tačiau jis tapo vis labiau pageidaujamas. Žmonės vengia neturėti aukštojo išsilavinimo, o tai dar labiau jį devalvuoja. Vis dėlto, pats išsilavinimas savaime negarantuoja, kad visi iš jo gaus vienodą naudą – tai taip pat priklauso nuo, Bourdieu terminais kalbant, ekonominio ir socialinio kapitalo. Ribos tarp formalios universiteto patirties ir kitų socialinių patirčių išbluko – šiuolaikiniai studentai labiau linkę užsiimti įvairiais kitais „gyvenimo projektais“. Anot Tomlinsono (2016), Bourdieu ir Passerono veikalas buvo vienas pirmųjų, atskleidusių studentų instrumentinį mąstymą ir koncentravimąsi į pažymius, dar tuo metu kai universitetai esą turėjo „laisvųjų menų“ ugdymo misiją. Studentams rūpi ne vien intelektualinė veikla, bet ir „kiti gyvenimo projektai“, įgyvendinami paraleliai su studijomis. Jie gali būti patys įvairiausi – darbas, praktika, savanorystė, dalyvavimas trumpalaikiuose projektuose, *gig* ekonomikoje. Neužtikrintumas dėl ateities, darbo vietos, būtinybė būti lanksčiam ir mobiliam yra vieni ryškiausių šiuolaikinio jauno (ir ne tik) žmogaus gyvenimo bruožų (Mills ir Blossfeld, 2005). Bellezza et al. (2017) teigia, kad didelis užimtumas ir net persidirbimas tapo socialinio statuso simboliu, kadangi tai indikuoja kompetentingumą ir ambicingumą – darbo rinkoje itin paklausias žmogiškojo kapitalo savybes.

Instrumentinį studentų ryšį su universitetu sustiprino *pirkėjo, vartotojo ir paslaugų gavėjo* sąvokų įvedimas į aukštojo mokslo lauką. Vartotojo/pirkėjo metaforą galima kildinti iš *naujojo viešojo valdymo* judėjimo 1980-aisiais, sustiprinusio marketizaciją ir vadybos principų diegimą viešajame sektoriuje. Šiame vadybos modelyje pirkėjo poreikiai užima centrinį vaidmenį (pirkėjas visada teisus). Taigi, ir aukštajame moksle kokybė tampa apibrėžiama kaip atitiktis pirkėjo (studento) poreikiams; kaip ir bet kuri kita organizacija, universitetas turi identifikuoti savo galimų pirkėjų norus ir prie jų adaptuotis (McMillan ir Cheney, 1996). Nepaisant teigiamų šio modelio taikymo aspektų (didesnis atsižvelgimas į studentų poreikius, atskaitomybė, praktinių žinių taikymas, studijų kainos suvaldymas), dažnai pastebima, kad švietimas nėra ta sritis, kuriai galima paprastai pritaikyti rinkos

mechanizmus. Gausu literatūros apie tai, kad studento-vartotojo modelis sukuria per didelę distanciją tarp studento ir ugdymo proceso, skatina dėstytojus palengvinti paskaitų turinį ir pataikauti studentų norams, o studentus – galvoti apie išsilavinimą ne kaip apie procesą, kuriame aktyviai dalyvaujama, bet kaip apie produktą, kurį gali nusipirkti (McMillan ir Cheney, 1996; Williams, 2013). Riesman (1980), atlikęs daugybę interviu su JAV studentais, pastebėjo, kad pastarieji dažnai kritikuoja nuobodžias paskaitas, tačiau atsakomybę už nuobodulį priskiria tik dėstytojams ir nereflektuoja savo pačių neveiklumo. Studentai, matantys save kaip vartotojus, yra statistiškai linkę mažiau intelektualiai įsitraukti į studijų dalykus ir tiesiog stengiasi išlaikyti egzaminus, kad gautų aukštojo mokslo diplomą (Bunce, Baird ir Jones, 2016). Tiesa, studentijos poveikslas nėra vienareikšmis – kai kurie už studijas mokantys studentai identifikuoja save ne kaip pasyvius vartotojus, tačiau kaip aktyvius investuotojus į savo ateitį; kiti teigia įstoję į universitetą dėl asmeninio tobulėjimo, gilaus akademinio susidomėjimo ar „gyvenimo patirties“ bei kvestionuoja masinių, lengvai prieinamų studijų naudą (Tomlinson, 2016).

1.2.2. „Save parduoti“ siekiančio studento metafora

Šalia studento-vartotojo naratyvo egzistuoja ir kitas, žmogaus kuris yra „savęs paties entrepreneuris“, naratyvas. Kaip pastebėjo Foucault (2008), neoliberaliame *homo economicus* modelyje žmogus turėtų būti suprantamas ne tiek kaip individas, o kaip įmonė. Sekant šiuo naratyvu, žmogus investuoja į save ir savo ateitį įgydamas reikalingą žmogiškojo kapitalo lygį. Pasak Burton-Jones'o (1999), žinių ekonomikoje visi esame savo intelektualinio kapitalo savininkai („žinių kapitalistai“), o riba tarp vadybininko ir darbuotojo, mokymosi ir darbo vis labiau blunka. Anot Mirowskio (2013, p. 108), toks „neoliberalus subjektas“ nėra vien tik darbuotojas ar studentas, bet tuo pačiu ir save parduoti siekiantis produktas, savo paties *CV menedžeris* ir galimybių ieškotojas. Bene kiekvienas veiksmas jam (jai) yra investavimo galimybė. Kaip teigia Houghton (2019), konkurencija vyrauja ne tik tarp aukštojo mokslo institucijų, bet ir tarp pačių studentų. Studentas yra skatinamas strategiškai galvoti, kuo jis darbo rinkoje pasirodys išskirtinis. Staiga, net ir žaidimas universiteto futbolo komandoje pasirodo ne kaip laisvalaikio užsiėmimas, bet kaip žmogiškojo kapitalo investicija, suteikianti „taškų“ tokiuose įgūdžiuose kaip organizacinė lyderystė, komandinis darbas ir gebėjimas veikti įtemptomis sąlygomis. Patys universitetai skatina tokias savybes kaip lankstumas, savarankiškumas, verslumas ir t. t., kurios vėliau pravers darbo pasaulyje (Hay ir Kapitzke, 2009; Olssen ir Peters, 2005). Nors švietime deklaruojama individo laisvė, ji vis griežčiau rėminama į dirbtinai sukurtas formas, ekonominių santykių legitimavimą ir kontrolę, taigi ji netenka natūralumo bei autentiškumo (Peters, Marshall, Fitzsimons, 2000, p. 115; cituota iš Duoblienė, 2011). Taigi, ir studentų sprendimas, ką ir kiek dirbti studijų metu, gali pasirodyti kaip laisvas jų

pasirinkimas, tačiau galbūt tai tik pasirinkimo iliuzija – nesusiradęs perspektyvios darbovietės dar studijų metais, liksi kursiojų, jau turinčių išpūdingą *LinkedIn* profilį, užnugaryje.

Tokias tendencijas gerai iliustruoja Allen et al. (2013) atliktas kokybinis tyrimas apie tai, kaip save pozicionuoja kūrybinių industrijų studentai Jungtinėje Karalystėje. Nors ši studijų kryptis greitai populiarėjo, darbdavių poreikis tokių studijų absolventams neaugo, tad kūrybiniame sektoriuje įsivyravo didelė konkurencija. Studentai jautė spaudimą ne tik įgyti akademinę kvalifikaciją, bet ir užsiimti užklausinėmis veiklomis, kurios sukuria „pridėtinę vertę“. Stažuotės, praktikos ar neapmokamas darbas tapo įprasta strategija siekiant karjeros šiame sektoriuje. Anot autorių, tokios praktikos nėra tik būdas palengvinti įsiliejimą į darbo rinką – čia atsiskleidžia įvairios klasinės nelygybės. Stažuotės ir praktikos tampa būdu „atfiltruoti“ idealius būsimuosius kūrybinio sektoriaus darbuotojus – tokius, kurie turi pakankamai pažinčių, yra savarankiški, motyvuoti, visada pasiekiami ir pasiruošę dirbti ilgas ir neregulias valandas už menką (arba jokio) atlygį. Tai ypač apsunkina sąlygas nepasiturintiems studentams, kurie turi patys užsidirbti pragyvenimui – jie dažnai matomi kaip nepakankamai atsidavę kūrybiniam darbui ar net tinginiai. Atsakomybė už profesinę sėkmę pilnai perkeliama individui – esi „pats kaltas“, jeigu prestižiniai darbai tau tampa nepasiekiami.

Apibendrinant, studentų skaičius gerokai išaugo, tačiau sykiu su studijų masifikacija sumažėjo ir reliatyvi diplomo indėlio į žmogiškąjį kapitalą vertė. Remiantis aukščiau aptartomis teorijomis, „save parduoti“ konkurencingoje darbo rinkoje spaudžiami studentai nemato savęs kaip *tik* studentų – jie ieško kitų žmogiškojo kapitalo šaltinių, t. y. įgūdžių ir patirčių, pasitarnausiančių jų karjerai. Be to, pats studijų turinys dažno studento nesudomina ar nepatenkina darbdavių keliamų lūkesčių (kuriems teikiama pirmenybė), o tai prisideda prie pasyvaus studentų ir universitetų santykio formavimo. Taigi, studentas gali pasirodyti tiek kaip pasyvus universitetinių studijų vartotojas, tiek kaip entrepreneuris, aktyviai siekiantis sustiprinti savo poziciją darbo rinkoje. Galima kelti prielaidą, kad dirbantys studentai tiesiogiai ir netiesiogiai „įrėmina“ save per tokias metaforas ir per jas argumentuoja savo pasirinkimą dirbti studijų metu. Vis dėlto, verta atkreipti dėmesį, ar studentai savanoriškai taiko sau tokias metaforas, ar jaučiasi priversti save pagal jas modeliuoti, nematydami geresnio pasirinkimo.

1.3. Alternatyvūs požiūriai į aukštąjį mokslą

Švietimas ir akademinis pasaulis, vis dėlto, yra sunkiai sutalpinami vien į vartojimo paradigmą. Įtampos tarp akademinio gyvenimo ir marketizacijos yra neišvengiamos. Nepaisant didelės marketizacijos įtakos švietimui ir, regis, neišvengiamumo, kai kurie kritikai siūlo alternatyvius modelius. Juk pats „neoliberalaus universiteto“ konceptas indikuoja, kad yra (arba buvo) ir kitokie universitetai. Tiesa, dauguma kritiškai nusiteikusių autorių pabrėžia, kad neskatina grįžti prie

elitistinės švietimo sistemos, kuomet aukštasis išsilavinimas buvo prieinamas tik mažumai „nusipelnusiųjų“, tačiau siūlo alternatyvius požiūrius į universitetų misiją, studentų vaidmenį ir mokymą(si).

Pavyzdžiui, Nordensvårdas (2011) siūlo studento-piliečio metaforą kaip atsvarą studento-vartotojo/ menedžerio/ prekės metaforoms. Piliečio metafora, anot jo, leidžia priskirti studentui daugiau vaidmenų visuomenėje negu tik dalyvavimas rinkoje. Iš radikalios demokratinės perspektyvos, švietimas yra ne tik apie paprastą žinių perdavimą, bet piliečių įgalinimą kritiškai mąstyti ir kvestionuoti įvairias struktūras ir autoritetus (taip pat ir patį mokslą). Iš liberalios pozicijos, žmogus turi pozityvias socialines teises, tokias kaip teisę į sveikatos apsaugą ir švietimą. Švietimas, kurį turėtų užtikrinti valstybė, leidžia žmogui gyventi orų gyvenimą ir pilnavertiškai dalyvauti visuomenėje. Remdamasis Espingu-Adersenu, Nordensvårdas aiškina, kad švietimo misija gali būti suvokiama ne tik kaip darbuotojų paruošimas konkrečiam darbui, bet ir kaip darbo ir darbuotojų dekomodifikacija. Išsilavinimas leidžia žmonėms sumažinti priklausomybę nuo laisvos rinkos ir neigiamas to pasekmes, kadangi dėl universitete įgytų bendrųjų kompetencijų jiems atsiveria daugiau galimybių rinktis tarp skirtingų darbų, išsivysto gebėjimas taikytis prie skirtingų aplinkybių. Iš komunitarinės perspektyvos, studijos universitete stiprina priklausymo bendruomenei jausmą; tai gali būti tiek paties universiteto, tiek profesinės ar nacionalinės bendruomenės. Universitetas per tam tikrus ritualus išmoko būti ne tik „geru darbuotoju“, bet ir politinės bendruomenės nariu, kaip ją apibrėžia Andersonas (1983) „Įsivaizduojamose bendruomenėse“. Galiausiai, respublikoniška perspektyva pabrėžia bendrųjų interesų pirmenybę prieš privačius interesus. Studentas turėtų būti pasiruošęs dalyvauti demokratiname valstybės gyvenime, priimti jai geriausius sprendimus bei dalintis savo žiniomis, tarnaudamas kitų labui. Taigi, žmogiškojo kapitalo teorija, traktuojanti individo mokymąsi universitete kaip pastangas vardan didesnių pajamų ateityje, pasirodo kaip tiesiogiai prieštaringa arba bent neesminė šioms alternatyvioms perspektyvoms.

Eltonas (2011) atsiremia į Humboldtą (nors ir sutikdamas, kad dalis jo idėjų yra pasenusios) ir teigia, kad universitetas veiks ir patenkins valstybės interesus sėkmingiau, jei valstybė pati nesikiš į jo valdymą. Anot jo, mokslininkai patys geba organizuotis tarpusavyje, besivadovaudami kolegialumo principu. Jis teigia, kad standartizuoti, iš viršaus nuleisti vertinimo kriterijai negali įvertinti tokių savybių kaip kūrybiškumas ar kritiškumas. Švietimas, kaip teigia ir marketizacijos šalininkai, turėtų būti orientuotas į studentus, tačiau ne „klientas visada teisybės“ prasme. Mokymas(-is) gali būti skirtas ne tik išoriniams tikslams pasiekti, bet ir vardan paties mokymosi. Mokymas (angl. *teaching*) ir mokymasis (angl. *learning*) eina išvien ir vienas kitą papildo. Autorius siūlo tokius įtraukius metodus kaip problemomis paremtas mokymasis (kai problemą iškelia patys studentai, o ne kurso programos sudarytojai, ir ją sprendžia naudodamiesi tam tikros akademinės disciplinos

„įrankiais“), darbas grupėse, dėstytojo ne kaip autoriteto, bet kaip moderatoriaus ir pagalbininko vaidmuo, Sokrato metodo taikymas ir kt. Jis taip pat siūlo studentams leisti kolegialiai nuspręsti, kaip jie bus vertinami – pvz., galimi įvairūs savęs, tarpusavio, grupės į(si)vertinimai. Eltono teigimu, tokie mokymo(-si) laisvę skatinantys metodai didina tiek dėstytojų, tiek studentų motyvaciją, lyginant su tradiciniais, pasyvesniais formatais. Empirinis Spooreno ir Mortelmanso (2006) tyrimas parodė, kad studentai geriau vertina tuos dėstytojus, kurie profesionaliai organizuoja savo kursus (turi gerus medžiagos pateikimo įgūdžius, padeda mokymosi procese, rengia autentiškus egzaminus ir t.t.). Gerų pažymių rašymas kurso gale nebuvo toks stiprus teigiamo dėstytojų vertinimo faktorius, kaip galima tikėtis. Be to, studentai, lankantys paskaitas mažesnėse grupėse, gavo geresnius pažymius.

Vis dėlto, įtraukų ir autentiškų dėstymo metodų taikymui šiuo metu trukdo keletas dalykų. Dėstant masines paskaitas didelėms grupėms, kurios yra dažnas reiškinys šiuolaikiniuose universitetuose, neįmanoma skirti individualaus dėmesio kiekvienam studentui, kurių gebėjimai išties skirtingi. Kadangi dėstoma „vidutiniam studentui“, gabesni, geriau pasiruošę studentai lieka neišpildę visų savo galimybių ir nuobodžiauja. Antra, kaip pastebi pats Eltonas (2011), dėstymas yra matomas kaip antraeilis dalykas, vertinant mokslininko pasiekimus. Mokslininko karjerai svarbiau publikacijų rengimas ir jų įtakingumas negu pedagoginiai gebėjimai. Anot Mägi et al. (2012), dauguma dėstytojų net nėra susipažinę su alternatyviais dėstymo metodais arba neturi noro jų taikyti (p. 262). Savo ruožtu, toks atmetinas požiūris į dėstymo pedagogiką lemia menką studentų aktyvumą ar net paskaitų nelankymą.

Galiausiai, kai kurie autoriai siūlo geriau susieti studijas su praktine darbo patirtimi. Tai neturėtų būti daroma teorinių žinių sąskaita, tačiau pademonstruojant jų galimą pritaikymą. Mägi et al. (2012, p. 262) nuomone, didesnis dėstytojų ir universiteto karjeros konsultantų įsitraukimas į studentų praktikų organizavimą galėtų turėti teigiamų efektų. Šiuo metu atsakomybė už praktikos organizavimą iš esmės tenka patiems studentams, o tai dažnai reiškia, kad studentai ją atlieka tiesiog kaip formalumą ir menkai sieja ją su jų studijų sritimi, tačiau tai pasikeistų jei universitetinę praktiką traktuotume kaip prasmingą ir su studijomis glaudžiai susietą patirtį. Kahu et al. (2022), tyrinėjusios pirmakursių studentų bendrumo (angl. *belonging*) jausmą su universitetu, pabrėžia svarbą susieti studijas su studentų ateities „aš“ – ypač tokiose specifiškai neapibrėžtose studijų programose kaip verslas. Čia gali pasitarnauti mentorystė – pavyzdžiui, Apriceno et al. (2020) tyrimas rodo, kad STEM studentai, turintys mentorių, demonstruoja didesnę pasitikėjimą savimi ir bendrumo jausmą. Taip pat, kai kurie empiriniai tyrimai rodo, kad įsidarbinimas universitete turi pozityvius efektus akademiniam ir asmeniniam tobulėjimui (Ehrenberg ir Sherman, 1985; Astin, 1984; McClellan et al., 2018).

Trys paskutiniai skyreliai rodo, kad „studijų kokybės“ sąvoką galima operacionalizuoti skirtingai, priklausomai nuo to, kokius kriterijus jai taikome. Lentelėje Lentelė 1 pateikiami supaprastinti ir generalizuoti marketizacijos šalininkų ir priešininkų požiūriai į studijų kokybę:

Lentelė 1. Aukštojo mokslo marketizacijos šalininkų ir priešininkų požiūriai į studijų kokybę

Marketizacijos šalininkų požiūriai	Marketizacijos priešininkų požiūriai
<ul style="list-style-type: none"> • Studijų kokybė suvokiama kaip išorinis galutinis produktas, t. y. lygmuo, leidžiantis absolventams įsidarbinti ir prisidėti prie ekonomikos augimo; • Darbo rinkos poreikių patenkinimas trumpuoju laikotarpiu; • Orientacija į interesų grupių (studentų, darbdavių) pasitenkinimą studijų programa; • Studento-vartotojo/ -menedžerio/ -prekės metaforų taikymas; • Standartizuotas, skaidrus ir efektyvus studijų procesas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Studijų kokybė kaip vidinis universiteto uždavinys, skirtas suteikti plačias žinias, ugdyti kritišką požiūrį į pasaulį ir tobulinti visapusišką, atsakingą asmenybę; • Visuomenės interesų patenkinimas ilguoju laikotarpiu; • Orientacija į mokymąsi ir bendrųjų bei profesinių kompetencijų didinimą; • Studento-piliečio metaforos taikymas; • Į studentą orientuotas studijų procesas, kuriame studentas aktyviai prisiima atsakomybę už savo studijas; sudaromos galimybės kurti autentišką studijų patirtį, prisidėti prie žinių kūrimo.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis literatūros apžvalga

Aukštojo mokslo marketizacija nebūtinai yra visa apimantis ir vienareikšmis procesas. Nepaisant žmogiškojo kapitalo teorijos diktuojamų uždavinių švietimui, studentai ir dėstytojai, taikydami tam tikras praktikas, gali įvairiai priešintis šioms tendencijoms. Kita vertus, šie požiūriai gali ir ko-egzistuoti bei vienas kitą papildyti – pavyzdžiui, studentų ar darbdavių pasitenkinimas studijų programa gali atsirasti būtent dėl kritiško mąstymo kompetencijų ugdymo, jeigu šios interesų grupės laiko tai svarbiu dalyku; studijos vienu metu gali ir gerai paruošti studentą darbo rinkai, ir prisidėti prie asmenybės tobulinimo ir pan. Taigi, tai, kas laikoma aukšta studijų kokybe, gali skirtis įvairiuose kontekstuose.

1.4. Lietuvos ekonominis, socialinis ir kultūrinis kontekstas

Prie aukščiau aptartų veiksnių, galimai veikiančių studentų pasirinkimą dirbti studijų metu, gali prisidėti ir Lietuvos, kaip posocialistinės šalies, raidos specifika. Po komunistinės sistemos griūties ir Nepriklausomybės atgavimo, Lietuvos ekonomika sparčiai augo, o kartu su ja kilo ir darbuotojų poreikis (remiantis Pasaulio Banko duomenimis, Lietuvos BVP tarp 1995-2021 m. išaugo bene trigubai). Tai suponuoja, kad darbdaviai, auginantys savo verslą, tampa pasiruošę priimti daugiau darbuotojų, taigi, ir studentų. Ekonominio augimo periodai įprastai siejami su didesniu dirbančių studentų skaičiumi, kadangi jiems padaugėja galimybių įsidarbinti (Darmody ir Smyth, 2008); be to, ekonomikos augimas dažnai sukuria paklausą lanksčiam kvalifikuotam ir nekvalifikuotam darbui,

kuris ypač gerai tinka studentams (Canny, 2002). Pastebima, kad darbdaviai nebūtinai yra suinteresuoti naujųjų darbuotojų studijų kokybe ar jų akademiniais pasiekimais. Estijoje studentų darbdavius apklausišios Mägi et al. (2012) teigė, kad pastarieji nesidomi potencialių darbuotojų pažymiais, nors ir vertina patį studijavimo faktą. Tyrėjų kalbinti darbdaviai teigė nekreipiantys dėmesio į pažymius, kai vykdo darbuotojų atrankas. Viena vertus, toks sprendimas gali būti susijęs tiek su jau ankščiau minėta pažymių infliacija, kuomet geri pažymiai nebūtinai reiškia aukštą žinių ar įgūdžių lygį (Chowdhury, 2018), tiek su akademių žinių neaktualumu darbo rinkoje apskritai. Vienaip ar kitaip, toks darbdavių požiūris gali demotyvuoti dalį studentų stengtis dėl gerų studijų rezultatų ir, atitinkamai, teikti prioritetą studijoms. Norkus (2012) aiškina, kad tarptautinės verslo korporacijos, įkūrusios padalinius pokomunistinėse šalyse (kapitalistinio pasaulio periferijoje), dažnai nėra suinteresuotos investuoti į aukštojo mokslo institucijų stiprinimą, kadangi joms pakanka tokio žmogiškojo kapitalo, kuris nekainuoja itin daug ir turi vidutinio lygio technologines žinias (p. 118). Iš tiesų, 2021 m. Lietuva buvo tarp pirmaujančių ES valstybių pagal aukštąjį išsilavinimą turinčių 25-34 m. žmonių dalį (57,5 proc.) (Eurostat, 2021a), tačiau jos darbo produktyvumas tebeatsilieka nuo ES vidurkio (Eurostat, 2021b), o eksporto struktūra yra labiau orientuota į žemos pridėtinės vertės produktus (Lietuvos statistikos departamentas, 2019). Didelis aukštąjį išsilavinimą turinčių žmonių kiekis nepakėlė Lietuvos į „žinių ekonomikos“ lyderių pozicijas. Taigi, galima kelti prielaidą, kad studentus paskatina darbintis gana didelė vidutinio lygio žinias ir įgūdžius turinčių darbuotojų paklausa darbo rinkoje.

Antra, nors aukštojo mokslo marketizacija yra globalus procesas, Lietuvoje jis vyksta pasitelkiant palyginti mažus finansinius išteklius, o tai daro neigiamą įtaką studijų kokybei. Remiantis Eurostat (2019) Lietuvoje valstybės išlaidos vienam studentui siekė mažiau nei 5000 eurų, o tai – viena žemiausių sumų visoje ES. Įvedus studentų krepšelio modelį, Lietuvoje aukštųjų mokyklų biudžetai tapo priklausomi nuo būsimųjų studentų apsisprendimo, kur nuguls jų valstybės finansuojamas ar asmeninių lėšų krepšelis. Turint omenyje platų Lietuvos universitetų tinklą ir dėl demografinių pokyčių bei emigracijos dvigubai sumažėjusį studijuojančiųjų universitete skaičių (Lietuvos statistikos departamentas, 2021), Lietuvos universitetams stinga finansinių resursų, jiems nepavyksta pasiūlyti konkurencingų akademinio personalo atlyginimų lyginant su privačiu sektoriumi. Ekspertai pripažįsta, kad Lietuvos universitetai yra labai efektyvūs (paruošia palyginti daug studentų nepaisant mažo finansavimo) ir užtikrina teisę visiems siekti aukštojo mokslo, suteikdami tiek studijų vietų, kiek pajėgia (Želvys, 2013). Tačiau tuo pačiu krepšelio modelis kritikuojamas dėl akademinio kapitalizmo įsigalėjimo. Siekis pritraukti kuo daugiau lėšų iš studentų krepšelių lemia, kad į grupes susirenka tiek stipriau, tiek silpniau pasiruošę studentai, o tai apsunkina darbą dėstytojams ir gali prisidėti prie studijų kokybės prastėjimo (Miseliūnaitė ir Vaidelytė, 2018,

p. 449). Kaip pastebi Smolentseva (2020), skirtingų sąlygų mokantiems ir nemokantiems už studijas taikymas užprogramuoja žemesnius akademinis standartus (angl. *non-excellence*). Mokančių už studijas studentų pritraukimas ypač svarbus patraukliose studijų programose, kurias įmanoma organizuoti gana masišku būdu (tipiškai, socialiniuose, ekonomikos bei humanitariniuose moksluose). Universitetai orientuojasi į studijų krepšelių išsaugojimą (t. y. stengiasi, kad įstotų kuo daugiau ir „nubyrėtų“ kuo mažiau studentų), o tai gali atitraukti dėmesį nuo studijų kokybės užtikrinimo (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022). Savo ruožtu, tai gali paskatinti studentų nusivylimą studijomis bei studijavimą vien „dėl diplomo“, investuojant į mokslą minimaliai laiko ir verčiau skiriant jį kitoms veikloms, tarp jų ir darbui.

Kitas svarbus aspektas, galimai lemiantis didesnę studentų pasirinkimą dirbti Vidurio ir Rytų Europos šalyse, įskaitant ir Lietuvą, yra finansinė būtinybė. Lazutka et al. (2017) teigia, kad po Nepriklausomybės atgavimo taikytas neoliberalus ekonominio vystymosi modelis, kuris buvo paremtas, pirmiausia, mažais atlyginimais ir mažais kapitalo mokesčiais, o antra, pigios ir aukštus įgūdžius turinčios darbo jėgos eksportavimu, lėmė didelį ekonominį augimą. Vis dėlto, tokia neoliberali politikos kryptis (maži ribojimai verslui ir menkos išlaidos socialinei gerovei (Bohle ir Greskovits (2007)) bei struktūriniai veiksniai (tokie kaip priklausymas semi-periferijai globalaus kapitalizmo sistemoje, remiantis Wallerstein (1974) pasaulio sistemų teorija) lėmė neproporcingą darbo ir kapitalo santykį Lietuvoje. Anot Lazutkos et al. (2017), neproporcingai didelė nacionalinių pajamų dalis šalyje tenka kapitalo savininkams, o tik maža dalis – atlyginimams ar darbui. Šie veiksniai prisideda prie ryškios pajamų nelygybės ir itin didelės žemas pajamas uždirbančių gyventojų dalies. Net 22,3 proc. dirbančiųjų Lietuvoje gauna mažus atlyginimus, o tai – aukščiausia procentinė dalis tarp ES valstybių po Latvijos (Eurostat, 2018). Kaip pastebi Chelcea ir Druță (2016), turint omenyje šias aplinkybes, nenuostabu, kad darbuotojai posocialistinėse valstybėse dirba ilgesnes valandas negu dauguma europiečių⁴. Be to, švietimo išlaidos, kurios yra finansinė parama namų ūkiams bei studentams Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų Vidurio ir Rytų Europos valstybių, nesiekė 300 eurų per metus (ES vidurkis – 1611 eurų). Taigi, žemas pajamų lygis šeimoje bei socialinės paramos iš valstybės trūkumas (pvz., nedidelis (socialinės) stipendijos dydis⁵ ar galimybės ją gauti neturėjimas) gali prisidėti prie studentų sprendimo ar būtinybės save išlaikyti patiems ir kuo greičiau siekti finansinės nepriklausomybės nuo tėvų.

Galiausiai, įtaką pradėti dirbti studijų laikotarpiu gali daryti ir kultūriniai veiksniai, pavyzdžiui, darbo, kaip vertybės ir saugumo garanto, suvokimas. Torgler (2011) pastebi ryškius su darbu susijusių

⁴ Žiūrint į tokius rodiklius, kaip dirbantys daugiau nei 40 val. per savaitę, dirbantys daugiau nei 48 val. per savaitę, dirbantys savaitgaliais ir kt.) (Chelcea, 2015).

⁵ 2022 m. socialinės stipendijos dydis siekė 299,00 eurus per mėnesį.

vertybių skirtumus tarp Rytų ir Vakarų Europos. Apklauso duomenys parodė, kad Rytų Europos gyventojus dirbti labiau skatina ne vidinė motyvacija (autonomiškumas, kūrybiškumas, savirealizacija, malonūs santykiai su kolegomis ir t.t.), o išorinė (darbo užmokestis ir saugumas, pagarba iš kitų žmonių bei nauda visuomenei). Taip pat rytų europiečiai buvo labiau linkę manyti, kad vaikams svarbu perduoti, kad sunkus darbas yra vertybė. Torgler (2011) šiuos skirtumus sieja su tuo, kad Rytų Europos gyventojai yra patyrę daugiau ekonominio nesaugumo ir nestabilumo, ypač pereinamuoju laikotarpiu po sovietinės sistemos žlugimo. Žilinskienė ir Navickė (2022) teigia, kad nestabilumo laikotarpiu (1980-2000 m.) gimusieji yra labiau linkę rinktis saugesnes gyvenimo strategijas. Kartos, kurių socializacija vyko ekonominio nestabilumo ir nuosmukio laikotarpiu, anot jų, yra mažiau linkusios rizikuoti ir pasitikėti savimi bei kuria tokias gyvenimo strategijas, kuriose ekonominis ir socialinis stabilumas bei gerovė yra deficitinė – ir dėl to dažnai trokštama – vertybė. Autorės sieja tai su istorine darbo svarba mūsų visuomenėje bei socialinės apsaugos sistema, kuri iš praeitos santvarkos paveldėjo didelę orientaciją į darbą. Visgi, spėjama, kad naujoji, po 2000 m. gimusi karta jausis saugesnė bei bus inovatyvesnė, labiau atvira iššūkiams ir teiks mažiau svarbos tradiciniam linijiniam gyvenimo keliui.

Apibendrinant teorinę dalį, keliamos prielaidos, kad aukštojo mokslo marketizacija, besikeičiantis studento-darbuotojo vaidmuo bei Lietuvos, kaip posovietinės šalies, raidos specifika, jos ekonominis, socialinis ir kultūrinis kontekstai daro įtaką studentų apsisprendimui dirbti ilgas valandas. Empirinis tyrimas padės patikrinti šias teorines prielaidas, atsakant į tokius probleminius klausimus kaip: Kokie veiksniai daro įtaką VU studentų pasirinkimams, derinant studijas ir darbą? Kaip darbo ir studijų derinimas veikia studijų kokybę ir studentų asmeninę gerovę? Kokių nuostatų laikosi VU studentai ir dėstytojai, kalbėdami apie studijų ir darbo derinimo naudą ar žalą?

2. Tyrimo metodika

2.1. Tyrimo metodai ir instrumentai

Tyrimė derinami kokybiniai ir kiekybiniai metodai:

1. Antrinė, kiekybinė Eurostudent VII (2018-2021) apklauso duomenų analizė. Ji atlikta siekiant nustatyti dėsningumus (pvz., skirtumus tarp nedirbančių ir ilgas valandas dirbančių studentų laiko biudžeto, akademinų rezultatų) bei palyginti Lietuvos bei užsienio studentų rezultatus.
2. Kokybiniai giluminiai pusiau struktūruoti interviu su:
 - a. 20 ar daugiau val./sav. dirbančiais VU studentais;
 - b. VU dėstytojais.

Interviu metodas pasirinktas kaip geresnė alternatyva už apklausą, kuri tik pateiktų iš anksto numatytus atsakymus tyrimo dalyviams, neleidžiant jiems perteikti savo autentiško požiūrio. Interviu metu studentai gali patys apibūdinti savo pasirinkimus, karjeros strategiją, problemas, su kuriomis susiduria, o ne rinktis iš iš anksto nustatytų variantų. Interviu metodas leido surinkti įvairesnius duomenis, atrasti naujų temų ir niuansų, kurių nebūtų pavykę pastebėti sudarant kiekybinės apklausos klausimyną. Kokybinis tyrimas leidžia suprasti ir paaiškinti žmonių patirtis ir tarpusavio sąveikas, socialinius reiškinius ar problemas, apie kuriuos stinga informacijos bei atskleisti kontekstą, kuriame atsiranda tam tikri reiškiniai; išsiaiškinti, kaip individai įprasmina/ interpretuoja savo patirtį (Aleksnevičienė et al., 2020). Šiuo atveju, analizuojama, kas individualius VU studentus paskatino ar įgalino dirbti ilgas valandas, kokia jų patirtis derinant studijų ir darbo atsakomybes, kokius lūkesčius jie kelia savo studijoms ir pan.; kaip studentų darbą vertina VU dėstytojai, kaip jie adaptuojasi prie dirbančių studentų poreikių.

Remiantis literatūros analize, teoriniu pagrindu, kiekvienai informantų grupei buvo sudarytos klausimų gairės. Teorinis pagrindas šiame tyrime atlieka orientacinį, tačiau ne hipotezių kūrimo vaidmenį. Studentams buvo užduodami klausimai, susiję su tokiais aspektais kaip:

- 1) Jų charakteristika (amžius, studijų programa, darbo pobūdis, tėvų išsilavinimas ir finansinė padėtis, studijų finansavimo pobūdis);
- 2) Įsidarbinimo procesas (kada pradėjo dirbti, kaip keitėsi jų darbo pobūdis, trukmė);
- 3) Priežastys, kodėl šiuo metu dirba ilgas valandas (20 val./sav. ar daugiau);
- 4) Kaip jų dėstytojai ir darbdaviai reaguoja į studijų ir darbo derinimą;
- 5) Kaip atrodo jų tipiška savaitė (kiek laiko skiria darbui, paskaitoms, individualiam mokymuisi, laisvalaikiui, miegui);
- 6) Lūkesčiai, kuriuos kelia studijoms;
- 7) Kaip jie vertina studijų turinį (ar jis kelia susidomėjimą, atrodo aktualus);
- 8) Kaip jie vertina studijų procesą (paskaitų, seminarų bei kitų užsiėmimų formatą, dėstymo metodus ir reiklumą, krūvį);
- 9) Kaip jie vertina savo akademinis pasiekimus;
- 10) Kaip apibūdintų savo santykį su universitetu (ar jaučiasi esantys integrali, aktyvi universiteto bendruomenės dalis, ar labiau pasyvūs „klientai“);
- 11) Iššūkiai derinant darbą su studijomis;

12) COVID-19 pandemijos įtaka studijų ir darbo derinimui;

13) Ar norėtų kažką keisti; ar mano, kad politikai, darbdaviai, dėstytojai, universiteto administracija ar patys studentai turėtų imtis priemonių kurios padėtų spręsti problemas, kylančias dėl studijų ir darbo derinimo (jei taip, kokių).

Dėstytojams užduodami klausimai, susiję su tokiais aspektais kaip:

- 1) Dirbančių/nedirbančių studentų santykis (apytikslis) jų dėstomuose kursuose;
- 2) Panašumai ir skirtumai tarp dirbančių (ypač ilgas valandas) ir nedirbančių studentų (akademinų rezultatų, įsitraukimo į diskusijas ir grupines užduotis, susidomėjimo prasme);
- 3) Lūkesčiai, kuriuos kelia studentams; ar mato juos kaip aktyvią universiteto bendruomenės dalį, ar labiau kaip pasyvius klientus;
- 4) Dėstymo metodai ir studijų procesas (lanksčios/griežtos sąlygos lankomumui ir atsiskaitymams; numatomas krūvis; aktyvus/pasyvus studentų vaidmuo užsiėmimuose);
- 5) Iššūkiai, su kuriais susiduriama dėstant (pvz., menkas studentų įsitraukimas, laiko stoka kokybiškai pasiruošti užsiėmimams ir grįžtamajam ryšiui);
- 6) COVID-19 pandemijos įtaka studijų kokybei;
- 7) Ar norėtų kažką keisti; ar mano, kad politikai, darbdaviai, dėstytojai, universiteto administracija ar patys studentai turėtų imtis priemonių, kurios padėtų spręsti problemas, kylančias dėl studijų ir darbo derinimo (jei taip, kokių).

Interviu eigoje kilo ir pasitikslinimui skirtų klausimų („ar galite pateikti pavyzdžių“, „kodėl taip galvojate“ ir pan.), kartais patys informantai nukrypavo nuo tiesiogiai su tyrimo tikslais susijusių temų, tačiau tai leisdavo susidaryti pilnesnį jų karjeros strategijos paveikslą, suprasti jų lūkesčius ir pan.

2.2. Atranka

Tyrimė analizuojamas vienos Lietuvos aukštosios mokyklos – Vilniaus universiteto (VU) – atvejis. VU laikomas prestižiškiausia vieta studijoms Lietuvoje, yra labai gerai vertinamas išorinių vertintojų (SKVC, 2022), pasižymi aukščiausia vieta tarptautiniuose reitinguose tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų bei orientacija į akademiškumą bei įvairiapusišką išsilavinimą (ne tik praktinį pasirengimą darbo rinkai ar konkrečiai profesijai). Šis universitetas taip pat pritraukia daugiausiai valstybės finansuojamų studentų krepšelių (LAMA BPO, 2022). Dėl šių VU bruožų, indikuojančių

palyginti aukštą studijų kokybę, pasirinkta būtent čia tirti studijų ir darbo ilgas valandas derinimo reiškinį. Tyrimo objektu pasirinktos dvi grupės:

- 1) VU studentai, dirbantys 20 val./sav. ar daugiau. Pasirinkta orientuotis į „tradicinius“ (studijuoti pradėjusius netrukus po vidurinio išsilavinimo įgijimo) studentus, kurie nebuvo jau įsitvirtinę darbo rinkoje dar prieš pradėdami studijuoti. Kadangi studijų krūvis turėtų būti apylygis tiek bakalauro, tiek magistro studijose (30 ECTS kreditų per semestrą), į imtį įtraukiami abiejų pakopų, taip pat ir vientisųjų studijų, studentai.
- 2) VU dėstytojai. Dėstytojams netaikomi specialūs atrankos kriterijai, išskyrus tai, kad jie būtų dirbę šį darbą daugiau negu vienerius mokslo metus, taigi, susidūrę su dėstymu studentams, dirbantiems ilgas valandas, bei susiformavę tam tikras nuostatas apie studijų ir darbo derinimą.

Tarp informantų buvo siekiama užtikrinti įvairovę keletu atžvilgių:

- *Studijų kryptis.* Eurostudent VII tyrimas parodė, kad labiausiai dirbti studijų metu yra linkę socialinių mokslų studentai, mažiausiai – gamtos mokslų. Anot profesijų sociologės M. S. Larson (1977), kiekviena profesinė grupė, paremta ekspertiniu žinojimu, turi savitas struktūras, savikontrolės ir atestacijos mechanizmus ir įvairiais būdais stengiasi užsitikrinti galios poziciją paslaugų rinkoje. Skirtingos profesijų grupės savaip „saugo įėjimą“ į savo gretas, taigi studentų strategijos siekiant formalios kvalifikacijos, gerų pažymių ir praktinės darbo patirties gali skirtis. Larson taip pat pabrėžia, kad šiuolaikiniame kontekste net ir tradicinių profesijų „žaidimo taisyklės“ gali keistis dėl itin didelės kvalifikuotų darbuotojų-profesionalų pasiūlos (Larson, 2018). Be to, skiriasi ir akademinų institucijų, fakultetų ir netgi atskirų dėstytojų sudarytos sąlygos derinti darbą su studijomis (pvz., tvarkaraščiai, krūvis, galimybė užsiėmimus lankyti nuotoliu ir t. t.).
- *Studijų pakopos.* Kaip minėta, į tyrimą įtraukiami bakalauro, magistro ir vientisųjų studijų studentai. Skirtingose pakopose esantys studentai gali skirtis pagal įsitvirtinimo darbo rinkoje lygį, darbo bei studijų krūvį; dėstytojai ir universiteto administracija gali nevienodai lanksčiai taikytis prie dirbančių bakalauro ar magistro studentų poreikių.
- *Socioekonominė padėtis.* Siekiama užtikrinti, kad studentai būtų kilę iš skirtingą finansinę padėtį turinčių šeimų. Taip pat aiškinamasi, kokiame būste gyvena studentai (bendrabutyje ar ne, nuomojame ar nuosavame būste, su tėvais ar be). Šios aplinkybės gali daryti įtaką studentų karjeros strategijoms, paskatinti daugiau laiko investuoti į darbą ar studijas ir pan.

Kiekybinėje tyrimo dalyje pasirinkti analizuoti Eurostudent VII (2019) apklausoje dalyvavusių studentų atsakymai. Apklausos tikslinė grupė – studentai, kurie apklausos metu studijavo bet kurioje studijų programoje, priskiriamoje aukštajam mokslui konkrečioje šalyje (ISCED lygiai 5, 6, 7, t. y. trumpojo ciklo aukštojo mokslo programos, bakalauro, magistro ir joms prilyginamos programos). Konkretus tikslinės grupės aprašymas pateikiamas Hauschildt et al. (2021, p. 25).

2.3. Tyrimo eiga ir organizavimas

Potencialių informantų buvo ieškoma patalpinus skelbimą socialiniame tinkle „Facebook“, įvairiose grupėse, kuriose studentai bendrauja ir dalijasi informacija. Taip pat jų ieškota sniego gniūžtės principu, t. y. vienam asmeniui rekomendavus kitą. Į dėstytojus buvo kreipiamasi naudojantis viešai prieinamais jų kontaktais (universitetiniu el. paštu); kai kuriais atvejais dėstytojus rekomendavo apklausti studentai arba kiti dėstytojai. 21 interviu buvo atliktas gyvai Vilniuje, o keturi – internetu per nuotolinių susitikimų platformą 2022 m. rugsėjo – lapkričio mėnesiais. Kiekvienu atveju gautas žodinis asmens sutikimas dalyvauti tyrime ir būti įrašomiems, nurodant, kad bus užtikrintas anonimiškumas (studentų atveju pakeičiamas vardas, tačiau paliekamas fakulteto, studijų programos pavadinimas bei kursas; dėstytoju atveju, vardas neatskleidžiamas ir pateikiamas tik fakulteto pavadinimas).

Kiekybinei tyrimo daliai gauta prieiga prie mikroduomenų, t. y. nuasmenintų respondentų atsakymų, sutikus Eurostudent apklausos duomenis valdančiai įstaigai *Deutsche Zentrum für Hochschul- und Wissenschaftsforschung*. Tyrimas atliktas pasitelkiant programas *R Studio* ir *MS Excel*. Duomenys bus saugomi iki tol, kol bus apgintas magistro darbas, o tada ištrinami.

2.4. Duomenų analizės metodika

Pagrindinis duomenų šaltiniai yra tekstas, t. y. transkribuoti interviu bei antrinių šaltinių duomenys, bei kiekybiniai apklausos duomenys. Kokybiniai duomenys (tekstas) buvo analizuojami vadovaujantis kokybine interpretacine logika. Interviu gairės padėjo sudėlioti informantų atsakymus į teminius blokus (kategorijas), kurie padėjo įgyvendinti tyrimo uždavinius. Tyrimo eigoje išskirtos keturios kategorijos:

- Veiksniai, skatinantys studentus dirbti ilgas valandas;
- Darbo ir studijų derinimo poveikis studijų kokybei;
- Darbo ir studijų derinimo poveikis asmeninei gerovei;
- Priemonės, kurios padėtų spręsti problemas, kylančias dėl studijų ir darbo derinimo.

Kodavimo vienetais buvo laikomi sakiniai ar pastraipos ir priskiriami aukščiau minimoms kategorijoms. Tuomet, matant kodavimo vienetų visumą pagrindinėse kategorijose, buvo ieškoma

tendencijų, mėginama duomenis grupuoti kategorijos viduje (pvz., išskirti veiksnius, skatinančius studentus dirbti ilgas valandas). Taip pat, ieškant sąsajų tarp duomenų, išskirtos studijų ir darbo derinimo strategijos tarp skirtingų studijų krypčių ir pakopų studentų (žr. 3.3. poskyrį).

Kokybiniai duomenys analizuojami pasitelkiant „nukreiptą“ (angl. *directed*) turinio analizės priemonę. Tokios priemonės esmė yra validuoti arba konceptualiai išplėsti jau egzistuojančią teoriją (Hsieh ir Shannon, 2005). Nors jau yra gausu literatūros apie studento-vartotojo ar studento-entreprenierio modelių įsigalėjimą, dėl kurio „kaltinamas“ neoliberalizmas ir marketizacija, darbas studijų metu įprastai nėra įtraukiamas į tokias diskusijas (nei kaip aukštojo mokslo marketizacijos padarinys, nei kaip studijų kokybę prastinantis veiksnys). Empiriniai duomenys apie tiriamųjų patirtis ir požiūrius padeda susieti aukštojo mokslo marketizacijos teoriją bei teorijas apie Lietuvos, kaip posocialistinės šalies, raidą su darbo studijų metu fenomenu. Identifikuojant priemones, kurias studentai ir dėstytojai įvardija kaip galinčias padėti spręsti problemas, kylančias dėl darbo ir studijų derinimo, siekiama atskleisti, ar informantai palaikytų dar didesnę aukštojo mokslo marketizaciją, ar kaip tik puoselėja alternatyvų požiūrį į aukštąjį mokslą.

Statistinių duomenų analizė (antrinė duomenų analizė) leidžia papildyti ar validuoti kokybinių duomenų analizės rezultatus. Tam pasitelkiama aprašomoji (deskriptyvinė) statistika (lentelės, diagramos), leidžianti palyginti Lietuvos studentų atsakymus su kitų Europos šalių bei dirbančių/nedirbančių studentų atsakymus. Tam naudojami viešai prieinami duomenys iš Eurostudent VII duomenų bazės bei mikroduomenys (individualių studentų atsakymai).

2.5. Duomenų apžvalga ir apribojimai

Žemiau pateiktoje lentelėje pristatomos tyrime dalyvavusių studentų charakteristikos. Iš viso tyrime dalyvavo 21 studentas iš įvairių VU fakultetų. Imtyje pavyko užtikrinti gana didelę studijų krypčių ir fakultetų įvairovę, darbo valandų įvairovę ir būsto situacijas. Visgi, visi tyrime dalyvauti sutikę studentai studijavo valstybės finansuojamose vietose, be to, dauguma nurodė, kad jų tėvų finansinė padėtis yra vidutiniška (3 iš 5 balų). Taigi, kai kuriais atžvilgiais tyrimo rezultatai yra riboti, t. y. gali nepakankamai atskleisti tam tikrus socioekonominius skirtumus tarp dirbančių studentų.

Lentelė 2. *Interviu dalyvavusių studentų charakteristikos*

Studijų kryptis	Socialiniai mokslai (10), Verslo ir viešoji vadyba (1), Matematikos mokslai (2), Informatikos mokslai (2), Gyvybės mokslai (2), Teisė (1), Edukologija (1), Humanitariniai mokslai (2)
Fakultetas	Komunikacijos fakultetas (KF) (4), Filosofijos fakultetas (FsF) (4), Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas (TSPMI) (3), Ekonomikos ir verslo administravimo fakultetas (EVAF) (1), Matematikos ir Informatikos fakultetas (MIF) (4), Gyvybės mokslų

	centras (2), Teisės fakultetas (TF) (1), Istorijos fakultetas (IF) (1), Filologijos fakultetas (FilF) (1)
Amžius	19-26 m. (vid. 22,2 m.)
Kursas	Bakalauras (15), Magistras (5), Vientisosios (1)
Studijų finansavimo pobūdis (valstybės finansuojamos (VF) / nefinansuojamos (VNF))	VF (21), iš jų vienas asmuo iš VNF perėjo į VF
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	2 balai – 3 studentai; 3 balai – 11 studentų; 4 balai – 6 studentai, 5 balai – 1 studentas
Būsto situacija	Vilniečiai (gyvena su tėvais/ turi nuosavą būstą/ gyvena bendrabutyje) (8); Ne vilniečiai (nuomojasi būstą/ gyvena bendrabutyje) (13)
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	Nuo 20 iki 50h/sav.

Papildomai, buvo atlikti keturi interviu su dėstytojais iš trijų skirtingų fakultetų⁶. Dėstytojų požiūrio atskleidimas nebuvo esminis šio tyrimo aspektas; interviu su dėstytojais buvo naudojami papildyti studentų atsakymus ar identifikuoti galimus skirtumus tarp studentų ir dėstytojų požiūrių. Taigi, nors dėstytojų-informantų skaičius šiame tyrime nėra didelis, jis buvo pakankamas šio tyrimo rėmuose, ypač turint omenyje didelį informantų atsakymų išsamumą. Kita vertus, pastebėtina, kad dauguma dėstytojų buvo gana jauno amžiaus (apie 35-45 m.), trys iš jų teigė patys dirbę, kai studijavo magistrantūroje. Kai kurie studentai minėjo susiduriantys su dėstytojais, kurie studijavo dar sovietinėje sistemoje, patys nedirbo papildomų darbų savo studijų laikais ir šiuo metu yra mažiau linkę prisitaikyti prie dirbančių studentų poreikių. Taigi, vienas iš tyrimo ribotumų yra tai, kad nepavyko atlikti interviu su šiai grupei priskiriamais dėstytojais.

Eurostudent VII (2018-2021) apklausoje dalyvavo 26⁷ šalys, priklausančios Europos aukštojo mokslo erdvei. Apklausa aprėpia tokius studentų gyvenimo aspektus kaip jų socio-demografinės charakteristikos, studijų sąlygos ir patirtys bei gyvenimo sąlygos. Apklausoje dalyvavo apie 270,000 studentų. Analizuojant konkrečiai Lietuvos studentų atsakymų mikroduomenis, atrinktų atvejų n=2274. Pasirinkta analizuoti tik universitetuose dieninėse studijose besimokančių bakalauro, magistro ir vientisųjų studijų studentų atsakymus. Visgi, pastebėtina, kad apklausoje dalyvavo ne tik VU, bet ir kitų Lietuvos universitetų studentai, taigi, pastebėti dėsniumai gali ne iki galo atitikti VU situaciją. Lyginant duomenis tarp šalių, verta pastebėti, kad penkių šalių studentai dalyvavo apklausoje prasidėjus COVID-19 pandemijai. Taigi, atsakymai iš šių šalių kai kuriuose rodikliuose pateikiami atskirai ir neįtraukiami į bendrą vidurkį. Įvairūs kiti nukrypimai imtyje aptariami Hauschildt et al. (2021, p. 26-28). Be to, apklausos duomenų agreguotumas neleidžia daryti vienareikšmiškų išvadų apie darbo ir studijų derinimo skirtumus tarp konkrečių studijų krypčių ar programų.

⁶ Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas (TSPMI), Filosofijos fakultetas (FsF), Komunikacijos fakultetas (KF).

⁷ Kai kuriuose rodikliuose pateikiami ne visų 26 šalių rezultatai dėl apklausos metodologinių skirtumų ir kt. priežasčių.

Galiausiai, tiek apklausose, tiek interviu metu asmenys gali būti linkę save vertinti pernelyg pozityviai, o tai gali kiek iškreipti rezultatus. Vertindami savo veiksmus, asmenys gali įgyti šališkumo dėl socialinio pageidaujamos (angl. *social desirability bias*). Apklausose gali atsirasti tendencija rinktis tokius atsakymus, kurie matomi kaip socialiai pageidaujami ar priimtini (Grimm, 2010); interviu metu asmenys gali bandyti „patikti“ tyrėjams (pvz., studentai gali teigti, kad skiria daugiau valandų studijoms, lanko daugiau paskaitų negu tikrovėje; dėstytojai gali teigti, kad visada taiko įtraukius metodus ir pan.).

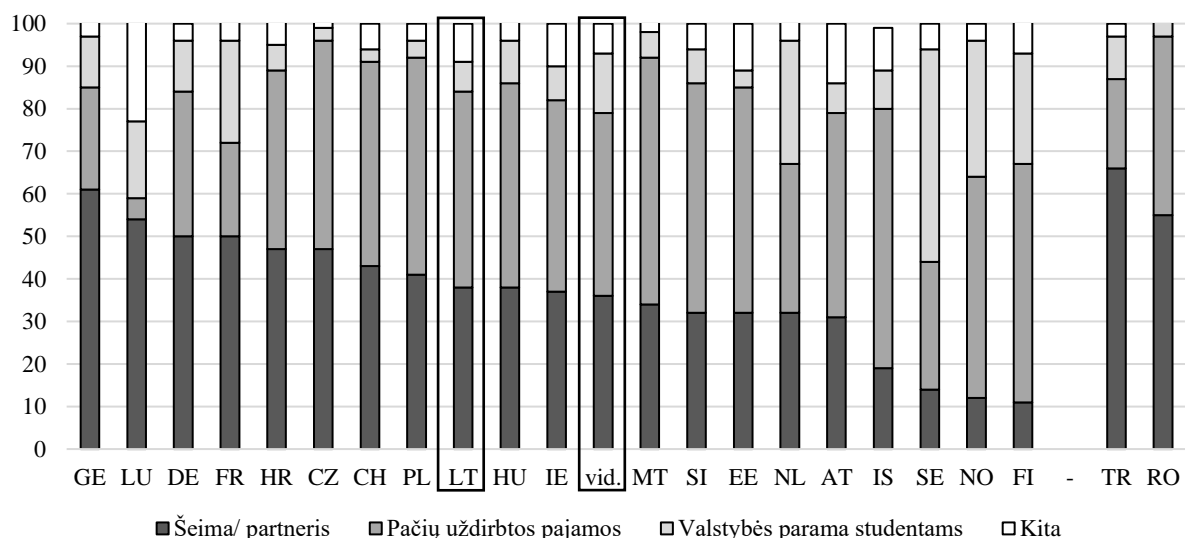
3. Tyrimo rezultatai

3.1. Veiksniai, skatinantys studentus dirbti ilgas valandas

3.1.1. Eurostudent VII rezultatų apžvalga

Kaip minėta darbo pradžioje, Lietuvoje dirbančių studentų dalis sudaro 54 proc., kuri yra kiek mažesnė už Europos vidurkį (60 proc.), tačiau itin didelė dalis Lietuvos studentų dirba ilgas valandas (žr. Pav. 1). Lietuva patenka tarp šalių, kuriose, žvelgiant iš makro perspektyvos, didžiąją dalį studentų biudžeto sudaro jų pačių uždirbo pajamos, o parama iš valstybės – viena mažiausių (žr. Pav. 2).

Pav. 2. Studentų finansavimo kompozicija (remiantis pajamomis per mėnesį, įskaitant pervedimus natūra) (proc., makro perspektyva)



Šaltinis: Eurostudent VII (2018-2021)

Ekonominė būtinybė atrodo kaip svarbiausias dirbti skatinantis veiksnys. Apklausoje ypač daug Lietuvos studentų teigė dirbantys tam, kad galėtų padengti pragyvenimo išlaidas (82,7 proc.), palyginus su bendru apklausoje dalyvavusių šalių vidurkiu (68,6 proc.) (žr. Lentelė 3. Priežastys, kodėl studentai dirba semestro metu (su teiginiais sutikusių apklausos respondentų dalis, proc.)). Taip pat, kiek didesnė Lietuvos studentų dalis turi finansiškai remti kitus (pvz., šeimos narius). Vos mažiau

(45 proc.) nei vidurkis (47 proc.) Lietuvos studentų įvardijo, kad dirba tam, kad išgalėtų studijuoti – galima kelti prielaidą, kad šį variantą mažiau studentų pasirinko dėl to, kad dauguma jų mokosi valstybės finansuojamose vietose.

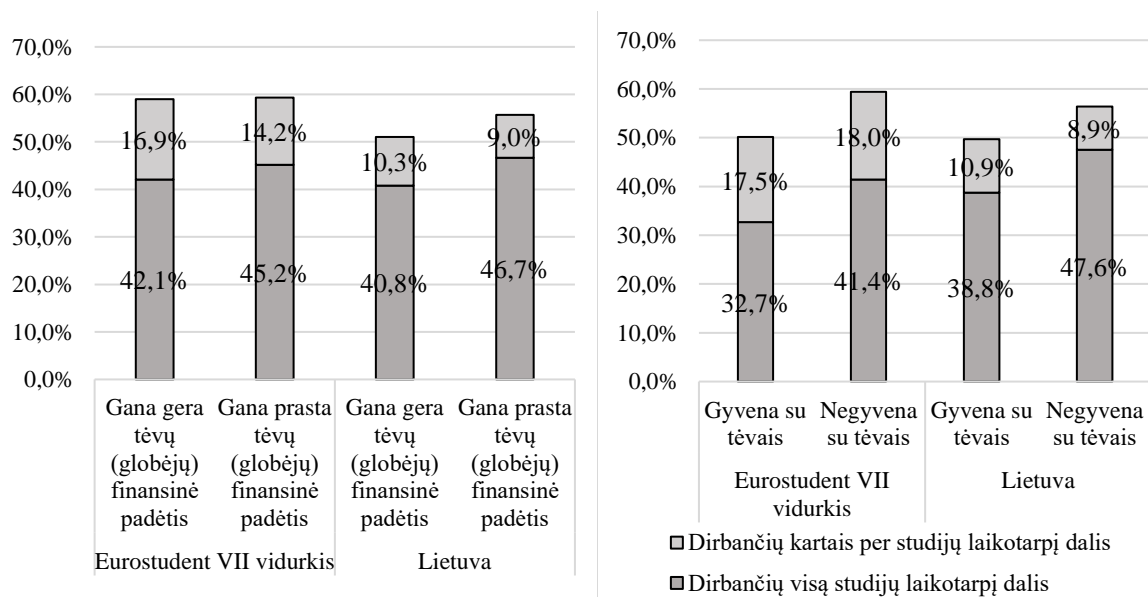
Lentelė 3. Priežastys, kodėl studentai dirba semestro metu (su teiginiais sutikusių apklausos respondentų dalis, proc.)

	Padengti pragyvenimo išlaidas	Galėti sau leisti dalykus, kurių kitu atveju nepirktų	Gauti patirties darbo rinkoje	Išgalėti studijuoti	Finansiškai remti kitus
Lietuva	83	72	67	45	28
Eurostudent VII vidurkis	69	65	56	47	24

Šaltinis: Eurostudent VII (2018-2021)

Atrodytų logiška, kad būtent ekonominė būtinybė verčia studentus didžiąją dalį ribotų laiko išteklių aukoti apmokamam darbui ir atsisakyti kitų vertingų veiklų. Tačiau Estijoje 2011 m. atliktas tyrimas atskleidė įdomius rezultatus – iš aukštas pajamas turinčių šeimų kilę studentai buvo tiek pat linkę turėti darbą, kiek ir iš skurdesnių šeimų kilę studentai, bei buvo netgi labiau linkę dirbti pilnu etatu (Beerkens et al., 2011) Išanalizavus Eurostudent VII duomenis, pastebėtina, kad darbą panašiai linkę turėti tiek iš pasiturinčių, tiek iš nepasiturinčių šeimų kilę studentai; šiek tiek labiau (iki 10 proc.) dirbančių studentų dalis skiriasi pagal būsto situaciją (žr. Pav. 3). Kalbant apie darbo valandų skaičių, skirtumas tarp dirbančių lietuvių studentų, kurių tėvai finansiškai laikosi „gana gerai“ ir „gana prastai“, nėra ypatingai didelis – pirmieji vidutiniškai dirba 32, o antrieji – 36 val./sav. Šie rezultatai rodo, kad ekonominės būtinybės argumentas yra svarbus, tačiau nebūtinai esminis sprendimą dirbti paaiškinantis veiksnys.

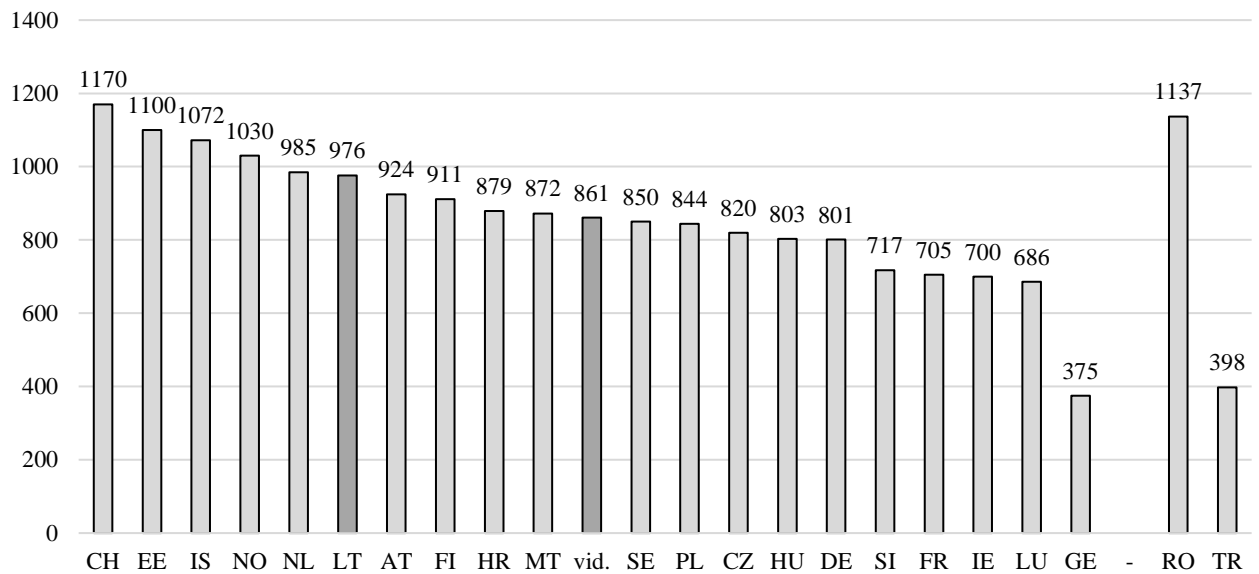
Pav. 3. Dirbančių studentų dalis pagal tėvų finansinę padėtį ir pagal būsto situaciją



Šaltinis: Eurostudent VII (2018-2021)

Antra svari priežastis dirbti yra noras turėti gana aukštą pragyvenimo standartą – net 72 proc. Lietuvos studentų teigė, kad dirbti juos motyvuoja galimybė sau leisti dalykus, kurių kitu atveju negalėtų įsigyti (Eurostudent VII vidurkis – 65 proc.). Lietuvos studentų materialinė padėtis yra panaši kaip Vakarų Europos valstybėse (Hauschildt et al., 2021, p. 185), o perkamoji galia – netgi didesnė negu daugelio šių šalių (žr. Pav. 4). Galima interpretuoti, kad Lietuvoje „normalaus“ studento pragyvenimo lygio kartelė yra gana aukšta; didžiąją dalį pajamų šiai kartelei palaikyti studentai uždirba patys, o ne gauna iš tėvų ar valstybės (žr. Pav. 2 aukščiau).

Pav. 4. Studentų perkamosios galios standarto mediana pagal valstybes



Šaltinis: Eurostudent VII (2018-2021)

Trečioje pagal svarbą vietoje atsiduria poreikis gauti patirties darbo rinkoje, kuris taip pat viršija bendrą apklausoje dalyvavusių šalių vidurkį (žr. Lentelė 3). Paaiškinimas šiam rezultatui kyla iš žmogiškojo kapitalo teorijos, teigiančios, kad įvairių tipų patirtys, įgūdžiai ir žinios didina produktyvumą ir ekonominę grąžą darbo rinkoje (Becker, 1964). Empiriniai tyrimai rodo, kad darbas studijų metu (ypač toks, kuris susijęs su studijų sritimi) leidžia studentams įgyti naujų įgūdžių bei kompetencijų, kurios vėliau praverčia įsitvirtinant darbo rinkoje ir gaunant geresnį atlyginimą (Geel ir Backes-Gellner, 2012; Joensen, 2009). Iš tiesų, dabartinėje žinių ekonomikoje norint susirasti gerai apmokamą aukštos kvalifikacijos darbą reikalingas ne tik formalus aukštojo mokslo diplomas, bet ir organizaciniai įgūdžiai, „minkštosios“ kompetencijos ir, žinoma, ankstesnė darbo patirtis. Kadangi dėl mažo kiekio darbo vietų konkuruoja daugybė panašų formalų išsilavinimą turinčių žmonių, universiteto diplomas iš dalies nuvertėja darbdavių akyse (Roth, 2019; Tomlinson, 2008). Dėl to, tikėtina, kad Lietuvos studentai jaučia spaudimą įgyti darbdaviams patrauklios patirties už universiteto ribų, juolab turint omenyje, kad Lietuvoje daugiau nei pusė 25-34 m. amžiaus žmonių turi aukštąjį išsilavinimą (Eurostat, 2021a). Nenuostabu, kad jauniems žmonėms masiškai plūstant į

universitetus, dalis jų siekia atsidurti laipteliu aukščiau savo bendramokslų ir pradeda kaupti profesinę patirtį bei megzti profesinius ryšius kuo anksčiau. Darbdaviai, savo ruožtu, labiausiai vertina atsidavusius ir ambicingus darbuotojus, pasiruošusius dirbti ilgą valandą. Kita vertus, įgyti karjerai naudingos patirties juk galima ir dirbant ne pilnu etatu, tačiau, kaip minėta anksčiau, Lietuvoje tarp dirbančių studentų vyraujanti mediana yra 40 val./sav.

Apibendrinant, apklausoje nurodytų priežasčių dirbti nepakanka, siekiant paaiškinti, kodėl tokia didelė dalis studentų dirba *ilgas valandas*. Nors interviu dalyvavę studentai ir vardijo tokias priežastis kaip ekonominė būtinybė ar noras įgyti darbo patirties, tačiau jie taip pat išskyrė ir kitų dirbti ilgą valandą juos skatinančių veiksnių. Detali šių veiksnių analizė pateikiama skyreliuose žemiau.

3.1.2. *Interviu analizė*

Noras tapti finansiškai nepriklausomais nuo tėvų bei komfortiškai gyventi

Interviu dalyvavę studentai jautė didelę atsakomybę kuo greičiau tapti finansiškai nepriklausomais pirmiausia dėl to, kad nebūtų našta tėvams. Kai kurie informantai pabrėžė, kad nedirbti būtų netgi nerealistiška. N nedirbti, anot jų, gali sau leisti tik tie, kurių tėvai yra vilniečiai arba gyvenantys studentų bendrabutyje:

[A]tšizvelgiant į dabartinę infliaciją ir ekonominę padėtį, aš negaliu nedirbti. Manau, kad Vilniuje studentui nėra realu nedirbti, nebent esi vienturtis vaikas, tave tėvai pilnai išlaiko ir gyvena bendrabutyje. (Gabija⁸, 21 m., dirba 30 val./sav., socialiniai mokslai, FsF)

Nors finansinę būtinybę dirbti ir norą nepriklausyti nuo tėvų ypač akcentavo magistrantūros studentai, tačiau tokios nuomonės laikėsi ir pirmų bakaluro kursų studentai. Pavyzdžiui, nuo pirmo kurso pilnu etatu (naktimis) dirbantis politikos mokslų studentas, nors ir įvertino savo tėvų finansinę padėtį kaip gana gerą, teigė:

Elementariausiai nenorėjau tėvų užkrauti, žinojau, kad jie turi paskolas mokėti ir taip toliau. <...> Net nėra malonu iš tėvų pinigų prašyti. (Justinas, 23 m., dirba 40 val./sav., socialiniai mokslai, TSPMI)

Be to, informantai pastebi ir tam tikrą posovietinės šalies specifiką, aptartą ir teorinėje dalyje, lemiančią tai, kad didelė dalis dabartinių studentų tėvų kartos turi gana žemas pajamas ir negali savo vaikų išlaikyti. Pabrėžiamas ir tam tikros „savarankiškumo kultūros“ vyravimas Lietuvoje. Iš užsienio kilęs dėstytojas pastebi Rytų Europos socialinio ir kultūrinio konteksto ypatumus, kurie paskatina studentus dirbti:

Vakarų Europoj, mano tėvų karta buvo daug turtingesnė negu mano karta. Ir taip pat buvo Prancūzijoje, Ispanijoje ir taip toliau. Tau gali duoti pinigus, kad tu eitum į universitetą. O Lietuvoje taip nėra, nes

⁸ Čia ir toliau informantų vardai pakeisti.

[studentų] tėvų karta, kuri išgyveno vėlyvąjį sovietmetį ir nepriklausomybės pradžią, dažniausiai tiesiog nėra tokie turtingi. <...> Kai aš studijavau Londone, mano kursioakai britai turėjo pinigus iš šeimos. Nors ir gyveno vieni nuo 18 m., bet jiems tėvai apmokėjo pragyvenimą. O čia taip nėra, tu turi būti tikrai savarankiškas, save išlaikyt. (Dėstytojas 2, FsF)

Tačiau įdomu tai, kad net ir vilniečius tėvus turintys studentai dažnai gyvena (arba siekė išsikraustyti) iš tėvų namų. Taigi, juos dirbti motyvavo ne tiek finansinė būtinybė, kiek komfortiško, nepriklausomo gyvenimo poreikis. Be to, galima pastebėti, kad dauguma studentų pradėjo dalyvauti darbo rinkoje dar mokykloje (pvz., vos sulaukę 15 metų). Jie pabrėžė, kad „pajutus nuosavų pinigų skonį“, išauga ir poreikiai, siekiama aukštesnio gyvenimo standarto, todėl jie nenustoja dirbti ir pradėję studijas. Patys tėvai taip pat yra linkę skatinti savo vaikus dirbti arba perduoda tokią kultūrą savo vaikams – darbas ir sugebėjimas pačiam užsidirbti pinigus yra matomas kaip vertybė:

Aš mėgstu keliauti, kažką veikti ir ne viską gali paremti tik tavo šeima. Nes aš jau ir iš seniau dirbau ir mama įpratusi buvo, kad aš išlaikysiu pats save, galiu pats nusipirkti drabužius, pakeliauti. Ta prasme, man nereikia ten pirkti maisto, mokėti už šildymą, už viską, bet visus tuos poreikius, kurių aš noriu, jinai buvo įsitikinusi, kad aš sugebėsiu pasidaryt. (Laimis, 22 m., dirba 20 val./sav., matematikos mokslai, MIF)

[A]š įtariu, kad tas yra iš tėčio, nes tėtis irgi darboholikas. Bet tuo pačiu, aš ir pati pripratau dar mokyklos laikais dirbt... tarkim, buvau pasiėmusi savaitę atostogų nuo darbo, kai buvo vasara ir nebuvo mokslų, tai sėdžiu ir nežinau, ką veikt tą savaitę. (Saulė, 22 m., dirba 20-40 val./sav., teisė, TF)

Taigi, finansinės nepriklausomybės siekis gali kilti tiek iš grynos būtinybės (pvz., kai tenka mokėti už nuomą), bet taip pat ir tam tikro aukštesnio gyvenimo standarto siekio (keliauti, turėti gražesnių daiktų ir t. t.) arba šeimos įskiepytos vertybių. Įdomu tai, kad tik nedidelė dalis studentų identifikavo paramos iš valstybės nebuvimą (arba jos menkumą) kaip priežastį, kodėl dirba – taigi, jie nelinkę identifikuoti nei stipendijų dydžių, nei prastų gyvenimo sąlygų bendrabučiuose kaip problemų, o veikiausiai mato tai kaip savaimę suprantamą dalyką. Studentai jaučiasi esantys patys atsakingi už savęs išlaikymą ir komfortiško gyvenimo kūrimą.

Jaučiamas spaudimas greičiau įsitvirtinti darbo rinkoje dėl didesnių karjeros perspektyvų

Eurostudent VII apklausoje Lietuvos studentai, dažniau negu vidutiniškai Europoje, teigė dirbantys tam, kad gautų patirties darbo rinkoje (67 proc. palyginti su 56 proc.). Noras dar studijų metu įsitvirtinti darbo rinkoje pastebimas ir interviu informantų atsakymuose. Kaip ir minėta teorinėje dalyje, studentas tampa savo „CV menedžeriu“ ir nuolat sveria savo pasirinkimų įtaką karjerai:

Nes, viena vertus, atrodo yra gerai mokytis iki dvidešimt šešių metų magistrą ir nedirbti, bet kita vertus, atrodo, kad tu esi ir darbo rinkos įpareigotas kažką daryti ir tą patirtį kaupti. Atsiranda baimė, kad kiti žmonės tave gali išstumti ir panašiai. (Urtė, 26 m., dirba 40 val./sav., humanitariniai mokslai, FilF)

Kalbintų dėstytojų nuomone, Lietuvoje vyrauja į darbą orientuota kultūra, tačiau universitetinis išsilavinimas taip pat matomas kaip būtinybė, netgi jei studijuojama tiesiog „iš inercijos“:

Daug žmonių dirba absurdiškai daug, kad tiesiog įrodytų, kad labai sunkiai dirba. Ir darbdaviai tai išnaudoja tiesiog. Bet Lietuvoje nėra tos socialinio pasipriešinimo tradicijos, žmonės tiesiog priima tą kultūrą, kad reikia dirbti. Ir jie nesupranta, kad tai yra problema ir taip neturėtų būti. Tai tas sudaro spaudimą dirbti kuo anksčiau, kuo daugiau, baigti magistrantūrą arba baigti bakalaurą... (Dėstytojas 2, FsF)

Tie studentai, kurie jau yra įsidarbinę kvalifikuotose pozicijose jautėsi gana patogiai ir užtikrintai dėl savo ateities. Dažnai jie teigė, kad įsidarbinimą aukštu etatu atsakingose pozicijose lėmė nerimas dėl patirties kaupimo, nenoras turėti „balto lapo“ savo gyvenimo aprašyme, kurį teks pateikti darbdaviams po studijų baigimo. Dalyvavimas papildomose veiklose (savanorystės nevyriausybiniuose organizacijose, neapmokamos praktikos ir pan.) taip pat yra iš dalies lemiamas noro išsiskirti darbo rinkoje ir turėti įspūdingą *LinkedIn* profilį. Ypač anksti įsidarbinę studentai (pvz., pirmame kurse jau dirbantys pilnu etatu) teigė, kad iš pradžių neplanavo to daryti, tačiau esą sulaukė itin gero pasiūlymo ir nenorėjo praleisti progos dirbti prestižinėse darbovietėse. Iš dalies įsidarbinimą skatina ir pats universitetas (pvz., žurnalistikos bakalauro programoje reikia atlikti net tris profesines praktikas, tad nemaža dalis studentų po praktikos atlikimo pasilieka dirbti tose pačiose darbovietėse). Taigi, nuo pat pirmųjų kursų jaučiamas aplinkos skatinimas dirbti, vyrauja gana didelė konkurencija tarp bendraamžių – siekiama įgyti pranašumą tarp tų, kurie kandidatuos į panašias pozicijas. Dalyvavimas šioje konkurencinėje kovoje gali lemti mažesnę dėmesį studijoms, jeigu jos nėra matomos kaip svarbus faktorius karjerai. Žinių ekonomikoje aukštasis išsilavinimas pats savaime nesuteikia didelio pranašumo darbdavių akyse, tad „papildomi taškai“ (darbo patirtis) pradeda kaupti dar studijų metais. Taigi, studentai iš tiesų taiko sau „savęs entrepreneurio“ metaforą, nes jaučiasi priversti prisitaikyti prie tokių „žaidimo taisyklių“, kaip ir aptarta 1.2. skyriuje.

Tyrimė dalyvavusių studentų darbdaviai yra linkę lanksčiai žiūrėti į darbo laiką, tačiau nelinkę sumažinti darbo krūvio

Tyrimė dalyvavę studentai dažnai pabrėžė, kad darbdaviai neseka jų darbo valandų ir labiau orientuojasi į rezultatus (nebent to neleidžia darbo specifika). Darbdavių lankstumas laiko planavimo atžvilgiu matomas kaip didelis privalumas. Tai leidžia studentams lankyti studijų užsiėmimus, net jeigu jie vyksta darbo dienos metu, pasiimti laisvadienių prieš svarbius atsiskaitymus. Taip pat darbdaviai dažnai leidžia dirbti iš namų, o tai sumažina laiko kaštus. Respondentai tai sieja su pandemijos įtaka verslui, padėjusia normalizuoti nuotolinį darbą.

Kita vertus, ne visi darbdaviai linkę leisti darbuotojams dirbti mažesniu etatu ar sumažinti darbo krūvį. Pvz., kai kurie studentai teigė, kad nebūtų laimėję atrankos į norimą poziciją, jeigu nebūtų

sutikę dirbti pilnu etatu. Kitais atvejais, net jeigu ir leidžiama formaliai susimąžinti etatą, tikėtina, kad užduočių bei atsakomybių skaičius išliks panašus, taigi darbuotojai patys nusprendžia dirbti didesniu etatu:

Ką pati norėčiau pakeisti, tai susimąžinti etatą... Kita vertus, net ir susimąžinus etatą, aš tiesiog šitam darbe gaučiau mažesnę algą, bet darbo nebūtų mažiau. Nes vis tiek rašys, siųs darbus. <...> Tarimasis su darbdaviais nelabai veikia. (Saulė, 22 m., dirba 20 (oficialiai 40) val./sav., teisė, TF).

Šiaip dabar mano grafikas atrodytų laisvesnis, nes aš pati valdau savo laiką vienok, bet tuo pačiu metu turiu daug daugiau reikalavimų. <...> Rugsėjo pirmom dienom turėjau atsakyti po 80 laiškų per vieną dieną. Tai tiesiog nesuspėji. Plius, direktorė bet kada gali suorganizuoti susitikimą, tai galbūt ji nebūtų patenkinta, jeigu aš nesu darbe. (Urtė, 26 m., dirba 40 val./sav., humanitariniai mokslai, FilF)

Tuo metu darbą mažiau kvalifikuotose pozicijose (pvz., kavinėse, drabužių parduotuvėse ir t.t.), anot kalbintų studentų, suderinti su studijomis yra paprasčiau – darbdaviai žino, kad studijos yra pirmas jų prioritetas ir yra lengviau prisitaikę prie darbuotojų poreikio dirbti nepilnu etatu (pvz., leidžiama patiems planuoti savo grafiką, keisti darbo valandų skaičių kad ir kiekvieną savaitę).

Apibendrinant, darbdaviai dažnai sudaro lanksčias sąlygas laiko planavimo atžvilgiu, o tai leidžia paprasčiau suderinti darbą su paskaitų tvarkaraščiu. Visgi, lankstumas nebūtinai reiškia mažesnę krūvį ir atsakomybes darbe, taigi, nors suspėti į paskaitas ir yra įmanoma, kokybiškai dalyvauti studijų procese išlieka sudėtinga. Vardan karjeros galimybių, studentai linkę taikstyti su darbdavių iškeltomis sąlygomis, įskaitant ir darbą ilgas valandas.

Darbe jaučiama didesnė savirealizacija, įsipareigojimas, vertinamos įgytos žinios

Kai kurie informantai teigė, kad daug savo laiko darbui skiria dėl to, kad jame jaučia savirealizaciją, išmoksta naujų ir, jų manymu, naudingesnių dalykų negu universitete:

[P]astebėjau, kad darbovietėje savirealizacijos jausmas man didesnis, tai ten stengdavausi daugiau <...> Universitete nėra, kad kažkas pasakytų tau „Liuks, ačiū tau už darbą“ ir pinigų niekas nesumokės. Darbe tu visada žinai, kad tu kuri kažką naudingo, prisidedi prie kažko, dalyvauji kažkur. Ir dažniausiai tai darai su tais įrankiais, kurie tau patinka. (Orestas, 22 m., dirba 40 val./sav., informatikos mokslai, MIF)

Darbas labiau motyvuoja nei studijos. Pirmas dalykas, atlyginimas. Už tavo pastangas yra atlyginama. Antras dalykas, labai daug išmokstu darbe, kaip antras magistras praktiškai. Ir programuot išmokstu, ir viskas praktiškai pritaikoma. Tai yra ir naudos, ir įdomu. O magistras – ką šiuo metu man duoda magistras, tai nežinau, galvos skausmą. (Neringa, 24 m., dirba 40 val./sav., matematikos mokslai, MIF)

[N]ežinau, kiek metų reikia prasimokyti universitete, kad sužinotum tiek, kiek darbe per metus išmoksti. (Agnė, 22 m., dirba 40 val./sav., socialiniai mokslai, KF)

[T]u matai, kaip tavo draugas, kuris nedirba, yra visiškai išplaukęs ir *nieko* nesupranta toj srity. (Laimis, 22 m., dirba 20 val./sav., matematikos mokslai, MIF)

Taip pat pastebėtina, kad darbo sutartį informantai dažnai mato kaip labiau įpareigojančią negu studijų sutartį. Kai kurie pripažįsta, kad prie to galimai prisideda faktas, kad už studijas nereikia mokėti, be to, nėra jokių pasekmių, jeigu kartais praleidi užsiėmimus ar prastai atlieki užduotis. Tuo metu apmokamame darbe (ypač jeigu tai su planuojama karjeros sritimi susijęs darbas) įdedama daugiau pastangų dėl rezultatų, jaučiama didesnė atsakomybė laiku įgyvendinti užduotis. Vienas informantas netgi jautėsi kaltas, kad dėl studijoms skiriamo laiko negali darbe nuveikti tiek pat, kiek nestudijuojantys kolegos (žr. interviu su Kajumi, p. 102).

Kaip pastebi ir Mägi et al. (2012), atlikusios panašų tyrimą Estijoje, teisiškai įpareigojantis kontraktas su darbdaviu ir formaliai priskirtos užduotys tampa svarbesnės negu dėstytojų skirti namų darbai. Be to, darbdaviams įprastai nėra svarbu, kokius pažymius studijose turi ar turėjo potencialūs darbuotojai. Taigi, universitetinių užsiėmimų lankymas ir užduočių vykdymas matomas ne kaip pareiga, bet kaip etinis klausimas – stengtis nėra privaloma, nebent pats to nori.

Nedidelis studijų krūvis, lankstumas universitete

Eurostudent VII apklausos rezultatai rodo, kad ilgas valandas dirbantys studentai rečiau patiria sunkumų dėl aukštų reikalavimų studijose. Pvz., Lietuvoje 41,4 proc. nedirbančių studentų teigė patiriantys tokius sunkumus, o tarp dirbančiųjų daugiau nei 20 val./sav. taip teigiančių buvo mažiau – 34,2 proc. Studijų programose, reikalaujančiose daugiau laiko (pvz., gamtos moksluose), studijuojantys asmenys rečiau turi darbą negu mažiau laiko reikalaujančiose studijose (pvz., socialiniuose moksluose) – Lietuvoje šis skirtumas ypač ryškus (Hauschildt et al., 2021, p. 135).

Interviu metu, socialinius, humanitarinius mokslus, vadybą studijuojantys informantai neretai teigė, kad dirbti ilgas valandas jiems leidžia nedidelis studijų krūvis. Pavyzdžiui, semestro metu užduodama mažai individualių užduočių bei skaitinių, o prieš egzaminus pakanka perskaityti paskaitų užrašus:

Jeigu nedirbčiau, tai tikrai turėčiau labai daug laisvo laiko, gal net per daug. Nueitum į vieną paskaitą ir visa diena laisva praktiškai. <...> [K]ažkurią čia dieną nuėjau į dvigubą paskaitą, kuri vyksta 9 ir 11 ryto, tai auditorija buvo praktiškai tuščia, nes nieks tiesiog neina, nes mes patys galim pasidaryti konspektus. Tie dėstytojai gal ir stengiasi, bet vis tiek tas metodas toksai, kad papasakoti ar perskaityti skaidres. Ypač kai turi konspektus iš praeitų kursų, tai iš viso neapsimoka eiti praktiškai. (Eglė, 21 m., dirba 20 val./sav., socialiniai mokslai, FsF)

[T]rečio kurso metu pradėjau matyt, kad atsiranda vis daugiau laiko, institute praleisdavau vis mažiau laiko ir paskaitų tvarkaraštis nebuvo toks tankus. Tad pradėjau galvoti, kad, na, metas tas tuščias vietas užpildyti veikla, už kurią gaučiau ir pajamų. <...> Paskaitų neprivalomumas tikrai vienas iš tokių faktorių, kas lemia, kad visi eina į kitas veiklas, darbus. (Haroldas, 22 m., dirba 30 val./sav., socialiniai mokslai, TSPMI)

[M]ano studijos kol kas yra labai lengvos ir nesudėtingos. Aš nelabai mokausi apart paskaitų, darau minimumą. Nėra, kad skaityčiau po 80 puslapių verslo teisę. <...> Tikrai niekas neskaito. (Kajus, 19 m., dirba 40 val./sav., verslo ir viešoji vadyba, EVAF)

Patys dėstytojai teigia, kad stengiasi nesudaryti didelio krūvio, turėdami omenyje, kad daugelis studentų yra dirbantys:

Manau, kad atsižvelgiant į skaitinių kieki, kiek medžiagos reikia skaityti mūsų kurse, tai gana mažai. Pavyzdžiui, mano kursas yra penkių kreditų kursas, tai duodu dvi knygas ir tris straipsnius per visą semestrą, tik, aišku, reikia dalyvauti. Bet tenka susidurti su studentais, kurie skundėsi dėl to, kad reikia daug skaityti visko. Bet čia tikrai nėra daug. (Dėstytojas 2, FsF)

Nu, studentai, sakyčiau, gal jie nori gauti mažiau namų darbų, mažiau skaityti tekstų. Nes yra pavargę nuo darbo, atidirbę pilną darbo dieną. Ir nu tada aš irgi stengiuosi tos literatūros irgi neduoti daug, stengiuos irgi į tuos poreikius atsižvelgt studento. (Dėstytojas 4, KF)

Taigi, nedidelis krūvis gali būti tiek priežastis, kodėl studentai dirba ilgas valandas, tiek pasekmė, kadangi dėstytojai teigia krūvį mažinantys dėl dirbančių studentų poreikių. Galima sakyti, kad susidaro abipusė sąveika tarp studijų krūvio ir darbo – studentai dirba, kadangi krūvis yra nedidelis, o dėstytojai mažina krūvį, kadangi studentai dirba.

Darbą su studijomis derinti padeda ir neprivalomas paskaitų lankymas, lengvai internete prieinama studijų medžiaga arba dalinimasis ja tarp kurso draugų. Tyrime dalyvavę dėstytojai teigia, kad keičia ir patį studijų procesą, pavyzdžiui, sudaro alternatyvius atsiskaitymo būdus dirbantiems studentams, organizuoja papildomas paskaitas tiems, kuriems netinka jų tvarkaraštis:

Jie visas naudas gauna kaip studentai ir tikiesi, kad iš esmės didžiąją laiko dalį jie studijuos. Ir dėl to semestro pradžioje galvoji apie tai, kad griežtai vertinsi tuos ateinančius. Bet kai praktiškai atsitinka visa tai, tai labai sunku yra pasakyti tiesiog „ne“. Bandai surasti tokį kompromisą, kuris ir tavo sąžinei, kaip dėstytojui, tiktų, ir kartu jam parodytų, kad jis turėtų padaryti daugiau darbo ar kažkaip turės atidirbti. <...> Čia net ne pažymio infliacija, o įskaitos infliacija. (Dėstytojas 1, TSPMI)

[K]eičiu paskaitų laiką arba dubliuoju paskaitas. Pavyzdžiui, išskirstau paskaitą į dvi. Pavyzdžiui, viena grupelė eina į nustatytą laiką, o kitai grupei surandame kitą laiką. Bet tai reiškia, kad kartais aš turiu dėstyti trečdaliu daugiau valandų [kurios nėra apmokamos papildomai]. Vienais metais, praktiškai dvigubai daugiau dėščiau. Nes dariau vieną kursą vienai grupei, o kitą kursą – kitai. (Dėstytojas 2, FsF)

[B]ūna atvejų, kai studentas parašo prieš seminarą, kad negalės dalyvauti dėl darbinių reikalų. Aš tai puikiai suprantu. Aš asmeniškai iš to nedarau tragedijos, galiausiai, jeigu yra labai svarbi medžiaga, aš galiu jam duoti kažką paskaityt arba net pareikalauti atsiskaityt už tą seminarą. Studentai žino, kad su manimi galima rasti bendrą kompromisą, kad niekas nenukentėtų. Aš žiūriu gana geranoriškai, nes ir pačiam savo laiku teko ir studijuoti, ir dirbti. (Dėstytojas 3, KF)

Kitas aspektas, įgalinantis studentus dirbti, yra studijų programose numatytos privalomos profesinės praktikos, kurių metu įprastai neorganizuojami studijų kursai arba paliekamas tik vienas ar du studijų dalykai. Studentų apmokamas darbas dažnai gali būti įskaitomas kaip praktikos

atlikimas, net jeigu darbo pobūdis yra menkai susijęs su studijų kryptimi. Pavyzdžiui, kalbintas politikos mokslų studentas Justinas dirbo logistikos įmonėje, tačiau fakulteto administracija jam leido įskaityti tai kaip atliktą praktiką (studento „praktikos“ tikslas buvo išanalizuoti kaip pagerinti motyvacinę sistemą darbuotojams). Patys studentai vertina tokį lankstumą kaip teigiamą aspektą savo studijose, kadangi jiems nereikia išeiti iš apmokamo darbo, kad atliktų neapmokamą praktiką kitoje vietoje. Kita vertus, universitetinės praktikos traktavimas kaip „varnelės uždėjimas“, neieškant realių sinergių tarp studijų ir pasirinktos darbovietės, padidina atotrūkį tarp to, ko mokomasi universitete, ir to, ką studentai iš tiesų veikia darbo rinkoje.

Dėstytojai prideda, kad studentų krepšeliai yra finansiškai svarbūs jų fakultetų ar departamentų išlikimui. Be to, ypač mažiems, pasirenkamiesiems kursams kyla grėsmė, kad jų nepasirinks pakankamas skaičius studentų, nesusidarys grupė ir dėstytojas liks be darbo ir be pajamų. Taigi, poreikis išlaikyti studentus skatina dėstytojus lanksčiau žiūrėti į lankomumą, koreguoti tvarkaraščius, mažinti studijų krūvį ir pan. (žr. interviu su Dėstytoju 2).

Kita vertus, to negalima pasakyti apie visus VU fakultetus, studijų programas ar individualius dėstytojus. Kai kurie kalbinti studentai iš tiesų susiduria su dideliais sunkumais derinant darbą ir studijas dėl didelio studijų sudėtingumo, griežtų reikalavimų ir nepatogių tvarkaraščių. Studentai skundėsi dėl kai kurių dėstytojų nenoro adaptuotis prie dirbančių studentų poreikių:

[I]š pradžių tiek aš, tiek kelios kitos kursioinės, kurios buvo dirbančios, tikėjomės, kad dar kažką pakeis. Bet mums nuėjus į pirmą susitikimą su dėstytojom, dar prieš studijas, pasakė, kad mums čia nepatogu, tai nieko nekeisim ir, kad apsispręstume – arba darbas, arba mokslas. (Urtė, 26 m., dirba 40 val./sav., FilF)

Ko aš norėčiau asmeniškai, tai, kad tiek mano fakultetas, tiek VU pripažintų, kad studentai vis dėlto dirba. Nes dažnai yra pasakoma, kad jūs pasirašėt sutartį ir jūsų prioritetas turėtų būti mokslai. <...> [A]š darbe irgi pasirašiau sutartį, tai... (Agnė, 22 m., dirba 30-40 val./sav., KF)

Kai kuriais atvejais, dėstytojų keliami lūkesčiai studentams yra labai aukšti, vyrauja aukšta konkurencija. Didesnis studentų įdarbinimas universitete yra ir vienas iš strateginių VU tikslų, tačiau šiuo metu studentams trūksta galimybių įsidarbinti stabiliose ir pakankamai gerai apmokamose pozicijose. Vienos informantės teigimu, gyvybės mokslų srityje tarp jų vyrauja didelė konkurencija dėl didesnių akademinės karjeros galimybių. Studentai dažnai atlieka ilgalaikes neapmokamas praktikas laboratorijose, kadangi apmokamų vietų pakanka tik mažai daliai studentų. Atlikinėti praktiką ir tuo pačiu metu dirbti apmokamą darbą kažkur kitur yra sunkiai įmanoma, o tai ypač nepalanku save išlaikyti turintiems studentams:

Tai yra savanoriška praktika [universitetinėse laboratorijose], mes nieko nepasirašom, niekas nemoka mums pinigų. Bet mes dirbam. <...> Einam dirbti ir savaitgaliais, ir per Kalėdas, Velykas. Žmonės dieną

naktį, ta prasme... Aš sėdėdavau kokias 12 valandų per parą. <...> Jeigu nori sužibėt laboratorijoj, tai dirbt šalia, tikrai nemanau, kad būtų įmanoma. <...> Tai čia daug yra problemų, kurios kyli iš to, kad atsiranda vis daugiau studentų. Mokslininkai vyresni sako „Ir mes taip dirbom ir mums buvo gerai.“ Bet jie nesupranta, kad išgyvenimo lygis buvo lengvesnis ir jų stipendijos jų laikais buvo žymiai žymiai aukštesnės. Ir jie visiškai neatsižvelgia į tai. Ir dar žaidžia tai, kad kai kurie iki doktorantūros pabaigimo su tėvais gyvena Vilniuj. Tai gal irgi tų pinigų nereikia tiek. (Paulina, 24 m., dirba 40 val./sav., GMC)

Apibendrinant, nedidelis studijų krūvis, patogūs studijų tvarkaraščiai, lankstūs reikalavimai universitete įgalina kai kuriuos studentus dirbti, o jau įsitvirtinusius darbo rinkoje – studijuoti, pvz., magistro studijose nuo darbo laisvu laiku. Be to, patys fakultetai neretai yra suinteresuoti sudaryti kuo patogesnes sąlygas studentams, kadangi kitaip iškiltų grėsmė jų finansiniam stabilumui, dėstytojų etatams. Tačiau yra ir išimčių – kai kurių studijų programų suderinamumas su darbu yra itin mažas. Iškalbinga yra ir tai, kad dalyvauti interviu nepavyko pritraukti, pvz., medicinos studentų, kurie, anot VU Medicinos fakulteto studentų atstovų, retai turi apmokamus darbus dėl itin didelio studijų krūvio. Tokios nevienodos sąlygos pabrėžia įvairias socialines nelygybes – studijuoti (ir/arba pasiekti aukštus studijų rezultatus) gali sau leisti tik tie, kuriuos gali išlaikyti artimieji, jiems nereikia mokėti už būsto nuomą ir pan. Taigi, tie informantai, kurie dirbo ilgas valandas *nepaisant* didelio studijų krūvio, neretai išreiškė kartėlį, kad kokybiškai studijuoti tam tikrose studijų programose gali tik turtingų tėvų vaikai. Pvz., aukščiau pateiktoje citatoje studentė laikosi nuomonės, kad sėkminga akademinė karjera prieinama tik tiems, kuriuos (bent dalinai) išlaiko artimieji.

Motyvacijos mokytis stoka dėl nepasiteisinusių lūkesčių studijoms

Galiausiai, dalis studentų nusprendžia daugiau laiko investuoti į darbą negu į studijas dėl motyvacijos mokytis stokos. Motyvaciją mokytis galima apibrėžti kaip siekį įgyti žinių ir įgūdžių, kuriuos vystyti skirta akademinė veikla, o ne siekį tik užbaigti tą veiklą ar minimaliai atitikti reikalavimus (Brophy, 1983). Dažnai motyvacijos stoka būna susijusi su nepasiteisinusiais lūkesčiais dėl studijų turinio, nepakankamai įtraukaus studijų proceso (pvz., dėstytojais medžiagą pateikia pernelyg „sausai“) bei akademinėje aplinkoje vyraujančio pasyvumo.

Skirtingose kryptyse studijuojantys studentai interviu metu dažnai reiškė nepasitenkinimą studijų turiniu. Anot jų, net jeigu ir nereikėtų tiek daug laiko skirti darbui, tai nepaskatintų daugiau jų stengtis kai kuriuose studijų dalykuose, kuriuose jie nemato prasmės:

Mano sritis iš esmės yra sausa. <...> [P]ilnai sutinku, kad universitete neturi tapti amatininku, o konceptus suprast visus gerai, ir tam tikrai reikia teorijos. Kad ir kaip būtų liūdna, ta teorinė dalis niekada nebūna įdomi. <...> Ta idėja gera, kad turi konceptus išmokyti žmogų, bet kartais tai per toli nueina. Kartais būtų geriau studentui parodyti naujoviškiausius įrankius, metodus ir panašiai. (Orestas, 22 m., dirba 40 val./sav., informatikos mokslai, MIF)

Pirmame kurse tu gauni nežmoniško storumo vadovėlį, kur absoliučiai viskas yra neįdomu. Ir bandai surasti prasmę tose studijose. Tikrai yra žmonių, kurie meta pirmame kurse, nes iš to susidaro įspūdis, kad nieko normalaus nestudijuosiu. <...> [Lotynų kalba] mes mokėmės linksniuot, asmenuot ir laikus. Kodėl? Kam man to reikės? Aš tikrai nenuėisiu į teismą ir nepradėsiu ten linksniuot. <...> Teisės istorija – nežinau, kam man reikalingi įstatymai, kurie buvo parašyti dar prieš Kristų. Ką aš su tuo darysiu? (Saulė, 22 m., dirba 20 (oficialiai 40) val./sav., teisė, TF)

Taigi, viena vertus, studentų lūkesčiuose atsiskleidžia poreikis dar didesnei aukštojo mokslo marketizacijai, t. y., jie norėtų, kad studijos geriau paruoštų juos darbo rinkai ir būtų „aktualesnės“. Nors kalbinti dėstytojai yra linkę pritarti, kad teorinių žinių ir praktinių įgūdžių balansas yra svarbus, ne visi mano, kad universitetinės studijos turėtų ruošti konkrečiai profesijai:

Apie kiekvieną dalyką galima paklausti „Kam to reikia?“ Kam ta kiekybinė analizė, kai tu nedarai tos kiekybinės analizės, kam filosofija... Iš tikrųjų tai leidžia kitaip pamatyti pasaulį, suteikia daug spalvų, gebėjimų būti įdomiam ir būti socialiniam rate. (Dėstytojas 1, TSPMI)

Kita vertus, nepasitenkinimas kartais kyla ne tiek dėl per didelės orientacijos į teorines žinias (dauguma informantų mano, kad jos yra svarbi akademinio išsilavinimo dalis), kiek dėl deskriptyvaus, intelektualinių iššūkių nekeliančio jų turinio:

Tik tie teoriniai kursai yra žiauriai nuobodūs. Ir tai dalykai, kuriuos tu gali labai lengvai pats sugalvoti. Jie nėra sudėtingi, bet juos galima išdėstyti aukštom akademinėm frazėm. Yra viena dėstytoja, kurią sunku suprast, bet ji kalba apie elementarius dalykus. [A]š jaučiuos kaip kokioj *profkėj*. Kur daug gan praktikos, bet teorijos dalis... (Šarūnė, 25 m., dirba 30 val./sav., edukologija, FsF)

Kita žemą motyvaciją studijuoti lemianti priežastis yra susijusi su pačiu studijų procesu, dėstytojų metodais, kurie dalies studentų matomi kaip nepakankamai įtraukūs, nereikalaujantys grįžtamojo ryšio iš studentų, ypač paskaitų metu. Pastebima, kad kai kurie dėstytojai tą pačią studijų medžiagą naudoja daugybę metų, o fakultetų administracija nesistengia tobulinti programų atsižvelgdami į studentų prašymus. Teorija, anot kai kurių studentų, pateikiama „sausai“, trūksta praktinių pavyzdžių, nesistengiama, kad studentai suprastų medžiagą:

Būna, kad ir pasakoja tai, kas svarbu ir aktualu, bet būdas pristatymo yra bevertis ir niekas niekada nieko nesupranta. (Orestas, 22 m., dirba 40 val./sav., informatikos mokslai, MIF)

Labai daug visko buvo palikta savarankiškam darbui arba neduodavo net pavyzdžių. Ir tu tiesiog bandai iš kažkur pats išspręst dalykus. Tai tas truputį demotyvuoja <...> Ne veltui ir meta tiek daug žmonių, nes tiesiog *biški* per sunku <...> [Pažymių] vidurkis gali būti visų koks ketvertas, trejetas kokio nors *kolio*. (Neringa, 24 m., dirba 40 val./sav., matematikos mokslai, MIF)

Kalbinti dėstytojai akcentuoja įtraukusių pedagoginių metodų svarbą sėkmingam studijų procesui (pvz., diskusijos, aktualių pavyzdžių aptarimas, atsiskaitymai atviros knygos principu ir pan.). Gebėjimo analitiškai mąstyti ugdymas matomas kaip svarbesnis aukštojo išsilavinimo tikslas, lyginant su paprasčiausiu žinių suteikimu. Vis dėlto, dėstytojai pripažįsta, kad dėl didelio studentų

skaičiaus auditorijose bei dalies jų pasyvumo, gali būti sudėtinga išlaikyti aukštą studijų kokybę, užtikrinti aktyvų visų studentų dalyvavimą ir suteikti jiems individualų grįžtamąjį ryšį. Be to, kalbinti dėstytojai akcentuoja, kad dauguma universitete dirbančių dėstytojų užsiima ir papildomomis veiklomis, turi daugybę kitų atsakomybių (pvz., rengti publikacijas, teikti paraiškas moksliniams projektams bei juos įgyvendinti, dirbti papildomus darbus, kad galėtų išsilaikyti), taigi ne visada lieka laiko ar energijos pasiruošti paskaitoms, spręsti studentų problemas ir pan.:

Iš esmės, esi trijuose skirtingų kompetencijų reikalaujančiuose dalykuose – mokslas, studijos ir buvimas viešuoju asmeniu. <...> Turi tas tris sferas, tai matau iš savo kolegų, kad jei investuoji į kažkokią vieną, tai kitos labai dažnai nukenčia, ir tavo gebėjimai laiku padaryti užduotis. (Dėstytojas 1, TSPMI)

[J]aučiuosi kaltas dėl to, kad man ne visada pavyksta skaityti naujesnius straipsnius ir naujesnę literatūrą, nes tiesiog neturiu laiko. Turiu šeimą, doktorantūros studijų užsiėmimus, darbą ir dėstymą. (Dėstytojas 2, FSF)

Nedideli mokslinio personalo atlyginimai Lietuvos universitetuose taip pat prisideda prie dėstytojo profesijos nepatrauklumo. Tai gali atbaidyti potencialius dėstytojus „iš industrijos“, kurie yra susipažinę su naujausiomis mokslo bei verslo tendencijomis. Siekiant pritraukti tokius dėstytojus į VU, tarsi kliaujamasi tuo, kad jie dirbs „iš idėjos“ bei lojalumo universitetui. Vis dėlto, surasti pakankamai tokių dėstytojų kartais yra sudėtinga:

Jeigu žiūrėtume dėstytojo algos lygį, tai jis nėra blogas, bet jis nusileidžia komerciniam sektoriui. Ko gero, žinau apie tokias tradicines problemas universitete, kad svarbu pritraukti dėstyti dirbančius profesionalus. <...> Kiek matau, juos pavyksta pritraukti, bet būna, kad jie pora metų padėsto ir tada nebeturi laiko. Dauguma tų atėjusių žmonių turi tam tikrą lojalumą fakultetui, nes patys jį dažnai yra baigę, bet žinau, kad administracijai tenka paprakaituoti ieškant žmonių tokiems praktiniams kursams. (Dėstytojas 3, KF)

Jeigu dėstytojas ateina ir turi darbą kažkokį, pavyzdžiui, jau dirba IT srityje kažkur, ir ateina iš idėjos čionai, tai geriausias dėstytojas būna iš tiesų. <...> Nes tikrai labai MIFe trūksta gerų dėstytojų, ne viena peticija esam rašę, kad blogas dėstytojas ir kad mes norim, kad bent jau jaunesnėms kartoms nedėstyty, nes jis negali to daryt. (Laimis, 22 m., dirba 20 val./sav., matematikos mokslai, MIF)

Didžiausia problema yra ta, kad studijos yra anglų kalba, o dėstytojai yra visi beveik virš 70 [metų amžiaus] ir nekalba angliškai beveik. <...> Dabar turiu dalyką, kur reikia *R* [programavimo kalbos], o dėstytojas pats nemoka *R*. (Neringa, 24 m., dirba 40 val./sav., matematikos mokslai, MIF)

Apibendrinant, informantų atsakymuose galima pastebėti aukštojo mokslo marketizacijos požymių. Pirmiausia, dalis studentų yra nepatenkinti dėl atotrūkio tarp teorijos ir praktikos savo studijose – taigi, jie norėtų, kad aukštasis mokslas geriau atliėtų darbdavių poreikius. Be to, dalis studentų teigia, kad studijos kelia jiems nuobodulį, nesukuria intelektualinių iššūkių. Prie motyvacijos stokos prisideda ir tai, kad dominuoja neįtraukūs dėstymo metodai. Šios problemos iš dalies kyla dėl studijų masifikacijos – kadangi universitetas yra suinteresuotas pritraukti ir išlaikyti kuo daugiau

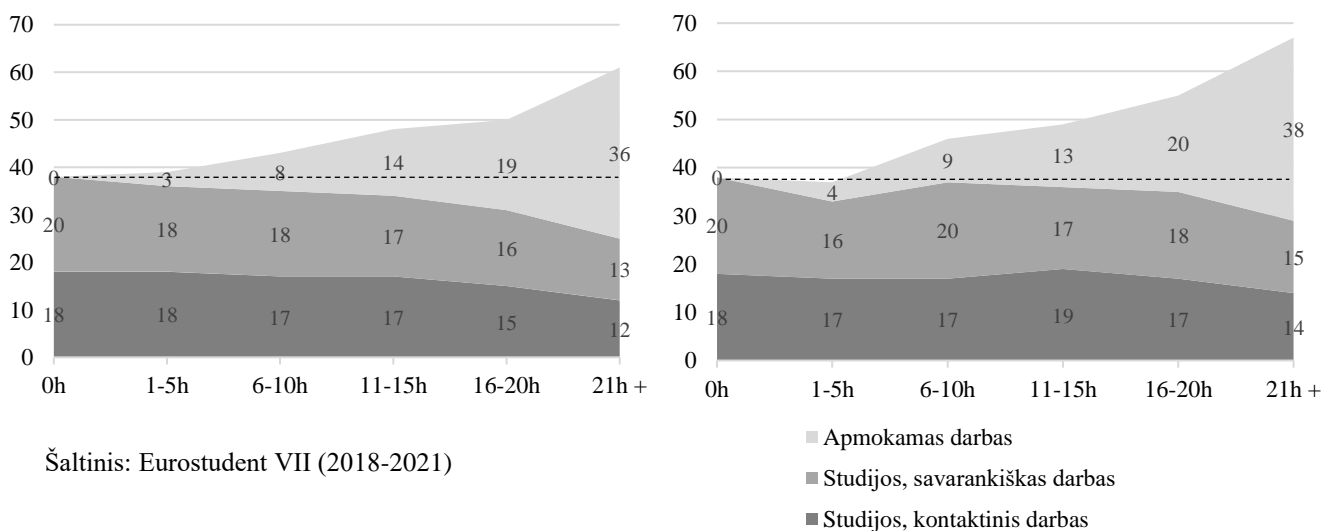
studentų dėl biudžeto poreikių, studijų medžiagą tenka adaptuoti „vidutiniam studentui“, o dideli kursai ir laiko stoka sumažina dėstytojų galimybes taikyti autentiškus, įtraukius dėstymo bei atsiskaitymų būdus. Be to, Lietuvoje vienam studentui priskiriamos išlaidos yra palyginti mažos, tad universitetai yra priversti dirbti su gana mažais biudžetais. Taigi, dėstytojų atlyginimai išlieka nepatrauklūs, o tokiomis sąlygomis pritraukti pakankamai kompetentingų ir gerus pedagoginius įgūdžius turinčių dėstytojų yra sudėtinga. Nepasiteisinę studentų lūkesčiai mažina jų motyvaciją investuoti daug laiko į studijas bei skatina juos paraleliai dirbti ir bent taip dalinai kompensuoti jų matomus studijų trūkumus.

3.2. Darbo ir studijų derinimo poveikis studijų kokybei

Kaip aptarta teorinėje dalyje, studijų kokybę galima operacionalizuoti skirtingai, priklausomai nuo įsitikimų ir konteksto. Todėl interviu metu informantams leista patiems apibūdinti, kas jiems universitete ar studijų programoje atrodo kokybiška/ tinkama, o kas ne. Studijų kokybė analizuota per keletą prizmių: 1) studijų procesas (tvarkaraštis, krūvis, dėstymo metodai ir t.t.); 2) studijų turinys bei 3) įsitraukimo lygis (aktyvus/pasyvus santykis su universitetu, kurso draugais, dėstytojais, skiriamas laikas studijoms bei suinteresuotumas siekti aukštesnių akademinų rezultatų).

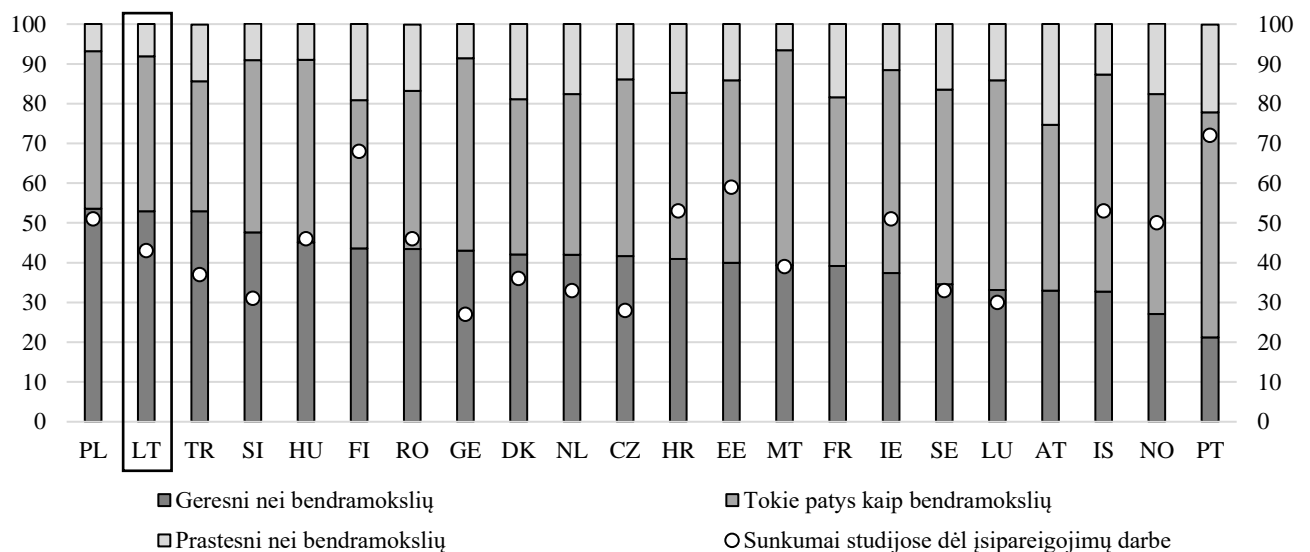
Eurostudent VII apklausos rezultatai rodo, kad studijoms skiriamas laikas gana reikšmingai mažėja, didėjant darbo valandų skaičiui – tokia tendencija daugiau ar mažiau matoma visur Europoje, įskaitant ir Lietuvą (Hauschildt et al., 2021, p. 134) (žr. Pav. 5). Tai rodo, kad darbas *atima* dalį studijų laiko – pavyzdžiui, Lietuvoje, nedirbantys studentai studijoms skiria 38 valandas per savaitę, o dirbantys apmokamą darbą 21 val./sav. ir ilgiau – tik 29 valandas.

Pav. 5 Studijoms ir darbui skiriamo laiko tendencijos pagal apmokamo darbo valandų skaičių – Eurostudent VII vidurkio (kairėje) ir Lietuvos (dešinėje) rezultatų palyginimas



Įdomu tai, kad nepaisant mažesnio studijoms skiriamo laiko, ilgas valandas dirbantys Lietuvos studentai nėra linkę prastai vertinti savo akademinį pasiekimų (žr. Pav. 6). Panašiai kaip ir Lenkijoje bei Turkijoje, daugiau nei pusė dirbančiųjų daugiau nei 20 val./sav. vertina savo rezultatus kaip geresnius nei bendramokslių. Be to, palyginti nedidelė dirbančiųjų ilgas valandas dalis (43 proc.) teigia susiduriantys su sunkumais studijose dėl įsipareigojimų darbe. Toks rezultatas kiek stebina, žinant, kad itin didelė dalis Lietuvos studentų šioje kategorijoje dirba gerokai daugiau nei 20 val./sav. (dažniausiai – pilnu etatu). Pavyzdžiui, Suomijoje, kur dirbantys studentai įprastai tai daro ne pilnu etatu (mediana – 30 val./sav., žr. Lentelė 1), net 68 proc. šioje kategorijoje esančių studentų teigia susiduriantys su sunkumais studijose dėl įsipareigojimų darbe. Galima daryti prielaidą, kad Lietuvoje darbas ilgas valandas ne itin trukdo gauti gerus pažymius, net jeigu ir atima studijų laiką. Tai gali reikšti du dalykus: a) dirbantys Lietuvos studentai yra išskirtinai talentingi ir geri laiko planuotojai, sugebantys gerai pasiruošti atsiskaitymams net ir įdėdami mažiau laiko; b) studijų reikalavimai yra neypatingai reiklūs, taiga aukštus pažymius pavyksta išlaikyti be didelių pastangų. Abu šie variantai atsiskleidžia ir interviu informantų atsakymuose, aptariamuose žemiau.

Pav. 6. Studentų, dirbančių daugiau nei 20 val./sav., akademinį pasiekimų įsivertinimas (proc.) ir susidūrimas su sunkumais studijose dėl apmokamo darbo (proc.)



Šaltinis: Eurostudent VII (2018-2021)

Dalis informantų įvardijo, kad darbas lemia prastesnius akademinis rezultatus, tačiau ne visi. Prastesniais pažymiais, netgi noru mesti studijas skundėsi tie tyrimo dalyviai, kurie susidūrė su sunkumais dėl didelio studijų krūvio, nepatogių tvarkaraščių ir darbo intensyvumo. Tuo metu kita dalis studentų teigė, kad susiradus darbą jų pažymių vidurkis nenukentėjo – vieniems pavyksta gerus pažymius išlaikyti net ir dedant minimalias pastangas, o kitiems aukštus rezultatus pasiekti padeda

laiko planavimo įgūdžiai, palyginti nedidelis darbo valandų skaičius, darbo pobūdžio aktualumas studijoms bei aukšti sau keliami reikalavimai:

Aš turbūt niekada neišmokau mokytis ir važiuoju ant sėkmės, jeigu galima taip pavadint. Ir man sekasi. Bet iš tiesų, labai retai save spaudžiu ir darau kiek įmanoma minimaliai, bet tie rezultatai nėra blogi. Tai dėl to nematau prasmės stengtis daugiau. Norėčiau stengtis daugiau ir dėti daugiau resursų į mokslus, bet tai turbūt nėra realu. Ir tol, kol tas rezultatas yra pakankamai geras, tai turbūt to ir nereikia. (Gabija, 21 m., dirba 30 (oficialiai 40) val./sav., FsF)

Pažymiai pagerėjo ir vien dėl to, kad pradėjau dirbt darbą, kuris yra susijęs su tuo, ką studijuoju. <...> Aišku, aš dabar ženkliai mažiau mokausi, bet atsirado tas, kad man nebereikia iškalti. (Saulė, 22 m., dirba 20 (oficialiai 40) val./sav., teisė, TF)

Kai neturėjau darbo, kaip tik būdavo, kad lengviau mane išmušti iš vėžių. Kai pradėjau dirbti, tai kiaurais dešimtukais variau. Kai žinai, kad turi ribotą laiką, tai jo nebešvaistai. (Raminta, 23 m., dirba 20 val./sav., GMC)

Dėl savo prastesnių akademinų rezultatų informantai labiau kaltino motyvacijos stoką negu darbo įsipareigojimus; šią tendenciją patvirtina ir Eurostudent VII apklausos rezultatai, aptarti aukščiau. Netgi turėdami pakankamai laiko studijoms, dalis studentų nusprendžia verčiau investuoti jį į laisvalaikį, atidėlioja užduočių atlikimą. Tokį elgesį jie argumentuoja tuo, kad kai kurie studijų dalykai niekaip nepasitarnaus jų karjerai, tad stengiasi tiesiog gauti įskaitą, o ne pasiekti maksimalų įvertinimą (juolab, kai stipendijos už gerą mokymąsi yra gana mažos):

Per karantiną kadangi nedirbau, turėjau visas galimybes gerai mokytis, bet dešimtuko neturėjau savo įskaitoje. Kiek įdedu darbo, tiek ir gaunu. <...> Man nereikia stengtis maksimaliai, jeigu jaučiu, kad man nenaudinga ir neįdomu. (Felicija, 21 m., dirba 22 val./sav., socialiniai mokslai, FsF)

Tie, kurių studijų lūkesčiai buvo nepatenkinti, studijuoja tik tam, kad turėtų aukštojo išsilavinimo diplomą:

Tikrai buvo daug tų minčių, bet kai pradėjau mąstyti apie metimą, jau buvo per vėlu, sakykim. Jau lošėjo mentalitetas atsirado, kai jau suinvestavęs laiko, negali numesti į šoną tiesiog. Prisiversi, pabaigsi. (Orestas, 22 m., dirba 40 val./sav., informatikos mokslai, MIF)

Aš jau nebekeliu lūkesčių, dabar viskas žemyn. Tiesiog pabaigsiu ir viskas bus gerai, tuo ir gyvenu. <...> Man svarbu gauti diplomą, nes be jo aš negaliu eiti dirbti mokykloje ar darželyje. Sakiau anksčiau, kad nestudijuosiu dėl popieriaus, o dabar taip gavosi, kad teko studijuoti dėl popieriaus. (Šarūnė, 25 m., dirba 30 val./sav., edukologija, FsF)

Nors, kaip minėta aukščiau, studentų pažymiai ne itin nukenčia dėl darbo, jie dažnai teigiamai nebesijaučiantys aktyvia universiteto bendruomenės dalimi, o tai skurdina jų studijų patirtį. Dirbantys studentai dažnai praleidžia neprivalomas paskaitas, menkai įsitraukia į studijų procesą, praranda susidomėjimą ir energiją „eiti ekstra mylią“, pvz., papildomai domėtis akademinė literatūra, įgyvendinti kūrybinius projektus ir pan.

Dar statistiką padarė nuo 17 iki 20:30 [val.] vakaro. Tai norisi aktyviai dalyvauti, klausinėti, visi užduotis daro. Bet aš jau neturiu jėgų, nes tiesiog dirbau dar visą dieną prieš tai. Tai aš ateinu ten ir sėdžiu kaip zombis ir laikiu, kol pasibaigs ir kol paleis namo. Man tas antradienis būna košmaras tiesiog. (Eglė, 21 m., dirba 20 val./sav., FsF).

Pritrūkdavau [laiko], tiesą sakant. Nes dažniausiai dirbdavau naktimis arba savaitgaliais. Kaip ir minėjau, reikėdavo tikrai eiti į seminarus, o visą literatūrą pavykdavo seminarų metu, kiek išeidavo, pasiskaityti <...>. (Justinas, 23 m., dirba 40 val./sav., TSPMI).

Dabar, kai darbe, esu visiškai pasyvi [universitete]. Tikrai pasiimu tas žinias, atiduodu savo darbus ir viskas. Bet kai nedirbau, buvau ir studentų atstovybė, buvau ir studentų atstovė komitete netgi VU, tai buvau daug aktyvesnė ir tikriausiai būčiau likus tokia, bet darbas tiesiog atėmė tą laiką. (Agnė, 22 m., dirba 30-40 val./sav., KF)

Būna žmonių, kurie per paskaitas ir seminarus sėdi tiesiog prie darbo, o ne kreipia dėmesį į [tai], kas yra kalbama. Matosi, kad žmonės nesusipėja dalykų, nes dirbo ir panašiai, suprastėja lankomumas, nes žmonės seminarų ir paskaitų metu turi darbą arba išvažiuoja į kažkokias komandiruotes, išvykas ir panašiai. Sakyčiau, kad tos diskusijos kokybė šiek tiek prastėja. Matosi, kad nėra tokio didelio intereso įsitraukti į mokslus, nes jau yra pajamų šaltinis. (Haroldas, 22 m., dirba 30 val./sav., TSPMI).

Informantai pritaria, kad prie pasyvaus santykio su universitetu prisidėjo ir pandemija. Visų pirma, nuotolinių paskaitų metu atsirado įprotis neatsijungti nuo darbinės veiklos. Antra, studentai neteko galimybės palaikyti glaudaus ryšio nei su dėstytojais, nei tarpusavyje, o tai trukdė vystyti priklausymo jausmui universitete, akademiniam dialogui ir, Bourdieu terminais kalbant, socialiniam kapitalui:

Pamenu, kai pradėjau studijuoti, tai mane įtraukė labiausiai tas bendruomenės dalykas. Susipažint su naujais žmonėmis, įvairiausių veidų visi turi, pažintys ir taip toliau. Mano grupiškai artimesni tapo, galėjau žiūrėti į juos kaip į draugus. Ir tada *hittino* Covidas, visi ryšiai nutrūko. Ir pajutau, kad dingo tas pliusas studijavimo. Ir pajutau, kad dabar, kai grįžome į gyvą mokslą, kadangi tiek laiko praėjo ir tie žmonės rado kitas sritis, to ryšio nebebėra. Ir nesijaučia, kad jis susikurs kažkada. Tai toks padarinys, kad socialumas sumažėjo ir pats jaučiu, kad manęs nelabai domina tos pažintys. (Orestas, 22 m., dirba 40 val./sav., informatikos mokslai, MIF)

Tyrime dalyvavę dėstytojai nebuvo linkę tiesiogiai sieti studentų darbo su prastesniais akademiniais rezultatais. Viena vertus, taip yra dėl to, kad kartais dėstytojai paprasčiausiai nežino, kurie studentai yra dirbantys:

Gali suprasti, jeigu [studentas] tiesiog sėdi apsnūdęs, tai gal dėl to, kad sunkiai dirba ir negali laikyti dėmesio. Bet mes nelabai kalbam apie tai, kaip dėstytojai negaunam jokios informacijos iš fakulteto, kad „žinokit, daug studentų turi daug darbo reikalų, kitų užsiėmimų, tai gal negalės dalyvauti“. <...> Ir studentai patys net nelabai nori sakyti. Aš kol kas dar nesupratau, ar yra kažkokia stigma, truputį gėda, ar tiesiog taip normalu, kad visi turėtų žinoti, kad studentas dirba. (Dėstytojas 2, FsF)

Kaip ir kalbinti studentai, dėstytojai mano, kad akademiniai pasiekimai didele dalimi priklauso nuo pačių studentų pasaulėžiūros, motyvacijos, organizuotumo, gebėjimo derinti skirtingas atsakomybes. Suprantama, kad nedirbantiems tai lengviau padaryti negu dirbantiems:

Tai turbūt net jei studentas yra dirbantis, tai nereiškia, kad nedės pakankamai darbo. Bet faktas, kad darbas lemia jų psichologinį nuovargį, įtampą, gebėjimą laiku atlikti paskirtas užduotis. <...> Iš dirbančių dažniau sulauki atsakymo, kad aš dabar dirbu ir negaliu sudalyvauti seminare. <...> Turiu tokią patirtį, kad semestro pradžioje nevaikšto, semestro gale nevaikšto, pavaikščioja vieną mėnesį, tada pasiima tas atostogas. Jie supranta, kad tai nėra gerai, netraktuoja to kaip normalaus dalyko, bet patirtis tokia yra, kad sau leidžia nesimokyti, neperskaityti tekstų. Nedirbantys tiesiog gali sau leisti dalyvauti kokybiškiau studijų procese. (Dėstytojas 1, TSPMI)

Nors to nesieja tiesiogiai su darbu, tyrime dalyvavę dėstytojai dažnai susiduria su studentų pasyvumo problema. Pastebima, kad dalis studijuojančiųjų tai daro tiesiog „iš inercijos“ ar dėl aplinkos spaudimo:

Bet dažnai matosi, kad studentai ateina ir nejaučia jokie įsipareigojimo – „aš sėdžiu, bet tikrai neturiu atkreipti dėmesį, tiesiog sėdžiu“. <...> Susiduriu su tais pačiais studentais, kurie dalyvavo mano bakalauro kursuose ir tada ateina į magistrą. Ir jie buvo labai nemotyvuoti bakalauro laikais ir net neišlaiko egzamino, bet vis tiek stoja į magistrą, ir dirba, ir mokosi. Aš nesuprantu – juk ir brangiai kainuoja, turi dirbti, kad tu galėtum studijuoti... Kam save kankinti ir kam mane kankinti? Atrodo, kad sėdi ir klausia žvilgsniu „Ko tu nori iš manęs?“ Tai tu sėdėk namuose arba tiesiog dirbk. Jau turi aukštąjį išsilavinimą, tai kodėl tau reikia ir magistro?

Dėstytojai linkę manyti, kad prie didelio pasyvių studentų skaičiaus prisideda ir studijų masiškumas. Tai, kad įstoti į universitetą yra gana lengva, o pačios studijos dažnai yra pilnai finansuojamos valstybės, neskatina atsakomybės jausmo tarp studentų – tai, kas lengvai prieinama, suprantama kaip duotybė ar teisė, dėl kurios nereikia stengtis. Anot pačių dėstytojų ir studentų, pasyvus santykis kuriamas iš abiejų pusių – dėstytojai, matydami nemotyvuotus studentus, patys praranda entuziazmą, bei atvirkščiai:

[T]as masiškumas studentų, kai priima daug studentų, kurie neatlieka savo pareigų, mažina motyvaciją dėstyti apskritai. Tu ateini į tą seminarą tam, kad dalintis, aktyviai kažką... Bet tas nenorėjimas priimti, negebėjimas priimti dėl nuovargio, tas nesidomėjimas – tada motyvacijos atsiranda didelė stoka ir atsiranda iš dalies ratas. (Dėstytojas 1, TSPMI)

[T]ikrai nėra tokiam lygy, kad sužavėtų studentą taip, kad jis ir namų darbus padarytų, ir dar kažką ant viršaus bandytų pats kurti. Tikrai to nesiekia. Priežastis to yra ir metodika, ir dėstytojai, ir net tos pačios fakulteto sienos. (Orestas, 22 m., dirba 40 val./sav., informatikos mokslai, MIF)

Gal sakyčiau, kad [trūksta] motyvacijos nueiti ekstra mylią, o ne tiesiog išdėstyt kursą, atsiskaitymus ir viskas. <...> Abi pusės suinteresuotos, kad greičiau atsiskaitytum, o dėstytojai – kad kuo mažiau darbo būtų. (Mindaugas, 23 m., dirba 30 val./sav., MIF)

Apibendrinant, darbas savaime nelemia prastesnių akademinių rezultatų. Priešingai, tai gali padėti studentams ugdyti įgūdį derinti skirtingas atsakomybes, planuoti laiką; jeigu darbo pobūdis yra susijęs su studijų sritimi, tai gali padėti atsirasti įvairioms sinergijoms. Kita vertus, kai kurie dirbantys studentai ne visada turi energijos ir motyvacijos kokybiškai dalyvauti studijose. Net jei studentų pažymiai išlieka gana aukšti, universitetai taikosi prie savo klientų poreikių, t. y., žemina pačius

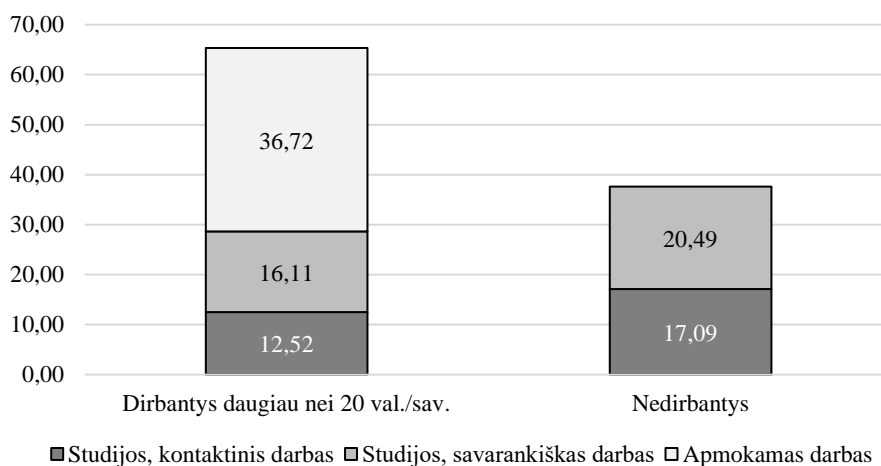
akademinius standartus. Stingant laiko ir motyvacijos pilnai įsitraukti į studijų procesą, formuojasi pasyvus studentų ir dėstytojų santykis, mažėja akademinis smalsumas, kūrybiškumas. Kai kuriems interviu dalyvavusiems studentams studijos tampa tik vienu gyvenimo etapu, kuriame dalyvaujama gana inertiškai ir kuris „greitai baigsis“, tačiau beveik nereflektuojama, kuo šis etapas praturtina juos kaip asmenybes. Tai verčia kvestionuoti, kiek apskritai toks aukštasis išsilavinimas yra vertingas tiek pačiam individui, tiek valstybei, dažnu atveju mokančiai už šias studijas.

3.3. Darbo ir studijų derinimo poveikis asmeninei gerovei

Kalbėdami apie tai, kokią naudą darbas suteikia asmeninei gerovei, studentai dažnai pabrėžia atsivėrusias galimybes gyventi savarankiškai, turėti daugiau komforto (pvz., persikelti į nuomojamą butą vietoje gyvenimo bendrabutyje ar su tėvais). Be to, didesnis užimtumas leidžia turėti turiningesnę, struktūruotą dienotvarkę, o tai iš dalies padeda psichologinei sveikatai (šis argumentas dažniau buvo naudojamas studentų, kurie dirba 20-30 val. per savaitę ir nepatiria sunkumų derindami darbą ir studijas).

Kita vertus, dažniau buvo įvardijami neigiami darbo ir studijų (bei kitų veiklų, pvz., savanorystės) derinimo padariniai. Vienas iš jų – laiko skurtas. Studentai, ypač dirbantys pilnu etatu ir/arba studijuojantys reiklesnėse studijų programose, turi itin įtemptas dienotvarkes. Europos ir Lietuvos studentų laiko biudžetas jau buvo apžvelgtas aukščiau (žr. Pav. 5), tačiau šie duomenys įtraukė ir ne universitetinėse studijose bei išėstinėse studijose besimokančius asmenis. Visgi, analizuojant tik dienišėse studijose universitetuose studijuojančių asmenų, dirbančių virš 20 val./sav., atsakymus, rezultatai menkai skiriasi – darbas, paskaitų lankymas, individualus studijoms skiriamas laikas užima 65,3 val./sav. (žr. Pav. 7). Dirbdami ilgas valandas, studentai aukoja ne vien savo studijų laiką, bet dar labiau – laisvalaikį.

Pav. 7 Dirbančių ilgas valandas ir nedirbančių Lietuvos universitetų studentų laiko biudžeto palyginimas (val./sav.)



Šaltinis: Eurostudent VII (2019); n=2274

Darbas ilgas valandas, studijos, važinėjimas tarp namų, darbovietės ir universiteto kartais nepalieka laiko paprasčiausiai pasirūpinti savimi, pvz., pavalgyti pietus, atlikti buitines darbus, išsimiegoti:

[D]irbu kažkur nuo 7 iki 16 val., o tada einu į laboratoriją...iki ilgai. Ir savaitgaliais dirbu. <...> Galiu preliminariai pasakyti, kad jeigu jau įeinu į laboratoriją, tai bus dvi-trys valandos. Bet tai visiškas minimumas. (Paulina, 24 m., dirba 40 val./sav., gyvybės mokslai, GMC)

[M]an trečiam kurse penkios valandos miego per naktį jau atrodė daug. (Saulė, 22 m., dirba 20 (oficialiai 40) val./sav., teisė, TF)

Didelis krūvis, įtampa dėl atsakomybių darbe bei studijose gali lemti psichologinės sveikatos suprastėjimą, chronišką stresą bei perdegimą:

[P]raeitą semestrą turėjau labai sunkų laikotarpį, du mėnesiai buvo tiesiog streso, kur nenorėdavau eit miegot, nes prasidės kita diena ir reikės viską iš naujo daryt. (Agnė, 22 m., dirba 30-40 val./sav., socialiniai mokslai, KF)

Būna, kad labai pervargsti – tiek studijos, tiek darbas yra protinis. Gali penkias valandas žiūrėti į kompiuterį ir tuo nieko nebematai, net negali nieko daryti. Tai tas labai dažnas reiškinys buvo. Daug ašarų buvo. Yra įmanoma, pripranti. Aš jau trečius metus taip dirbau be sustojimo. Jau pripratau, bet sunku motyvuotai išlikt. (Neringa, 24 m., dirba 40 val./sav., matematikos mokslai, MIF)

Būna jausmas, kad nieko nesusėji, būna, kad grįžęs po darbo vakare, jaučiu, kad turėčiau sėdėti prie kitų darbų, nors iš tikrųjų noriu tiesiog pailsėti. Ir gali graužti sąžinė, kad darau per mažai. (Haroldas, 22 m., dirba 30 val./sav., socialiniai mokslai, TSPMI)

Taigi, darbas ilgas valandas bei studijos universitete gali turėti trumpalaikių ar ilgalaikių neigiamų pasekmių sveikatai, ypač psichologinei studentų būsenai. Tai ypač paliečia tuos studentus, kurie negali sau leisti nedirbti arba dirbti mažesniu etatu, bei tuos, kurių studijose vyrauja didelis krūvis. Sunkumai suderinant šias atsakomybes (arba numatymas, kad šie sunkumai kils ateityje) gali vesti prie sprendimo apskritai nesiekti aukštojo išsilavinimo, sustabdyti studijas arba rinktis mažiau reiklias studijų programas.

3.4. Studijų ir darbo derinimo strategijos tarp skirtingų studijų krypčių ir pakopų

Pagal studijų kryptis

Tiek interviu duomenys, tiek Eurostudent VII apklausos rezultatai⁹ leidžia pastebėti dėsningumus, kaip skirtingų studijų krypčių studentai derina studijas ir darbą. Apklausa rodo (žr. Pav. 8) kad vidutiniškai labiausiai užimti yra sveikatos ir gerovės srityje besimokantys studentai, tačiau jie vidutiniškai dirba gerokai mažiau valandų nei verslo, administravimo ir teisės krypties studentai. Vis dėlto, tokius rezultatus reikėtų vertinti atsargiai, kadangi kiekviena studijų krypties kategorija

⁹ Šiuo atveju analizuoti tik Lietuvos universitetų studentų, studijuojančių dieninėse studijose, atsakymai.

slepia daug skirtumų tarp programų, kurių neparodo vidurkis. Pavyzdžiui, verslo, administravimo ir teisės kryptyje darbo valandų skaičius gerokai varijuoja¹⁰. Nors, žvelgiant į vidurkį, studentai šioje grupėje vidutiniškai dirba 19,83 val./sav., net 44,58 proc. studentų dirba daugiau nei 20 val./sav. Tokius skirtumus grupės viduje galima paaiškinti tai, kad teisės studijos Lietuvoje pasižymi aukštu studijų krūviu (žr. interviu su Saule, p. 134), o verslo kryptyje dirbti nuo studijų pradžios yra gana įprasta ir nesudėtinga (žr. interviu su Kajumi, p. 102). Be to, galima pastebėti skirtumus tarp „tradicines“ ir aiškiai apibrėžtas profesines tapatybes formuojančių studijų programų (pvz., mokslininkas, psichologas, teisininkas) bei tų, kurios orientuotos į naujesnių, lanksčių profesinių tapatybių kūrimą (pvz., politikos mokslai, kūrybos komunikacija). Tradicinėse profesijose dominuoja linijinės karjeros strategijos – prioritetą teikiamas studijoms, o tik po jų pilnai įsiliejama į darbo rinką. Mažiausiai ilgas valandas dirbančių studentų galima rasti tarp gamtos mokslų, matematikos ir statistikos studentų – tik 15,42 proc. jų dirba daugiau nei 20 val./sav. Tokį rezultatą gali paaiškinti didelis studijų krūvis – šioje studijų kryptyje studentai itin daug laiko skiria mokslams (vidutiniškai 39,06 val./sav.). Interviu dalyvavusios gyvybės mokslų studentės (Paulina, Raminta; p. 126, 131) teigė, kad daug laiko praleidžia laboratorijose, kadangi studentams keliami aukšti akademiniai reikalavimai (pvz., norint gauti aukštesnį pažymį, reikia dalyvauti mokslinių tyrimų projektuose). Be to, šią studijų kryptį dažniau renkasi asmenys, kurie planuoja sieti savo ateitį su akademinė karjera ar, pavyzdžiui, biotechnologijų pramone, kurioje aukštasis išsilavinimas yra itin svarbus – taigi, nenuostabu, kad aukštesnį prioritetą šie studentai skiria studijoms. Humanitariniuose moksluose (kuriuose dirbančiųjų dalis taip pat palyginti nedidelė) skiriamas didesnis dėmesys akademiškumui, studijų programose rečiau ieškoma sąsajų su darbo rinka (žr. interviu su Urte, p. 142). Tuo metu politikos, komunikacijos mokslų studentai yra linkę įsitvirtinti darbo rinkoje dar studijų metu, siekia įgauti kuo įvairesnių praktinių įgūdžių, išbandyti skirtingas profesijas (žr. interviu su Agne, Haroldu, Ignu; p. 69, 92, 96). Apibendrinant, ilgesnes valandas dirbti yra linkę studentai, besimokantys programose, kurios pasižymi mažesniu studijų krūviu ir/arba yra orientuotose į naujesnes, lankstesnes profesines tapatybes, ir atvirkščiai.

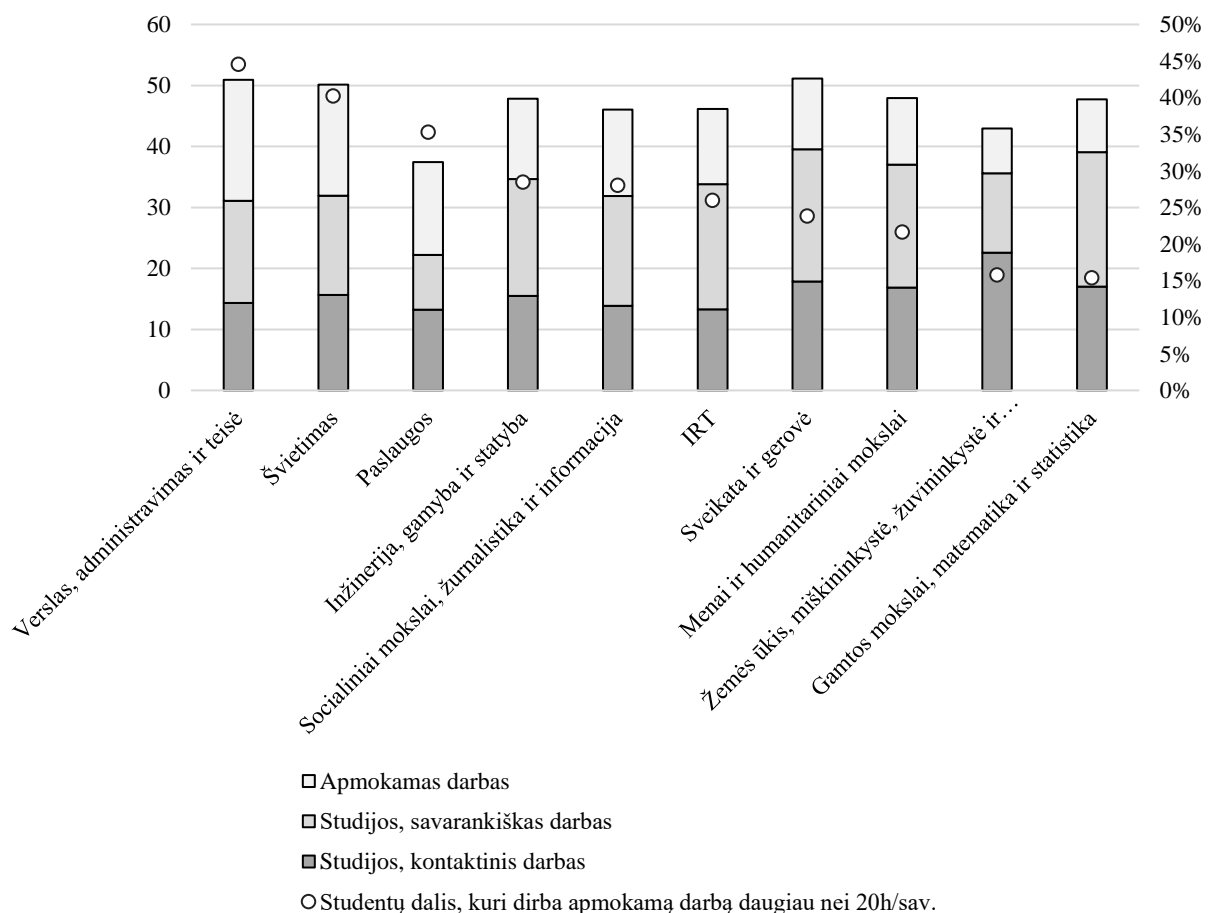
Studijų programos vertinimas (noras rekomenduoti studijas kitiems arba ne; įvairių paslaugų vertinimas) priklauso nuo to, ar atitinka studentų lūkesčius. Labiausiai linkę rekomenduoti savo studijų programą kitiems yra švietimo krypties studentai – jie taip pat geriausiai vertina jiems suteikiamą pagalbą suderinti studijas ir apmokamą darbą bei pagalbą ruošiantis (būsimam) profesiniam gyvenimui (žr. Lentelė 4). Visgi, šie studentai yra tarp tų, kurie dirba daugiausiai (žr. Pav. 8) ir studijoms skiria palyginti mažai laiko – taigi, mažas studijų krūvis ir geros galimybės greitai įsilieti į darbo rinką matomos kaip studijų programos privalumas. Kita vertus, ne visi studentai tai

¹⁰ Standartinis nuokrypis 19,23

mato kaip teigiamą dalyką – pavyzdžiui, kalbinta pedagogikos studentė, nors ir džiaugėsi, kad jos studijų programoje skiriama daug laiko profesinei praktikai, tačiau skundėsi teorinių paskaitų kokybe, žemais akademiniais standartais ir intelektualinių iššūkių trūkumu (žr. interviu su Šarūne, p. 137). Tuo metu, pavyzdžiui, gamtos mokslų, matematikos ir statistikos studentai taip pat yra linkę rekomenduoti savo studijų programą kitiems, nors ir turi mažas galimybes studijas suderinti su apmokamu darbu bei, palyginti, kiek prasčiau vertina pagalbą ruošiantis profesiniam gyvenimui. Tai gali reikšti, kad šias programas pasirinkusių studentų lūkesčiai yra labiau susiję ne su konkrečiomis karjeros perspektyvomis, bet su akademiniais interesais – nors jie ir susiduria su aukštu studijų krūviu (žr. Pav. 8), tačiau vertina reiklius akademinis standartus, yra linkę domėtis fundamentiniais mokslais ir pan.

Visgi, norint identifikuoti tikslesnius skirtumus tarp studijų krypčių, reikalingas atskiras tyrimas, kadangi čia pasitelkiami Eurostudent VII duomenys yra pernelyg agreguoti (neaišku, kokiame universitete, programoje ir kelintame kurse asmuo studijuoja), o interviu duomenys – riboti ir remiasi vos 21 studento patirtimis.

Pav. 8 Lietuvos universitetų studentų, studijuojančių dieninėse studijose, laiko biudžetas (val./sav.) ir dirbančių ilgas valandas dalis (proc.) pagal studijų kryptį



Šaltinis: Eurostudent VII (2019), n=2274

Lentelė 4. Lietuvos universitetų studentų, studijuojančių dienišė studijose, studijų vertinimas skalėje nuo 1 iki 5 pagal studijų kryptį

	Rekomenduočia u savo dabartinę (pagrindinę) studijų programą	Pagalba siekiant suderinti studijas ir apmokamą darbą	Pagalba ruošiantis (būsimam) profesiniam gyvenimui
Gamtos mokslai, matematika ir statistika	3,57	2,56	2,97
Inžinerija, gamyba ir statyba	3,40	2,58	2,76
IRT	3,40	2,80	3,05
Menai ir humanitariniai mokslai	3,53	2,60	2,87
Paslaugos	3,32	2,67	3,00
Socialiniai mokslai, žurnalistika ir informacija	3,62	2,48	2,71
Sveikata ir gerovė	3,21	2,41	2,88
Švietimas	3,81	3,13	3,18
Verslas, administravimas ir teisė	3,69	2,89	3,08
Žemės ūkis, miškininkystė, žuvininkystė ir veterinarija	3,58	2,39	3,21

Šaltinis: Eurostudent VII (2019), n=2274

Pagal studijų pakopas

Lietuvoje ryškėja gana dideli studijų ir darbo derinimo skirtumai tarp bakalauro (pirmosios pakopos), magistro (antrosios pakopos) ir vientisųjų studijų (apimančių pirmąją ir antrąją pakopas) studentų. Bakalauro ir vientisųjų studijų studentai yra linkę gerokai mažiau laiko skirti darbui palyginus su magistro studentais, tarp kurių net 60,68% dirba daugiau nei 20 val./sav. (žr. Pav. 9). Interviu dalyvavę VU magistro studentai ypač pabrėžė, kad nedirbti jiems būtų sunkiai įmanoma, kadangi jiems dėl vyresnio amžiaus ir išaugusių poreikių nėra priimtina būti priklausomiems nuo tėvų; be to, jie jaučia spaudimą įsitvirtinti jų pasirinktoje karjeros kryptyje. Nepaisant to, kad magistro studentai dirba ilgas valandas, jie tik šiek tiek geriau už bakalauro studentus vertina jiems universitete teikiamą pagalbą siekiant suderinti studijas ir apmokamą darbą (žr. lentelę 3). Interviu dalyvavę magistro studentai daugeliu atvejų teigė, kad užsiėmimai jiems vyksta vakarais, tačiau net ir tuomet susidurdavo su sunkumais dėl tvarkaraščio. Pavyzdžiui, viena magistro studentė teigė, kad paskaitas lanko ne tik darbo dienomis (nuo 17 val. iki 20:30 val.), bet ir šeštadienių rytais:

Tai tikrai būna sunku, kai penktadienį vėlai baigiasi paskaitos ir tu jau šeštadienį nuo ryto turi [paskaitą], tai galvoji, kur čia buvo mano ta pertrauka. Bet jeigu būtų įdėję 15 val., tai labai tikėtina, kad išvis niekas negalės ateiti, nes dirba. (Dovilė, 23 m., dirba 40 val./sav., socialiniai mokslai, KF)

Taigi, pagalbos derinant darbą su studijomis vertinimas galimai priklauso nuo lūkesčių – magistro studentai (labiau negu bakalauro) yra linkę tikėtis, kad universitetas jiems padės suderinti

darbą pilnu (ar beveik) etatu, tačiau tai ne visada yra įmanoma, turint omenyje privalomų kontaktinių valandų skaičių.

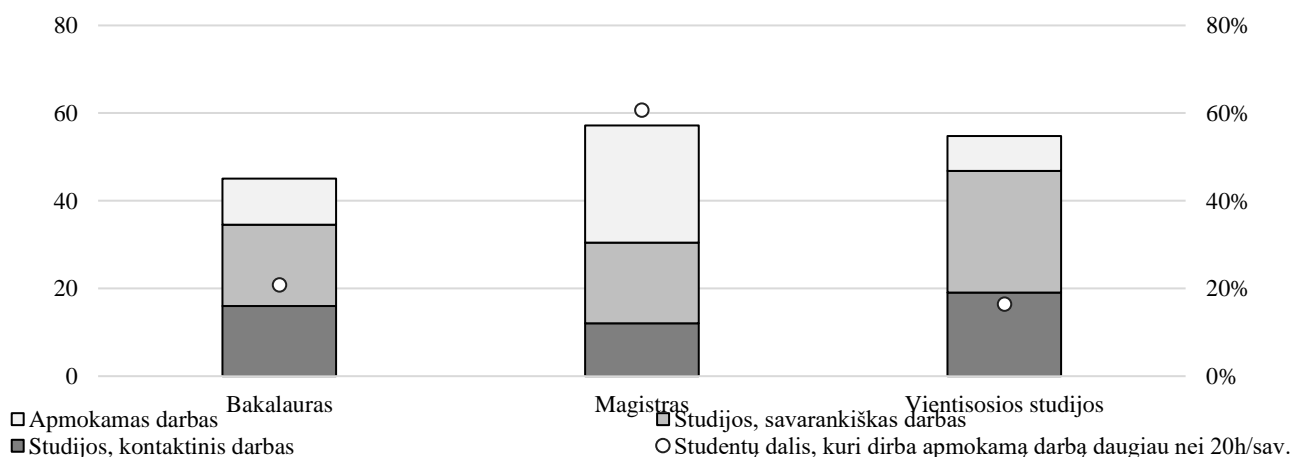
Prasčiausiai pagalbą siekiant suderinti studijas ir darbą įvertino vientisųjų studijų studentai (žr. Lentelė 5) – galimybių dirbti ilgas valandas nebuvimas atsispindi ir itin mažame dirbančių ilgas valandas skaičiuje (16,45 proc.). Turint omenyje, kad Lietuvoje vientisosios studijos skirtos tokioms aukštu studijų krūviu pasižyminčioms profesijoms kaip medicina, veterinarinė medicina, teisė ar architektūra, šie rezultatai nestebina. Iškalbinga ir tai, kad šiame tyrime vykdytiems interviu nepavyko rasti nei vieno medicinos studento, dirbančio ilgas valandas. Visgi, panašu, kad tokios sąlygos netenkina dalies vientisųjų studijų studentų – vidutinis pasitenkinimas studijomis (t. y., noras rekomenduoti savo studijų programą kitiems) siekė tik 3,12 balo iš 5. Kita vertus, norint įvertinti menko pasitenkinimo studijomis priežastis, reikalingas išsamesnis tyrimas apie šių studijų programų studentus. Kaip minėta anksčiau, itin didelis studijų krūvis nuo šių programų gali atbaidyti tuos asmenis, kurie negali tikėtis finansinės paramos iš tėvų (arba nenori jos prašyti) per visą studijų laikotarpį.

Lentelė 5. Lietuvos universitetų studentų, studijuojančių dieninėse studijose, studijų vertinimas skalėje nuo 1 iki 5 pagal studijų pakopą

	Rekomenduočiau savo dabartinę (pagrindinę) studijų programą	Pagalba siekiant suderinti studijas ir apmokamą darbą	Pagalba ruošiantis (būsimam) profesiniam gyvenimui
Bakalauras	3,53	2,63	2,90
Magistras	3,57	2,88	2,98
Vientisosios studijos	3,12	1,95	2,65

Šaltinis: Eurostudent VII (2019), n=2274

Pav. 9. Lietuvos universitetų studentų, studijuojančių dieninėse studijose, laiko biudžetas (val./sav.) ir dirbančių ilgas valandas dalis (proc.) pagal studijų pakopą



Šaltinis: Eurostudent VII (2019), n=2274

3.5. Priemonės, kurios padėtų spręsti problemas, kylančias dėl studijų ir darbo derinimo

Interviu dalyvavę VU studentai bei dėstytojai įvardijo įvairias priemones, kurios, jų nuomone, galėtų padėti spręsti problemas, kylančias dėl studijų ir darbo derinimo. Daugumos studentų nuomone, universiteto administracija bei dėstytojai darbą turėtų priimti kaip neišvengiamą realybę, o ne versti rinktis tarp vieno ar kito. Dauguma kalbintų dėstytojų buvo linkę pritarti tokiai nuomonei – visgi, tokį rezultatą galėjo paskatinti faktas, kad pastarieji savo studijų laikais taip pat dirbdavo, taigi, supratingai žiūri ir į savo dabartinius studentus. Visgi, kai kurie iš jų manė, kad toks *status quo* neturėtų būti priimtas kaip norma:

Bet koks papildomas darbas atima šitą džiaugsmą, įeidamas į darbo santykius tu kažko nebetenki. Universitetas yra apie refleksiją, kas tu esi, o tam irgi reikia laiko ir pastangų, tu neturi būti pavargęs. Kai esi pavargęs, tu negali tos refleksijos daryti. <...> Riboti, bent jau riboti [darbo valandas]. (Dėstytojas 1, TSPMI)

Daug kas [Jungtinėje Karalystėje] ima paskolas, bet ir tiesiog daug dirba, susitaupo pinigų, ima *sabbatical* [metines atostogas], kas yra praktiškai neįmanoma Lietuvoje. Ima pertrauką ir baigia tada magistrantūrą. Sakyčiau, kad dauguma iš mano kursiojų Anglijoje buvo 33-35 m. žmonės, kurie susitaupė pinigų ir įstojo į magistrą. Bet visuomenė turi būti pasiruošusi, ir darbdaviai, kad žmonės augs ir mokysis visą gyvenimą. Tikrai nenoriu pasakyti, kad dirbantys studentai yra kažkuo prastesni – tiesą pasakius, vieni mano geriausių studentų buvo dirbantys. Bet tikrai buvo labai sunku jiems. Jeigu tu nori rimtai mokytis ir dirbti, yra nelengva. Vieną kartą susitikau su studentu [elektroninių prekių parduotuvėje], jis dirbo pardavėju ir skaitydavo knygą, kol laukdavo pirkėjų. Tu gali, žinoma, sugebėti, bet taip tikrai neturėtų būti. Žmonės turėtų turėti galimybę studijuoti laisvai, susikaupti į savo studijų sritį. (Dėstytojas 2, FsF)

Taigi, vienas iš galimų sprendimų yra sudaryti sąlygas studentams nedirbti arba dirbti tik trumpas valandas semestro metu. Tiek dėstytojai, tiek studentai pastebi, kad šiuo metu studentams prieinamos stipendijos (socialinės stipendijos, stipendijos už gerą mokymąsi) yra pernelyg mažos, jų nepakanka pragyvenimo išlaidoms padengti. Kalbant apie gyvybės mokslų studentus, jų įsitraukimas į projektinę mokslinę tiriamąją veiklą universitete dažnai nėra apmokamas arba siekia iki kelių šimtų eurų ir skatina ieškoti kitų pajamų šaltinių. Kita vertus, suprantama, kad dėl aukštojo mokslo masifikacijos, t. y. didelio studentų skaičiaus, būtų sudėtinga skirti daugiau finansavimo studentų išlaikymui. Dėstytojai linkę manyti, kad šiuo metu universitetas priima per daug studentų, kurie yra nemotyvuoti ir studijuoja „iš inercijos“, o tai žemina studijų kokybę. Studijų masifikacija traktuojama kaip neigiamas dalykas, nors ir suprantama, kad didesnis studentų skaičius yra svarbus universiteto finansinei padėčiai, be to, jį sumažinus, atsirastų meritokratijos problema bei sumažėtų aukštojo išsilavinimo prieinamumas. Galiausiai, kai kurie dėstytojai mano, kad turėtų keistis visuomenės (politikų, darbdavių, studentų tėvų) požiūris į aukštąjį išsilavinimą: minima „aukštojo mokslo devalvacija“, pernelyg išaukštinama darbo ir savarankiškumo kultūra. Manoma, kad darbdaviai,

samdantys studentus, turėtų tapti supratingesni ir sudaryti sąlygas dirbti mažesniais etatais. Taigi, anot jų, būtų idealu, jeigu studentams būtų sudarytos geresnės sąlygos teikti pirmenybę mokslui ir pilnai atsidėti studijoms.

Kita sprendimų kryptis – motyvuoti studentus geresne studijų kokybe ir taip paskatinti juos daugiau laiko skirti mokslui negu darbui. Kaip ir minėta teorinėje dalyje, studentai ir dėstytojai norėtų, kad mokymas ir mokymasis eitų išvien, o žinios būtų kuriamos bendrai, per dialogą, paliekant gana daug laisvės. Pastebima, kad studentai teigiamai vertina problemomis paremtą mokymąsi (pvz., kai grupėje reikia sukurti produkto prototipą, sugalvoti iššūkio sprendimą ir pan.). Tiek studentai, tiek dėstytojai pabrėžia, kad susidomėjimą galėtų stimuliuoti įtraukesni dėstyimo metodai, lygiavertiškas santykis, mentorystė. Studentai norėtų matyti dėstytoją ne kaip pavargusį paslaugų teikėją ar „visažinį“ autoritetą, bet kaip mentorių, kuris gali betarpiškai bendrauti su studentais, skatinti jų kūrybiškumą, suteikti individualų grįžtamąjį ryšį.

[L]abiau vakarietiškoje valstybėje yra daugiau mentoriavimo – gali paklausti, kaip ten ką. Ir jie dažnu atveju jau būna savo srities ekspertai iš tikro, dirbę geroje kompanijoje. (Mindaugas, 23 m., dirba 30 val./sav., informatikos mokslai, MIF)

[Š]ioje magistro programoje yra daug *unconventional learning*, kur ne tik atsėdi paskaitose ir konspektuoja. Turime daug seminarų tipo [užsiėmimų], gali pats rinktis daugumą kursų. Pasirinkau tai, kas man pačiai aktualu. Daug individualaus mokslo, bet esu kuruojama. Tokiu principu malonu ir dirbt. (Raminta, 23 m., dirba 20 val./sav., gyvybės mokslai, GMC)

Bet geriausi seminarai būna, kai studentai pamiršta, kad tu dėstytojas, atsiranda gyvas dialogas, jie tarpusavy pradedą nesutarti ir bando argumentuoti, o tu prisiimi moderatoriaus vaidmenį. (Dėstytojas 3, KF)

Nors akademinė žinių svarba nėra kvestionuojama, kai kurie studentai norėtų, kad studijų programoje atsirastų daugiau sąsajų ir sinergijos su praktika, aiškumo, kuo tam tikros žinios galėtų pasitarnauti jų profesiniame gyvenime.

Nei studijų [nereikėtų] nustekenti, nei dirbti kuo greičiau. Jeigu būtų galima integruoti studijas ir darbą su daugiau praktikos, daugiau santykių su darbdaviais ir su darbo rinka. Kad nesijaustum atskirtas, kad čia studijos, o čia darbas, bet kad būtų sinergija. Nežinau, gal kad būtų daugiau privalomųjų praktikų, ar bendrų projektų su verslu... (Mindaugas, 23 m., dirba 30 val./sav., informatikos mokslai, MIF)

Pradėjo geriau sektis, kai prasidėjo ne teoriniai klausimai, o kur pateikta praktinė situacija. Tame uždavinyje teiki teisinę konsultaciją. O jeigu klausia, ką reiškia lotyniškas terminas koks, tai nežinau ir neįdomu. (Saulė, 22 m., dirba 20 val./sav., teisė, TF)

Tam pritaria ir kai kurie dėstytojai:

[U]niversitetas yra ta vieta, kur negali vengti tos akademinės pusės, vis tiek turi būti susipažinęs ir su literatūra, pagrindinius principus žinoti, kokios yra keliamos mokslinės problemos. Bet nemažiau svarbu ir tas praktinis pritaikymas. Kalbant apie mano užsiėmimus, tai stengiuosi, kad jie gautų ir praktinių

žinių, tarkim, kuriame vidinės komunikacijos strategijas. Kad jie visa tai galėtų pritaikyti realiam darbe. (Dėstytojas 4, KF)

Taigi, nors pripažįstama, kad universitetas turėtų likti akademinė institucija (ir tai turėtų būti aiškiai iškomunikuota planuojantiems jame studijuoti), informantai pabrėžė ir profesinių įgūdžių vystymą. Šiuo metu VU bakalauro studentai turi atlikti praktiką (išskyrus kai kurias humanitarinių mokslų programas), tačiau jos organizavimas dažniausiai paliekamas jų pačių atsakomybėje, taigi, praktikos metu atliekamos užduotys gali likti nesusijusios su studijų programos tikslais. Teigiamu pavyzdžiu būtų galima laikyti studentų įtraukimą į mokslinius projektus, tarptautinius konkursus, *hackatonus* ir pan., tačiau tuo pasinaudoja tik maža dalis studentų, be to, dažnai negaudami finansinio atlygio.

Galiausiai, kai kurie informantai norėtų, kad studijas būtų lengviau suderinti su darbu, t. y. mano, kad universiteto administracija ir dėstytojai turėtų tapti lankstesni ir prisitaikantys prie dirbančiųjų. Lankstumo tikimasi dėl tvarkaraščio, užsiėmimų pobūdžio (nuotoliu ar gyvai) bei atsiskaitymų tvarkos:

O tie dėstytojai, kurie iš idėjos daro, jie sako: kada galit, tada ateikit, atsiskaitykit, susirašykit su manim, mes galime susiderinti. Jie tokie ir lankstesni atrodo, ir labiau supranta, kaip veikia šitas bendravimas tarp žmonių. Ir neturi kažkokių principų ir įsitikinimų, kad kažką mes privalom taip daryti ir daugiau niekaip kitaip. (Laimis, 22 m., dirba 20 val./sav., matematikos mokslai, MIF)

Interviu dalyvavę studentai dažnai skundėsi nepatogiais paskaitų tvarkaraščiais, ypač jei į universitetą tenka vykti du kartus per dieną arba išeiti iš darbo viduryje darbo dienos. Kita vertus, pastebima, kad jeigu paskaitos vyksta anksti ryte arba vėlai vakare, studentai arba į jas neateina, arba negali susikaupti. Be to, dėstytojai, dažnai turintys ne po vieną darbovietę, ne visada gali prisitaikyti prie studentų poreikių. Visgi, tarimasis su studentais siekiant sudaryti kuo optimalesnį tvarkaraštį galėtų pagerinti paskaitų lankomumą; užsiėmimų organizavimas vakarais (ypač magistro studijose) gali padėti pritraukti į studijas daugiau žmonių, kurie jau yra įsitvirtinę darbo rinkoje.

Kitas dažnas studentų pasiūlymas yra organizuoti bent dalį užsiėmimų nuotoliu, net jei nuo to gali kiek nukęsti studentų įsitraukimas (taigi, norima didesnės aukštojo mokslo marketizacijos, kad būtų padidintas efektyvumas):

Aš manau, kad šiais laikais daugelis paskaitų turėtų būt nuotoliu. Nes taip būtų efektyviau visiems – ir dėstytojai to nori, ir studentai. Ir jeigu jos būtų nuotoliu, aš galėčiau jas pasižiūrėt ir darbe, ir iš namų. *Atsilogint* trumpam nuo darbo. Arba galėtų būt įrašai, kas galėtų padidinti lankomumą iki maksimumo, jeigu galėtum pasižiūrėt, ką praleidai, vakare arba savaitgalį. (Gabija, 21 m., dirba 30 (oficialiai 40) val./sav., socialiniai mokslai, FsF)

Nors VU administracijos pozicija yra tokia, kad, pasibaigus pandemijai, visi užsiėmimai turėtų būti organizuojami gyvai, dėstytojų nuomonės išsiskiria. Pavyzdžiui, vienam interviu dalyvavusiam dėstytojui nuotolinis bendravimas nepatinka, nes prarandamas gyvas ryšys su auditorija (Dėstytojas 3, KF). Kitas dėstytojas linkęs palaikyti dalinai nuotolinio ar hibridinio mokymo idėją ir mano, kad VU administracija turėtų suteikti daugiau lankstumo renkantis tinkamiausią būdą organizuoti užsiėmimus (Dėstytojas 4, KF). Nuotolinį dalyvavimą studijose apsunkena ne tik VU pozicija, bet ir tai, kad ne visi dėstytojai yra pakankamai apmokyti dirbti hibridiniu būdu, o fakultetuose trūksta kokybiškos įrangos įrašams daryti. Be to, kai kurie gyvai užsiėmimuose dalyvaujantys studentai gali nenorėti būti įrašomi (žr. interviu su Neringa, p. 118). Taigi, informantai pripažįsta, kad nuotolinis ar hibridinis mokymas ne visais atvejais yra tinkamas.

Apibendrinant, galima išskirti tris priemonių grupes, kurios kai kuriais atvejais prieštarauja viena kitai. Pirmoji – sudaryti geresnes sąlygas studentams nedirbti (arba dirbti trumpesnes valandas), kad pastarieji galėtų teikti pirmenybę mokslams. Manoma, kad (būsiami) studentai, studentų tėvai, darbdaviai ir politikai turėtų labiau vertinti aukštojo mokslo svarbą tiek asmenybės tobulėjimui, tiek valstybės ekonomikai. Šiuo požiūriu, tie, kurie nepasiruošę teikti pirmo prioriteto studijoms, turėtų apskritai nestoti į universitetą. Visgi, tokią mintį palaikė tik mažuma studentų ir kai kurie dėstytojai. Antra sprendimų grupė – labiau sudominti studentus, kad pastarieji išliktų motyvuoti ir jiems netektų ieškoti didesnių savirealizacijos galimybių darbo rinkoje. Siūlomi įtraukesni dėstytojų metodai, labiau į praktiką orientuotas ar analitinį mąstymą skatinantis studijų turinys, atliepiantis individualių studentų akademinis ir profesinius interesus. Trečioji sprendimų grupė yra susijusi su studijų organizavimo procesu, kuris, anot kai kurių informantų, turėtų būti geriau adaptuotas prie ilgas valandas dirbančių studentų poreikių.

Išvados

Šiuo darbu buvo siekiama aprašyti, kaip reiškiasi aukštojo mokslo marketizacija, ir ištirti, kokią įtaką su aukštojo mokslo marketizacija siejami veiksniai daro Vilniaus universiteto studentų pasirinkimams, derinant studijas ir darbą. Atlikus literatūros analizę ir empirinį tyrimą, galima išskirti šias išvadas:

I. Su aukštojo mokslo marketizacija siejami veiksniai gali būti susiję su studentų apsisprendimu nedirbti ilgas valandas (20 val./sav. ir ilgiau). Aukštojo mokslo marketizacija pasireiškia studijų masiškumu ir išaugusia privataus finansavimo dalimi aukštajame moksle, o tai skatina aukštojo mokslo institucijas žvelgti į studentą kaip į vartotoją ir pajamų šaltinį. Marketizacija sudaro platesnes galimybes studijuoti laisvai pasirinktoje srityje, skatina institucijas atsižvelgti į studentų norus ir didina jų efektyvumą. Tačiau ji sukelia ir „šalutinių efektų“, tokių kaip pasyvus studento-dėstytojo

santykis bei akademinų reikalavimų žemėjimas siekiant priartėti prie „vidutinio studento“. Studijos tampa labiau standartizuotos, reikalaujančios mažiau studentų laiko ir įsitraukimo. Antra, aukštojo išsilavinimo vertė tampa matuojama per tai, kiek darbdavių pageidaujamų įgūdžių ir žinių jis suteikia (nors tam ne visada pritaria į akademiškumą orientuoti dėstytojai). Toks požiūris formuoja ir kai kurių studentų lūkesčius – jeigu jie mano, kad studijų programa nepakankamai paruošia juos darbo rinkai, jie nenorės „švaistyti laiko“ universiteto suole ir sieks įsiliesti į darbo rinką dar nebaigę studijų. Be to, darbdaviai neteikia daug reikšmės išsilavinimo skilčiai darbuotojo CV, taigi papildomų patirčių kaupimas matomas kaip būtina sėkmingos karjeros sąlyga „save parduoti“ siekiantiems studentams. Šie su marketizacija susiję veiksniai prisideda prie studentų sprendimo skirti daugiau dėmesio darbui, o ne studijoms. Keliami prielaida, kad tokias tendencijas dar labiau sustiprina Lietuvos ekonominis, socialinis ir kultūrinis kontekstas – studentus įsidarbinti kuo anksčiau skatina žemos tėvų pajamos ir menka socialinė parama studijoms (lyginant su ES) bei į savarankiškumą ir finansinį stabilumą orientuotos kultūrinės vertybės. Jiems taip pat suteikiama daug galimybių tai padaryti – Lietuvos darbdaviai yra orientuoti į vidutinius įgūdžius turinčią ir lanksčią darbo jėgą (o šiuos kriterijus studentai puikiai patenkina). Galiausiai, studentus dirbti gali skatinti ir nusivylimas studijų kokybe – Lietuvoje išlaidos vienam studentui yra itin mažos, o dėstytojai uždirba gana žemus atlyginimus ir turi aukštus darbo krūvius.

II. Empirinio tyrimo rezultatai (VU studentų ir dėstytojų patirtys bei nuostatos) patvirtina teorines prielaidas bei atskleidžia abipusį ryšį tarp studentų darbo ir aukštojo mokslo marketizacijos. Noras tapti finansiškai nepriklausomais bei įgyti darbo patirties nebuvo vieninteliai studentų įvardyti veiksniai, skatinantys juos dirbti ilgas valandas. Dalis studentų jautėsi neturintys kitos išeities, tik kaip dirbti ilgas valandas - jie jaučiasi turintys būti „savęs entrepreneuriais“ ir ne tik save išlaikyti, bet ir kuo anksčiau pradėti kaupti profesinę patirtį. Kai kurie darbdaviai pageidauja dirbti ilgas valandas ar „pasiekti rezultatus“, net jeigu darbuotojas yra studentas. Nenorėdami likti be darbo, kai kurie informantai teigė besitaikstantys su tokiomis darbdavių iškeltomis sąlygomis ir dažnai jautė nusivylimą dėl galimybių suderinti studijas ir darbą stokos ar netgi planavo mesti studijas. Kita vertus, kai kuriems studentams dirbti ilgas valandas nebuvo sudėtinga dėl menko studijų krūvio ir lankstaus studijų proceso (pvz., paskaitos yra neprivalomos ir organizuojamos vakarais, mažai atsiskaitymų ir savarankiško darbo) – taigi, jų fakultetai buvo gerai prisitaikę prie dirbančių studentų norų. Dalis informantų nusprendė daugiau laiko investuoti į darbą negu į studijas dėl to, kad jautė motyvacijos mokytis trūkumą (t. y., siekė ne įgyti žinių ir įgūdžių, o tik minimaliai atitikti reikalavimus ir užbaigti studijas). Dažnai motyvacijos stoką lėmė nepasiteisinę lūkesčiai dėl studijų turinio („vidutiniam studentui“ pritaikyta standartizuota medžiaga), nepakankamai įtraukus ir „sausas“ studijų procesas bei akademinėje aplinkoje vyraujantis pasyvumas. Tuo metu dėstytojai teigė turintys prisitaikyti prie

dirbančių (ar tiesiog nemotyvuotų ir mažai pastangų norinčių dėti) studentų poreikių. Taigi, jie stengiasi kiek įmanoma sumažinti studijų krūvį. Studentai taip pat įvardijo, kad ne visi dėstytojai patys yra motyvuoti „eiti ekstra mylią“ ir nesukuria pakankamai intelektualinių iššūkių studentams, menkai įtraukia juos į studijų procesą, nesužadina akademinio smalsumo ir pan. (tai galimai susiję su žemais dėstytojų atlyginimais ir dideliais darbo krūviais). Tokios praktikos (krūvio mažinimas, pasyvumas) tik dar labiau skatina studentus dirbti. Susidaro abipusė sąveika tarp studijų krūvio ir darbo – studentai dirba, kadangi krūvis yra nedidelis, o dėstytojai mažina krūvį, kadangi studentai dirba. Visa tai galima laikyti marketizacijos „šalutiniais efektais“.

III. *Darbas ilgas valandas nebūtinai tiesiogiai paveikia studentų pažymius (tam daugiau įtakos turi motyvacijos mokytis ir siekti aukštesnių rezultatų stoka), tačiau apriboja jų galimybes aktyviai dalyvauti akademiniam procese ir VU bendruomenėje.* Eurostudent VII apklausos rezultatai rodo, kad daugiau nei 20 val./sav. dirbantys studentai skiria mažiau laiko studijoms negu nedirbantys (vidutiniškai Europoje 13 val. mažiau, Lietuvoje – 9 val. mažiau). Interviu metu studentai pabrėžė, kad net jei pavyksta išlaikyti palyginti aukštus pažymius, darbas mažina jų galimybes papildomai domėtis studijomis bei jaustis aktyvia universiteto bendruomenės dalimi. Visgi, dažnai ne darbo turėjimą, o motyvacijos mokytis stygių studentai įvardijo kaip esminį jų studijų trūkumą. Kaip pastebėta aukščiau, motyvacijos stygių tarp tyrimo dalyvių dažniausiai lėmė su aukštojo mokslo marketizacija susijusios priežastys – studentai pasigenda iššūkių, įtraukių dėstymo metodų bei turinio, kurį jie laikytų naudingu jų karjerai ar asmeniniam tobulėjimui. Kai kurie informantai studijavo gana inertiškai, „dėl diplomo“, nereflektuodami, kuo studijos galėtų praturtinti juos kaip asmenybes ar profesionalus. Tai verčia kvestionuoti, kiek apskritai toks aukštasis išsilavinimas yra vertingas tiek pačiam individui, tiek valstybei, dažnu atveju mokančiai už šias studijas.

IV. *Darbas ilgas valandas gali turėti neigiamą įtaką studentų asmeninei gerovei.* Eurostudent VII apklausa rodo, kad tarp virš 20 val./sav. dirbančių universitetų studentų Lietuvoje, darbas, paskaitų lankymas, individualus studijoms skiriamas laikas užima 65,3 val./sav. Kai kurie informantai teigė susiduriantys su laiko skurdu bei suprastėjusia psichologine sveikata. Tai ypač palietė tuos studentus, kurie negali sau leisti nedirbti ar susimąžinti etatą, ir/arba tuos, kurių studijose vyrauja didelis krūvis. Galima kelti prielaidą, kad sunkumai suderinant šias atsakomybes (arba numatymas, kad šie sunkumai kils ateityje) gali vesti prie sprendimo apskritai nesiekti aukštojo išsilavinimo, sustabdyti studijas arba rinktis mažiau reiklias studijų programas.

V. *Studijų ir darbo derinimo strategijos varijuoja tarp studijų kryptių.* Eurostudent VII ir informantų atsakymų interpretacija leidžia manyti, kad daugiausiai įtakos tam turi studijų krūvis, studentų lūkesčiai bei konkrečiose profesinėse grupėse egzistuojančios „žaidimo taisyklės“ –

pavyzdžiui, tarp „tradicinių“ profesinių kryptų, tokių kaip medicina, biochemija ar teisė, aukštasis išsilavinimas užima svarbią vietą, tad derinti studijas su darbu yra sudėtinga. Tuo metu siekiantiems naujų, sparčiai kintančių profesinių tapatybių (komunikacijos specialistų, vadybininkų ir pan.) studijų metu skirti daugiau laiko darbui yra gana įprasta.

VI. *Studijų ir darbo derinimo strategijos varijuoja ir tarp bakalauro, magistro ir vientisųjų studijų studentų.* Daugiau nei 20 val./sav. dirba 20,81 proc. bakalauro ir net 60,68 proc. magistro studentų. Magistro studentų atveju, universitetas yra labiau linkęs priderinti užsiėmimų tvarkaraštį prie jų darbo grafiko, tačiau jie vis vien dažnai susiduria su sunkumais derinant šias atsakomybes, o dėl to nukenčia jų studijų kokybė bei galimybės studijuoti apskritai. Vientisųjų studijų grupę sudaro tradicinių profesijų, aukštu studijų krūviu pasižyminčių studijų programų studentai – tik 16,45 proc. jų apklausoje nurodė dirbantys daugiau nei 20 val./sav. Galima kelti prielaidą, kad didelis studijų krūvis ir galimybių save išlaikyti dirbant nebuvimas gali atbaidyti nuo tokių studijų kai kuriuos potencialius studentus, kurių socioekonominė padėtis yra žemesnė.

VII. *Studentai ir dėstytojai identifiko tris pagrindines (kartais prieštaringas) priemonių grupes, kurios galėtų padėti spręsti problemas, kylančias dėl studijų ir darbo derinimo.* Pirmoji sprendimų grupė – sudaryti geresnes sąlygas studentams nedirbti (arba dirbti trumpesnes valandas), kad pastarieji galėtų teikti pirmenybę studijoms. Tai reiškia, kad ne rinka, o valstybė arba studentų artimieji turėtų būti atsakingi už jų išlaikymą. Pavyzdžiui, kai kurie dėstytojai kritikavo studijų masiškumą ir tai, kad tik maža dalis studentų gali pasinaudoti socialine parama, o stipendijos per mažos padengti pragyvenimo išlaidoms; be to, kritikuota „savarankiškumo kultūra“ ir darbo studijų metu normalizavimas. Antroji sprendimų grupė – labiau sudominti studentus, kad pastarieji išliktų motyvuoti ir jiems netektų ieškoti didesnių savirealizacijos galimybių darbo rinkoje. Pabrėžiama universiteto atsakomybė pasiūlyti alternatyvą su aukštojo mokslo masifikacija ir marketizacija siejamiems veiksniams – diegti įtraukesnius dėstymo metodus, į studentą orientuotas studijų programas, inovatyvesnį, analitinį mąstymą skatinantį studijų turinį. Trečioji grupė yra susijusi su studijų organizavimo procesu, kuris, anot kai kurių informantų, turėtų būti geriau adaptuotas prie ilgas valandas dirbančių studentų poreikių, net jeigu nuo to kai kuriais atžvilgiais nukentėtų studijų kokybė (pvz., organizuojant paskaitas nuotoliu) – taigi, manoma, kad universitetas turėtų dar labiau taikytis prie rinkos poreikių.

Ateityje reikalingos išsamesnės studijos (pasitelkiami kiekybiniai metodai, fokus grupės ir kt.), kurios padėtų nustatyti, koks yra studentų darbo paplitimas konkrečiuose Lietuvos universitetuose ir studijų programose, kas paskatina ten besimokančius asmenis dirbti ilgas valandas bei su kokiais sunkumais jie susiduria. Didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas iš mažiau pasiturinčių šeimų kilusių

studentų situacijai analizuoti. Diskusija dėl to, kaip spręsti su studijų kokybe ir studentų darbu susijusias problemas, turėtų vykti ne tik aukštosiose mokyklose, kurios nėra pajėgios šias problemas spręsti vienos, bet ir aprėpti platesnes interesų grupes – politikos formuotojus, darbdavius, profesines sąjungas, studentų tėvus.

Šaltiniai

1. Aleknevičienė, J., Pocienė, A. ir Šupa, M. (2020) *Kaip parašyti mokslinį rašto darbą? Mokomoji priemonė Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto kriminologijos ir sociologijos studentams*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
2. Allen, K., Quinn, J., Hollingworth, S. ir Rose, A. (2013) 'Becoming employable students and 'ideal' creative workers: exclusion and inequality in higher education work placements', *British Journal of Sociology of Education*, 34(3), pp. 431-452. doi:10.1080/01425692.2012.714249
3. Anna Smolentseva (2020) 'Marketisation of higher education and dual-track tuition fee system in post-Soviet countries', *International Journal of Educational Development, Elsevier*, 78(C). doi:10.1016/j.ijedudev.2020.102265
4. Apriceno, M., Levy, S.R., ir London, B. (2020) 'Mentorship During College Transition Predicts Academic Self-Efficacy and Sense of Belonging Among STEM Students', *Journal of College Student Development* 61(5), pp. 643-648. doi:10.1353/csd.2020.0061
5. Astin, A. W. (1984) 'Student involvement: A developmental theory for higher education', *Journal of college student personnel*, 25(4), pp. 297-308.
6. Becker, G. (1964) *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*. National Bureau of Economic Research, Inc.
7. Becker, G. (1986 [1976]) 'The Economic Approach to Human Behavior' in Elster, J. (ed.) *Rational Choice*. New York: New York University Press, pp. 108-22.
8. Beerkens, M. (2021) 'Student employment in Europe: An economic, financial and cultural phenomenon', *Higher Education in Russia and Beyond*, 24(3). doi:10.1787/888933117706
9. Beerkens, M., Mägi, E. ir Lill, L. (2011) 'University studies as a side job: Causes and consequences of massive student employment in Estonia', *Higher Education*, 61(6), pp. 679–692. <https://doi.org/10.1007/S10734-010-9356-0/TABLES/5>
10. Bellezza, S., Paharia, N. ir Keinan, A. (2017) 'Conspicuous Consumption of Time: When Busyness and Lack of Leisure Time Become a Status Symbol', *Journal of Consumer Research*, 44(1), pp. 118–138. <https://doi.org/10.1093/JCR/UCW076>
11. Boden, R. ir Nedeava, M. (2010) 'Employing discourse: universities and graduate "employability"', *Journal of Education Policy*, 25(1), pp. 37-54. <https://doi.org/10.1080/02680930903349489>
12. Bohle, D. ir Greskovits, B. (2007) 'Neoliberalism, embedded neoliberalism and neocorporatism: Towards transnational capitalism in Central-Eastern Europe', *West European Politics*, 30(3), pp. 443-466. <https://doi.org/10.1080/01402380701276287>

13. Bourdieu, P. ir Passeron, J. C. (1979) *The inheritors: French students and their relation to culture*. Chicago: University of Chicago Press.
14. Brophy, J. (1983) 'Conceptualizing student motivation', *Educational Psychologist*, 18(3), pp. 200-215. doi:10.1080/00461528309529274
15. Bunce, L., Baird, A. ir Jones, S.E. (2017) 'The student-as-consumer approach in higher education and its effects on academic performance', *Studies in Higher Education*, 42(11), pp. 1958-1978. doi:10.1080/03075079.2015.1127908
16. Burmila, E. (2017) 'The Fruits of Commodification', *Jacobin*, rugpjūčio 4 d. Prieinama: <https://jacobin.com/2017/08/grade-inflation-corporate-university> (Žiūrėta: 2023-01-11)
17. Callender, C. (2008) 'The impact of term-time employment on higher education students' academic attainment and achievement', *Journal of Education Policy*, 23(4), pp. 359-377. doi:10.1080/02680930801924490
18. Canny, A. (2002) 'Flexible Labour? The Growth of Student Employment in the UK', *Journal of Education and Work*, 15(3), pp. 277-301. doi:10.1080/1363908022000012058-2
19. Carney, C., McNeish, S. ir McColl, J. (2005) 'The impact of part time employment on students' health and academic performance: a Scottish perspective', *Journal of Further and Higher Education*, 29(4), pp. 307-319. doi:10.1080/03098770500353300
20. Chelcea, L. ir Druță, O. (2016) 'Zombie socialism and the rise of neoliberalism in post-socialist Central and Eastern Europe', *Eurasian Geography and Economics*, 57(4-5), pp. 521-544. doi:10.1080/15387216.2016.1266273
21. Chelcea, L. (2015) 'Post-socialist Acceleration: Fantasy Time in a Multinational Bank', *Time and Society*, 24, pp. 348-366. doi:10.1177/0961463X14563018
22. Chowdhury, F. (2018) 'Grade Inflation: Causes, Consequences and Cure', *Journal of Education and Learning*, 7(6), p. 86. <https://doi.org/10.5539/jel.v7n6p86>
23. Cote, J.E. ir Allahar, A.L. (2011) *Lowering Higher Education: The Rise of Corporate Universities and the Fall of Liberal Education*. Toronto: University of Toronto Press.
24. Creed, P. A., French, J. ir Hood, M. (2015) 'Working while studying at university: The relationship between work benefits and demands and engagement and well-being. *Journal of Vocational Behavior*, 86, pp. 48-57. <https://doi.org/10.1016/J.JVB.2014.11.002>
25. Darmody, M. ir Smyth, E. (2008) 'Full-time students? Term-time employment among higher education students in Ireland', *Journal of Education and Work*, 21(4), pp. 349-362. <https://doi.org/10.1080/13639080802361091>
26. Desimone, J. S. (2008) *The Impact of Employment during School on College Student Academic Performance* (No. w14006). National Bureau of Economic Research.

27. Dill, D. ir Teixeira, P. (2000) 'Program diversity in higher education: an economic perspective', *Higher Education Policy*, 13, pp. 99-117. [https://doi.org/10.1016/S0952-8733\(99\)00026-4](https://doi.org/10.1016/S0952-8733(99)00026-4)
28. Driscoll, C., ir Wicks, D. (1998) 'The customer-driven approach in business education: A possible danger?' *Journal of Education for Business*, 74(1), pp. 58-61.
29. Duoblienė, L. (2011) *Ideologizuotos Švietimo kaitos teorijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
30. Ehrenberg, R.G. ir Sherman, D.R. (1985) 'Employment While in College, Academic Achievement and Post-College Outcomes: A Summary of Results', *Journal of Human Resources*, 22(1), pp. 1-23.
31. Elton, L. (2011) 'Complexity theory – an approach to assessment that can enhance learning and transform university management', in Molesworth, M., Nixon, E. ir Scullion, R. (eds.) *The marketisation of higher education : the student as consumer*. Routledge, pp. 64-70.
32. Eurostat (2018) *Proportion of low-wage earners (%)*. Prieinama: [earn ses pub1s](#) (Žiūrėta: 2023-01-11)
33. Eurostat (2019) *Expenditure on educational institutions (excluding early childhood educational development) per pupil/student, by level of education*. Prieinama: [educ uoe fini04](#) (Žiūrėta: 2023-01-11)
34. Eurostat (2021a) *Tertiary educational attainment (% of people aged 25–34, by NUTS 2 regions)*. Prieinama: [edat lfse 04](#) (Žiūrėta: 2023-01-11)
35. Eurostat (2021b). Real labour productivity, 2005, 2013 and 2021. Prieinama: [\(nama 10 gdp\)](#) ir [\(nama 10 a10 e\)](#) (Žiūrėta: 2023-01-11)
36. Ewing, A. (2012) 'Estimating the Impact of Relative Expected Grade on Student Evaluations of Teachers', *Economics of Education Review*, 31(1), pp. 141–54. doi: 10.1016/j.econedurev.2011.10.002
37. Fallon, D. (1980) *The German University. A Heroic Ideal in Conflict with the Modern World*. Boulder Colorado Associated University Press.
38. Foucault, M., Davidson, A.I., ir Burchell, G. (2008) *The birth of biopolitics: lectures at the Collège de France, 1978-1979*. Springer.
39. Furedi, F. (2011) 'Introduction to the marketisation of higher education and the student as consumer', in Molesworth, M., Nixon, E. ir Scullion, R. (eds.) *The marketisation of higher education : the student as consumer*. Routledge, pp. 1-8.

40. Geel, R., ir Backes-Gellner, U. (2012) 'Earning While Learning: When and How Student Employment is Beneficial', *Labour*, 26(3), pp. 313–340. <https://doi.org/10.1111/J.1467-9914.2012.00548.X>
41. German Centre for Higher Education Research and Science Studies (DZHW) (2018-2021) *Eurostudent VII* [apklausa]. Prieinama: <https://www.eurostudent.eu/> (Žiūrėta: 2023-01-11)
42. Giddens, A. (1997). *The constitution of society*. Cambridge: Polity Press.
43. Grimm, P. (2010) 'Social desirability bias', in Sheth, J.S. ir Malhotra, N.K. (eds.) *Wiley International Encyclopedia of Marketing*. John Wiley & Sons Ltd.
44. Harvey, L. (2000) *New realities: The relationship between higher education and employment*. *Tertiary Education and Management*, 6, pp. 3–17.
45. Hauschildt, K., Gwosć, C., Schirmer, H. ir Wartenbergh-Cras, F. (2021) *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021*. Prieinama: https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EUROSTUDENT_VII_Synopsis_of_Indicators.pdf (Žiūrėta: 2023-01-11)
46. Hay, S. ir Kapitzke, C. (2009) "'Smart state" for a knowledge economy: Reconstituting creativity through student subjectivity', *British Journal of Sociology of Education*, 30(2), pp. 151-164. doi:[10.1080/01425690802700206](https://doi.org/10.1080/01425690802700206)
47. Houghton, E. 'Becoming a neoliberal subject', *Ephemera: theory & politics in organization*, 19(3), pp. 615-626.
48. Hovdhaugen, E. (2013). 'Working while studying: the impact of term-time employment on dropout rates. *Journal of Education and Work*', 28(6), pp. 1-21. <https://doi.org/10.1080/13639080.2013.869311>
49. Hsieh, H. ir Shannon, S.E. (2005) 'Three Approaches to Qualitative Content Analysis', *Qualitative Health Research*, 15(9), pp. 1277-1288. doi:10.1177/1049732305276687
50. Joensen, J. S. S. (2009) 'Academic and Labor Market Success: The Impact of Student Employment, Abilities, and Preferences', *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/SSRN.1352077>
51. Kahu, E.R., Ashley, N. ir Picton, C. (2022) 'Exploring the Complexity of First-Year Student Belonging in Higher Education: Familiarity, Interpersonal, and Academic Belonging', *Student Success*, 13(2), pp. 10-20. <https://doi.org/10.5204/ssj.2264>
52. Larson, M. S. (1977) *The Rise of Professionalism: A Sociological Analysis*. Berkeley, CA: University of California Press.
53. Larson, M. S. (2018) 'Professions today: self-criticism and reflections for the future', *Sociologia*, 88, pp. 27–42.

54. Lietuvos statistikos departamentas (2019) *Prekių eksportas ir importas pagal Kombinuotosios nomenklatūros skirsnius*. Prieinama: <https://osp.stat.gov.lt/> (Žiūrėta: 2023-01-11)
55. Mägi, E., Jaakson, K., Aidla, A., Kirss, L., ir Reino, A. (2012) 'Full-time employed students as university consumers—consequences and triggers of marketisation of higher education', *European Journal of Higher Education*, 2(2–3), pp. 248–266. <https://doi.org/10.1080/21568235.2012.698486>
56. Masevičiūtė, K., Šaukeckienė, V., Ozolinčiūtė, E. (2018) *Combining studies and paid jobs. Thematic review*. Prieinama: https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/TR_paid_jobs.pdf (Žiūrėta: 2023-01-11)
57. McClellan, G. S., Creager, K. L. ir Savoca, M. (2018) *A good job: Campus employment as a high-impact practice*. Stylus Publishing, LLC.
58. McMillan, J.J. ir Cheney, G. (1996) 'The student as consumer: The implications and limitations of a metaphor', *Communication Education*, 45(1), pp. 1-15.
59. Mills, M. ir Blossfeld, H. (2005) 'Globalization, uncertainty and the early life course. A theoretical framework', in Blossfeld, H., Klijzing, E., Mills, M. ir Kurz, K. (eds.) *Globalization, uncertainty and youth in society : The losers in a globalizing world*. Taylor & Francis Group, pp. 1-23.
60. Mirowski, P. (2013) *Never let a serious crisis go to waste: How neoliberalism survived the financial meltdown*. London: Verso Books.
61. Miseliūnaitė, B., Vaidelytė, E. (2018) 'Nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo politikos raida (1990–2018): tarp lokalių ir globalių viešosios politikos veiksnių', *Viešoji politika ir administravimas*, 17(3), pp. 439-453. <https://repository.mruni.eu/handle/007/15334>
62. Moulin, S., Doray, P., Laplante, B. ir Street, M. C. (2013) 'Work intensity and non-completion of university: longitudinal approach and causal inference', *Journal of Education and Work*, 26(3), pp. 333–356. <https://doi.org/10.1080/13639080.2011.653554>
63. Neave, G. (2012) *The Evaluative State. Institutional Autonomy and Re-engineering Higher Education in Western Europe. The Prince and His Pleasure*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
64. Neyt, B., Omeij, E., Verhaest, D. ir Baert, S. (2019) 'Does student work really affect educational outcomes? A review of the literature', *Journal of Economic Surveys*, 33(3), pp. 896-921. <https://doi.org/10.1111/joes.12301>
65. Nordensvärd, J. (2011) in Molesworth, M., Nixon, E. ir Scullion, R. (eds.) *The marketisation of higher education : the student as consumer*. Routledge, pp. 157-170.

66. Norkus, Z. (2012) *On Baltic Slovenia and Adriatic Lithuania: a qualitative comparative analysis of patterns in post-communist transformation*. Vilnius: Apostrofa.
67. Olssen & Michael A. Peters (2005) 'Neoliberalism, higher education and the knowledge economy: from the free market to knowledge capitalism', *Journal of Education Policy*, 20(3), pp. 313-345. doi:10.1080/02680930500108718
68. Peters, J. (2012) 'Neoliberal Convergence in North America and Western Europe: Fiscal Austerity, Privatization, and Public Sector Reform', *Review of International Political Economy*, 19(2), pp. 208-235. <http://www.jstor.org/stable/41697915>
69. Peters, M., Marshall, J. ir Fitzsimons, P. (2000) 'Managerialism and Educational Policy in Global Context: Foucault, Neoliberalism, and the Doctrine of Self-Management', in Burbules, N. C., Torres, C. A. (eds.) *Globalization and Education. Critical Perspective*. New York, London: Routledge, pp. 109-133.
70. Rezaev, A.V. ir Starikov, V.S. (2017) 'The Transformation of Higher Education Systems in Six Post-Soviet Countries: Causes and Consequences of Organizational Change', *Comparative Sociology*, 16(1), pp. 127-146. doi:10.1163/15691330-12341418
71. Riesman, D. (1980) *On higher education: The academic enterprise in an era of rising student consumerism*. San Francisco: Jossey-Bass Inc., Publishers
72. Riggert, S. C., Boyle, M., Petrosko, J. M., Ash, D. ir Rude-Parkins, C. (2006) 'Student Employment and Higher Education: Empiricism and Contradiction. *Review of Educational Research*, 76(1), pp. 63–92. <https://doi.org/10.3102/00346543076001063>
73. Roth, G. (2019) *The educated underclass : students and the promise of social mobility*. Pluto Press.
74. Schultz, T.W. (1961) 'Investment in Human Capital. The American Economic Review', 51(1), pp. 1-17.
75. SKVC (2022) *Vilniaus universiteto veiklos vertinimo išvados*. Prieinama: https://www.skvc.lt/uploads/documents/files/VU_LT_2022.pdf (Žiūrėta: 2023-01-11)
76. Slaughter, S. ir Leslie, L.L. (1997) *Academic Capitalism: Politics, Policies, and the Entrepreneurial University*. Johns Hopkins University Press.
77. Slaughter, S. ir Rhoades, G. (2009) *Academic Capitalism and the New Economy. Markets, State, and Higher Education*. JHU Press.
78. Spooren, P. ir Mortelmans, D. (2006) 'Teacher professionalism and student evaluation of teaching: will better teachers receive higher ratings and will better students give higher ratings?', *Educational Studies*, 32(2), pp. 201-214. doi:10.1080/03055690600631101

79. Teichler, U. (2014) 'Teaching and Research in Germany: The Notions of University Professors', in: Shin, J.C., Arimoto, A., Cummings, W.K., Teichler, U. (eds.) *Teaching and Research in Contemporary Higher Education Systems, Activities and Rewards*. Heidelberg, New York, London: Springer.
80. Tholen, G. (2022) *Modern Work and the Marketisation of Higher Education*. Bristol: Policy Press.
81. Tomlinson, M. (2008) 'The degree is not enough: students' perceptions of the role of higher education credentials for graduate work and employability', *British Journal of Sociology of Education*, 29(1), pp. 49–61. <https://doi.org/10.1080/01425690701737457>
82. Tomlinson, M. (2016) 'Student perceptions of themselves as 'consumers' of higher education', *British Journal of Sociology of Education*, 38(4), pp. 450-467. <http://dx.doi.org/10.1080/01425692.2015.1113856>
83. Välimaa, J. ir Hoffman, D. (2008) 'Knowledge society discourse and higher education', *Higher Education*, 56, pp. 265-285. <https://doi.org/10.1007/s10734-008-9123-7>
84. Vickery, C. (1977) 'The time-poor: A new look at poverty', *The Journal of Human Resources*, 12(1), pp. 27–48. <https://doi.org/10.2307/145597>
85. Williams, J. (2013) *Consuming Higher Education: Why Learning Can't be Bought*. London: Bloomsbury.
86. Yorke, M. (2004) 'Employability in the undergraduate curriculum: Some student perspectives', *European Journal of Education*, 39(4), pp. 409-427. <https://doi.org/10.1111/j.1465-3435.2004.00194.x>
87. Želvys, R. (2013) 'The Policy of Financing the Studies in Lithuanian Higher Education: Historical Development and Consequences of Introducing the "Student Basket"', *Acta Paedagogica Vilnensia*, 310, pp. 9-18. doi:10.15388/ActPaed.2013.31.2519

I priedas. Interviu transkripcijos

Agnė

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Socialiniai mokslai, Komunikacijos fakultetas, Kūrybos komunikacija
Amžius	22 m.
Kursas	IV bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	2
Būsto situacija	vilnietė, gyvena su tėvais
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	30-40h

Tyrėja: Kokį darbą šiuo metu dirbi ir kiek vidutiniškai valandų per savaitę?

Informantė: Dabar esu projektų asistentė komunikacijos agentūroj. Pagal sutartį tai pilnas etatas, 40 valandų, bet realiai pradirbu kokias 30-35 gal.

T: Ar gali papasakot apskirtai apie procesą, kaip pradėjai dalyvaut darbo rinkoj? Kada pirmą, tarkim, darbą susiradai?

I: Iš tikrųjų, toks pirmas rimtas darbas ir yra čia dabar. Bet viskas prasidėjo tai nuo universitetinės praktikos, nes mano programa turi tik antram kurse universitetinė praktika. Tai pradėjau ieškot praktikų ir susiradau kelias agentūras, kurios mane domino. Nuėjau į vieną, ir šita kurioje dabar dirbu, kaip ir liko mano atminty. Paskui kai pabaigiau tą praktiką, atėjo vasara prieš trečią kursą, tai čia prieš metus. Tai kai atėjo vasara, parašiau, kad norėčiau atlikti tiesiog savanorišką praktiką čia, ir tada jie mane ir pasiliko. Tai ta universitetinė praktika išspyrė mane kaip ir į darbo rinką, aš jau tada ir pasilikau joje, nors dar ir pusė programos likę universitete buvo.

T: Tai atlikai privaloma ir tada dar savanorišką praktiką?

I: Aš atlikau privalomą praktiką vienoj agentūroj, o savanorišką atlikau šiek tiek vėliau, šitoj jau dabar darbo vietoj. Ir tada po tos savanoriškos jie mane įdarbino čia.

T: Mm, tai dar kurį laiką už dyką pasavonariavai, ar ne?

I: Taip, už dyką pasavonariavau.

T: Okey, supratau. O dėl kokį priežasčių nusprendei pilną etatą pasiimti, kai darbinaisi?

I: Iš tikrųjų tai gal aš nelabai turėjau pasirinkimo, nes mano darbe nėra tokio dalyko kaip pusė etato, ar 0,75. Bet pas mus yra labai lanksčios valandos, tai gali daryti kad ir vidury nakties savo darbus, svarbu, kad jie būtų padaryti. Tai aš galiu laisvai išeit į paskaitas, laisvai prisijungt iš kažkur prie nuotolinio darbo. Nu tos valandos yra tokios... nu, svarbu, kad darbai būtų padaryti. Tai todėl aš gal šiek tiek bijojau to pilno etato, bet paskui visai išėjo man jį suderinti su mokslais.

T: Ir kaip manai, kas įgalina tą suderinimą su mokslais? Sakei, kad darbdavių lankstumas yra vienas iš faktorių?...

I: Taip, tiktai darbdavių lankstumas, nes yra tekę iš kitų pažįstamų išgirsti, kad kiti darbdaviai nėra tokie lankstūs ir neišeina taip derinti, ir tada tenka arba keist darbo vietą arba tada kažkokį stažą susimažinti. Bet

nežinau net, gal mano pačios čia studijos, mano programa, aš asmeniškai sakyčiau, kad ji nėra labai daug reikalaujanti kažkokio intensyvaus kiekvieną dieną, kiekvieną savaitę darbo. Tai ir tai padėjo. Čia šiaip yra ne pirmas dalykas, kurį mokausi, tai palyginus su teise, tai čia yra nu tiesiog, labai laisvai gali, tikrai turi daug laisvo laiko, ir tas laisvas laikas mano atveju yra išnaudojamas darbui. Ir mano pačios tikriausiai, kad aš sugebėjau suderinti laikus, paaukoti tą laisvą laiką studijų ir užsidirbti šiek tiek tuo metu.

T: Tai kaip atrodo tavo tipiška savaitė? Kiek tu valandų per dieną skiri darbui, individualiam kažkokiam mokymuisi, paskaitom, laisvalaikiui, miegui?

I: Nu čia labai sudėtingai. Nes pavyzdžiui dabar vyksta mano ir universitete praktika. Tai aš šiuo metu tik dirbu. Nu kaip, oficialiai mokausi, bet kol kas tik dirbu. Bet galiu papasakot, kad pernai metais – darbas mano visada yra nuo 9 iki 6. Tai visą laiką turi būti pasiekama. Net jeigu ir nesėdžiu savo darbo vietoj, tai man turi būti galima prisiskambinti arba bent jau turiu atrašyti. Jeigu aš sėdžiu paskaitoj, tai dažniausiai aš esu užsidėjusi kalendoriuje savo darbo, kad esu paskaitoj. Tai dažniausiai tiesiog jeigu skambina, tai atmeti ir parašai, bet visą laiką turi būti pasiekama. Tai gaunasi toks *multitaskinimas* kartais paskaitose. Tai paskaitos būdavo, nu taip vidutiniškai būdavo dienų, kai išvis nėra paskaitų, būdavo kai kelios paskaitos, tai vidutiniškai viena dvi paskaitos per dieną. Tai nuo pusantros iki trijų valandų. Ir tada po darbų jau, po visko, grįžti namo, viena-dvi valandos atsipalaidavimo, nieko nedarymo. Tada dar kokias porą valandų kažką parašydavau, va praeitą semestrą kursinį rašiau, tai teko ir panaktinėti šiek tiek. Tai buvo intensyvus laikotarpis, taip.

T: O kaip per sesiją susitvarkydavai su viskuo?

I: Nu vat per sesiją gerai, kad nėra paskaitų. Tai per sesiją šiek tiek lengviau, bet turbūt sudėtingiausias laikotarpis buvo tas kursinio rašymas, tai va kai bakalaurą reikės rašyt, tai irgi turbūt sulauksiu to paties. Kur ir darbe yra vat gegužė-birželis labai intensyvus laikas komunikacijoj, ir universitete. Tai ten tikrai ir mažai miego būdavo ir streso tikrai daug būdavo. Bet darbas tai nors ir ne sezoninis, bet gali jausti sezonus, kai vasarą jau daug mažesnis krūvis ir gali gauti ir atsipalaiduoti. Tai būna tikrai porą mėnesių tokio arimo.

T: Kai projektų deadline'ai kokie sukrenta?..

I: Jo, tai tada jau būna naktim darbas.

T: Tai kaip toks didelis užimtumas veikia tavo asmeninę gerovę? Tiek fizinę, tiek psichologinę sveikatą, arba šiaip gyvenimo kokybę?

I: Aš esu galbūt tokiam rate, kur visi labai užimti ir visi supranta ir žino, kas tai. Tai kažkokių socialinių ryšių tai nepasakyčiau kad labai atima tai, bet tas stresas... Sakau, praeitą semestrą turėjau labai sunkų laikotarpį, du mėnesiai buvo tiesiog streso, kur nenorėdavau eit miegot, nes prasidės kita diena ir reikės viską iš naujo daryt. Tai nu, tą psichologinę gerovę šiek tiek paveikė. Tai ir fizinę šiek tiek, tai nėra laiko, kada pavalgyt, tai kažką, bet labiausiai tai yra psichologinė.

T: O kaip finansiškai tu jautiesi, ar tau užtenka pinigų visiems tavo baziniams ir dar papildomiems poreikiams, ar nelabai?

I: Tas darbas galbūt pas mane nevisai dėl pinigų, man tikrai, kaip čia, algos užtenka. Aš tikrai galiu pragyvent ir išgyvent, bet tas darbas labiau dėl patirties buvo pas mane. Šiaip, manau, studentai gali išgyventi, ypač jeigu tėvai dar yra linkę padėti, ir vilniečiai studentai tai ypač, kurie turi namus; tie, kurie gyvena bendrabučiuose, bet tėvai linkę padėti, sumokėti už tą bendrabutį, tai irgi, jiems tie papildomi pinigai pragyvenimui nėra reikalingi. Visi studentai, tiek 19, tiek 23 metų, jie vis tiek nori jau būti nepriklausomi. Ir ta nepriklausomybė jau ateina su išlaidomis ir tada reikia jau pačiam susirasti tuos pinigus ir tada jau atsiranda darbas.

T: O tavo pačios situacija? Ar padėjo tau tėvai iki tol, kol įsidarbinai?

I: Aš esu vilnietė, tai man visada buvo, kur nueiti miegoti, o ir vakarienė padaryta ir viskas, tai man tėvai padėjo ir duodavo pinigų, bet aš grynai iš to norėjimo būti savarankiška. Čia yra jau toks amžius, kai žmonės jau nori būti nepriklausomi, tai ir ieško kažkokių tai pajamų.

T: Tai darbas tiek padėjo pasijust nepriklausoma, tiek gal kitos kažkokios priežastys buvo? Įsitvirtinimas gal toje rinkoje?

I: Tai persikraustyti iš tėvų galėjau tik dėl darbo. Aa, ir taip, yra tas jausmas, kai aš pabaigsiu bakalaurą, aš jau turėsiu dviejų metų patirtį toje būtent srity. Tai yra naudinga, tie, kurie galbūt nedirbė, turės pradėti visą tą kelionę, kurią aš jau turėjau prieš metus. Aišku, dabar jau kai nueinu į paskaitas, būna toks „aš jau šitą žinau, gal ir ne visai taip viskas vyksta iš tikrųjų realiam gyvenime“, bet... Nežinau, aš laiminga, kad turėjau tuos du metus tokio visiškai mokslo, paskui atėjau jau su šiek tiek tokiu pagrindu ir jau žinojau, apie ką darbe kalba vyksta šiek tiek iš paskaitų. Ir dabar paskaitose žinau, apie ką kalba eina, iš darbo. Tai jie papildo vienas kitą taip.

T: Tai sakai, kad kai kurios žinios universitete duodamos yra pasenusios? Jeigu sakai, kad ne taip realybėje vyksta.

I: Aa, net nežinau, ar pasenusios, gal ne tokios aktualios šiaip. Aišku, iš mano studijų dalyko labai į platų spektrą išeina žmonės. Aš išėjau į komunikacijos agentūrą, tai yra tik kaip vienas kelias. Tai mano keliui galbūt kai kurie dalykai tiesiog nėra aktualūs. Bet gal jie aktualūs paskui nuėjus į žurnalistiką. Toks pavyzdys buvo dėl tų projektų, buvo toks dalykas kaip projektų valdymas, ir tie projektai tokie buvo... Aš dabar grynai dirbu projektų asistente, tai visi tie pasiūlymai, darbas su klientu, o ten projektai buvo tokie labiau Europos sąjungos projektai. Tai nežinau, tai aktualu, naudinga, bet nežinau, ar daugeliui mūsų nebūtų aktualiau darbas su klientu.

T: Bet tokios labai praktinio pobūdžio studijos skamba man, ar...?

I: Nu... Studijos gal visai praktinio pobūdžio, yra labai daug grupinio darbo, o mūsų srityje yra vien grupinis darbas, tai to išmoksti; išmoksti to mąstymo komunikacinio, bet nežinau. Ta praktika tokia rimta tai ir buvo ta profesinė praktika. Mes turim jas dvi, tai gal tai naudinga, kad mes turim ir antram kurse, ir ketvirtam kurse. Kitur dažniausiai tai yra tik viena.

T: Tai apskritai sakytum, kad studijų turinys tau aktualus, ar jis kelia tau susidomėjimą? Ar tai keitėsi su laiku gal?

I: Taip, tai keitėsi su laiku. Tie pirmi du metai, atėjus iš teisės, tai kūrybos komunikacija, buvo „kaip čia gerai, kaip čia įdomu“, man teisė buvo visiškai neįdomu. Pagaliau jaučiausi, kad atradau, kur noriu būti. O paskui jau atėjus į darbą, tos žinios darbe, tai nežinau, kiek metų reikia prasimokyti universitete, kad sužinotum tiek, kiek darbe per metus išmoksti. Tai atrodo, kad jau viskas aišku, jau galėčiau dabar parašyti tą bakalaurą, nu bet tas ketvirtas kursas pas mus ne toks sudėtingas, tai parašysiu tą bakalaurą vėliau (juokiasi).

T: Tai manai, gal dėstytojams kažko trūksta, to žinojimo, kaip veikia pati industrija?

I: Pas mus gal reikėtų dėstytojų, besisukančių tame, nes jie dauguma yra akademikai, kurie labai teoriškai žiūri į viską, kas nėra blogai, bet jie negali duoti pavyzdžių labai, situacijų. Tai reikėtų tokių, kurie kiekvieną dieną su tuo susiduria ir gali duoti tų kasdinių situacijų.

T: O tavęs pačios akademinė ateitis kažkokia nedomina?

I: Kažkada galvojau, bet ne, nu magistrą žinau, kad pasibaigsiu. O paskui tai jau žiūrėsime.

T: O kaip vertini patį studijų procesą, pavyzdžiui, paskaitų formatą, dėstymo metodus, reiklumą, krūvį?

I: Krūvis pas mus yra nedidelis, bent jau man taip atrodo. Todėl iš dalies ir galiu aš dirbti pilnu etatu. Bet, nu tas studijų procesas, visokie metodai, tai tas metodas yra vienas, kuris nelabai džiugina tiek mane, tiek kursiokus, tai yra tiesiog darbas grupėse, visokios prezentacijos, taip toliau. Turbūt koks 50% visų dalykų buvo taip mokoma. Tai aišku, galbūt galima panaudoti kitų metodų, bet atėjus į darbą, nu, tu tai ir darai. Tai toks, vieną gauni, kitą atiduot turi. Nes mes dabar ir darom tas prezentacijas, pristatinėjam viską, tai irgi buvo naudinga iš dalies. Ko aš norėčiau asmeniškai, tai, kad tiek mano fakultetas, tiek VU pripažintų, kad studentai vis dėlto dirba. Nes dažnai yra pasakoma, kad jūs pasirašėt sutartį ir jūsų prioritetas turėtų būti mokslai. Na, o studentai, kaip ir sakau, greičiau mokaisi būdamas toje praktinėje dalyje, ir jau tas prioritetas apsiverčia nu tiesiog dėl atlyginimo. Iš universiteto jaučiamas nenoras didelis net ir prie tokio dalyko kaip valandų prisiderinti, kur atrodo, tikrai aš ateičiau į paskaitą, tik pavėlinkit man valandą, nes aš negaliu būti ten.

T: Tai būdavo, kad praleidi paskaitas?

I: Taip, būdavo, kad praleidžiu. Man, kadangi labai lankstus darbas, tai aš nepraleisdavau daug paskaitų, bet šiaip kursiokam tikrai tekdavo praleidinėti. Ir pavyzdžiui, konsultacija, kuri vyksta nuotoliniu būdu, nu pavėlinkit, tikrai nėra sudėtinga, mes visi iš darbų arba iš namų sėdim. Ir tas pasakymas, kad studijos turi būti prioritetas, nes pasirašyta sutartis, tai tikrai toks *slap in the face*. Ir tada, aš darbe irgi pasirašiau sutartį, tai...

T: Tai ta darbo sutartis turbūt labiau įpareigoja, negu ta..?

I: Taip taip taip.

T: O kaip apibūdintum savo akademinį pasiekimą, ar jie tave tenkina? Gal nebūtinai tik pažymiai, bet ir pažymiai?

I: Pas mane yra tokia teorija, kad aš darau visišką minimumą, kad būčiau „above average“. Tai pažymiai mane tenkina, nu aš moku mokytis, galbūt taip pasakysiu. Taip, aš turbūt daugiau skirčiau laiko, daugiau... Nežinau, šiaip tai tenkina. Sakau, nėra tokios sudėtingos mūsų studijos, tai va tai yra dėkinga. Aš turiu tvarką, savikontrolę, tai man visai išeina suderinti. Būna, kad reikia, jeigu nenuėinu į seminarą, tai pasiprašyt, kokios ten užduotys, bet padarau viską. Tai galbūt mano rezultatams darbas ne tiek darė įtaką, bet tai pačiai vat kokybei, galbūt aš daugiau laiko skirčiau, galbūt dažniau nueičiau, galbūt net universitete kažką tai veikčiau. Nes tuos du metus, kai nedirbau, tai buvau ir studentų atstovybėj, tai galbūt universitete kažkokia aktyvesnė būčiau. Bet pačiam rezultatui tai nepasakyčiau, kad darbas daro įtaką.

T: Kaip tik mano sekantis klausimas buvo, kaip apibūdintum savo santykį su universitetu. Ar jautiesi integrali, aktyvi bendruomenės dalis, ar pasyvus klientas?

I: Dabar visiškai pasyvus klientas. Dabar, kai darbe, esu visiškai pasyvi. Tiktai pasiimu tas žinias, atiduodu savo darbus ir viskas. Bet kai nedirbau, buvau ir studentų atstovybėj, buvau ir studentų atstovė komitete netgi VU, tai buvau daug aktyvesnė ir tikriausiai būčiau likus tokia, bet darbas tiesiog atėmė tą laiką.

T: Ir ar norėtum kažką keisti dabartinėje situacijoje?

I: Nu jau nebe, jau nedaug liko laiko. Jau tas ketvirtas kursas, jau šį semestrą nėra paskaitų, nes yra praktika, kitą semestrą pasirašysiu bakalaurą ir bus baigta. Tai jau nėra kur bėgti, jau viskas. Bet jeigu pernai būtum pasakius, tai nežinau, turbūt pasibaigčiau tuos mokslus, pasiimčiau tą diplomą, ir arba grįžčiau į darbą, arba kažko kito ieškočiau, nes darbas yra lengviau pakeičiamas negu mokslai.

T: O politikai, darbdaviai, universitetų administracijos, dėstytojai ar patys studentai turėtų kažką keisti dėl dirbančių studentų? Ar toks status quo ir turėtų likti?

I: Taip giliai sunku pasakyti, čia tik iš administracijos tas dalykas, kad nelabai norima prisitaikyti prie dirbančių studentų. Tai tikriausiai administracijos čia problema. Žinau, kad yra tokių dalykų kaip iššęstinės studijos, vakarinės, bet jos dažniausiai jau magistre yra. Tai reikėtų pripažinti, kad ir bakalauro studentai jau yra dirbantys.

T: Ir paskutinis klausimas, ar pandemija turėjo kažkokią įtaką tavo darbotvarkei visai?

I: Turėjo, nes per pandemiją prarandi tą ryšį, ir ta bendruomenės dalis tapau mažesnė, ir išėjau iš tų visų savo darbų. Ir kai išėini, jau ir savo kursiojų nelabai pažįsti, ir jau ne tiek susipažinęs, trys metai praėjo, o tu vis tiek jų nepažįsti, arba pora metų praėjo, o tu nieko nedarei tam universitete, tai kam čia pradėti, aš geriau eisiu padirbt jau sau pačiai. Tai tokia buvo logika, ir prisidėjo tikrai pandemija.

T: Supratau, tai ačiū tau.

Berta

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Socialiniai mokslai, Komunikacijos fakultetas, Leidyba ir reklama
Amžius	21 m.
Kursas	III bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Bent vienas iš tėvų turi aukštąjį išsilavinimą	Taip
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	3
Būsto situacija	Ne vilnietė, nuomojasi
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	40h

T: Ką šiuo metu dirbi?

I: Rinkodaros specialiste pilnu etatu.

T: Ar tai susiję su tavo studijomis, bent netiesiogiai?

I: Pačios pareigos yra susiję, nes reklamą studijuodami tai buvo rinkodaros, bet tai, ką realybėje darau, tai nelabai susiję. Tiesiog nesusiję, nors šiaip daug praktikos turim studijų procese.

T: Ir gal gali papasakoti, kaip šiaip įsiliejai į darbo rinką, koks tavo pirmas darbas buvo?

I: Aš daug darbų turėjus, bet jie būdavo vasarom. Dirbau vaikų gimtadienių vedėja, kai man buvo koks 15 metų. Važiuodavau pas sesę į Tenerifę, prie paplūdimio parduotuvėje dirbau... Kai atvažiavau į Vilnių, dirbau maisto išvežioja. O po to gavosi, kad antrame kurse nusprendžiau, kad noriu eit į kažkokią praktiką. Mane domina labiau leidybos sritis, tai aš siūliau save į leidyklas, rašiau laiškus, skambinau, bet nieko nepasisieki. Ir kaip tik dėstytoja rinkodaros pagrindų pasakė, kad turi pažįstamą, kuri ieško žmonių, kas norėtų atlikti praktiką apmokamai. Tai aš ten nuėjau ir pasilikau. Lapkritį bus jau metai, kaip dirbu.

T: Kodėl pasirinkai tokiu dideliu etatu šiaip dirbti?

I: Iš pradžių buvo tik pusė etato, bet nuo rugsėjo pasibaigė praktikos sutartis ir man pasakė, kad arba prisitęsiu pilnu etatu dirbti, arba išėinu.

T: Tai nebuvo galimybės pasiimti mažesnę etatą?

I: Taip.

T: Tai jauti, kad buvo labiau spaudimas iš darbdavių pusės, ar būtum pati to norėjusi?

I: Man atrodo, kad labiau iš darbdavių pusės. Man buvo komfortiška su tuo puse etato.

T: Tai nenorėjai tiesiog prarasti geros vietos?

I: Taip, nes ten suteikiamos labai geros sąlygos. Aš pavyzdžiui, galiu nepraleist bet kokios paskaitos, ir vadovė suprantinga, ir turim galimybę nuotoliniu dirbti. Man tai labai didelis plusas, nes tikrai maža dalis studentų tai gali gauti.

T: O ar išdirbi tiek valandų, kiek priklauso pagal sutartį?

I: Jo, išdirbu, žinok. Bent pas mus darbe gaunasi, kad daugiau išdirbi negu yra. Nes neapsimoka kankintis su mažesniu etatu, nes darbus vis tiek reikia pasidaryti.

T: Bet nesijauti išnaudojama dėl to, kad reikia daugiau valandų išdirbti?

I: Nežinau. Iš pradžių taip jaučiausi, bet dabar galvoju, kad toks jau yra tas ofisinis darbas. Nes aplinkui mane visi ilgiau dirba.

T: Tai toks *peer pressure* gaunasi?

I: Jo, ir iš dalies aš neturiu kitos patirties, tai nežinau, kaip kitur vyksta tas.

T: O kaip pavyksta viską suderinti, ar būna, kad pritrūksta laiko?

I: Jo, būna, bet ypač kai pradėjau pilnu etatu dirbti, tai labiau nukenčia mokslai. Nes tu labiau įnyksti į darbą, jis tave įsiurbia.

T: Jau pirmiau kaip darbuotojas pradedi jaustis?

I: Taip, nors man nuo pat pradžių, tiek sau, tiek savo vadovei išreiškiau, kad man universitetas yra pirmoje vietoje, man pirmenybė jį suderinti. Bet matau dabar, kad jau tos ribos dingsta.

T: Gal gali labiau išsiplėsti, kaip nukenčia ta mokslo dimensija?

I: Pavyzdžiui, mus kviečia dažniau eiti į ofisą, bent kartą per savaitę. Turime su komanda susiderinti, kurią dieną ateisime. Pavyzdžiui, aš kartais, jeigu turiu kokių paskaitų vidury dienos, tai aš į ją nenuėisiu. Nes man reikia su autobusu nuvažiuot iki ofiso, tada kol aš iš ofiso nuvažiuosiu į Saulėtekį ir atgal, labai daug laiko susiėsi. Ir tuo pačiu pastebėjau, kad man iš ofiso daug greičiau dirbasi. Iš namų kažkaip lėtai viską darau. Ir automatiškai, jeigu nueinu į ofisą, tada nusprendžiu neit į paskaitas.

T: Ar tik paskaitas praleidi, ar ir akademiniai rezultatai nukenčia dėl to kiek nors? Ar jautiesi įsitraukusi į studijų procesą?

I: Ne tiek, kiek man būtų komfortiška, manau. Aš saugiau jaučiuosi, tik kai viską seku ir nieko nepraleidžiu. Man būdavo svarbu mokytis ir dabar yra svarbu, bet negaliu pasakyti, kad jaučiuosi labai jaukiai. Ir turiu tik klausinėdamasi kitų susižinoti, kas čia buvo, ką rašysim, ką pasakoj.

T: O kaip dėstytojais reaguojama į tai, kad praleidi dalį užsiėmimų?

I: Iš tikrųjų normaliai, bet anksčiau labiau grieždavo dantį, jeigu kažkas pasakydavo, kad negalės ateiti, nes turi darbą. Nes sakydavo, kad mokotės nuolatinėse studijose, tai jos jums turi būti pirmiau. Dabar turėjome vieną naują dėstytoją ir ji paklausė „Nu tai kiek iš jūsų čia dirbate?“, ir tiesiog visa klasė pakėlė rankas. Nes ji dar norėjo kažką įrodyti, kad mes neturėtume dirbti, kad svarbiausia studijuoti, kad ji savo dukrai tai neleis dirbti, kol mokysis... Bet dabar tikrai nesigauna vien studijuoti ir nedirbti, ypač kai bendrabučiuose nėra vietų.

T: Jo, tai manai, kad net nerealistiška dėstytojam ir administracijai tikėtis, kad nedirbs studentai, ar ne?

I: Taip, taip.

T: Manai, kad jie turėtų keist tvarkaraščius, mažinti krūvį, ar neturėtų daryti nuolaidų studentams?

I: Nenorėčiau sakyti, kad turėtų mažinti krūvį, nes neatrodo, kad ir taip turime daug tų paskaitų. Bet gal norėtumėsi iš dėstytojo tokio šiltesnio atsako, jeigu nori kažką pasiklausti, supratimo kažkokio. Nes nėra jie taip teigiamai nusiteikę.

T: Gal pavyzdžiui kaip tik tas krūvis yra toks mažas, kad tai įgalina visus dirbti?

I: Jo, gali būti irgi. Nes mes tikrai mažiau turime... Nors mes irgi turime daug užduočių, bet jos lengvesnės, nes jos grupinės. Nėra daug individualaus darbo, kas palengvina tą mokymąsi. Ypač kai kuriems, kurie neprisideda lygiai prie tų užduočių. Tai jiems tikrai palengvina suderinimą su darbu.

T: Nes jie *free ride'inti* gali?

I: Jo.

T: O kaip šiaip vertini pačias studijas, studijų turinį ir dėstymo metodus?

I: Atsimenu, kai tik atėjome, man buvo keista, kad žiauriai daug turime grupinių darbų ir beveik nulį asmeninių darbų. Man sunku yra pasakoti, nes aš esu ta studentė, kuri labai įsitraukia. Man, net jeigu nesiseka, aš visada klaisiu, jeigu kažko nesuprantu. Ir man niekada joks dėstytojas neatrodo pasyvus. Nes aš su juo daug bendrauju.

T: Nuo tavęs priklauso, kokį tu ryšį susikursi, ar ne?

I: Turėjome tokią dėstytoją, kuria jau ne viena laida skundėsi, iš kurios labai jau aiškiai suprasi, kad tau čia ji atidėsto. Kartais tik kažką parašo ir neveda net tų paskaitų. Ir tu prie jos nelįsk, nes ji neturi laiko. Tai toks dalykas labai... Jeigu tokie dėstytojai, tai tikrai nieko gero. Bet labai daug dėstytojų yra savo srities profai, jiems labai viskas patinka, ką jie moko. Jeigu tu juos klausai ar provokuoji.

T: Ar manai, kad tai, kad dauguma studentų dirba, kenkia bendrai studijų kokybei? Gal ne visi tokie būna kaip tu?

I: Ar per grupines užduotis?

T: Tiek per grupines, tiek per užsiėmimus diskusijų kokybė, santykio kūrimas tarpusavy ir su dėstytojais?

I: Manau, kad taip, aišku. Nes man atrodo, kad jei su tais žmonėmis bandytum kalbėti daugiau, gal jis daugiau įsitrauktų, susidomėtų ta tema. Tikrai tokių yra, kuriuos reikia užkalbinti ir jie tada atsiskleis. Bet tuo pačiu sakau, kad nėra taip, kad dėstytojai išdėsto savo dalyką ir išėina.

T: Aš ko gero labiau klausiau apie studentus, kurie dirba, ar iš jų ateina pasyvumas?

I: Man atrodo, kad tiesiog taip. Aš ir pati tą patį jaučiu. Kad net ir nenorėdama, bet tikrai atsiranda tas pasyvumas, nes tu pradedi mažiau laiko ten praleisti.

T: Dar sakei, kad prieš tai dirbai kurjere. Kaip tau skyrėsi viskas tada, kai dirbai tokio pobūdžio darbą, ir dabar ofisinį?

I: Vienareikšmiškai buvau labiau į mokslus įsitraukus. Padirbi ir viskas, niekas tavęs netrukdo, neturi įsipareigojimų. Vienintelis tavo įsipareigojimas yra mokslai, ilgalaikės užduotys ir visa tai tave apsupa... Bet šito pobūdžio darbas – visai yra kitaip su juo. Nes jis turi irgi savo tikslus, užduotis, bendrauju su kitais žmonėmis, kurie irgi tave paveikia. O kai universitete aš mažiau praleidžiu valandų negu darbe, tada viskas apsiverčia.

T: Ar jauti, kad yra spaudimas kuo greičiau įsidarbinti pagal specialybę, turėti išpūdingą CV?

I: Aš asmeniškai tą jaučiu. Bet nežinau, ar tai dėl aplinkos artimiausios... matau, kaip visi išnaudoja savo laiką iki maksimumo, daro geriausiai... tu žinai. Yra ir kažkas iš artimos aplinkos, bet nėra nei vieno mano kursio, kuris gautų praktiką ten, kur aš svajoju, pavyzdžiui, leidykloje. Bet jeigu būtų, tai tikrai darytų man spaudimą tai. Nes aš asmeniškai labai labai norėjau į tą leidyklą ir labai dėl to sielojuos. Nes kuo toliau, tuo labiau jaučiu, kad man dabar yra labai patogu ir galiausiai gal ir nenuėsiu į tą leidyklą. Bet kol niekas to, ko aš noriu, nepadarė, tol man visai gerai. Bet vis tiek yra noras pasakyti „aš jau rinkodaros specialistė“, nors ten nieko ypatingo neveiki ir visai ką kita darau, negu ta programa.

T: Bet yra noras atrodyti užsiėmusiai, taip?

I: Aišku, taip.

T: Ar manai, kad norėtum dabar kažką keisti savo padėtyje? Kitaip laiką dėlioti ar prioritetus?

I: Jeigu aš turėčiau finansinę pagalbą, aš keisčiau tikrai. Eičiau į kokią nors leidyklą praktikai, bet tam reikėtų finansinio užnugario. Leidyklos nelabai nori priimti studentę ir juo labiau jai mokėti. Jie net ir priėmimu nemokamai nenori apsikrauti. Man beveik buvo pavykę gauti pasiūlymą nemokamai praktikai, bet nenuėjau ten, nes jau buvau pasirašiusi sutarty dabartinėje vietoje. Bet jeigu dabar pasiūlytų nemokamai, tai neičiau ten.

T: Jau pripratai prie gyvenimo lygio kitokio?

I: Taip, pripratau ir prie tų pinigėlių geresnių biški ir nenoriu vėl atgal grįžti ir sėdėti su keliais šimtais eurų.

T: Ar norėtum, kad darbdaviai ar administracija universiteto kažką keistų?

I: Man atrodo, kad su tom stipendijom.. galėtume gauti kažką daugiau negu 65 eurai. Tai beveik nieko nėra, galėtum nebent apsimokėti bendrą mėnesiui. Aš buvau girdėjus apie kažkokią lengvatą iš Vilniaus savivaldybės, kad duodavo nuomai kompensaciją. Galėtų, manau, finansiškai padėti.

T: Manai, kad jeigu būtų finansinė pagalba, tai žmonės neitų dirbti taip anksti? Ar tas norėjimas dirbti labiau ateina iš to, kad studijos nepateisina kažkokių lūkesčių?

I: Mano atveju, tai tiesiog grynai piniginis aspektas buvo. Man studijos patinka ir atrodo, kad tobulas krūvis netgi. Ypač trečiam kurse dabar man labai įdomu.

T: Tai nesakytum, kad neigiamai veikia tavo psichologinę būseną tai, kad ir dirbi pilnu etatu, ir mokaisi?

I: Aa, gal biški veikia, bet tai yra natūralu. Nes dienoj tau lieka kokios keturios laisvos valandos, į kurias telpa ir pavalgymai, ir nuvykimai iš vienos vietos į kitą. Kas nėra daug, tai lieka laisvas tik savaitgalis, bet ir per jį kartais tenka pasimokyti. Mano draugas labai jautriai priėmė tą, nes aš neturiu laiko niekam, laisvalaikiui. Dingo visi vakariniai serialų pažiūrėjimai, nes aš tiesiog turiu išdirbt tas aštuonias valandas. Būna, kad turiu paskaitas 9 ir 13 valandą, o 11 važiuoju pas psichoterapeutę. Taigi, namo grįžtu 15 val, pavalgau ir pradėdu dirbti.. Tai baigiu apie 23 val. gal.

Cecilija

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Socialiniai mokslai, Komunikacijos fakultetas, Žurnalistika
Amžius	22 m.
Kursas	IV bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labia nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	4
Būsto situacija	Ne vilnietė, nuomojasi
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	40-50h

T: Ką šiuo metu dirbi ir kiek valandų per savaitę?

I: Dirbu naujienų reportere X televizijoje. Įvairiai gaunasi, šiaip pilnas etatas, bet reikia ir savaitgaliais padirbėti, jeigu nespėju reportažo padaryti, tai dirbu šiek tiek ilgiau. Plius, kartais turiu pietų pertrauką, kartais jos neturi, nes nespėji pasidaryt tiesiog. Sakau, svyruoja nuo 40-50 valandų.

T: Ar gali papasakot, kaip apskritai įsiliejai į darbo rinką, kada pradėjai dirbti apskritai?

I: Aš pradėjau dirbti pirmam kurse, pirmam pusmetį. Patį pirmą mėnesį supratau, kad studijos žiauriai nuobodu ir labai mažai laiko iš manęs atima. O aš buvau įpratusi nuo ryto iki vakaro kažką daryti. Tada aš ieškojau kokio nors nekvalifikuoto darbo ir įsidarbinau valytoja, nes galvojau, kad niekas nekniša proto ir tiesiog tvarkaisi. Tada paaiškėjo, kad ne, ir padirbau tik du mėnesius. Supratau, kad su nekvalifikuotu niekur neisi ir antram pusmetį įsidarbinau *freelancere* žurnalistė per grupioką. Ten aš tiesiog *freelancinau*, pradėjau dirbti pilnu etatu laikrašty, tada atlikau praktiką X ir pasilikau X. Jau antri metai eina.

T: Tai visada dirbai pilnu etatu beveik?

I: Taip, išskyrus gal metus laiko.

T: Sakei, kad supratai, kad studijos nuobodžios ir nereikalauja daug tavo laiko. Tai gal gali plačiau papasakoti apie studijas, krūvį, procesą?

I: Aš tiesiog visada sakau, kad žurnalistikai nereikėtų keturių metų, nesvarbu, kad čia aukštasis mokslas. Tiesiog labai dažnai atrodo, kad programos sudarytojai susėdo ir galvojo, kaip mums išstemti viską į keturis metus, kokį dar dalyką įkišti, net jeigu to ir nepanaudos. Pavyzdžiui, mes per psichologiją piešiam ir iš to piešinio daugiau niekas neišsirutulioja. Kažkas tiesiog nupiešia piešinį. Ir aš galvoju, kam man to reikia? Tai pirmam kurse, jeigu turi 2-3 paskaitas ar 1 per dieną, tai nėra daug.

T: O individualios mokymosi veiklos buvo kažkokios?

I: Jo, yra, bet labai priklauso. Aš viską padarau, padarau greitai ir užtektinai kokybiškai. Aš visada buvau toks žmogus, kuriam reikia greitai padaryt, greitai susisukt ir važiuot toliau. Tai dėl to. Ir kažkaip pasiteisino toks metodas, kad jeigu aš daugiau darysiu, labiau planuosiu savo laiką, tai ir daugiau suspėsiu. Nes buvo tas laikas, kai neturėjau darbo ir tik studijavau. Tai aš grįžtu, aš suprantu, kad turiu dar pusdienį, guliu lovoj, žiūriu serialą... Tai dėl to ieškot pradėjau kitų būdų.

T: Tai sakytum, kad tau nekelia iššūkių pakankamai pačios studijos? Ir ko tu iš jų tikiesi šiaip?

I: Aš tikiuosi diplomo. Jie patys dabar pripažįsta, kad kažko naujo nebeišmokys. Naudingiausias kursas buvo antras – buvo žiauriai įdomu, buvo daug naudingų dalykų; ir politika, ir teisė... Visi tie dalykai, kuriuos tu imi į save ir galvoji „žiauriai cool“. Bet net ir tokie dalykai kaip žiniasklaidos istorija – tu jų nepanaudos, bet juos smagu žinoti, tau įdomu. Nagrinėji kažkokius kūrinius... Bet dabar aš tiesiog jaučiuosi, kad jie sėdėjo vasarą ir galvojo, kaip čia tą kursą apsinkint mums. Ir galvojo, kad gal dar pridėdam prie bakalauro darbo pridėdam ir kūrybinį. Tai šiais metais aš rašau tris darbus ir galvoju, gal galėjom išskirstyt? Visus kitus metus nieko nerašėm, o dabar turim tris. Tai man kelia iššūkių, bet in a bad way. Mane erzina ir galvoju „Kodėl?“. Aš padarysiu, noriu padaryt kokybiškai, bet suprantu, kad tą kūrybinį aš padarysiu bet kaip.

T: Prastai išdėliota programa pati, ar ne. O kiek pas jus kurse žmonių?

I: 53. Bet metė tikrai daug, nes turėjom tris grupes, dabar jau turim dvi.

T: O kaip manai, kodėl daug kas metė?

I: Dėl visokių priežasčių, pirmame kurse daug kas metė, nes ne to tikėjosi, stojo, kad įstoti. Plius, pirmas kursas pilnas tų teorinių bendrų dalykų, tokių kaip ekonomika, anglų kalba, visokios komunikacijos teorijos. Kas dar labai tolima tam dalykui, ką tu nori mokytis, ir gal žmonės pasiduoda. Paskui buvo per sunku kažkam, nespėjo atsiskaityti, šiaip užkniso... Tikrai prasideda tokie dalykai, kad „čia ne man“. Aš nežinau, jeigu aš tik studijuočiau ir nedirbčiau, gal irgi galvočiau, kad čia ne man. Bet aš nenorėjau niekada būt žurnalistė, norėjau būti medikė, bet tiesiog likimas lėmė. Ketvirtoje vietoje stojimuose parašiau žurnalistiką random. Nepažiūrėjau programos, nieko. Net nelaikiau istorijos egzamino, bet įstojau į nemokamą. Aš tikrai nebuvau labai laiminga, kai pradėjau studijuot, galvodavau „Ką aš čia veikiu“.

T: Bet šiaip stengiesi įsitraukt aktyviai į studijas, lankyti paskaitas?

I: Paskaitų tikrai ne. Buvo laikas, kai aš *freelancinau*, ir kai buvo nuotolis, tai lankydavau viską. Kai prasidėjo gyvai, aš fiziškai nespėju, nes man reikia pilnu etatu dirbt. Tai aš tiesiog einu į seminarus, nes jie privalomi ir naudingesni. Aš jiems ruošiuosi normaliai, grupiškai pasidalina paskaitų medžiaga, patys dėstytojai įkelia skaidres. Tai pasiruoši taip, kad gautum gerą balą ir už lankomumą, ir už aktyvumą.

T: O nebändei mažintis etato, kad spėtum viską lankyti?

I: Nepaeis, ta prasme, šitam darbe nelabai veikia etatai. Gali pasiimti 0,75 etato, bet niekas nepasikeis nuo to. Plius, aš susimanage'inu ir man pavyksta; jeigu aš be paskaitų galiu taip pat gerai išlaikyt devynetui-aštuonetui egzaminą, tai manau, kad viskas normaliai. Dėl to, kad dėstytojai tikrai gana geranoriškai žiūri, nes daugiausia vis tiek individualaus darbo yra univere. Šiaip žurnalistika yra toks dalykas, kur daug ką gali išsigoogleint, gali iš bendro išsilavinimo žinot. Nėra labai jau sudėtingas mokslas. Jeigu man tikslieji būtų, tai praleist būtų savižudybė, manau, kad nei vienas ten nepraleidinėja, jeigu nori baigt normaliai.

T: Tai jeigu reikėtų apibūdinti savo santykį su universitetu, ar sakytum, kad esi aktyvi, integrali bendruomenės dalis ar pasyvi klientė?

I: Oh my god, gal toks viduriukas. Aš niekada nebandžiau varyti į užklasinius reikalus, o grupėj aš gal viena iš aktyvesnių. Tu pripranti prie tų žmonių, jauku, kyla diskusijos, buvo mūsų grupė pati mažiausia ir prasčiausiai lankanti, tai sėdėdavom 7-8 žmonės. Tarpusavy pabendraujam, diskutuojam, pasiginčyjam. Kai mažesnė grupelė, tai dar lengviau.

T: O kaip tas darbo ir studijų derinimas veikia tavo asmeninę gerovę, psichologinę sveikatą?

I: Kažkiek yra neigiamos įtakos, faktas. Būna sunkesnių, būna lengvesnių savaitių. Ši savaitė darbe, net jei ir nereikėjo studijuoti, buvo tiesiog žiauriai sunki. Šiandien net neinu į darbą, nes dirbau visą savaitgalį, o tada vėl... Tai šiandien net pasakiau – atsiprašau, bet tikrai nebūsiu. Nuo reportažo turinio dar priklauso, jeigu darai apie sergančius vaikus, žmonės verkia, tai susideda ir emocijos. Nuo daug dalykų priklauso, kaip jausiuos. Bet faina tai, kad per vasaros atostogas, nors ir vis tiek ėjau į darbą, jčiau, kad turiu daug laisvo laiko. Aš nežinojau, ką su juo daryti – aš galėjau grįžti vakare namo ir įsijungti serialą. Ir nesijauti kalta. Tu pailsi, net jeigu ir dirbi. Tai dabar aš jaučiuosi žiauriai pailsėjusi ir nejaučiu streso kol kas.

T: Ar norėtum pati kažką keisti savo prioritetų eilėj ar laike? Ar manai, kad dėstytojai, administracija, ar darbdaviai turėtų kažką keisti?

I: Dirbti tai tikrai reikia, jie patys to reikalauja, nes per visus tuos keturis metus mes turim tris praktikas. Kiekvieną vasarą mes turim praktiką – regioninę, o tada du kartus pasirinktina medija. Tai jie yra suinteresuoti, kad mes greičiau įsilietume į darbo rinką. Tai dėl to aš papykstu, bet suprantu ir juos, kad tai yra universitetas, aukštasis mokslas, ir negali daryti tiek tų nuolaidų. Be to, tada labai plona riba tarp kolegijos, profesinės ir universiteto būtų. Svarbiausia, kaip atskiri dėstytojai reaguoja į tavo darbą, kaip jie pasiryžę sumanaginti, diskutuoti su tavim. Nežinau, man gerai, dar tiesą pasakius, kad dirbdama ir stipendiją sugebėjau gauti. Bet, žinoma, tada buvo tie patys įdomiausi dalykai, tai dėl to ir buvo ta stipendija. Pas mus ta stipendija yra labai niekinė, gal 60 eurų, bet vis tiek smagu, nes suprantu, kad sugebėjai kažką daugiau.

Dovilė

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Socialiniai mokslai, Komunikacijos fakultetas, Informacijos sistemų vadyba
Amžius	23 m.
Kursas	I magistro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labia nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	5
Būsto situacija	Ne vilnietė, nuomojasi
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	40h

T: Kodėl po bakalauro studijų pasirinkai studijuoti šią programą ir specializuotis?

I: Šiaip galiu pasakyti, kad per pirmą magistro mėnesį sužinojau daugiau negu per keturis bakalauro metus. Nes bakalaure tikrai buvo tas (aišku, gal turėjo įtakos, kad prasidėjo nuotolinis mokymas), kad ta programa buvo gera tiems, kas nežino, ko nori. Nes ji buvo labai abstrakti ir apie viską. Tai po bakalauro būčiau neįsivaizdavus, ką galėčiau dirbti, bet magistras jau yra konkretesnė sritis ir jaučiu, kad padeda jau.

T: Savo tėvų finansinę padėtį įvertinai penketu ir sakai, kad niekada nieko netrūko. Bet ar šiuo metu tu pati save išlaikai?

I: Dabar jau aš save išlaikau pilnai. Kai pradėjau studijuoti, tai gyvenau bendrabutyje, tai tėvai išlaikė. Aišku, turėjau šiek tiek santaupų, bet išlaikė pagrįdžiai. Mano susitarimas buvo toks, kad išlaikys, kol nepradėsiu dirbti. Kai pradėjau dirbti, aš dirbau puse etato po pirmųjų metų vasarą, tai dar abu tėvai rėmė šiek tiek. Antrais studijų metais įsikrausčiau į butą, kas jau brangiau buvo, tai dar irgi jie šiek tiek padėjo. O trečiam kurse jau pradėjau daugiau dirbti, pakeičiau darbą į pilną etatą, tai pati tėvams pasakiau, kad jau stop, pati išsilaikysiu. Tikrai dabar jau ta stadija, kai nereikia ir neprašau.

T: O kodėl trečiame kurse jau pradėjai dirbti pilnu etatu? Nepaisant to, kad dar galėjai finansiškai sau leisti nedirbti tiek daug?

I: Tikrai galėjau. Tuo metu tikrai daug galvojau apie tai, nebuvo būtinybės praėjusiam darbe. Artimieji visi sakė, kodėl tu dabar, kai reikės rašyti bakalaurą, tu keiti darbą. Galbūt išvis galėjau aš porą mėnesių nedirbti ir ties mokslais apsistoti. Bet praėjusiam darbe, kiek aš dirbau, jaučiau, kad reikės išeiti. Nes kryptis buvo klientų aptarnavimo specialistė ir nemačiau perspektyvų ten. Vis užmatydavau internete darbo pasiūlymų ir dar neišėjus iš praecito darbo, pabandžiau pretenduoti. Buvo keturi atrankos etapai ir visus juos perėjau. Reikėjo apsispręsti, ką daryti, kai žinojau, kad dvigubai padidės darbo krūvis. Bet aš supratau, kad tame darbe, į kurį pretenduoju, aš matau perspektyvas ir nusprendžiau, kad verta aukoti tam laiką. Dabar aš jau dirbu įmonėje atsakinga už turinio kokybę, visiškai pabėgau nuo klientų aptarnavimo. Įmonė turi augimo perspektyvų ir tai susiję su tuo, ką aš bakalaure baigiau. Man tas prieinama yra dabar jau, pakentėjau ir tęsiu čia. Dirbu ten dabar ne dėl to, kad mokausi ir būtų nepalanku keisti darbą, bet dėl to, kad matau dabar save čia. O galimybės dirbti puse etatu ten dabar nėra, tai ir kenčiu tą pilną etatą.

T: nebando tartis su darbdaviais, kai įstojai į magistrą? Kaip jie apskritai reagavo, kad tu toliau mokysies?

I: Mano tiesioginė darbo vadovė baigė tą pačią programą, kaip ir aš, žinojo, kaip tos studijos atrodo ir suprato, kad galbūt net reikalinga ta konkretnė kryptis. Nebuvo jokių prieštaravimų, buvo labiau susirūpinimas, ar spėsi, ar viskas bus gerai. Bet mano darbe yra pakankamai lankstus grafikas, tai galiu susiderinti. Bet žinojau jau iš anksto, kad galimybės dirbti mažiau valandų nėra. Tai aš to net nebandžiau prašyti, tiesiog pamainų pasirinkimas didelis. Nei pritarimo, nei nepritarimo nebuvo, nes tai yra mano asmeninis reikalas.

T: Ir kaip tau sekasi suderinti?

I: Žiūrint iš kurios pusės, ar emocijnės, ar laiko atžvilgiu.

T: Abiejų pusių, kaip tai veikia tavo asmeninę gerovę.

T: Kas liečia laiką, tai tikrai pasikeitė. Bakalaure dominavo tas studentiškas sindromas viską daryti paskutinę dieną, nes tiesiog taip yra. O magistre suprantu, kad pirma dienos pusė visa yra darbas, o vakare paskaitos. Tai grįžti vėlai namo ir dar turi darbų – tiek universitetui, tiek darbui man reikia pasiruošti. Tai supranti, kad reikia laiką planuoti nori nenori. Tai gaunasi, kad net ir pietų pertraukas darbe ir pertraukėles naudoju universitetui, nes tiesiog kitaip nesigautų. Tikrai būna, kad turiu ir savaitgaliais dirbti. Šeštadieniais turiu paskaitas irgi.

T: Šeštadieniais?

I: Taip, pirmos dienos pusė. Šį šeštadienį turiu atsiskaitymą, paskaitas iki trijų, o nuo trijų iki vidurnakčio aš dirbu. Tai visko būna, kartais galvoju, kad sekmadienis laisvas, bet tenka ir sekmadienį dirbti. O užduotys būna ir grupinės, tenka ir prie kitų derintis. Tai ta emocijnė būsena tokia, kur pagalvoji, kad viskas susikaupė, tikrai daug darbų į vieną susideda, bet neturiu laiko skųstis. Norėčiau dabar palūžt, pasėdėt, nusiramint, bet tiesiog nėra tam laiko.

T: Tai automato režimu važiuoji?

I: Iš esmės, taip, automatu. Supranti, kad kol kas visas tas emocijas reikia nustumt į šalį, nes jei dabar palūšiu, tai aš nieko nepasidarysiu. Visi darbai kris, o už mane jų niekas irgi nepadarys. Tai yra tas, kad kol kas reikia tai nustumt į šalį. Bet motyvuoja tas, kad žinau, kad tai yra laikina. Studijos turi apibrėžtą laiką ir žinau, kad reikia kol kas pakentėti ir tiek. Emocinę būseną numeti į šalį, bet žinai, ties kuo dirbi.

T: Rašei, kad kartais padirbi ir 48 val. per savaitę? Ar čia viršvalandžiai?

I: Sakyčiau, kad kartais išsilygina, nes jei vieną savaitę dirbu 6 dienas po 8 valandas, tai galbūt kažkurią savaitę aš dirbsiu tik 4 dienas. Tai kartais tas išsilygina, bet vidurkis 40 valandų. Yra fiksuotas mėnesio laikas, tik savaitių krūvis būna skirtingai paskirstytas.

T: O per sesijas kaip pavykdavo suderinti viską?

I: Buvo tikrai momentas žiemos sesijoje, kad buvau pasiėmusi atostogas, kai daugiausiai egzaminų susidėjo. Bet dažniausiai planuodavau taip, kad diena prieš egzaminą būtų laisva. Kad ramiai galėčiau pasikartoti. Bet atostogų dienų stengdavau išvengti, nes noriu tikroms atostogoms jas skirti.

T: O kaip studijų krūvį vertini? Galbūt dirbti pilnu etatu ir įgalino tave tai, kad studijų krūvis buvo ganėtinai nedidelis?

I: Bakalauro metu aš keičiau darbą, kai prasidėjo tas intensyvus bakalauro rašymas. Paskutinių dienų bakalauro rašymo laisvų aš negalėjau sau leisti, nes žinojau, kad bus svarbių užduočių ir darbe. Tai buvau nusistačiusi sau visai kitus deadline'us, kad anksčiau pasirašyčiau. Bandžiau susiderinti taip, kaip įmanoma. Dabar, kai yra magistras, ir tos paskaitos yra vakare, tai šiek tiek yra dar kitaip. Visas pertraukas bandai išnaudoti užduotim.

T: Kaip vertini pačius dėstytojų reikalavimus, ar manai, kad krūvis buvo adekvatus?

I: Labai nuo dalyko priklauso. Bakalaure jausdavosi, kad vieni dalykai lengvesni, nors kreditų skaičius tas pats.

T: Ar būdavo, kad praleisdavai teorines paskaitas, kurių lankomumas neprivalomas?

I: Teko teorinių praleisti, neprivalomas praleisdavau kartais, o seminarus stengdavau lankyti. O magistre galiu nieko nepraleisti. Šešias dienas iš eilės turime paskaitas vakarais. Man asmeniškai būtų labai nemalonu neateiti į paskaitą, bet ateiti tik į seminarą.

T: Kaip tu pati žiūri į savo studijas, kokius tu lūkesčius joms keli?

I: Visada mokslo metų pradžioj nusiteiki, kad labai įsitrauksi. Bakalaure, kol nedirbau ypač, ir įsitraukiau, ir daug mokiausi, nes visai kitaip nei mokykloj, čia jau bus tavo karjeros kelias ir turi investuoti save. Labai įsitraukinėjau, paskui, kai pradėjau dirbti, atsirado mažiau jėgų tam įsitraukimui. Nebent labai labai sudomindavo dalykas. Bet tikrai būdavo dalykų, kur norėjau, kad tiesiog greičiau baigtųsi. Magistre jau keliu sau mažesnius lūkesčius, nes suprantu, kad dirbu ir negalėsiu laiko skirti tiek, kiek aš noriu. Bet aš manau, kad turiu nemažus lūkesčius sau, nes neįsivaizduoju dar, kokios kartelės man reiks, kad aš tiesiog išlaikyčiau ir praplaukčiau. Mokaisi tiek, kiek gali, o atsiskaityme – kaip bus, taip bus. Bet aplinka irgi yra motyvacinė, matau kursiookus, kurie stengiasi. Matau, kad studijų kokybė geresnė jau.

T: O kaip vertini savo kursiookų įsitraukimo kokybę?

I: Mūsų yra tik dešimt, kiek matau, visi lankom paskaitas atsakingai ir grupiniai darbai padaryti, visi laiku savo užduotis padaro. Aišku, dabar dar tik antras studijų mėnuo, bet kol kas aplinka yra tokia, kad žmonės iš skirtingų sričių, visi dirbantys, yra tokių, kurie jau labai seniai baigė ir įstojo į magistrą, tai tikrai motyvuoja.

T: Ir ko gero, individualaus dėmesio yra daugiau, lyginant su bakalauru?

I: Tikrai yra, nes mūsų tik dešimt. Yra paskaitų, kur turim jas su kita programa, jos maišytos, bet tarkim seminarai vyksta tik mūsų programoj. Kiekvieną gali išklaudyti, turi progą pasisakyti, jau nepraslysi pro akis atsisėdęs tik paklaudyti. Nori nenori, turėsi įsitraukt.

T: Gal ir lankomumui turi įtaką tai, kad pats formatas skiriasi užsiėmimų?

I: Gal ir turi, kiek su grupiokais pasišnekam, dažniau lankomumui turi įtakos pats dalykas. Tikrai visus iš skirtingų sričių domina skirtingi dalykai. Labai skiriasi dėstytojai, kai kurie atėjo, padarė savo, išdėstė ir tiek. Labai ir nuo požiūrio priklauso, negali sakyti, kad dėstytojai nekompetentingi. Visi ateina po darbo dienos, tai labai nuo požiūrio priklauso. Tikrai šeštadienį mūsų visada mažiau būna.

T: Bet kodėl taip buvo nuspręsta daryti?

I: Žiūrint į tvarkaraštį, manau, kad gal nebuvo, kur tą dalyką įdėti. Nes darbo dienomis mums paskaitos nuo 17 iki 20:30. Tai jis buvo įdėtas šeštadienį ryte. Tai tikrai būna sunku, kai penktadienį vėlai baigiasi paskaitos ir tu jau šeštadienį nuo ryto turi, tai galvoji, kur čia buvo mano ta pertrauka. Bet jeigu būtų įdėję 15 val., tai labai tikėtina, kad išvis niekas negalės ateiti, nes dirba.

T: Tai manai, kad yra geras dalykas taip vėlai daryti paskaitas, vos ne vakarinės studijos?

I: Bent jau magistrui, manau, kad taip. Jeigu dienos metu būtų, būtų daug kam sunku su darbais suderinti. Kolegos dauguma dirba ofisinį darbą. Pavyzdžiui, dabar buvo konsultacija įdėta 15 val., tai niekas negalėjo. Tai nors ir sunku per kamščius į Saulėtekį važiuoti ir dar prisiversti dalyvauti, bet manau, kad geresnis pasirinkimas buvo daryti vakare.

T: Tai man ir kyla klausimas, ar čia yra darbdavių labiau problema, kad jie anksčiau neišleidžia, ar universitetas turėtų nusileisti.

I: Šiuo atveju, manau, universitetas turėtų nusileisti, nes (nors suprantu, kad studijos yra dieninės, nuolatinės), bet net ir skaitant internete apie magistro programą, yra paminėta, kad čia yra dirbančiųjų programa. Nes tikrai darbdavys ne visada galės nusileisti. Mano atveju, man yra mokama ne už atliktą darbą, bet už valandas. Tai jei mane kiekvieną dieną išleidinėtų anksčiau, kad važinėčiau į universitetą, tai nežinau, ar būtų tokia galimybė. Turiu tam tikras valandas, kuriomis turiu dirbti.

T: O kaip vertini savo akademinis rezultatus, pvz., baigiant bakalaurą?

I: Sunku buvo. Norėjosi, kad bakalauro darbas būtų man pačiai įdomus, bet man nepavyko to pasiekti, norėjosi tik kuo greičiau viską baigti. Ir kai visi bijo gynimų, aš jų labai laukiau, kad jie tiesiog praeitų ir viskas baigtųsi. Nesiekiu akademinį aukštumą magistre, stengiuosi labiau dėl savęs. Bet pastebėjau, kad dėstytojai vertina dabar jau labiau patį mąstymą tavo, idėjas, kaip sugebi dirbti komandose, o ne kokį balą gausi. Bakalaure daug kas buvo paremta iškalimu, o magistre to visai nėra.

T: Ar jautei, kad kai pradėjai dirbti, tavo santykis su universitetu pasikeitė?

I: Gal man didesnę rolę turėjo tai, kad aš, kai pradėjau dirbti... Kai dirbau puse etatu, tai nebuvo problemų suderinti, bet prasidėjo nuotolinis ir to ryšio su universitetu beveik visai nebuvo. Jis artimiausias buvo, kai gyvenau bendrabuty prie pat fakulteto, visa studentiška aplinka. Kai yra dabar magistras, tai vakare atvažiuoju, kai jau visi eina namo. Tai kitaip žiūriu į universiteto aplinką. Bet laikiu net ir tos sesijos, kai tikrai daug laiko praleisdavau bibliotekoj, nes ta aplinka motyvuodavo. Namuose labai daug dalykų blaško.

T: Jeigu hipotetiškai nutiktų taip, kad pajustum, jog sunku viską suderinti, tai ar darbai teiktum pirmenybę, ar susistabdytum studijas?

I: Esu apie tai galvojęs. Kai stojau į magistrą, aš žinojau, kad du metai – pakenčiu, baigiu ir viskas. Bet šitame darbe, iš kitos pusės, jaučiu perspektyvas. Galbūt man tas sunkumas būtų trumpalaikis, bet tikrai vengčiau akademinį atostogų. Nenoriu daryt pertraukų, nes bus sunku grįžt. Akademinės nebūtų į naudą, turėčiau būt labai labai motyvuota, kad grįžčiau. Tai kol kas būtų pirmenybė mokslams.

Eglė

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Socialiniai mokslai, Filosofijos fakultetas, psichologija
Amžius	21 m.
Kursas	III bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	3
Būsto situacija	Ne vilnietė, bendrabutis
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	20h

T: Taigi, kokį darbą šiuo metu dirbi ir kiek vidutiniškai valandų per savaitę?

I: Tai dabar dirbu drabužių parduotuvėje, tai nu gaunasi šiaip pagal sutartį 20 valandų savaitę, bet ten suminis tai išsidėlioja skirtingai, vieną savaitę daugiau, kitą mažiau gaunasi.

T: Ir gal gali papasakoti apie procesą, kaip tu pradėjai dalyvauti darbo rinkoje ir kodėl, kas tave motyvavo?

I: Manau, kad daugeliui, tai dėl finansų, tiesiog pinigų reikia. Reikia užsimokėti baraką, ir tėvų nebesinori prašyt. Jau kažkaip, nes ten patiems nėra per daug lengva, dėl to pagrinde. Šiaip pradėjau dirbti 2 kurse irgi drabužių parduotuvėje, ten pradirbau 3 mėnesius, tada pasibaigė mano terminuotas sutartis ir tiesiog išėjau. Tai va dabar vėl pradėjau dirbti, šiaip mėnesį tiktai padirbau, bet jaučiasi tas mėnesis. Pagrindė dėl pinigų ir tiesiog, kad ir laiko užimtumas, nes visą vasarą prasėdėjau, nieko neveikiau. Visą vasarą nepavyko rasti darbo, tai tik rugsėjį pradėjau dirbti.

T: O ką turi omeny, kad jaučiasi jau tas mėnesiais?

I: Nu jau sunkiau darosi, va jaučiu, kad koliai artėja. Jau jaučiasi, kad tas laiko trūkumas yra šiek tiek. Tiesiog atsikeli, nueini į paskaitas, nueini į darbą, grįžti, nieko nenori veikt.

T: O sakei, kad buvo sudėtinga rasti darbą – ar bandei tiesiog tokius vat atsitiktinius, nekvalifikuotus darbus, tarkim, į parduotuvę ir panašiai, nebandoi su savo studijų sritim sieti?

I: kažkaip galvoju, kad sudėtinga būtų dar su mūsų studijomis būtent rasti. Čia viena iš tų studijų, kur visi žino, kad tu baigęs bakalaurą niekur nenuėsi. Toks pagrindas yra bakalauras, o bakalauro nebaigus tai aš neįsivaizduoju, ką aš galėčiau daryti. Tai ieškojau kavinėse, restoranuose, parduotuvėse.

T: O kodėl, manai taip yra, kad neįmanoma susirasti nieko susijusio su psichologija? Nes tu turi kvalifikaciją jau formalią turėt būtinai, kad kažką darytum?

I: Jo, manau, kažkas lygtai kurse lyg ir dirba, bet aš nesijaučiu pati tokia kvalifikuota, kad dirbčiau. Nes čia tiesiog reikia daug žinių, toks jautrus *subject* čia. Nebent koku asistentu galėtum dirbti pačiam psichologui, bet taip, kad jau pats kažką darytum – tai ne, aš neįsivaizduoju savęs dar tokioj pozicijoj, dar toli man.

T: Tai turbūt ir kursioškai dauguma tokius darbus dirba, ar ne, aptarnavimo srity?

I: Kiek aš žinau, kavinėse, restoranuose, parduotuvėse. Vienas dalykas, kurį pastebėjau tai, kad turi labai plačias galimybes derinti su studijomis parduotuvėje, parašai, kada tinka kelios valandos, ir viskas.

T: Tai, kaip tavo įspūdis šitam visam sektoriuj studentišką darbų, kaip darbdaviai žiūri studentus?

I: Ten, kur aš dirbau, tai tokiose vietose studentų būna pusė žmonių komandoje. Tai labai lengvai žiūri, tiesiog žino. Galbūt yra tas požiūris, kad nu ten vyresniems, tenai vadovams, tai čia darbas yra tiesiog gyvenimas. Tai jaučiasi tas požiūris, kad tau čia tik laikina stotelė, tai galbūt jiems tas nepatinka. Bet šiaip derinasi lengvai, viską supranta, jeigu parašai, kad aš negaliu ateiti, nes man susitikimas kažkoks ar man paskaita užsitęsė, tai lengvai labai supranta. Tai nekyla jokių problemų.

T: Tai nesusidūrei su jokiais ten išnaudojimo atvejais ir panašiai?

I: Ne, vienas iš dalykų praeitame darbe buvo tai, kad galime tiesiog pasakyti, jeigu išdirbai papildomas valandas.

T: O kaip atrodo tavo tipiška savaitė? Kiek tu laiko skiri kiekvienam iš dalykų, žinai, ar užtenka individualiai pasimokyti ne paskaitų metu, pavyzdžiui?

I: Tipiška savaitė, atrodo, kad kiekviena praktiškai taip pat atrodo. Dažniausiai pirmadienį negaliu dirbti, nes nuo ryto iki vakaro universitete sėdžiu, o kai galiu dirbti, tai būna padirbu kelias valandas rytais, o tada į paskaitas einu jau nuo trijų, arba atvirkščiai. Padirbu vakare, o ryte į paskaitas. Tai praktiškai grįžtu 8-9 vakaro, nes ta parduotuvė yra centre, tai anksti užsidaro. Tas labai man didelis privalumas, kad ten ne kokiam Akropoly kažkur. Laiko trūkumas jaučiasi, ypač, kai reikia pasigaminti valgyt, reikia susitvarkyti viską. Jau kokią 10 vakaro, tada atsisėdi jau konspektuoti paskaitas. Jaučiasi tas laiko trūkumas, nes man savo laiko labai mažai lieka. Kartais norisi atsisėsti ir kokiam *Facebooke* ar *Twitteri* pasėdėti, bet nėra tam laiko. Tai tas galbūt erzina šiek tiek ir nuovargis jaučiasi tiesiog. Ant kojų lakstai visą dieną iš vienos vietos į kitą. Nespėji atsipūsti ir jau reikia dar kažką daryti, nes jau kitą rytą jau keltis ir vėl tas pats. Ir savaitgaliais kartais dirbu, tai irgi tas su jaučiasi.

T: Tai o, pavyzdžiui, per sesijas, kaip susitvarkai su viskuo?

I: Dar nebuvo sesijos, tai jaudinuosi šiek tiek. Pas mus tos autorinės sutartys yra, tai gali etatą kas mėnesį kaitalioti. Tai tas labai gerai. Tai jeigu sesija bus košmariška, tai susimažinsiu etatą tam mėnesiui. Galiu pasiimti laisvas dienas prieš egzaminą, po egzamino.

I: Aš šiaip einu į paskaitas, kai reikia. Šiaip labai nuo dėstytojo man priklauso. Nes kai kurie dėstytojai tai tiesiog skaito skaidres, kurias įkelia. Tai aš tą galiu ir pati pasidaryti, ypač kai paskaita 9 ryto, o man į darbą tik ketvirtą vakaro, tai pasirenku geriau pamiegoti. Šiaip dažnai nenuėinu pakankamai.

T: Kiek maždaug procentų nenuėini?

I: Jeigu per savaitę būna kokios 5, tai į kokias 3 nenuėinu. Šiaip nenuėinu į rytines dažniausiai. Dažniausiai, jeigu yra vakare po darbo, tai čia šalia ir nueinu iš karto. Jeigu nenuėinu, tai *Teams* 'uose būna įkeltos skaidrės. Tai aš tiesiog jas įsijungiu ir susikonspektuoju.

T: Tai manai, kad gal dėstytojų tie tokie metodai daro įtaką, kad tu nenuėini, ar ne?

I: Jo, nes tarkim, kai kurie dėstytojai labai įdomiai dėsto, tai tenai tikrai noriu nueiti. Žinau, kad man patiks ir bus įdomu ir kažką vis tiek gausiu iš to. O kad ateiti, nes kažkas perskaitys man skaidres, tai aš ir pati galiu tai pasidaryti ir man nereikia keltis šeštą ryto dėl to.

T: Tai manai gal jeigu pasikeistų kažkas, gal jeigu interaktyviau bendrautų su studentais, tai jie būtų labiau suinteresuoti ir lankyti, ar ne?

I: Jo, manau, aš kažkurią čia dieną nuėjau į dvigubą paskaitą, kuri vyksta 9 ir 11 ryto, tai auditorija buvo praktiškai tuščia, nes nieks tiesiog neina, nes mes patys galim pasidaryti konspektus. Tie dėstytojai gal ir stengiasi, bet vis tiek tas metodas toksai, kad papasakoti ar perskaityti skaidres. Ypač kai turi konspektus iš praeitų kursų, tai iš viso neapsimoka eiti praktiškai.

T: O daug individualaus darbo yra, pavyzdžiui, rašyti kažkokius kursinius darbus ir panašiai?

I: Rašau dabar kursinį, bet laikas labai nespaudžia ten. Kaip ir normaliai su tuo. Galbūt dabar vienas dalykas gąsdina, nes pas mus yra taip, kad mes turim 5 dalis vieno dalyko, ir kiekvienai daliai reikia tyrimą atlikti mini tokį. Tai tas gąsdina, tai šiaip labai daug individualaus darbo yra, tai reikia susikurti tyrimo planą, pilotą padaryti, tikrą tyrimą padaryti, parašyti recenzijas, pristatyti.

T: Bet ar toms reguliarioms paskaitoms ruošdavaisi kažką papildomai, skaitydavai kažkokią literatūrą, pavyzdžiui?

I: Konspektą persiskaitau ir viskas. Papildomai nelabai.

T: O kaip šiaip vertinti studijų turinį, ar jis atrodo tau aktualus? Ar norėtum sieti savo ateitį su psichologija?

I: Aš dėl psichologijos jau seniai žinojau. Šiaip pakankamai įdomu. Kai kurie dalykai, visada būna tas vienas dalykas visiškai neįdomus ir nepatinka. Statistika, nors aišku, kad naudosis ją kažkiek. Bet jau žinau, kad man su tuo nesiseka, aš su tuo nesiesiu, nes aš labiau norėčiau į klinikinę praktiką.

T: O kada bus praktika?

I: Bus tik paskutiniam semestrei 4 kurso, tai gana vėlai. Žinau studentų, kuriems kiekvieną pavasarį praktika yra, o mums tik paskutinį semestrą. Bet kita vertus, psichologijoj jautriai viskas yra, reikia daug žinoti, tai mes pirmam kurse nieko nemokam dar.

T: O kaip jautiesi universitete ar fakultete, ar jautiesi aktyvi dalis viso to, ar labiau kaip pasyvus klientas?

I: Aš šiaip visai aktyvi, nors per seminarus neatsakinėju, nebent vardu pakvies. Pačiam universitete patinka, labai patinka dėstytojais, daugelis labai faini yra. Matosi, kad jiems rūpi, kad jie irgi stengiasi.

T: O kaip patį krūvį vertini, studijų procesą? Ar adekvačiai pasiskirsto tas krūvis, ar įmanoma viską suderinti?

I: Jeigu nedirbčiau, tai tikrai turėčiau labai daug laisvo laiko, gal net per daug. Nueitum į vieną paskaitą ir visa diena laisva praktiškai. Buvo problemos su tvarkaraščiu šį semestrą, nes kvailai sudėliotos buvo paskaitos. Pirmadienį ateini 9 ryto, pabaigsi 18:30. Tai tas labai vargina, 6 dalykus turėti. Gaunasi labai daug.

T: Tai ir kai vienas užsiėmimas, nėra gerai, ir kai per daug?

I: Jo, turėtų būti viduriukas. Dar statistiką padarė nuo 17 iki 20:30 vakaro. Tai norisi aktyviai dalyvauti, klausinėti, visi užduotis daro. Bet aš jau neturiu jėgų, nes tiesiog dirbau dar visą dieną prieš tai. Tai aš ateinu ten ir sėdžiu kaip zombis ir laikiu, kol pasibaigs ir kol paleis namo. Man tas antradienis būna košmaras tiesiog.

T: Tai, ko gero, ir veikia visą diskusijų kokybę, kad visi pervargę sėdi, ar ne?

I: Jo, nes mes visi sėdime ir dėstytoja jau pavargusi vakare būna, nes jai dar prieš tai buvo paskaitos. Nieko negalim padaryt, tenka tą vakarą atsėdėti.

T: O jeigu reiktų pasirinkti, kam daugiau skirti laiko, ką keisti dabartinėje situacijoje? Pavyzdžiui, daugiau mokytis arba daugiau dirbti?

I: Studijų krūvio tai nedidinčiau, bet galbūt to darbo susimąžinčiau, kad namuose liktų laiko pasimokyti, nes dabar vakarais grįžtu ir nesinori nieko. Buvo situacijų, kai reikėdavo praeitame darbe atsidaryti parduotuvę ir keltis penktą rytą, tai tiesiog atsisėsdavau ir verkdavau.

T: Supratau. O gal nori dar kažką pridėti, pavyzdžiui, ką darbdaviai galėtų keisti arba patys studentai, kad būtų lengviau derinti šituos dalykus, ar kad studijos būtų labiau įtraukiančios ir patogios mokytis?

I: Čia galbūt dėstytojais labiau galėtų labiau interaktyviai bendrauti. Jei padarytų paskaitas įdomesnes, tai mes ir ateitume. Dabar man tai gerai, nes žinau, kad galiu išsimiegoti, pailsiu šiek tiek. O dėl darbo lygtai viskas gerai.

T: O kaip tu vertini pačią psichologų darbo rinką? Žinai, kiek, pavyzdžiui, pas juos yra kurse žmonių?

I: Gal 97-100.

T: Tai, ar neatrodo, kad kai baigsit studijas, jūsų bus labai daug ir jūs turėsit štai kovoti dėl darbo vietos kvalifikuotos?

I: Aha, čia įdomu yra. Kiek aš žinau, man atrodo, mažai žinau, palyginus, kad bakalaurą baigęs nu nelabai kažkur nueisi. Nebent į asistentus padėjėjus. O, tarkime, magistre ten yra labai daug pasirinkimų. Yra daug labai skirtingų sričių ir visi išsiskirstyme. Galbūt kai kurie net nebeis niekur, tik pabaigs bakalaurą. Tokios konkurencijos visur yra, bet nemanau, kad pešimės dėl kelių darbo vietų visi.

Felicija

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Socialiniai mokslai, Filosofijos fakultetas, psichologija
Amžius	21 m.
Kursas	III bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	3
Būsto situacija	Vilnietė, nuomojasi butą
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	22h

T: Kokį darbą šiuo metu dirbi?

I: Esu nagų meistrė.

T: Kiek valandų per savaitę maždaug?

I: Labai priklauso nuo studijų tvarkaraščio, nes jis lyginėm savaitėm vienoks, nelyginėm kitoks. Bet sakyčiau apie 20+ valandų, tarp 17 ir 27. 40 turbūt nepasiekiu.

T: O tu dirbi įmonėj ar pagal individualią veiklą?

I: Su nagų specialistais yra taip, kad gali arba nuomotis darbo vietą, arba dirbti pagal procentą. Tai dalis procento eina salonui, dalis eina man. Bet aš turiu individualią veiklą. Turiu tiesiog bendradarbiavimo sutartį labiau.

T: Ir ar gali papasakoti, kaip įsiliejai į darbo rinką?

I: Pradėjau nuo 17 metų, tuo metu buvau vienuoliktokė. Mėgdavau papaišyt, kaip tik turėjome UV lempą specialią namuose, tai jau nereikėjo į tai investuoti, o paskui liko tik įdomioji dalis. Pradėjau sau, savo draugėms, tada draugių draugėms... Tada nusprendžiau kursus pasibaigt. Ir kai pajauti savų pinigų skonį, tai jau kažkaip ir sekančius visus metus dirbau. Tai sritis, kur reikia daug mokytis ir kai jau tiek investuoji, būtų gaila pasitraukt iš to. Tuo labiau, kad mano mama irgi nuo 17 metų dirbo ir mokėsi, ir vaikus augino, tai tas dirbti kaip ir savaime suprantama šeimoje.

T: Tai visą studijų laiką tą ir veikei?

I: Gal tik savanoriavau anksčiau, bet čia su pinigais nesusiję.

T: Kalbant apie tavo studijas, ar sietum savo ateitį su psichologija? Ir kokie lūkesčiai yra tavo studijoms?

I: Rinkausi dėl to, kad man šiaip faina psichologija yra, ir man visada patiko vaikai. Tai jeigu rinkčiausi magistrą, rinkčiausi edukacinę psichologiją. Tai dabar kaip Liudas Vasaris gyvenu du gyvenimus ir nežinau, kurią veiklą pasirinkti. Nes esu daug suinvestavus į nagų meistrės specialybę ir ji man patinka bei gali atnešti gerų pinigų. Bet lygiai taip pat man ir šitas dalykas patinka, tai... Net nežinau, sunku pasakyt labai.

T: Kaip tau pavyksta suderinti visas tas veiklas? Ar užtenka laiko tiek studijoms, tiek individualiam ruošimuisi seminarams ir taip toliau?

I: Šį pusmetį bandau eiti į visas paskaitas. Padedu savo dienos darbų sąrašas. Plius, aš ant savęs dirbu, tai vadovė neturi priekaištų. Susidarau savo tvarkaraštį ir nereikia prie nieko derintis.

T: O kaip per sesijas elgiesi?

I: Nebedirbu per sesijas jau, tik šeštadieniais nebent, nes buto nuomą reikia kažkaip susimokėt.

T: Ar tu praleidinėjai kada nors paskaitas, kad daugiau padirbtum?

I: Būdavo, kad rugsėjį tvarkaraštis dar nebūdavo galutinai patvirtintas. Tada tu jau priimi klientes, esi susidaręs darbo grafiką. Tada tekdavo bandyti arba perkelt klientes, arba aukot studijas.

T: Ar manai, kad administracija, dėstytojai pakankamai atsižvelgia į dirbančius studentus?

I: Tikrai nemanau, galėtų būti paskaitos arba labiau ryte, arba labiau vakare būti. Pas mus jos būna labai skirtingais laikais. Nemanau, kad atsižvelgia.

T: O kaip pačią studijų kokybę vertini? Ar norisi lankyti tas paskaitas?

I: Tikrai norisi lankyti, įdomūs seminarai, paskaitos, tai kol kas degu vidine motyvacija eiti į paskaitas.

T: O jeigu reikėtų apibūdinti šiaip savo santykį su universitetu, ar jautiesi aktyvi integrali bendruomenės dalis, ar labiau pasyvi klientė? Turint omeny tiek užklasines veiklas, tiek užsiėmimus studijų.

I: Per seminarus nesu labai aktyvi, o užklasinių veiklų nelankau. Tai turbūt į pasyvesnę pusę.

T: Tiesiog nejauti tam poreikio ar paskatinimo?

I: Gal mano asmeniniai dalykai, kad bijau viešai kalbėti, tiesiog laikiu, kol kažkas kitas pasakys.

T: Kaip savo akademinis pasiekimus vertini, ar darbas daro tam įtaką kokią nors?

I: Per karantiną kadangi nedirbau, turėjau visas galimybes gerai mokytis, bet dešimtuko neturėjau savo įskaitoje. Kiek įdedu darbo, tiek ir gaunu.

T: Nesistengi pati maksimaliai, nėra motyvacijos?

I: Man nereikia stengtis maksimaliai, jeigu jaučiu, kad man nenaudinga ir neįdomu.

T: Ar jauti, kad tai, kad dauguma studentų dirba, kentėtų bendra studijų kokybę – diskusijos, grupiniai darbai?

I: Manau, kad kenčia ir dabar, bent pusė studentų mūsų kurse dirba. Tai kartais būna sunku susiderinti ir padaryti grupinius darbus. Galbūt dėl to individualūs darbai būna lengviau įveikiami, nes tiesiog prie savo grafiko gali prisiderinti. O kai visi grupės nariai dirba skirtingu metu, tą yra sunku suderinti.

T: O ar pati norėtum kažką keisti – daugiau laiko skirti studijoms ar darbui, ar tenkina tave dabartinė situacija?

I: Mane tenkina dabartinė situacija, nes aš noriu ne tik dirbti, bet ir studijuoti, ir pastudentauti.

Gabija

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Socialiniai mokslai, Filosofijos fakultetas, psichologija
Amžius	21 m.
Kursas	III bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	3-3,5
Būsto situacija	Ne vilnietė, nuomojasi butą
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	30h (oficialiai 40h)

T: Kokį darbą šiuo metu dirbi?

I: Dirbu *HR assistant* elektroninių pinigų institucijoje, galima taip pavadinti.

T: Ar gali papasakoti kaip tu pradėjai dalyvauti darbo rinkoje, koks buvo tavo pirmas darbas?

I: Manau, kad mano pirmas darbas buvo po vienuoliktos klasės. Vasarą kelis mėnesius dirbau picerijoje, bet ten neapskaitomos buvo darbo valandos, mokėdavo vokeliuose. O po dvyliktos klasės, kai pradėjau dirbti, taip ištaisai ir dirbdavau. Turbūt su tarpais metus išdirbau greito maisto restorane, parduotuvėje, po to dar keletą mėnesių kitoje kavinėje, administratore, o dabar nuo gegužės mėnesio jau HR asistente dirbu.

T: Tai labai įvairi patirtis. O kodėl nusprendei iš tų studentišκών darbų pereiti jau į HR, labiau kvalifikuotą darbą?

I: Iš esmės to ir norėjau, labiau kvalifikuoto darbo. Nes atrodė, kad labai lengva užsisukt tam studentišκών darbų rate, kur nustoji tobulėti. Iš vienos pusės, tai turi algos ribas, iš kitos pusės tu neišmoksi nieko naujo, ką paskui galėtum įsirašyti į CV, kad po to būtų lengviau. Pradžioje ieškojau praktikos, nes HR susiję su psichologija, bet pavyko rasti asistentės darbą ir... Aš matau save ir ateityje HR, galvoju kažkiek apie organizacinę psichologiją. Tai man net ir šiuo metu derinasi patys dalykai ir patinka.

T: Tai sakytum, kad siejasi studijos ir karjera?

I: Taip.

T: O tapti psichologe praktikuojančia nenorėtum?

I: Šiuo metu, manau, kad ne. Visų pirma, kad taptum psichologu, reikia baigti magistrą ir eiti kokią nors terapijos mokyklą. Tai čia labai daug darbo ir laiko, o pinigų norisi čia ir dabar. Iš vienos pusės, man atrodo ir baisu dirbti psichologe, nes tu tiesiogiai bandai padėti žmogui. Plius, tai labai stigmatizuojama... O jeigu dirbsi valstybinėje įstaigoje, tai labai mažai uždirbsi. Yra tokių materialistinių poreikių, tikrai norėčiau gyvenime daug pinigų uždirbti. Tai dar ir dėl to HR traukia.

T: Sakei, kad tavo šeima gana pasiturinti, bet vis tiek dirbai nuo studijų pradžios. Kodėl rinkaisi dirbti, kas tave paskatino?

I: Kai pradėdi dirbti, kaip aš, po dvylikos klasių, tai labai sunku po to nebedirbti. Nes iš vienos pusės įpranti turėti savo pinigų, iš kitos pusės veikt kažką. Turbūt yra ir aplinkos spaudimo, bet jis nėra blogas, o tiesiog, kad draugai dirba, tai ir aš noriu dirbti. Vis tiek su jais nesusitiksi, nes jie dirba ir kyla karjeros laiptais. Ir tada norisi ir pačiam to. Iš kitos pusės, atsižvelgiant į dabartinę infliaciją ir ekonominę padėtį, aš negaliu nedirbti.

Manau, kad Vilniuje studentui nėra realu nedirbti, nebent esi vienturtis vaikas, tave tėvai pilnai išlaiko ir gyveni bendrabuty. Tiesiog norėčiau tapti greičiau finansiškai nepriklausoma nuo tėvų.

T: O kokią dabar etatą dirbi?

I: Norėčiau dirbt pilnu. Iš esmės aš jį tokį esu pasilikus sutarty, tiesiog baigiantis mėnesiui, tiek kiek trūksta valandų, pasiimu atgaline data atostogas. Tai turbūt faktiškai išdirbu 0,75-0,6 etato.

T: Tai ant popieriaus yra pilnas etatas, bet pasiimi neapmokamas atostogas?

I: Atostogas – arba mokamas, arba neapmokamas.

T: Ir čia darbdaviai pasiūlė taip daryti?

I: Taip, aš kalbėjau su savo vadove ir priėmėm sprendimą, kad taip geriausia daryti. Nes skaičiuojasi stažas ir galiu uždirbti tiek, kiek noriu. Tai logiškai atrodė.

T: Ir kaip sekasi viską suderinti?

I: Gal kiek sunkiai. Kartais atrodo liūdna ta rutina, kad tiesiog dirbi, mokaisi, vėl dirbi, vėl mokaisi... Bet supratau, kad būtina rasti laiko ir sau. Tai savaitgaliais stengiuosi kuo mažiau dirbti ir mokytis, bet čia tiesiog mano toks asmeninis įprotis, kad sunku prisiverst dirbti savaitgaliais...

T: Bet būna, kad tenka dirbti savaitgaliais?

I: Mano darbas gali būt nuotolinis iš esmės, tai galiu atsidaryt kompiuterį, jei matau, kad per savaitę nespėjau. Ir dar kalbant apie laisvalaikį, tai stengiuos jo turėt. Kartą per savaitę einam su kolegom į protmūšį, kelis kartus einu sportuot. Tai stengiuosi šitą turėt, nes kitaip jaučiu, kad bus negerai.

T: Tai kaip tai veikia tavo asmeninę gerovę, psichologinę sveikatą?

I: Aš matau, kad tai tikrai man sukuria daug mentalinio nuovargio. Ir man reikia jam būtinai atsvarą ir fizinio nuovargio, tai dėl to einu sportuot. Iš esmės, kad nuvargint centrinę nervų sistemą, kad ji nekeptų visą naktį. Nes kitaip turbūt grįši ir galvosi vien apie darbą. Iš esmės padeda studijos, kad pradedi galvoti apie tą aukštesnę tikslą, kuo aš noriu būt ateity, kad tai, kad dabar sunku, reiškia, kad ateity bus lengviau. Tai šituo save paskatinu. Bet iš esmės day-to-day yra toks liūdnas ir labiau pavargęs variantas.

T: O kaip tavo studijų kokybę veikia tai, kad tu dirbi? Ar būna, kad kažko nepadarei, kad pailsėtum?

I: Taip, bet tai nesusiję su darbu. Aš turbūt niekada neišmokau mokytis ir važiuoju ant sėkmės, jeigu galima taip pavadint. Ir man sekasi. Bet iš tiesų, labai retai save spaudžiu ir darau kiek įmanoma minimaliai, bet tie rezultatai nėra blogi. Tai dėl to nematau prasmės stengtis daugiau. Norėčiau stengtis daugiau ir dėt daugiau resursų į mokslus, bet tai turbūt nėra realu. Ir tol, kol tas rezultatas yra pakankamai geras, tai turbūt to ir nereikia. Į teorines paskaitas tikrai retai nueinu, nes didžioji dalis medžiagos yra sukelta.

T: Tai kiek maždaug procentų paskaitų praleidi?

I: Šiuo metu turbūt praleidau didžiąją dalį, bet žadu pradėti eiti daugiau. Tiesiog rugsėjį dar norėjau pasidėlioti šiek tiek. Manau, kad eisiu į pusę neprivalomų, nes ne visada atrodo verta. Manau, kad net jeigu nedirbčiau, ne visada atrodo verta eit į universitetą.

T: Ir kodėl nėra tos motyvacijos – ar tai dėstyimo kokybė lemia, neaktualus turinys tau atrodo?
I: Ir šitie du dalykai, aš manau, kad ir tvarkaraštis nėra sudėliotas patogiai. Jeigu yra viena teorinė paskaita ryte ir kitas praktinis seminaras vakare, tai du kartus važiuot į universitetą labai daug laiko susigaišta. Būt centre turbūt irgi nelabai faina. Tai neatrodo verta nei laiko, nei turinio prasme.

T: Kokios būna tipinės paskaitos – tiesiog skaidrių parodymas būna?

I: Turbūt, kad taip, jo. Visos teorinės paskaitos yra skaidrės ir pasakojimai. Gal kai kurios paskaitos, kur dėstytojai dėsto be skaidrių, būna net įdomesnės. Nes tada matom dėstytojo retoriką ir tai kažkiek sudomina. Bet iš esmės, tradicinės.

T: Ar manai, kad jeigu pasikeistų dėstyimo kokybė, atsirastų įtraukesni metodai, tada labiau norėtusi lankyti tas paskaitas?

I: Aš manau, kad šiais laikais daugelis paskaitų turėtų būt nuotoliu. Nes taip būtų efektyviau visiems – ir dėstytojai to nori, ir studentai. Ir jeigu jos būtų nuotoliu, aš galėčiau jas pasižiūrėt ir darbe, ir iš namų. *Atsilogint* trumpam nuo darbo. Arba galėtų būt įrašai, kas galėtų padidinti lankomumą iki maksimumo, jeigu galėtum pasižiūrėt, ką praleidai, vakare arba savaitgalį.

T: Bet nemanai, kad pasigestum to, kad nueini į universitetą, susitinki su kažkokia bendruomene kursiojų. Nejauti to poreikio?

I: Aš manau, kad mes netapom bendruomene dėl to, kad mes pradėjom karantino metu. Ir yra tos grupelės, bet aš tikrai pakankamai socializacijos gaunu darbe ir galiu jos rasti kitur. Aš tikiu, kad tiems, kurie nedirba ir galbūt nieko neveikia, jos trūktų. Bet sau turbūt ne. Plius, yra seminarai, kur matau logiką, kad jie vyktų gyvai, ir turbūt jie irgi atsvertų tą poreikį.

T: Tai jeigu reiktų įvertinti, ar jautiesi labiau integrali universiteto bendruomenės dalis, ar labiau pasyvus klientas, kaip save apibūdintum?

I: Du metus buvau seniūnė ir tik šiais metais atsisakiau to. Aš gal būčiau dar labiau įsitraukus, bet aš negavau grįžtamojo ryšio, kad būtų atlieptos mano pastabos, komentarai ir norai. Tai turbūt kiek sumažino norą. Iš kitos pusės, ir kursas yra nenorintis keistis ir prasilenkiantis su mano vertybėm. Tai dabar atsiribojau gana smarkiai nuo to. Liko draugai, bet šiek tiek mažiau dabar to.

T: O ką turi omeny, kad prasilenkė vertybės su kursiokais?

I: Turbūt bendra darbo etika. Labai nepagarbiai dalis bendraudavo su dėstytojais, ištisai vėluojama į paskaitas ir seminarus. Nežinau, man tada yra labai nemalonu būt tokių žmonių atstove. Labai daug balagano ir chaoso.

T: O vis tiek dauguma kursiojų turbūt dirba?

I: Manau, kad taip.

T: Ar manai, kad tai daro kažkokią įtaką studijų kokybei? Pavyzdžiui, vėluoja ar nepasiruošia kažkam, ar nejauti to?

I: Aš manau, kad jeigu nori, gali spėt. Tai, kad jie vėluoja, nepasiruošia, atliepia jų pačių darbo etiką ir požiūrį į studijas. Yra dirbančių daug daugiau, kurie nevėluoja ir pasiruošia kam tiktai reikia. Ir yra nedirbančių, bet vis tiek vėluojančių. Aš manau, kad tai nėra susiję.

T: Tai labiau nuo atsakomybės jausmo priklauso?

I: Gal net pridėčiau, kad dirbantys būna atsakingesni, nes jie išmoksta planuoti savo laiką. Ir nedaro dalykų paskutinę minutę.

T: Dar sakei, kai buvai seniūnė, į tavo pastabas nebūdavo atsižvelgiama?

I: Aa, aš manau, kad Filosofijos fakultetas yra nedraugiškas studentams daugeliu lygių. Galim pradėti nuo to, kad centriniuose pastatuose nėra valgyklos, yra tik dvi mikrobangės kitam pastate. Turim iki labai vėlai trunkančias paskaitas – pavyzdžiui, šiandien turėčiau turėti seminarą nuo 17 iki 20:30 val. Kas jau nelabai džiugina, atliepiant tai, kad esam dieninėse studijose. Galėtume efektyviau organizuoti laiką.

T: O kodėl taip vėlai vyksta užsiėmimai, nežinai? Gal čia kaip tik yra kompromisas su tais dirbančiais, kad jie tik vakare gali?

I: Kompromisas yra su dėstytoja, nes ji negali arba nenori vesti paskaitų penktadieniais. Bet kuriuo atveju, man tai nėra sprendimas. Nemanau, kad išvis taip vėlai turėtų vykti paskaitos, nes mes ir praeitais metais kažką turėdavom labai vėlai, o tai dažniausiai yra praktiniai užsiėmimai. Tai mummyse tikrai nelabai daug žmogaus lieka.

T: O šiaip kokius lūkesčius keli studijoms, ko iš jų tikiesi? Ar tau svarbu tiesiog gauti diplomą, ar labiau asmeninis tobulėjimas svarbu?

I: Manau, kad asmeninis tobulėjimas ir per tai siekiu tapti geresne specialiste savo specialybėje. Bet ne tiesiogiai psichologe būt, bet įgyt tas žmogiškas savybes, kurios man padės lengviau dirbti kaip HR.

T: Ar manai, kad šitoj tavo karjeros strategijoj svarbus ne tik tas formalus išsilavinimas, bet gal ir kokie papildomi mokymai, praktikos ir pan.?

I: Aš manau, kad universitetas šitoj vietoj yra visiškai nesvarbus. Tai šiuo metu nėra rinkoje būtina, bet man tai padėjo gauti darbą. Tie papildomi gebėjimai gali būti iš kursų, iš patirties, iš tavęs paties. Bet pats universitetas ir šitos studijos yra labiau asmeniniam tobulėjimui.

T: Ar norėtum kažką keisti dabartinėj situacijoj?

I: Daugiau laiko paroj būtų gerai turėti. Norėčiau būti valingesnė ir daugiau laiko skirt tiek mokslam, tiek darbui, bet tuo pačiu labai nenorėčiau perdegt. Manau, kad šis laikas savo gyvenime ir yra apie balanso radimą. Aš manau, kad tikrai daugiau galėtų būti nuotolinių paskaitų arba įrašai, ypač dėl to, kad išgirdom ir iš dėstytojų kai kurių, kad jie norėjo daryt įrašus, bet universitetas jiems neleido. Man tai išvis atrodo labai nelogiška, jeigu visiems nuo to būtų patogiau. Bendrai turbūt norėčiau kitokio fakulteto požiūrio į studentą, nes prieš tai mokiausi GMC ir atsakymus gaudavom tą pačią dieną. O šitam fakultete tikrai studentai laukia po kelias savaites dėstytojo atsakymo. Man tai atrodo, kad tai yra nepriimtina ir negerbiamas laikas vieni kitų. Pasidaro sunku derintis ir toliau tęsti draugystę.

Haroldas

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Socialiniai mokslai, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas
Amžius	22 m.
Kursas	IV bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	3
Būsto situacija	Vilnietis, gyvena su tėvais

Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	30h
---	-----

T: Kokį darbą šiuo metu dirbi ir kiek vidutiniškai valandų per savaitę?

I: Dirbu du darbus – vienas iš jų yra susijęs su kvalifikuotomis patikimumo užtikrinimo paslaugomis (su elektroniniu parašu) darbas, ten dirbu 20 val. per savaitę, ir priklausomai nuo krūvio, tai gali varijuoti nuo 5 iki 40 val. per savaitę – klausimų kūrimas intelektualiams žaidimams.

T: Gal gali papasakoti apie procesą, kaip pradėjai dalyvauti darbo rinkoje? Pavyzdžiui, kada susiradai pirmąjį darbą?

I: Su klausimų kūryba pradėjau dirbti ką tik įstojęs į pirmą kursą, nes kai baigiau mokyklą, mane pakvietė pereiti į kitą barikadų pusę ir kurti klausimus. O dėl kito darbo, kuriame esu jau pasirašęs ir darbo sutartį, tai pradėjau tik trečio kurso pabaigoje. Iki tol mano visos pajamos buvo iš *freelance* 'inimo.

T: Visos pajamos, iš tėvų neprašydavai pinigų?

I: Na iš esmės ten buvo labiau buitinės išlaidos, už būstą mokėjimas, maistas, o šiaip iš klausimų aš sugebėdavau išgyvent, plius šiek tiek padėdavo ir stipendija. Kol kas dar gyvenu pas tėvus.

T: O dėl kokių priežasčių pradėjai dirbti tą darbą su mobiliu parašu? Kaip atsidūrei ten?

I: Mane užrekomendavo draugas, kuris ten dirba. Kita vertus, aš jau žinojau, kad trečio kurso gale, vėliausiai, ketvirtame kurse, aš jau norėsiu eiti į darbo rinką, kaip sakyti, pradėti kaupti stažą. Užsiminiau pusę lūpų draugam, tėvam, ir kaip tik draugas ieškojo toje vietoje naujų darbuotojų.

T: Kodėl būtent tas trečias kursas atrodo kaip laikas, kuriame būtina susirasti darbą?

I: Aa, man atrodė, kad net pirmais dviem kursais aš stengiausi niekur nedirbti, nes norėjosi, pirmas dalykas, apsiuostyti su pačiu institutu, studijomis, sužinoti, kiek jos man tinka ir patinka. Norėjosi daugiau laiko skirti studijoms, stropiai į jas žiūrėti, nes aš tokį požiūrį turėjau jau mokykloje, kurį atsinešiau ir į institutą. O trečio kurso metu pradėjau matyti, kad atsiranda vis daugiau laiko, institute praleisdavau vis mažiau laiko ir paskaitų tvarkaraštis nebuvo toks tankus. Tad pradėjau galvoti, kad na, metas tas tuščias vietas užpildyti veikla, už kurias gaučiau ir pajamų.

T: Tai pajutai, kad pirmais dviem kursais yra intensyviau negu vėlesniais, nors kreditų skaičius kaip ir toks pats lieka?

I: Taip. Kartais man atrodo, kad nors kreditai yra vienodi, bet krūvis tikrai nebuvo tolygus. Aišku, dar suveikė faktorius, kad kai esi šviežias studentas, tu bijai apsiimti kažkokių veiklų, nes manai, kad nespėsi nieko.

T: Kaip suprantu, tas darbas nėra labai tiesiogiai susijęs su tavo studijomis?

I: Iš esmės, nei kiek.

T: Bet tu nesigrauzi dėl to, ar kaip tik gal norėjai kažko kitokio?

I: Sąmoningai aš nesiekiu jokios darbo vietos, kad ji būtų susijusi su politika ir panašiai. Bet man kaip tik patinka, kad pradėjau savo patirtį darbo rinkoje nuo įmonės, kuri yra šiek tiek atribota nuo mano studijų, nes tai leidžia į mano studijas pažiūrėti šiek tiek iš toliau, pamatyti, ar aš tikrai noriu kažką veikti susijusio su studijomis. Tai aš vis dar esu paieškų procese, bet man visai patinka. Yra pasiskirstymas, gali gauti žinių ir patirties visiškai skirtingose sferose.

T: Mhm, o kaip tau pavyksta suderinti šitas veiklas, ar susiduri su iššūkiais?

I: Labai priklauso nuo skirtingų savaitių, bet kol kas suderinti sekasi neblogai. Nes mano darbo grafikas nėra labai užkrautas, aa, turiu ir laisvų dienų, nei kai turiu važiuoti į universitetą, nei eiti į darbą. Tai kol kas normaliai sekasi suderinti.

T: Tai darbdaviai gana lanksčiai žiūri į tai, kad tu studijuoji?

I: Tikrai taip, jie yra įpratę, kad jeigu turi darbuotojų, kurie yra studentai, tai iškart atsiklausinėja tvarkaraščių, jie supranta, kad studijos yra svarbiau negu darbas ir leidžia pasiderinti.

T: Tai nedarė spaudimo didintis etatą, pavyzdžiui?..

I: Tikrai ne.

T: O kaip per sesijas?

I: Per sesijas, darbo šiek tiek sumažėja. Nes žaidimuose būna pasibaigę filmavimai, didieji žaidimai prasideda rudenį. Tai pavyzdžiui, vasaros sesijos metu, nėra tiek sunkumų, nes to darbo krūvio mažėja. Žiemą, sausis yra darbinis mėnesis, tai tenka paplušėt ir ieškot būdų, kaip suderint laiką.

T: Tai ar sakytum, kad tas didelis užimtumas veikia tavo asmeninę gerovę, tarkim, fizinę ar psichologinę sveikatą, gyvenimo kokybę?

I: Iš vienos pusės, tikrai duoda teigiamų pokyčių, nes auga įgūdžiai laiko planavimo. Visai teisinga ta frazė, kad kuo daugiau užsiimi, tuo daugiau spėji. Bet šiek tiek ir kerta per psichologinę būseną, nes kyla nerimas tiek darbe, tiek studijose. Būna jausmas, kad nieko nesusėji, būna, kad grįžęs po darbo vakare, jaučiu, kad turėčiau sėdėti prie kitų darbų, nors iš tikrųjų noriu tiesiog pailsėti. Ir gali graužti sąžinė, kad darau per mažai.

T: Tai jeigu galėtum, daugiau laiko skirtum studijom, ar darbui?

I: Daugiau laiko skirčiau studijom.

T: Kaip suprantu, keli visai didelius lūkesčius ir ko iš jų tikiesi?

I: Į šitą klausimą vis dar sunku atsakyti, nors jau esu paskutiniam kurse. Į universitetą atėjau iš esmės norėdamas gauti platų žinių spektrą, nes po mokyklos nežinojau vienos konkrečios srities, į kurią norėčiau eit. Tai politikos mokslai atrodė kaip visai geras žingsnis, nes ji aprėpia labai daug skirtingų dalykų. Bet kitas lūkestis vis tiek buvo bandyt save disciplinuot kažkiek, asmenybės paieškas pradėt ir panašiai. Kažkiek yra pergalių, kažkiek yra nusivylimo dėl neišpildytų lūkesčių; bet tikrai esu išmokytas darbo kultūros.

T: Mhm, tai žiūri į studijas ne instrumentaliai, kaip kažką kas tavo karjerai būtinai padės, bet labiau kaip į asmeninio tobulėjimo kažkokį įrankį?

I: Taip, nes laikai, man atrodo, kai kažkam reikia būtinai diplomo, šiek tiek baigėsi, nes diplomą dabar turi kone visi.

T: O kaip vertini patį studijų turinį, ar jis tau atrodo aktualus, įtraukiantis, keliantis susidomėjimą? Ar nori ateit į paskaitas išvis?

I: Studijų turiniui didelių priekaištų tikrai neturiu. Jei kažkuris dalykas man nepatikdavo, tai tikrai ne dėl kokybės turinio, o dėl mano asmeninio nusiteikimo prieš tą dalyką, arba dėl dėstytojo asmenybės. Galbūt buvo

1-2 dalykai, kurie kėlė man problemų, jie abu buvo susiję su filosofija, nes aš filosofijos tiesiog nemėgstu ir jos nesuprantu. Visa kita buvo tikrai įdomu, dvi skirtingos pusės, skirtingos prieigos. Net ir tie dalykai, kurie nepatiko, dabar atrodo visai įdomūs, nes vertinga bent jau pasidomėt apie tai.

T: O kaip patį studijų procesą vertini? Gal dėl to žmonės išeina į darbus daugiau, nes pavyzdžiui, neprivaloma lankyt paskaitų. Manai, tas daro įtaką?

I: Aa, paskaitų neprivalomumas tikrai vienas iš tokių faktorių, kas lemia, kad visi eina į kitas veiklas, darbus. Nes tvarkaraštis privalomas susideda tik iš seminarų. Mano nuomone, tai nėra logiška, nes paskaitos tiek pat svarbios, kiek ir seminarai. Aa, kita problema gali būt ir tai, kad išdėliojimas dalykų yra nedėkingas. Per dieną turi vieną užsiėmimą ir taip visą savaitę. Tai iškart duoda impulsą, kad dėl vieno dalyko neverta atvažiuot į universitetą. Dėl to žmonės, kai skirsto laiką, tai dažniau būna darbas.

T: Tai sakytum, kad taikosi administracija prie dirbančiųjų?

I: Aš sakyčiau, kad nevisai. Nebent vėlesniuose kursuose, kai tų dalykų yra mažiau ir jie sudėti glausčiau negu pirmame ar antrame kurse.

T: O kaip dėstymo metodus vertini ir reiklumą, krūvį? Ar daug individualiai reikia ruoštis užsiėmimams?

I: Nu, mano nuomone individualaus darbo tikrai yra kur kas daugiau negu auditorinio. Oficialiai, ten planuose būna rašoma, kad individualaus ir auditorinio darbo santykis yra 2:1, aš manau, kad individualaus darbo dalis yra kur kas didesnė. Nes tikrai skaitinių yra daug, norisi ateiti vis tiek pasiruošus ir nesijaust auditorijoje kaip nieko nežinančiam. Bet bendrai paėmus, manau, kad krūvis yra adekvatus. Aišku, viskas priklauso nuo dalyko. Yra dalykų, kur tikrai galėjo daugiau spausti, o kiti galėjo nuimt tą koją nuo pedalo.

T: Vėlesniais kursais jau dauguma dirba. Ar pajauti, kad tai paveikia diskusijų kokybę, gal kažkas ateina nepaskaitę?

I: Esu pastebėjęs, taip. Būna žmonių, kurie per paskaitas ir seminarus sėdi tiesiog prie darbo, o ne kreipia dėmesį į kas yra kalbama. Matosi, kad žmonės nesusėja dalykų, nes dirbo ir panašiai, suprastėja lankomumas, nes žmonės seminarų ir paskaitų metu turi darbą arba išvažiuoja į kažkokias komandiruotes, išvykas ir panašiai. Sakyčiau, kad tos diskusijos kokybė šiek tiek prastėja. Matosi, kad nėra tokio didelio intereso įsitraukt į mokslus, nes jau yra pajamų šaltinis.

T: O kaip pats savo akademinis pasiekimus vertini, ir ar darbas turi jiems įtaką kažkokią?

I: Na, akademiniais pasiekimais nesiskundžiu, viskas yra tvarkoj. Aišku, aš sau keliu didelius lūkesčius, bet dar sugebu su jais susitvarkyti. Darbas – nesakyčiau, kad pakišo koją, nes aš netgi galiu studijų medžiagą naudoti savo darbe. Pavyzdžiui, kuriant klausimus, užtenka peržvelgi konspektus akim ir aš galiu padaryti keliolika klausimų. Tai būdavo visai paranku. Nesakyčiau, kad kirtosi. Labiausiai kišo koją laiko valdymas, kai buvo dideli poreikiai tiek darbo, tiek studijų.

T: O kaip apibūdintum savo santykį su universitetu – ar jautiesi integrali, aktyvi bendruomenės dalis, ar labiau pasyvus klientas?

I: Pirmus trejus metus tikrai buvau pasyvus klientas, nes buvo sunku įsivažiuoti į bendruomenę, kuri jau susiformavusi ir atrodė užsidariusi. Tai aš nemačiau *tolko* bandyt lįsti ten į vidų. Bet trečiam kurse supratau esąs kvailys taip galvodamas, tad nusprendžiau užsirašyti į studentų korporaciją. Bet tik tai ketvirtam kurse visapusiškai supratau, kad aš noriu būti savo universiteto bendruomenės dalimi. Dėl to dabar stengiuosi kaip galėdamas prisidėti prie bendruomeninių įvykių.

T: Geras, nes dažnai atvirkščiai žmonėm vyksta tas procesas. Aha, ar manai, kad universiteto administracija, darbdaviai, dėstytojai, įstatymų priėmėjai turėtų kažką keisti toje situacijoje, kad dauguma studentų dirba? Ar manai, kad tai yra natūrali įvykių eiga, kad tiek daug jų įsideda?

I: Akivaizdu, kad tai natūrali eiga, bet vis tiek manau, kad administracija galėtų imtis tam tikrų veiksmų, kad pavyzdžiui, trečiakursiams-ketvirtakursiams nereikėtų eiti daugiau nei dvi dienas į institutą. Bandyti viską sudėti kuo glausčiau, kad būtų lengviau derinti kitas dienas, kurios galėtų būti paliktos darbams ar didesniems darbams, kaip bakalauras ir panašiai. Bet iš esmės, kol kas ir neblogai pavyksta, nes būdamas trečiakursiu, važiuodavau į universitetą dvi dienas, o ketvirtakursis – iš esmės tik dieną. Tai visai yra gerai, bet kiekvienais metais yra skirtingai. Bet pasigirsta nusiskundimų ir iš jaunesnių, kad jie turi važiuoti keturis-penkis kartus per savaitę į institutą, kad galėtų išklausti vienos paskaitos, kuri jiems net neatrodo kartais reikalinga. Ir man atrodo, kad tvarkaraščių ydingumas gali lemti tai, kad studijos prioritetų sąrašė eis žemiau kitų dalykų kaip darbas.

T: Aha, nors administracijos turbūt tikslas yra, kad jie kaip tik daugiau eitų į universitetą, bet gali gautis atvirkščiai, ar ne?

I: Taip, taip.

T: Ar pandemija turėjo kažkokią įtaką tavo studijų kokybei ar studijų ir darbo derinimui?

I: Kalbant apie studijų ir darbo derinimą, didelio pokyčio nepajutau. Kartais net padėjo, nes būdavo sėdėjimas namuose, nuotoliu, galėjau iškart po paskaitų pereiti prie darbų. Apie studijų kokybę – man atrodo, kad kokybė dažnai priklausydavo nuo to, kokius metodus pasirinkdavo pats dėstytojas. Nes tie, kurie skatindavo seminaruose aktyviai dalyvauti, netgi kameros įsijungimas yra sveikintinas veiksmas. Tai tų dalykų kokybė nesakyčiau, kad suprastėjo. Matėsi iniciatyva iš pačių dėstytojų keisti metodus, daryti interaktyvesnius būdus, daryti rašto darbus ar egzaminus atviros knygos principu. Tas buvo visai *cool*. Bet buvo tų, kurie bandė tą patį auditorinį darbą pritaikyti *Zoomui* arba *Teamsams* – nesakyčiau, kad labai suveikė. Bet aš bandydavau tą kokybę išlaikyti pats save keldamas, stengdamasis skaityti daugiau ir nepasiduoti tai inercijai, kad užteks tiesiog prisijungti kartelį be kameros, paklaustyti ir viskas.

T: Ačiū tau labai už atsakymus.

Ignas

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Socialiniai mokslai, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas
Amžius	19 m.
Kursas	I bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	2-3
Būsto situacija	Vilnietis, gyvena su tėvais
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	40h

T: Kokį darbą šiuo metu dirbi?

I: Jeigu darbas, kuris jau registruotas, tai dirbu nevyriausybiname sektoriuje su jaunimo organizacijomis, mobilumo projektų koordinatoriumi, pagal pareigas esu projektų vadovas.

T: Kiek vidutiniškai valandų per savaitę dirbi – pagal sutartį ir realiai?

I: Pagal sutartį, tai pilnu etatu, 40 val. Mes tiesiog turim susitarimą, kad reikia išbūti 30 val. ofise, tai atitaikyti po 6 val. per dieną maždaug. Būna, kad ateinu tik trims. Esmė yra padaryti darbus, kas numatyta savaitei, bet gerai yra susivaidinti gyvai.

T: Tai realiai šiek tiek mažiau dirbi negu pilnu etatu?

I: Dabar turėsiu tik pirmą laisvą savaitgalį, tai kaip čia pasakius. Ant popieriaus, mažiau, nes nereikia ofise sėdėt, bet kadangi tai nėra fiksuotas darbas, tai būna, kad išsiplėčia ilgiau.

T: Tai būna, kad savaitgaliais dažnai dirbi, ar ne?

I: Šį savaitgalį, pavyzdžiui.

T: O kaip, nuo kada tu įsiliejai į darbo rinką?

I: Pirmą patirtis tai buvo fizinė, visiškai paprasta, dirbau vandens parke animatoriumi su vaikais. Tai buvo pirmas įsivažiavimas. O tai, ką dabar darau, – tiesiog pasiūlė, nes turėjau daug NVO patirties prieš tai. Turbūt ir pats užmatytas buvau ir galvojau – pirmakursis, galbūt galima tęsti panašią veiklą, bet jau gauti atlyginimą už tai. Nes buvo opcija – arba šitas, arba dirbti korepetitoriumi.

T: Tai ta patirtis NVO, buvo kažkokios politinės organizacijos?

I: LMS'as specifiskai. Dar buvo Kauno apskritis stalas, Raudonojo kryžiaus savanorystės...

T: Tai savanorystės atvedė iki darbo?

I: Pilnai.

T: Kaip suprantu, tavo darbo pobūdis yra susijęs su studijų kryptimi, ar ne?

I: Jo, galima taip sakyti.

T: Tai kas kurį labiau paskatino – ar tai, kad jau mokykloj buvai įsiliejęs?

I: Aš planavau dar teisės studijas, bet po viso įsivėlimo atsirado ekonomikos ir politikos mokslai mintyse. Galbūt COVID'as suveikė – pasėdėjau prie programų ir dar pažintys, atsiliepimai privedė prie TSPMI paties.

T: Kodėl būtent šitą studijų kryptį pasirinkai – ar manei, kad tai bus naudinga karjerai, ar kažkokios kitos priežastys?

I: Tai mano realios dvi opcijos buvo ISM ir TSPMI, bet atbaidė finansai. Aš nelabai norėjau 19 pradėti su paskola, net jeigu tai ir dalinai finansuojama, tai yra beveik 10 tūkst. paskola. O čia buvo toks momentas, kad laisvai galėjau gauti VF vietą. Programos TSPMI buvo įdomios ir susijusios su tuo, ką sau planuočiau. Nesakyčiau, kad TSPMI kažkur aiškia kryptimi nuves, bet aš labai atviras galimybėm. Manau, kad TSPMI suteikia plačias galimybes. Rinkausi sritį, o kur konkrečiau – jau išlaviruosiu.

T: Jau šiek tiek užsiminei, kaip atrodo tavo tipiška savaitė. Gal galėtum papasakoti, kiek tu laiko skiri darbui toj savaitėj, kiek laiko paskaitom, ar nebūna, kad tenka praleisti paskaitas, pavyzdžiui?

I: Tai paskaitas seminarus praleidau tik vienu atveju, kai reikėjo į komandiruotę dėl darbo skristi. Bet tai buvo suplanuota dar rugpjūtį, tai buvo žinoma, nu tai, tas paskaitas tiesiog būdamas vietoj persiskaičiau. Nebuvau gyvai, bet vis tiek pasižiūrėjau. Dar vieną buvau praleidęs, bet tai nebuvo aktuali paskaita. Tų svarbių paskaitų ir seminarų niekada nebuvo praleista, nes patys esam susivedę visi kalendoriuj, kad žinotume, kada kam yra paskaitos ir seminarai, kad nerašytume, kažkas tokio. Per seminarus išvis nerašome, o per paskaitas stengiamės bent neskambinti. O kaip diena – gaunasi pirmas tris dienas savaitės trys užsiėmimai. Kadangi visos nuo 9:45, tai dar iš ryto atvažiuoji į ofisą, jeigu netingi. Pora valandų darbo iš ryto, tada dviejų valandų tarpas į ofisą, tada vėl paskaitos, ir vakare kokią 18 val. išvažiuoju. Tai ir gaunasi tos 6 valandos per tris etapus. Ketvirtadienį pasidarau daugiausia, kad penktadienis būtų laisvesnis. O savaitgalis yra mokslams, išsiskaido per tris dienas. Kartais rytais prieš paskaitas dar perskaitau tekstą, kartais iš vakaro, jeigu tekstas didesnis. Buvo tik vienas atvejis, kai nespėjau pilnai pasiruošti.

T: Kita vertus, dar tik spalio mėnesis, ar ne?

I: Taip, ir dar dabar *midtermai* artėja. Bet per egzaminus, kelios dienos prieš, mes galim paprasčiausiai neit.

T: Ten gali tas mokslo atostogas pasiimti..

I: Mes esam neformaliai susitarę, kad kokias dvi dienas neini tiesiog, paskui kažkada atidirbi arba tuos darbus pasidarai iš anksto arba vėliau. Kaip minėjau, svarbiau daugiau yra darbas negu darbo valandos.

T: Bet kodėl tu būtent taip anksti pradėjai dirbti, nes būna labiau įprasta kokiam trečiam kurse pradėti dirbti pilnu etatu?

I: Čia LMS dalykas. Neseniai buvo mokymai ir vadovas buvo paskaičiavęs įdomiai, kad praktiškai tie, kurie veikia aktyviai NVO, savanorystėse, tai jie besimokydami išdirba 1,6 etato. Tai reikia turėti man kuo užsiimti, vien studijų neužtektų. Na taip, galėtum papildomai tą daryti. Bet diena būtų tokia, kad pasimokai, grįžti namo, pasimokai ir vėl grįžti. Ta NVO veikla niekur nedingsta ir naudingiausia yra, kai yra šviežia nuolat, du metus kažkur dingus, kontaktai kažkur nutrūksta ir jau pats turi tik teorines žinias. Ir kitas momentas, čia labiau pats tipas. Nėra čia toks darbas kaip baristos, į kurį gali ir bet kada vėliau įsivelt. Čia labiau ir buvo dėl tipo – aš gavau progą pagal kompetencijas, kurios man atitinka, tai kodėl gi nepasinaudot kaip pirmakursiui? Ne kiekvieną kartą iššoka ta galimybė.

T: Tai ne tiek finansiniai dalykai tave pastūmėjo, kiek karjeros galimybės ir kad neatsiliktum nuo tų aktualijų, ar ne?

I: Jo, finansai yra antras planas. Gerai, kad jie yra, be abejo, nes tiek papildomo darbo prisiimti už altruistinius tikslus būtų *no no*. Tai finansai yra tik pliusas, pavadinkim.

T: Tai tas darbdavio lankstumas tave irgi pastūmėjo, ko gero?

I: Jo, tai čia svarbus momentas, kokios sąlygos. Studijos bet kokiu atveju yra pirmoj vietoj, tai jeigu tai kirstųsi kažkaip ar labai jau trukdytų mokytis, tai to pasiūlymo nebūčiau priėmęs tiesiog.

T: Tai net nebändei formaliai prašyti susimąžinti to etato?

I: Ne, nes kai jį pavyko įterpti visur, tai kam jį ir mažinti.

T: Aa, ir kaip tas didelis tavo užimtumas veikia tave, nes tu vis dar ir savanoriauji LMS?

I: Na tai kaip, mokytis laiko užtenka, pažiūrėsim šią savaitę, nes bus keli momentai, kai viskas kirsis. Tai nieko praleisti nereiks, bet pažiūrėsim, kaip tas krūvis. Nuovargis pasijuto šį savaitgalį ypač, tai galbūt poilsio trūksta. Vis tiek, kai tiek visko susikaupe, kiek laiko galima spausti save. Aš prisimenu, kad dvyliktoji klasė buvo sunkiau kažkaip, nors buvo tik mokslas ir savanorystė. O dabar daugiau veiklų ir spėju suderinti viską.

T: Tai nepasakytum, kad kažkaip neigiamai veikia tavo tą asmeninę gerovę?

I: Čia gal dar pliusas, kad viskas vietoj yra, nueiti į ofisą yra penkios minutės. Didžiausi laiko kaštai yra tik pirmyn-atgal namo parvažiuot, kas užima jau beveik valandą. Autobuse nelabai padirbčiau.

T: Nesakytum, kad darbas užpildo tokias spragas, kurios yra nepateisinti studijų lūkesčiai?

I: Ne, to nebūna.

T: Tai jie labiau vienas kitą labiau papildo, kaip suprantu?

I: Jo.

T: O kaip vertini patį studijų procesą, ar manai, kad yra kažkoks nuolaidžiavimas dirbantiems ar sumažintas krūvis?

I: Kad nelabai tas jaučiasi, nes dėstytojai to nežino. Esu tik pats paminėjęs, kai reikėjo paaiškinti, kodėl nebūsiu tas tris dienas. Nesijaučia. Čia dėstytojos komentaras: „Čia yra universitetas, nuo jūsų pačių priklauso, kiek norit aktyviai dalyvauti. Tai galėsit būti pasyvesni, tai tik pirmą savaitę paspausim, kad pamatytume, kurie aktyvesni, ir viskas“. O va dabar – kas kalba, tas kalba. Tai jeigu nespėji, tai pliusas, tavęs nespaus papildomai, bet jeigu tu turi laiko, pasiruoši, tai dėstytojas tavęs tikrai nevengs, jeigu tu esi dirbantis kažkoks.

T: O tu pats save priskiri prie tų aktyviųjų studentų, ar pasyviųjų?

I: Aš kai toks kalbus, tai mėgstu pasinaudoti proga kalbėti, kai suspėju.

T: Tai manai, kad užsiėmimų formatas daro kažkokią įtaką tam, kad žmonės išeitų dirbti tiesiog? Tarkim, daug yra paskaitų, kurių neprivaloma lankyti...

I: Na matai, daug neprivaloma lankyti, bet paskui kai reikia eit ruoštis egzui, pabuvoti didžiojoje dalyje paskaitų yra pliusas. Galbūt yra tokia pagunda, bet tuo pačiu metu, priklausant nuo darbo, nėra ir sunku susiderinti. Man kas savaitę viskas vis nauja, nuolat kažkas besikeičiančio. Na nebent vėliau gali tokius įpročius išsiugdyti, bet nemanau, kad čia tokia jau didžiulė įtaka.

T: Bet kol kas, kam tu sakytum, kad dedi pirmesnę vietą prioritetų eilėje? Studijoms ar darbui?

I: Studijoms, be abejo.

T: O šiaip universitete dar kažką veiki? Ar jautiesi integrali bendruomenės dalis, ar kol kas nėra dar to?

I: Aš nedalyvavau dar jokiose fuksų stovyklose, nes vis sutapdavo, kad aš kažkur išvykęs. Nesijaučiu kažkoks atstumtas, bet be abejo, tai yra mažiau negu studentų atstovybė, ar papildomi klubai. Tai pačiam institute esu kažkur ties viduriuku kaip studentas. Žmogiškas ryšys tai kas kita su kursiokais, bet su instituto bendruomene tai ne. Nei jaučiu tam poreikį, nes dar trečią dėmenį įterpti į savaitę jau būtų kažkas tokio. O su kursiokais tai jau natūraliai gaunasi susibendrauti. Mes esam laiką sutarę nueiti į barą, bet vis nepavyksta vis tiek. Bet galbūt čia ir rudens yra fenomenas, nes aktyviausias darbmetis yra ruduo. Žiema, pavasaris yra šiek tiek laisvesni.

Justinas

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Socialiniai mokslai, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas
Amžius	23 m.
Kursas	IV bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF), perėjo iš VNF
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	4
Būsto situacija	Ne vilnietis, gyvena bendrabutyje
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	40h

T: Kokį darbą šiuo metu dirbi ir kiek vidutiniškai valandų per savaitę?

I: Šiuo metu esu logistikos įmonėje vadybininkas. Dažniausiai mūsų darbo diena prasideda nuo 8-9 ir dirbam iki 17. Tai pilnas etatas.

T: O kiek gaunasi tau iš tikrųjų valandų dirbti, jeigu tu vis dar studijuoji? Ar visada išdirbi pilnas valandas?

I: Aš beveik neturiu dalykų pasirenkamųjų, tai dabar nelabai reikia jau į universitetą eiti, nebent dėl praktikos. Bet šiaip viskas online. Tai sudealinu su viskuo.

T: O gal gali papasakoti apie tai, kaip įsiliejai į darbo rinką ir kaip atėjai iki šio etapo?

I: Man labai reikėjo pinigų, nes iš pradžių įstojau į mokamą vietą. Tai pradėjau dirbti nuo 2019, kai buvo pirmas kursas. Ir atsimečiau, kad pirma darbo diena buvo rugsėjo 30 d. Tai realiai tik įstojau ir iškart reikėjo dirbti.

T: Tai nenorėjai tėvų paprašyti pagalbos mokant už studijas?

I: Taip ir buvo realiai, norėjau ir pats užsidirbt, komfortiškesnio gyvenimo. Tai galvojau, kad reikia prisidėt.

T: Ir kokių etatu tu pradėjai dirbti iš karto?

I: Būdavo dažniausiai puse. Tai realiai aukodavau savo studijas, prasidėjo, kad nebeidavau daugiausiai į paskaitas, o kadangi pas mus seminarai būdavo privalomi, tai realiai tik juose ir dalyvaudavau.

T: Tai sakai, kad nukentėjo, ar ne, net jeigu ir puse etato dirbai, buvo sunku suderinti?

I: Jo.

T: Gal gali papasakoti šiaip apie tai, kaip sekėsi derinti studijas ir darbą, ar nepritrūkdavai laisvalaikio, miego?

I: Pritrūkdavau, tiesą sakant. Nes dažniausiai dirbdavau naktimis arba savaitgaliais. Kaip ir minėjau, reikėdavo tiksliai eiti į seminarus, o visą literatūrą pavykdavo arba seminarų metu, kiek išeidavo, pasiskaityti, o kai laisvo laiko turėdavau, tai darydavausi konspektus arba rašto darbus rašydavau.

T: Tai kaip visa tai atsiliepė tavo psichologinei sveikatai ir asmeninei gerovei visai?

I: Be abejo, būdavo sunku, kai matydavai, kad kolegės švenčia, kad užbaigė pirmą semestrą, o tu turi eiti dirbti, tau reikia anksti į darbą arba naktį dirbti. Aišku, dabar galiu džiaugtis, kad turiu geresnį darbą negu dabar kolegės. Tai atsiperka viskas.

T: Tai tu nuo 2019 dirbi ten pat?

I: Ne, aš dirbau apsaugos įmonėj prie centrinio punkto, reikėdavo su klientais kalbėti, siųsti ekipažus ir taip toliau.

T: Minėjai, kad naktimis tekdavo dirbti. Ar minėjai darbdaviams, kad tu studijuoji ir kad tau gali būt sudėtinga visa tai daryt?

I: Jo, sakiau.

T: Tai koks buvo darbdavių požiūris, ar jie suteikdavo tau daugiau lankstumo?

I: Jo, paklausdavo manęs, kaip sekasi, kada tau reikia laisvesnės dienos ir t.t. Aišku, būdavo, kad nėra kam dirbti, tai dažniausiai man rašydavo. Bet aš sakydavau, kad negaliu, nes man reikia rašto darbą parašyt. Tai turėdavau tokią galimybę.

T: O kaip dėl paskaitų praleidinėjimo – ar tiesiog neturėjai laiko, nes dirbdavai, ar energijos ir motyvacijos pritrūkdavo?

I: Kadangi dirbdavau naktį, tai nuo 19 val. vakaro iki 7 val. ryto, o paskaita tau yra 9 val. ryto, tai tikrai aš pasirinkdavau geriau jau pailsėt. Nebent kažkas jau dega.

T: O kaip visa tai atsiliepė akademiniam rezultatam ir įsitraukimui į bendruomenę?

I: Tai dažniausiai sutardavau su kursiokais, į jokias organizacijas neidavau, nes nelabai ir laiko tam buvo, nėra ir motyvacijos kažkaip prisidėt. O dėl akademių, tai kai nedirbau (buvau išvažiuavęs į Erasmus), tai mano vidurkis buvo virš 8, o kai dirbu, tai svyruoja apie 7-7,2. Tai jaučiasi tas skirtumas.

T: Bet ar norėdavai geresnių rezultatų, ar stengdavaisi padaryti minimumą, kad pavyktų išlaikyti tiesiog?

I: Pradžioj tai jo. Bet kai pasilygini su kolegom, tai maloniau gaut geresnius rezultatus.

T: Bet tu perėjai į nemokamą vietą?

I: Taip, man pavyko pereiti į nemokamą vietą po pirmo semestro.

T: Bet net kai neberekėjo mokėti už studijas, tu vis tiek nusprendei dirbti gana nemažai. Beje, tėvų finansinę padėtį gana gerai įvertinai. Tad kodėl priėmei tokį sprendimą?

I: Elementariausiai nenorėjau tėvų užkraut, žinojau, kad jie turi paskolas mokėti ir taip toliau. Norėjau geriau ant savęs. Žinojau, kad sugebėsiu *dealint* su viskuo, tai tik blogiausiu atveju būčiau jų prašęs. Net nėra malonu iš tėvų pinigų prašyt. Iš manęs tai neima, visiškai nenori, tai geriau dovanų bent nuperku. Asmeniškai, nenoriu prašyt jokių pinigų, nes suprantu, kad ir jiems reikia.

I: Ar norėtum kažką keisti dabartinėj situacijoj? Dirbi pilnu etatu ir reikia rašytis bakalaurą. Ar tu nori likti tame pilname etate, ar norėtum susimąžinti?

T: Aš, tiesą sakant, dėl komforto noriu. Jau dėliojuosi išlaidas, kiek man butas kainuos, kiek komunalinės išlaidos ir taip toliau. Tai nekeisčiau nieko. Jau kai pradedi gauti tuos pinigus gaut, tavo poreikiai irgi pradeda didėt.

T: Ar tau užtenka, kurį skiri dabar, studijoms? Kiek maždaug kartų per savaitę prisėdi?

I: Beveik nieko. Reikia parašyti refleksijas dėl praktikos, recenziją reikia literatūros priduoti, bet dar nebuvau prisėdęs.

T: Tai dažnai būna, kad į paskutinę naktį viskas nusitempia?

I: Jo.

T: Ar yra buvę, kad nespėjai į *deadline*'ą, ar esi prašęs pratęsimo?

I: Asmeniškai, ne, niekad taip nedarydavau.

T: Ar manai, kad administracija, jeigu pakeistų tvarkaraštį, kad viskas būtų vakare, po darbų, būtų geriau?

I: Net nežinau, tiesą sakant, kiek studentų dirba tokiu tvarkaraščiu. Nežinau, net ir magistre, mačiau, yra paskaitų dienos metu. Tai jeigu imčiau magistrą, aš vėl nespėčiau į paskaitas ir važiuočiau tik į seminarus.

T: O nebando niekad tartis su darbdaviais, kad išleistų porai valandų į paskaitas?

I: Kai kada išleisdavo, kai žinodavo, kad labai svarbu yra. Bet jeigu kiekvieną dieną, tai nukentėtų ir darbo kokybė. Kol nuvažiuoji, tada vėl turi grįžt, tai realiai yra trys valandos. Tai ir darbdaviui kainuoja tai.

T: O jeigu reikėtų pasakyti, kaip tu save identifikuoji pirmiau, kaip darbuotoją, ar kaip studentą?

I: Kaip darbuotoją. Nes darbe tikrai daugiau laiko praleidžiu.

T: Ir ko gero, jauti, kad darbo sutartis labiau įpareigoja negu studento statusas?

I: Jo.

T: O kaip tu nusprendei eiti į logistikos sritį? Tai nėra įprastas pasirinkimas TSPMI studentams.

I: TSPMI ruošia labiau valstybės tarnautojus, bet aš noriu dirbti privačiame sektoriuje, vien dėl atlyginimo. Dabartinėj darbovietėj gana geras atlyginimas, gera motyvacinė sistema, šiaip kai padirbau, neatradau, kuo skūstis. Tą pačią praktiką leido ten atlikti.

I: TSPMI leido atlikti praktiką logistikos įmonėje?

T: Taip, pagal adaptyvią praktiką, žiūriu, kaip pagerinti motyvacinę sistemą darbuotojams. Kadangi čia mano pajamų šaltinis yra, tikrai nenoriu švaistyt laiko kokioj savivaldybėj, kur nelabai ką ir suprasiu per tuos tris mėnesius. Čia TSPMI pliusas, kad labai liberaliai žiūri.

Kajus

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Verslo ir viešoji vadyba, Ekonomikos ir verslo administravimo fakultetas, Globali rinkodara
Amžius	19 m.
Kursas	I bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	4
Būsto situacija	Ne vilnietis, gyvena bendrabutyje
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	40h

T: Ar gali papasakot, kaip tu įsiliejai į darbo rinką ir ką šiuo metu veiki, kas nuvedė iki dabartinės situacijos?

I: Abitūros metu pusmetį dirbau draudimo agentūroj, mane per jaunimo apdovanojimus susirado. Ir esmė ta, kad finansinės konsultacijos klasikinės. Paprasčiausias reikalas, pardavinėti draudimus per investicinį pobūdį. Tai pakaupiau ten patirties šiek tiek ir mečiau tada darbą. O čionai iš karto prieš mokslo metus susiradau sėkmingai, šauniai priėmė ir dabar dirbu su pardavimais, pardavinėju pirmosios pagalbos mokymus.

T: Tai norėjai prasmingesnio darbo, bet vis tiek pardavimuose?

I: Taip, ne tokia faina sritis ir galbūt švelnesni tie pardavimai... Ir yra pažįstamų žmonių, kurie ir pakvietė prisijungti. Vien pats Raudonojo Kryžiaus vardas tokią rodo veiklą fainą ir visuomenišką. Šiaip neplanavau dirbti pirmais studijų metais, bet gavau tokį pasiūlymą, kurio atsisakyti labai negalėjau ir kol kas nesigailiu.

T: Tu jau 12 klasėje mokykloje dirbai kaip ir kvalifikuotą darbą.

I: Jo, aš darbo mokykloje neieškojau. Bet jau 7 metai eina, kai visose NVO ir įvairiose savanoriškose veiklose sukuosį, vyko Kuršėnų miesto jaunimo apdovanojimai ir vadovė tuometinė pamatė ir parašė tiesiog per *Facebooką* ir susirado pati, aš sutikau. Puiki patirtis, bet pati aplinka šiek tiek šiek ne ta galbūt, ko norėčiau. Bet kaip pirmas darbas buvo, tikrai tikrai faina, nebuvo kažkokiai palečių rinkimas ar, nežinau, pakavimo sandėlyje. Darbas buvo ofisiukas ir kavytė kas 30 minučių. Tai buvo fainas *experience'as*.

T: Ir ar sakytum, kad visos tos patirtys NVO patirtys yra kaip pasiruošimas darbo rinkai? Kai žiūriu į žmones, kurie visada būna LMSe, LJOTE ir taip toliau, man atrodo, kad jie dar moksleiviai, bet jie jau yra kaip ofisiniai darbuotojai šiek tiek. Bent jau susidarė toks įspūdis.

I: Faktas, aš visą gyvenimą būsiu dėkingas LMSui būtent. Iki pat dabar pat, jau esu studentas, bet dar esu nacionaliniam biure. Rytoj, be to, rudens forumas. Faktas tikrai, ketvirtį metų sukasi, tad be šios organizacijos dabar nesėdėčiau Kryžiaus ofise. O visos kompetencijos, projektų rašymas su dideliais pinigais, visa tai daro didelę įtaką. Jaunimo politika, būtent iš šios srities atėjau. Įvairios kompetencijos, komunikacija, pavyzdžiui *cold callingas*, tikrai atėjo viskas iš tenais. Darbas komandoj ir taip toliau. Mano atspirties taškas tikrai yra NVO ir būtent LMSas. Tai aš apie tai kalbėsiu ilgą laiką.

T: Atrodo, kad savanorystė iš dalies yra kaip kažkokios altruistinės paskatos, bet tuo pačiu tai yra CV *buildinimas*, ar ne, iš dalies?

I: Faktas, mano visas *LinkedInas* yra nusėtas NVO sritim, bet kaip matom, ir to užtenka kartais.

T: Ir ar jauti, pavyzdžiui, savo bendraamžių ar kolegų tarpe, kad yra spaudimas kažkoks šitose srityse dirbant, kad tavo tas *LinkedInas* būtų pilnas tiek savanoriškų veiklų, tiek įvairių praktikų, darboviečių.

I: Ar yra varžymasis tarpusavyje mūsų?

T: Jo, ir ar pats jautei spaudimą visa tai daryti, kad galėtum, žinai, kopt karjeros laiptais, nors tu dar esi tikrai jaunas.

I: Tarpusavyje (iš kelių pusių pažiūrėsiu į šitą klausimą). Tarp kolegų, ar darbe, ar kitose organizacijose, kur dalyvauju... Dar Kuršėnuose, mes pasikeičiam labai dažnai, kad jeigu tu esi vienos organizacijos pirmininkas, vadovas, prezidentas, kaip besivadintų, tai kitose irgi būsi aukštoj pozicijoj. Tai mes

prasikeisdavom ir nebūdavo kažkokio... Vieni eina pas kitus, vieni yra vieno savanoriai, kiti yra kito savanoriai. Mes vieni kitiems padėdavom, nes mažas miestelis, Vilniuj turbūt to neišspausi. Iš bendraklasių būdavo ne tik spaudimas, man tai visiškai įtakos nedarydavo. Bet būtų replikos, kad „vėl čia darai kažką, vėl tavęs pamokose nėra“... Ne tai, kad užgauliai, pašiepiančiai, bet aš tai pilnai suprasdavau. Bet kai išėjau į tą pačią darbo rinką, tai sakydavo „aš irgi noriu, gal ir mane čia įkištum“. Tai iš tos pusės greitai pasimatė tie skirtumai, kai atėjo laikas eiti į darbo rinką. Nieko neįtakodavo tos replikos, bet jos būdavo. O kad *LinkedInas* ar CV būtų platesnis, tai jau nebe. Anksčiau norėdavai visą laiką, kad *Facebook'o bio* būtų pati ilgiausia, kad reikėtų *scrollinti*, kad perskaitytum visą. Rašydavaisi visokius menkiausius dalykus, kurie nieko realiai nereiškia. Na bet, *Linkedine* tai vis tiek sudėta ir kažkokį vaizdą daro daugiau ar mažiau. Tai vis tiek yra smagu.

T: Na ir pats sakai, kad ir šitiem dabartiniam darbdaviam padarė įspūdį.

I: Taip, faktas.

T: Ir, kiek tu valandų per savaitę dirbi?

I: Pilnu etatu dirbu. Aišku, grafikas nėra toks griežtas, kad aš t. Geras ir, kad aš turiu išdirbti 40 valandų būtinai, galiu dirbti iš namų. Tik bėda, kadangi dirbu su *sales'ais*, aš galiu dirbti tik iki 5 ir aš nedirbsiu vėliau, nes nu niekas ragelio nekels iš įmonių. Tai tame yra bėda, šiaip aš dirbčiau daugiau iš to pusės, nes kartais nesijaučiu prisidėjęs pilnai. Kaip pavyzdys, rugsėjo mėnesį buvo pasiektas pirmą kartą per 4 metus pardavimų tikslas. Vadovas džiaugiasi, kad mūsų komandoje tik 3 žmonės yra, kurie tikslingai dirba su pardavimais. Bet aš nesijutau prisidėjęs, nes aš turiu paskaitas ir per paskaitas nepaskambinsiu. Tai pliusas tas, kad ketvirtadieniais neturiu išvis paskaitų, tai dirbu ofise pilną darbo dieną, penktadieniais irgi paskaitos tik vakare, tai lygiai taip pat dirbu iš ofiso, o daugiau tas tris dienas dirbu nuotoliu.

T: Ir tu nors esi pirmam kurse, kuris dažniausiai būna pats intensyviausias, bent jau pirmi 2 kursai, tai ar kol kas tu nejauti įtampos, kad sunku suderinti taps pilną etatą ir mokslus?

I: Va tame yra bėda. Nu, kaip bėda, negaliu skųstis, mano studijos kol kas yra labai lengvos ir nesudėtingos. Galbūt yra keli dalykai, kurie reikalauja didesnio dėmesio, bet mokslai man niekada nebuvo problema, lygiai kaip ir abitūros metu, kai reikėjo ruoštis egzaminams, darbuotis. Buvę pirmakursiai jau sakė, kad studijos nėra sunkios. Ir aš tuo pasitikėjau ir kol kas tikiu, aišku, artėja koliai pirmieji. Bus matyti, kaip seksis pasiruošimas, bet iš pačių paskaitų, seminarų pusės tai tikrai nėra kažkoks „Oh wow, kaip čia sunku, nespėju“. Jeigu nespėčiau, tai ir nedirbčiau greičiausiai. Čia vėl galima atsiremti į LMS ir kitas NVO, kad svarbu laiko planavimas. Aš 11-12 klases, išeidavau pusę 8 iš namų, grįždavau pusę 10 vakare. Aš būdavau pavargęs, neturėdavau kada pavalgyti, bet man tai labai patikdavo. Aš įsivažiudavau į tą rutiną, krepšinį žaisdavau.

T: Mėgsti maksimaliai save užimti, ar ne?

I: Aš nežinau, ar mėgstu... Dabar jau pajuntu, kad smagu ir lovoj pagulėti. Bet gyvenu barake, tai daugiau laisvo laiko vienaip ar kitaip. Ir aptingstu labai, bet tuo pačiu dabar labai sunku atsikelt, esu išsimušęs iš to ritmo, nenuueinu į sporto salę.

T: Na bet vis tiek, jau vien tas pilnas etatas ir studijos yra, manau, pakankamai. Kita vertus, kodėl tau norisi dar papildomai veiklų, gal tavo studijų krūvis tau neatrodo adekvatus, kad tu nori kompensuoti tai kažkokiom papildomom dar veiklom, gal tau nekelia pakankamai iššūkių tai, ką tu dabar darai?

I: Jo, kol kas nekelia, faktas, lygiai taip pat darbas. Darbas yra paimti telefoną, suvesti numerį, paskambinti. Tas pats scenarijus, jisai laikosi ir nieko kažko ypatingo daryti nereikia. Tai nėra labai daug kompetencijų reikalaujantis darbas, nebent kalbėjimo įgūdžių.

Dėl pačių studijų, čia mano pačio reikalas. Aš galėčiau skaityt tenais marketingo vadovėlius ar ekonomikos, vadybą mokytis galbūt. Po pirmų kelių galbūt pasijus, kad čia labai negerai ir reikia pasiimt. Aš nelabai mokausi apart paskaitų, darau minimumą. Nėra, kad skaityčiau po 80 puslapių verslo teisę.

T: Bet jums užduoda daug skaityti?

I: Tai pavyzdys, turiu verslo teisę. Turime atsiskaitymą testo principu, aš jam pasiruošiu. Bet yra užrašyti 6 vadovėliai ir po 80 puslapių, bet niekas iš mūsų neskaito, mes ne teisininkai. Aš nedarau maksimumo, bet ir tada fiziškai dirbdamas nespėčiau perskaityti 400 puslapių teisės dalykų. Ir vat tai sunkiausias dalykas, kurį turiu, bet tuo pačiu ir ne mano smegenims skaityti, kuo vienas dalykas skiriasi nuo kito.

T: Bet net ir neskaitydamas, tu išlaikai tuos testus?

I: Taip taip, manau, kad ir be didelio mokslo neskaitydamas tu išlaikytum. Orientuotis reikia, bet jie nėra labai sunkūs.

T: Okey, supratau. Tai gal net ir pats dėstytojas supranta, kad jis užduoda daug skaityti, bet kad niekas to nedarys.

I: Faktas, faktas. Tikrai niekas neskaito. Yra kitų dalykų, kurie mums galbūt svarbesni. Mes išlaikysim tą kolį ir tuo viskas pasibaigs.

T: Tai vienas minusas, kurį matai yra, kad neaktualus tiesiog jums tas dalykas ir kitas, gal metodai kažkokie dėstymo? Arba pats studijų procesas ne įtraukiantis?

I: Aš ant studijų varyti kol kas gal negaliu, viskas yra faina, bet kaip ir buvo sakyta, kad jos bus ganėtinai nesunkios. Dėstytojai, manau, supranta, kad mes nesam teisininkai. Yra dalykai, kaip rinkodaros pagrindai, tai aš juos matau kaip dalyką, kurį būtina man suprasti. Aš pasižiūriu dalykus ir lygiai taip pat darbe naudoju, rūpinuosi mūsų pirmosios pagalbos reklamų ir tekstų komunikacijos kūrimu. Jau kaip ir praktikoj taikau dalykus, bet teisė... Kas aktualu marketingistams, tai tiesiog nepadaryti *pravalo*.

T: Bet kokius šiaip keli lūkesčius studijom, pavyzdžiui, sakai, kad tas krūvis yra nedidelis ir ar tu jau žinojai tai stodamas? Galbūt tai buvo vienas iš faktorių, kodėl tu stojai čia? Kad būtų nesudėtinga?

I: Aš jau Kuršėnuose bandžiau imituoti marketingą, dirbau su krepšinio komandos komunikacija. Tai aš tikiuosi, kad gausiu įrankius ir būdus, kaip įgyvendinti dalykus iš marketinginės pusės. Apie pačias studijas, man kol kas gerai, nes aš galiu dirbti. Ir aš labiau vertinu tą darbo praktiką, nors ji ir nėra labai kažkokia marketinginė arba ta sritis, kurią aš norėčiau visą gyvenimą dirbti. Ir dabar mane gana greitai užknisa tas darbas. Monotoniška, dėl to turiu du kompus ant stalo, kad panarščiau ir nutrūkčiau nuo rutinos. Nes sudėtinga.

T: Ar būna, kad praleidi jau kažkokius užsiėmimus universitete?

I: Kai kurias paskaitas taip, bet seminarų ne, nes jų reikia ir jie įdomesni negu paskaitos. Kai mes turim, tegu neišgirsta dėstytojas, organizacijų socialinę atsakomybę ir etiką... Sėdi visa rinkodara... Kaip etika mokykloj, literaliai. Nu toks dalykas, kuris nesusijęs su CSR, niekas su ta dėstytoja nekalba, ji yra jaunesnioji padėjėja,

kur neatskirtum labai, ar ji magistrą studijuoja, ar ji dėstytoja. Nu labai neįdomu, filmuką pažiūrėm ir apie jį kalbam. Ok, seminare tai socialinio verslo idėjos, filantropai ir taip toliau. Bet per pačias paskaitas tai ne.

T: Tai ar sakytum, kad pats procesas, srautinės paskaitos, kur ateini, pasižiūri skaidres pasyviai ir tiek, gal tai ir mažina tą lankomumą ir didina norą jau būti praktikoj ir gauti *hands on* patirties?

I: Jo jo, faktas. Bet čia ne tik man. Yra ir kolegų, kurie studijuoja tą patį dalyką, manau ir viso universiteto reikalas. Galbūt jei stoji į mediciną, tai jau esi pasišventęs tam reikalui, bet jeigu tu gali, bent jau mano perspektyvoj, eiti dirbti ir pasiimti sau praktiką ir padaryti per tą laiką penkis pardavimus, tai aš einu daryti. Tikrai neklausysiu, kas yra įmonės vadovybė, vadovas, kas yra pavaldinys, kokie jų hierarchiniai išsidėstymai.

T: Tai gal čia tų naujųjų profesijų specifika?

I: Gali būti pilnai. Bet aš vis tiek manau, kad vadyba universitete... Paskaitos metu sėdi 150 žmonių. Na nėra ten labai noro klaust, kad ir koks drąsus bebūtum, vis tiek neklausi prieš visą tą auditoriją. Plius, jeigu bus seminaras po paskaitos. Gal dar yra minusas, kad labai skiriasi paskaitose ir seminaruose daromi dalykai – per paskaitą tu kalbi apie vieną, paskui seminare kalbi apie kitą.

T: O gal matai tarp savo kursiojų, ar dirba bent dalis jų?

I: Kad yra dirbančių, tai taip. Bet neįsivaizduoju, nei ką dirba, tik iš kalbų esu girdėjęs. Manau, kad mažoji dalis dabar. Nebent ten yra komunikacijos tėvų verslo koordinavimas ar kažkas panašaus. Nelabai to darbu pavadinsi oficialiu. Aš manau, kad apskritai pirmakursiai turėtų nedirbt. Ir aš pats ruošiausi nedirbt, nes gyvenu barake, 44 eurai, ir batono, ir alaus nusipirksi.

T: Ruošiesi, bet vis tiek dirbi?

I: Aš tokio pasiūlymo negalėjau atsisakyti. Nes labai geras kolektyvas, labai faina aplinka. Sritis galbūt ne, bet tuo pačiu tenkinanti ir turėjau joje patirties.

T: Tai ir toliau planuoji studijų metu dirbti, nebūtinai tą patį darbą, bet norėsi palaikyti tą didelį krūvį?

I: Manau, tikrai taip, nebent pajusiu, kad darosi sunku derinti su studijomis. Galbūt turiu keistą norą nueiti į barą dirbti. Man kažkokia romantika atrodo, komunikacija įtraukianti atrodo. Pusei metų bent tai padaryti. Atrodo, gal ir pinigų mažiau, bet ta aplinka tokia atrodo įdomi.

T: Ar manai, kad norėtum kažką keisti dabartinėje situacijoje? Pavyzdžiui, kad studijų turinys ar procesas būtų kitoks, ar dirbtum mažiau ar išvis nedirbtum? Ar tave tenkina dabartinis status quo.

I: Ar kažką keisčiau – ne, man viskas yra gerai. Nes galiu dirbti ir praktiškai įgyvendinti dalykus, pritaikyti. Gal pats iš savęs turėčiau mokytis, bet kol kas dar nepajutau ir tie atsiskaitymai minimalūs pavyksta sėkmingai. Tai nesiskundžiu, kad palei planą studijų aš turiu 3,5 mokytis, bet treči metai turi būti vien marketingas. Nes dabar tai dar labai bendriniai dalykai, atrodo, kad tau jų net visai nereikia, kodėl aš tai mokausi. Bet paskui supranti, kad gal turi žinoti, kaip komanda turi veikti, sandoriai ir taip toliau.

T: Tai kol kas nelabai supranti, kodėl programa yra tokia, kokia yra?

I: Lygiai taip pat mokykloj būna, kad neaišku, kodėl tas knygas reikėjo skaityti, supranti tik egzamine. Lygiai taip pat ir darbe, gal suprasim, kodėl reikia atskirti sandorį nuo sutarties. Dabar labai stipriai nepergyvenu, bandau kaupti patirtį iš visų pusių, kaupiasi tas bagažas ir platesnėje erdvėje.

T: O tau atrodo svarbu įgyti diplomą tiesiog? Ar, jeigu nepasirašytum bakalauro ir sektųsi karjere, tau būtų nieko tokio? Ar nori vis tiek įgyti formalią kvalifikaciją?

I: Aš visai ir magistro norėčiau, bet ar vertinu labai ypatingai bakalaurą? Ne. Manau, kad jo reikia, bet nenumirčiau be to. Per patirtį ir praktiką galėčiau atsidurti ten, kur noriu, ir be bakalauro. Galbūt sunkiau ir lėčiau, bet prasimušti įmanoma tikrai.

T: Bet kaip suprantu, turi lūkestį, kad studijos bus naudingos darbo rinkoje, negu grynai teorija ir akademinės žinios?

I: Bendrai manau, kad marketinge nėra svarbios labai teorinės žinios. Aš norėčiau labiau *copywriter'iu* norėčiau dirbti, kas labiau rašyti mokyti. Nors pasižiūrėjus kitų studijų programų sandarą, tai nebent kokį vieną dalyką norėčiau pasimokyti.

T: Ar nemanai, kad universitetą išvis galiausiai nukonkuruos mokymai įvairūs, privatūs, kaip Atomic Garden, ir panašiai?

I: Man vis tiek universitetas, *alma mater*, vien vardas svarbu. Žinoma, yra dalis to, bet jeigu nori būti *freelanceriu* kažkokiu, tai tau nereikia universiteto. Jeigu tu turi *skillsų* kažkokių, mokį save parduoti gerai, manau, apsieitume be universiteto. Ar pakeis? Didžiąjai daliai žmonių ne, nes vis tiek bus ir tėvų įtaka. Tėvai sakys, kad jiems atrodo normalu mokytis universitete, ir mokysies. Kokie bus tėvai, tokie ir bus vaikai, matyt.

T: Tai sakai, kad visuomenės struktūroje yra nusistovėjusi nuostata, kad universitetas vis dar būtinas, ar ne?

I: Jo, jo.

T: Ačiū, praėjom pro visus klausimus ir dar daugiau.

Laimis

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Matematikos mokslai, Matematikos ir informatikos fakultetas, Duomenų mokslas
Amžius	22 m.
Kursas	III bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	3
Būsto situacija	Vilnietis, gyvena su tėvais
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	20h

T: Kokį darbą šiuo metu dirbi ir kiek vidutiniškai valandų per savaitę?

I: Analitiko darbą dirbu. Šiaip dabar nuo šių metų pradėjau dirbti puse etato, bet kaip buvo nuotoliniu, vasarą visada pilnas etatas, o kai nuotoliniu vyko studijos, tai 0,75. Nereikėjo važinėti, tai tą problemą išsprendė.

T: Aha, tai nuotolis įgalino tave daugiau dirbti?

I: Aha. Nereikėjo važinėti, tik reikėjo atsidaryti vieną kompa, o paskui atsidarai kitą ir jau gali dirbti iš karto.

T: Sakei, kad vasarą dirbai pilnu etatu, o kai mokslo metai, tada sumažinai. Kaip darbdaviai reaguoja į šitą?

I: Šiaip man labai pasisekė su įmone, nes ten, kur aš nuėjau, tai jau labai nori studentų. Nelabai nori, bet jie nori turėti pas save studentus ir užauginti juos ir toliau turėti juos. Tai ten labai lankstu su viskuo, lanksčiai gali keistis tarp pilno ir pusės etato. Tikrai lanksčiai suteikia šias galimybes. Aišku, ten kartais paprašo, kad daugiau dirbtum, įvairiai būna, bet nebūna, kad uždraudžia, nes kai aš vien darbinausi, yra pasakę, kad mokslai pirmoj vietoj ir, tipo, įvertinti tiek, kiek tu galėsi skirti šitai įmonei, bet kad nenukentėtų mokslai dėl to, kad pradėjai dirbti. Tai tas man labai patiko iš jų pusės.

Ten atostogom ir su etatu, tai lengvai šitie derinimi dalykai.

T: Ar būna, kad pasiimi mokslo atostogų, pavyzdžiui, per sesiją?

I: Pas mus įmonėj nesuteikia tokių. Žinau, kad kai kuriose įmonėse suteikia tris dienas papildomų atostogų prieš egzaminus, kad galėtum mokytis. Tai pas nėra tokio dalyko, bet gali imti atostogas, gali imti neapmokamas atostogas, galima imti avansu atostogas. Pasiimi atostogas į priekį ir jie tikisi, kad atidirbsi.

T: Aha, pagal darbo kodeksą turėtų skirti. O tai didelė įmonė, man įdomu?

I: Ne, nu jinai lietuviška įmonė. Mes dirbam labai daug su valstybiniais projektais. Tai man atrodo, jeigu neklystu, dabar mūsų įmonėj yra 60-70 žmonių, bet pas mus ofisai yra tokio dydžio, kad netilptų tiek žmonių. Čia tas nuotolinis, labai labai gelbsti šitą įmonę, nes ji gali plėstis, kai daug žmonių nenori sugrįžti į ofisą.

T: Sakei, kad studentai visai yra geidžiami, kodėl manai taip yra?

I: Labai sunku susirasti gerą specialistą už nedidelius pinigus. Daug pigiau užauginti tokį specialistą. Plius, ten yra ten tam tikri įrankiai, su kuriais dirba tik mūsų įmonė.

T: Niekur kitur neišmoksit?

I: Jo, pasiimi jauną studentą, turi porą *seniorų*, kurie paaiškina *juniorui*, kaip tai daryt. Ir tas... praeina pora metų ir tą mid-lygio programuotoją turėti labai apsimoka, ar ten analitiką ar dar kažką. Nes jisai jau gaudosi, jis mažiau klausia ir jis daro tą juodą darbą, nes neturi su juniorais kalbėti, bet tiesiog dirbti. Tam labai idealūs šie žmonės yra ta prasme. Moka atlyginimą, tipo, padorų tinkamą tikrai. Galima rast geriau, visada galima geriau, bet pasiūlymai iš jų pusės ties lankstymu, ties viskuo labai patogūs. Jo, tai studentus jie mėgsta, nes pradžioj pigiau, užsiaugini ir turi tą, kas gali tau dirbti, nes *seniorai* nelabai mėgsta ateiti įmonės. Įmonė pati sukuria savo kokį nors tenai dalyką ir juo reikia naudotis. Ateina nauji žmonės lygiai tokio pačio lygio, kaip ir bet kuris žmogus, na gal nebent kiek greičiau suprasi šitą dalyką.

T: Tai nesakytum, kad čia yra tiesiog išnaudojimas, ar ne, kad jie moka mažesnius pinigus studentams. Manai, kad tai natūralu yra, kad jie pinigai mažesni?

I: Jo jo, aš manau. Kai aš atėjau, aš neturiu nieko jiems pasiūlyt. Ir jie supranta tai, ir aš suprantu, kad mane negali mokėti labai didelio atlyginimo už tai, kad aš, bet aš nieko nesugebu. Bet su jais lengva tartis. Kai aš, pavyzdžiui, atėjau, aš turėjau 3 mėnesių bandomąjį laikotarpį. Tai galima padaryti taip, kad 3 mėnesius iš viso dirbsiu už minimumą, o tada jūs man pasiūlysit normalų atlyginimą, ir mes susieisim. Tai 3 mėnesius padirbau už tą, kaip mano draugas išsireiškė, valytojo atlyginimą. Skaudžiai šiaip skaudėjo, kai taip pasakė. Bet paskui pasiūlė tikrai tinkamą atlyginimą ir kelia kiekvienais metais, tai tikrai nenuskriaudė.

T: O nuo kada tu ten dirbi ir kaip apskritai į darbo rinką įsiliejai?

I: Šiaip aš dirbau skirtingose vietose. Ten, pavyzdžiui, padavėju dirbau. Nes aš prieš tai dar studijavau programų sistemose, išstojau, stojau čionai, bet visą laiką dirbau kažkur. Tai realiai, prieš 2 metus, kai pirmą

kursą atėjau. Pirmo kurso pirmo semestro rudens pabaigoj man draugas pasakė, kad jie, jo įmonė ieško analitiko. Sako, gal nori nueiti? Va taip ir buvo, prie bokalo sėdėjom. Aš sakau, kad aš nieko nemoku. Aš sakau, aš nežinau, ką galiu pasiūlyti. Aš nei sertifikatų jokių neturiu, nu turiu tą *basic knowledge*, nes metus tose programų sistemose buvau. Aš tiek galiu pasiūlyt. Sako, tai ateik, pasakyk, kad buvai, tavęs paklausinėja esant tam tikrų dalykų ir gal patiks. Tu nieko negali prarast eidamas į pokalbį. Tai tiesiog nuėjau pasikalbėt. Sakė, kad man paskambins, paskambino, pasiūlė, sako gerai, tai ir bandom tave darbint. Ir taip kažkaip ir užsikabinau. Iš tikrųjų, gal net nebūčiau pradėjęs dirbti pirmo kurso pirmame semestre, jeigu mano draugas nebūtų pasiūlęs iš karto. Bet tam 2 semestre jau norėjau vis tiek susirasti darbą.

T: Jo, nes kaip pats sakei, tu gyveni su mama ir net nėra, kad tau finansinė būtinybė kažkokia buvo, ar ne? Tiesiog galimybę čiupai.

I: Šiaip ta finansinė galimybė vis tiek yra. Nes aš mėgstu keliauti, kažką veikti ir ne viską gali paremti tik tavo šeima. Nes aš jau ir iš seniau dirbau ir mama įpratusi buvo, kad aš išlaikysiu pats save, galiu pats nusipirkti drabužius, pakeliauti. Ta prasme, man nereikia ten pirkti maisto, mokėti už šildymą, už viską, bet visus tuos poreikius, kurių aš noriu, jinai buvo įsitikinusi, kad aš sugebėsiu pasidaryt. Net ir prieš tai, kai pradėjau dirbti čionai, dirbau kitą darbą ir iš jo išėjau, ir galiausiai mečiau tą darbą padavėjo renginiuose. Tai visiškai čia pradėjau dirbti. Tai iš tikrųjų, padeda tie pinigai, tikrai neblogas paskatinimas šitoj srity.

T: Ir dabar kai puse etato dirbi, pavyzdžiui, tau nesinori pasididint jo vien tam, kad turėtum daugiau pinigų?

I: Jo, norisi. Nes, kai tu po vasaros, gaunasi, kad rugsėjo 10 dar atsiunčia paskutinį atlyginimą už vasarą. Ir tu gauni, ir toksai standartas, na nes prie gero greit priprantama ir tu pripratai gaut tą normalų atlyginimą. O vakar gavau jau už pusę etato ir tu pasižiūri – dvigubai mažesnis atlyginimas. Ir galvoji „Hmm, gal 0,75 irgi galėčiau dirbt?.. Man atrodo, gal pabandyt visai...”

T: Bet tas kompromisas su mokslais yra kažkoks, ar nukenčia tavo studijos nuo to, kad tu dirbi?

I: Ne, gal jei dirbčiau ant 0,75 gyvai – nukentėtų. Nes pavasarį mes buvom šiek tiek grįžinėję į universitetą, bet tas važinėjimas... Tai kartais tu pasirenki, kad ai, ne labai svarbi paskaita, draugas bus, atsiųs man užduotis. Bet dabar, kai pasiemiau pusę etato, tai visiškai į visas paskaitas įmanoma spėt. Nors ir labai prastas tvarkaraštis, supratau, kad 0,75 negalėčiau sutalpinti niekaip. Ir dėl to pasiemiau 0,5. Nes pas mane nuo 9 iki 20 val. būna paskaitos dažniausiai, tai kai kurias dienas darbe aš dirbu visas 8 valandas.

T: Bet manai, geras sprendimas buvo grįžti gyvą mokymąsi, ar tau geriau patiktų nuotolis?

I: Aš manau, man patiktų hibridinis. Aš turiu daug paskaitų, kur reikėtų palikti nuotolį. Pirmadieniais vyksta ten didieji duomenys, mes ateinam, dėstytojas tiesiog praeina pro skaidres, parodo tai, ką mes paskui per pratybas tiesiog atsidarom ir patys skaitom, ir daromės. Kai jis tik sėdi prie savo kompiuterio ir nieko nedaro. Tai, mano nuomone, va tokią paskaitą mes visiškai galime turėti namie. Ten, kur su IT susijusios visos paskaitos, visos tenai programavimo užduotys – tenai, mano nuomone, galima būtų daryti nuotoliniu. Bet matematika – reikia nueiti, reikia klausti – tas gyvas yra visai kitas dalykas. Yra net man likę daug spragų dėl nuotolinio, nes tu klausai, tu galvoji, kad visi suprato, nenori *atsimutinti* ir klausti taip kažkaip nefaina. Kai paskaitoj, būna tik tavo pogrupis. Sutariu vis tiek, tai kažkaip ir drąsiau gal klausti. O paskui lieka daug spragų ir per sesiją sėdi ir tiesiog kali, bandai suprasti, ką čia aiškino. Ir dažniausiai būna, kad dieną prieš egzaminą būni toks: „Ai tai va, ką dėstytojas ten norėjo pasakyti“. Tai atrodo, kad jeigu būtų gyvai, gal kai kurios vietos būtų sutaupiusios laiko ir miego.

T: O kaip šiaip vertini MIFe dėstytojų metodus ir dėstytojų procesą patį? Pavyzdžiui, metodus tai turiu omeny, pavyzdžiui, tos masinės paskaitos, kur sakai, rodo tikrai skaidres. Tai daug tokių yra, kur tu sėdi, kaip pasyvus tiesiog žiūrovas ir nieko interaktyvaus nedarai?

I: Šiaip labai mažai dėstytojų, kur tave įtraukia į paskaitą. Labai didelė dalis, jeigu paskaita, paskaita ten vyksta... Aš patirtį turėjęs, kur per programų sistemas, ateidavo virš 110 studentų; ir aš turiu patirtį, kur čia pas mus 40 studentų grupės, tai dvigubai skiriasi. Bet retas dėstytojas tave nori įtraukti. Jis nori tiesiog... Daug kas pasakoja ir pasakoja. Ir mes... nu yra toksai pastebėjimas, kad jeigu dėstytojas ateina ir turi darbą kažkokį, pavyzdžiui, jau dirba IT srityje kažkur, ir ateina iš idėjos čionai, tai geriausias dėstytojas būna iš tiesų. Jis ateina iš idėjos, jis dega nori, ir va *tie* dėstytojai labai įtraukia. Jie kalba, jo, bando viską išpasakoti, jie nukrypsta, būna, nuo temos, kartais kažką pasakoja, bet vis tiek link tos krypties veda.

T: Akademikai gryniesi?

I: Tai tenai būna tiesiog sausa informacija pateikiama. Ir sėdi toksai „Nu reik išmokyti ir viskas“. Nes jie būna labai tokie arogantiški – kas tu toks, kad tu čia dar kažką sakytum? Yra pora tokių dėstytojų buvę. Kur labai labai nefaina, kur jie galvoja, kad tavo žodis visiškai nieko nesveria ir tu nieko negali padaryti, o jisai čia pasaulio bamba. Skauda, bet tiesiog eini per tuos dalykus, galvoji, praeisiu ir daugiau nebus ir viskas.

T: O kokiais atvejais norisi kritikuoti – dėl to, kad jie neteisingai kažką sako? Ar kad neaktualu jau tai yra?

I: Dažnai būna, kur, pavyzdžiui, ten atsiskaitinėji kažkokį darbą. Tu bandai aiškinti, kodėl tu taip padarei, kas tenai, tai jie ten net nesigilina, kas ten kaip. Jie tiesiog sako: „ne, ne ir viskas, čia man neaiškink“. Tai klausia, kokia klaida čia buvo, kas negerai, bandai aiškintis tada. Tai gauni atsakymą, kad pats turi išsiaiškinti, kas negerai, „jau per paskaitą paaiškinau, tai čia šešis kartus nekartosiu!“ Yra atvejų tokių ne kartą, kur „taigi knygą reikia paskaityti“. O tu sėdi, galvoji, gi nu skaičiau ir dariau šitą darbą, viską padariau čia. Ne per vienas dieną jis pasidarė. Tai ta kritika tokia, kad regis nuo nulio turi imti ir pradėti daryti. Tai kartais norisi, kad jeigu kritikuoji ir sakai kažką, tai nesakyk, kad tu čia niekas man esi. Susidaro įspūdis, kad „40 jūsų čia tokių, tai aš kiekvienam iš jūsų aiškinsiu dabar? Ne“.

T: Neskiria individualaus dėmesio visai?

I: Jo, yra tokių dėstytojų, yra ne vienas.

T: Dažnai sako, kad informatikoj, ypač, dėstytojai būna atitrūkę nuo aktualijų ir nuo to, kas vyksta, žinai, privačiam sektoriuj. Ar pasakytum, kad tos studijos yra neaktualios, ar nesutinki su tuo? Ir kad būtent dėl to daug kas net nebaigia informatikos fakulteto?

I: Aš manau, kad jos aktualios. Ta programa, kurią aš studijuoju, yra visiškai nauja, jai dabar keturi metai iš viso. Yra spragų, yra neįdomių dalykų, yra kur tu galvoji, kad gyvenime nepanaudosis šito. Bet turiu daug kitų dirbančių kursiojų kurie jau kažką naudoja, ką mes mokėmės, jau kažkur naudoja, arba ateina į paskaitą ir sako, kad aš dirbu su šituo. Tai supranti, kad visgi yra dalykų, ne viskas, bet yra dalykų, kurie tikrai aktualūs ir svarbūs yra pasaulyje ir naudojama iki šiol.

T: Ir turbūt giliau analizuoja negu darbuose?

I: Ne, atvirkščiai. Mes universitete tik paliečiam šiek tiek visko. Tiesiog, kad bendras supratimas atsirastų. Gal vietomis aš nesutikčiau, kad kai ką aš, manau, giliau reikėtų pakrapštyti, bet jie yra tokie dalykai, kur mes tiesiog aplinkui biški apeinam, bet taip giliau nesigilinam. Ir tada tu darbe su tais pagrindais ateini ir tu jau supranti, kodėl, kodėl čia kaip, kas ir gilinies, ir tuomet atsiranda tam tikri niuansai, kurie tau svarbūs ir tada jau mokaisi pats su Google pagalba. Šiaip tai realiai labai daug dalykų vyksta su Google pagalba.

T: Tai sakytum kad studijos bus tiesiogiai susijusios su tavo karjera ir ar tiesiog tai bus diplomas, kuris yra tau reikalingas kaip atspirtis, kad gautum tuos darbus, kurių norisi?

I: Iš tikrųjų tai aš nusprendęs, esu pasibaigti šitas studijas tik dėl to, kad tai neapsunkins man gyvenimo vėliau, aš visą laiką turėsiu šitą atsarginį planą, kurį aš turiu. Tas bakalauras niekada man nepamaišys ir MIFO bakalaurą tikrai mėgsta darbovietės. Tai aš įsitikinęs, kad man čia yra naudingų dalykų, ką aš galiu naudingo išmokti, bakalauras visą laiką yra gerai, bet ar aš siesiu visiškai lygiagrečiai, ką aš mokausi universitete su darbu – nežinau. Kol kas mažtau, kad jo. Bet dar tiksliai nesu apsisprendęs. Nes aš norėčiau gal kokio kito tipo darbo, padirbti ir pažiūrėti, kas man iš tikrųjų patinka, ir tada jau statyti savo karjerą. Bet darbuose labai daug galima išmokti, kursuose galima daug išmokti, o universitetas tokią duoda bendro supratimo tam tikrų dalykų. Ir kai tu nesi baltas lapas, tai daug lengviau vis tiek bus darbą susirasti.

T: Ko gero, visai populiariu yra tie papildomi privatūs mokymai?

I: Jo, bet mėgsta, kad būtų sertifikatas, kad būtų galima pasakyti... Tu gali pasakyti, kad aš žiūrėjau tokius ir tokius kursus, bet jeigu tu žiūrėjai kursus ir dar išsilaikėi kažkokį sertifikatą, tai daug geriau jau. Gali kažką sakyti, kad tu realiai mokeisi, įrodei tai ir, va, gavai diplomą.

T: Jau gali rašyti į CV, ar ne?

I: Taip.

T: O dabar sakytum, kad prioritetas tau yra studijos ar darbas, taip realiai? Ką į pirmą vietą statytum?

I: Studijas. Nemesčiau darbo, nemesčiau darbo, jeigu kažkas atsitiktų, susirasčiau vis tiek kitą darbą, bet studijas noriu pasibaigti.

T: O apie magistrą ar akademinę karjerą negalvoji?

I: Ne. Šiaip daug draugų mažtau apie magistrą, kiek esu kalbėjęs, kas baigę universitetą. Nes neseniai baigę universitetą daug draugų, nes aš turiu metais vyresnius draugus, aš metus praleidau. Visi baigę ir daugelis nusprendė, kad reikia metų pertraukos ir tada žiūrės. Nes kai kurie nori į užsienį važiuoti tą magistrą išsilaikyti, skirtingai žmonės skirtingai. Žinau, viena bendradarbiė ir metais už mane vyresnė iškart į magistrą įstojo, nes sako, noriu pasibaigti magistrą, išvažiuoti dar į Erasmus ir kitoj šaly pastudijuoti, labai patiko jai Vokietijoje. Sako, na ir tada darysiu karjerą, kai pabaigsiu tą akademinį pasaulį. Bet aš galvoju, kad man dar 2 metai, tai gal kai bakalaurą rašysiu, gal aš tada suprasiu, ar aš noriu magistro, ar ne, bet kol kas netrykštu noru.

T: O į tą patį Erasmus išvažiuoti norėtum, bet tai reikštų, kad apleist darbą turėtum?

I: Ne, nereikštų, nes nuotoliniu aš galiu dirbti ir aš galiu išvažiuoti į Vokietiją ir tuo metu dirbti, nes aš dirbu iš namų. Ir tai man tas nebūtų kojos pakišimas, bet vienas dėstytojas gerai yra pasakęs su tais Erasmusais, kad tenai galima paskaityti, kas parašyta apie juos ir, sako, ten nieko nerašo apie mokslus. Kai paklausinėja, ką veikia, tai visi sako, kad labai smagiai praleidau laiką, nuvariau į Maroką, susiradau draugų daug, žiauriai smagu, o apie mokslus nieko. Ai žinai, ten nesunku, nes į Erasmus labai lengvai žiūri. Ir tada grįžta iš to Erasmus pas mus ir sėdi ir nieko nesupranta, kas vyksta paskaitose. Praeitais metais buvo parametrinė statistika, šiais metais ne parametrinė. Tai jos glaudžiai siejasi vienas su kita ir tu praleidi tą kursą ir ateini čionai ir mes jau visą tą *basic knowledge* turim. Čia ateina ir nieko neturi ir daug sunku kabintis ir viską išmokti, kai mes pusę metų tai mokėmės. Tai aš galvoju, aš bijau išvažiuodamas į Erasmus palikti kažkokį *gap'ą*, kurį paskui galėčiau neužpildyti. Bet kyla noras, aš galvoju, gal išvažiuoti, reikėtų prieš pat bakalauro gynimą.

T: O kaip savo akademinis pasiekimus dabar vertintum – ar geriau negu vidurkis, ar prasčiau lyginant su kursiokais? Arba į save patį žiūrint, ar jautiesi padarantis tiek, kiek galėtum?

I: Oi ne. Jeigu aš dėčiau maximumą, tai tu ir būni tarp top 5 studentų, o aš pasistengiu tik tiek, kiek reikia. Jeigu aš jaučiu, kad čia dalykas, kurį tiesiog reikia padaryti, tai aš tiesiog padarysiu, atsiskaitysiu. Viską atsiskaitau, viską pasidarau, kaip reikia. Manau esu kažkur viduriuke, gal šiek tiek virš vidurio pažangumo eilėje. Bet pas mus ten daug skolininkų atsiranda visokių, tai dėl to labai pakyli. Bet nėra, kad baisiai persistengčiau, nes turiu darbą ir tikrai būna kartais... Nemačiau tokio dalyko niekur, ir kiek bendravau su kažkuo, neįsivaizduoju, koks panaudojamumas ir kur šitą dalyką pritaikyti. Pavyzdžiui, mokėmės duomenų vizualizavimo ir supranti, kad čia ne man ir aš šito nedarysiu. Tai praktiniai darbai to dalyko – susiskambini su kitu draugu vakare, kuris irgi dirba, per valandą pasidarai tas užduotis pagal reikalavimus, kad būtų atitinkamai, atitiktų visus reikalavimus ir viskas. O ten kiti pridaro triskart daugiau.

T: O šiaip žiūrint į krūvį, ar manai, kad jis adekvatus, ar galėtų būt dar didesnis, galbūt ar mažesnis?

I: Pavyzdžiui, žiūrint, koks kreditų skaičius, tai viena dėstytoja primena vis, kad individualiai parašyta, kad reikia mokytis tiek, kiek paskaitose, bet supranti, kad jei sėdėtum tiek valandų, kiek ten parašyta, tai tu neturėtum laiko darbui. Turėtų laiko tik pamiegot, pavalgyt ir ten kažką paveikti dvi valandėles. Tai krūvis yra man visiškai tenkinantis ta prasme, aš nemanau, kad mus perspaudžia labai, bet aš nemanau, kad labai lengvas tas krūvis. Nes dabar žinai, kai praėjau 2 kursus, tai supranti, kiek daug iš tikrųjų tu praėjai. Dabar tai jau esi primiršęs, bet jeigu prisimeni, kiek daug kankinai, kiek bemiegių naktų praleidai, kad laiku įkeltum... Labai daug laiko sugaišta tos studijos, bet iš tikrųjų, jeigu tu moki pasiplanuoti laiką ir susidėlioti viską iki atsiskaitymo, tinkamai pasidaryti, tai krūvis tikrai adekvatus. Labai dėstytojai nemėgsta kai kurie, kad mes mokomės ir dirbame, bet aš manau, jeigu tinkamas tvarkaraštis, tai tikrai galima ir mokytis, ir dirbti, ir viską labai gražiai susidėti.

T: Kodėl, manai, nemėgsta, kad mokotės ir dirbate?

I: Viena dėstytoja yra ne kartą pasakiusi nuostatą, kad pirma mokslai turi būti, o darbas paskui. Ir jeigu ten kažkas, „aš nenoriu net girdėti apie jūsų darbus, nes svarbiausia mokslai yra, o be mokslo tu nesusirasi darbo.“ Ir kai esi darbo rinkoje, tu supranti, kad susirasi darbą be mokslų ir mokslai nėra taip svarbu. Jinai darė įdomų dalyką, tai kvietė kviestinius lektorius, kurie jau dirba normalius darbus, prasimušę gyvenime, tai gali kažką papasakoti. Vienas buvo, labai gerai atsimenu dar pirmam kurse, tokios įmonės įkūrėjas, kurioje kada nors gyvenime norėčiau dirbti. Ir aš visą laiką klausiau, kiekvieno iš jų to paties klausimo „Kaip manot? Darbas ir studijos“. Ir tas vat būtent žmogus pasakė – „Labai paprastas atsakymas. Jūs dirbat IT srityje, kur viskas pastoviai keičiasi. Tai jeigu jūs visą gyvenimą nesugebėsit mokytis ir dirbti, tai jūs nieko nepasieksit. Pastoviai viskas keičiasi ir jūs negalite likti toj pačioj vietoj. Jūs pastoviai turi mokytis ir pastoviai turi dirbt. Tai aš labai skatinu taip pat dirbti ir mokytis, nes to gyvenime prireiks labai ir kuo anksčiau tai suprasi ir išmoksi tai daryti, tuo daugiau galėsit pasiekti“. Tai mane labai *hittino* ir aš iki šiol atsimenu šitą pasakymą. Tai vat, kai kurie ten sakė, kad „ne, ne, pirma pasibaikit mokslus, o tada jau viskas susiklostys gyvenime“, bet...

T: Aš matau, kad labai persidengia jau tos dvi linijos. O sakytum, kad tas darbo ir studijų derinimas veikia kažkaip tavo asmeninę gerovę, pavyzdžiui, fizinę ar psichologinę sveikatą? Ar sakai, kad spėji viską susiplanuot pakankamai be streso?

I: Streso yra. Ypač kai tu pasirenki kažkokią pramogą ir gerai žinai, kad neturi laiko ir tada ateina, kur žinai, kad penktadienį 12 reikia kažką įkelti ir tada galvoji: „Ar šiandien mes pasidarom, ar šiandien varom į protmūšį ir rytoj pasidarysim?“ Ateina stresas iš to, kad tu tada patingėjai, nusprendei kažką smagaus paveikti, laiko su draugais praleisti. Ir tada sėdi ir stresuoji iš to.

T: Jauties kaltas dėl laisvalaikio?

I: Jo, jo vis tiek nori turėti. Ir jis įmanomas iš tikrųjų, bet kai kurie vakarai turi pasibūt paskirti mokslams, nes daug turim individualių visokių užduočių ir papildomai pasimokyt reikia. Biški daugiau laiko atimi iš draugų, iš artimųjų, bet jie visi supranta, kad taip yra. Bandai tada savaitės dienomis ir daugiau pasimokyti kartais, bet tada savaitgalio visą dieną skirti kažkam, ar šeimai, ar kažkur išvažiuoti. Tai jo, šiek tiek kenčia. Kažkas visą laiką kenčia, nes tu negali viskam laiko skirti. Tai tik tu renkiesi, kas kenčia, ar tavo asmeninis laikas, ar su draugais laikas, ar miegas.

T: Sakytum, kad tavo kurse jau dauguma dirba, ar nežinai?

I: Dauguma dirba. Nes ne visi pagal kažką link IT srities, kai kurie *Bolte* dirba, visi skirtingai. Mano tie draugai visi pagal specialybę dirba, ėjo į *internshipus* visokius, susirado darbus. Mes gal dėl to ir turim kažką bendro, nes visi, kas su mumis pradeda bendrauti, mes jiems sakome: „Žiūrėk, reikia darbą susirast.“ Nes tu daug ką darbe išmoksti. Ten yra tokie tiesiog *basic* IT terminai kažkokie, kalbi apie tuos dalykus, kur visi supranta, kas tai yra savo srityje. Ir tu matai, kaip tavo draugas, kuris nedirba, yra visiškai išplaukęs ir *nieko* nesupranta toj srity. Tai geriau dabar pradėk kabinėtis po biškį, kažką mokyti. Ir tu tikrai daugiau galėsi pasiekti po to, kai jau po dviejų metų pabaigsi studijas. Tu jau turėsi CV įsirašęs, kad tu du metus dirbai. Jau pliusas milžiniškas, nes tu parodai, kad moki derinti mokslus ir darbą. Plius, tu nesi baltas lapas, tu jau dirbai ir turi daugiau negu tas, kuris tiesiog mokėsi.

T: Bet ar nuo to, kad dauguma dirba ne nenukenčia bendra studijų kokybė, tarkim, grupiniuose darbuose? Gal kas nors tiesiog nieko nenuveikia? Nebūna tokių situacijų? Arba diskusijos kokybė nukenčia per seminarą, tarkim.

I: Ne, iš tikrųjų, jeigu susirandi grupelę kažkokią, tai dažniausiai būna, kad visi pasiskirsto. Bandai suspėti į terminus. Turėjau tokią patirtį su mergina, kuri užsiėmusi labai buvo, bet mes visi dirbam ir tą patį darom. O ji nesugebėjo išskirti tam 3-4 valandų per savaitę? Gali paprasčiausiai išmesti žmogų iš grupės ir pasakyti, *sorry*, kad taip nebus, daryk išvadas.

T: Tai, ar norėtum kažką keisti dabartinėje situacijoje? Pavyzdžiui, daugiau laiko skirti studijoms arba darbui?

I: Ne, norėčiau darbą gal pakeisti, kažką naujo išbandyti. Jau du metai esu šioje pozicijoje. Neaukoju dabar aš jokio laiko, atidirbu tiek, kiek reikia, studijose – gal mažiau praleidžiu laiko. Bet ne dėl to, kad mano studijų laiką suvalgo darbas. Dažniausiai mano studijų laiką suvalgo laisvalaikis. Į protmūšį nuvarai, su draugais išeini. Bet aš niekada negalvojau, kad aš mesiu darbą, nes aš nesuspėju su studijom.

T: Manai, kad gal kiti kažkokie veikėjai, tarkim, universiteto administracija turėtų kažką keisti dėl to, kad tiek daug studentų dirba? Ar jie kaip tik turėtų taikytis labiau prie dirbančių studentų? Sakei, kad ten tvarkaraštis, pavyzdžiui, nepatogus, bet ar jie turėtų nuolaidžiauti?

I: Manau, kad tvarkaraščių toks nepatogumas – man tai keista, kai atsiranda tiesiog paskaita 8:30, o kita paskaita 16 val. vakaro. Tokį milžinišką langą turiu, kur turiu būti Naugarduko gatvėje, o paskui Didlaukyje. Jeigu norėtum veikti kažką tą dieną, taip turėtų labai taikytis pagal paskaitų laiką. Būtų smagu, jeigu kažkaip galima būtų derinti tai su studentais. Bet aš suprantu, kad realybė yra tokia, kad pas mus dėstytojų yra labai nedaug ir, jeigu mes norim turėti dėstytojų ir mes norim, kad normaliai mums dėstytojų paskaitas, tai mes turim aukoti tą dalyką, kad mes turėsime prastą tvarkaraštį, prie kurio mes prisiderinsime, bet bent jau turėsime dėstytojų, kurie sugeba mums dėstyti tas paskaitas normaliai. Nes tikrai labai MIFE trūksta gerų dėstytojų, ne vieną peticiją esam rašę, kad blogas dėstytojas ir kad mes norim, kad bent jau jaunesnėms kartoms nedėstytojų, nes jis negali to daryt. Ir yra labai neaišku, kai žinai, kad tu rašei ir prieš tave metais vyresni irgi rašė tą patį

dalyką... Ir tada jau po mūsų jau padarė tą pakeitimą... Jau jaunėliai nebeturės to dėstytojo. Tai jau geriau prastesnis tvarkaraštis, bet geras dėstytojas.

T: Tai manai, kad gal turėtų daugiau ateiti tokių dėstytojų, kurie vos ne iš geros valios ateina dėstyti?

Aš norėčiau, kad visi būtų tokie. Matematiką dėsto tokių labai mažai. Ją dėsto tokie nuėję į akademinę pusę. Turim vieną tokį jaunesni, tai buvo tikrai labai labai faina. Nes įtraukimas buvo didelis net ir nuotoliniu. Ir privalumai buvo tokie, kad tau padaro įrašą. Tu nebuvai paskaitoj, bet pasižiūrėjai įrašą, susirašei, o kitą paskaitą vėl gali dalyvauti kaip normalus studentas, nieko nepraleidęs. Tai man labai patiko, nes jis viską darė tam, kad tu išmoktum. Nes yra dėstytojai, kur, man atrodo, kad nesunku jiems padaryti tą įrašą, bet ne, „tu turi dalyvaut paskaitoj“. Pasižiūrėti įrašą man taip patogiau, jeigu aš esu iš kažkokios Klaipėdos, aš noriu penktadienį grįžti namo. Tai reiškia, kad tu iš principo neįrašysi tos paskaitos? Man atrodo nelogiška. Jūs norit, kad mes išmoktume, tai koks tikslas, ta prasme? Jeigu jums suteikiama galimybė? Jūs nemokat už tą *cloudo* vietą, kurią apmoka VU. Jūs galite tai padaryti, nes tai yra, ta prasme, nauja technologija, kuri mums leidžia tokį tobulėjimo būdą turėt, o jis tiesiog iš principo to nedaro. Tai biški nesmagu, kad kai kurie dėstytojai negalvoja apie tai, kad tu dėl savęs mokaisi ir kad tobulėji, o kad tiesiog turi tam tikrus dalykus padaryt ir “Man neįdomu čionai ir aš prie tavęs nesitaikysiu.” O tie dėstytojai, kurie iš idėjos daro, jie sako, kada galite, tada ateikit, atsiskaitykit, susirašykite su manim, mes galime susiderinti. Jie tokie ir lankstesni atrodo, ir labiau supranta, kaip veikia šitas bendravimas tarp žmonių. Ir neturi kažkokių principų ir įsitikinimų, kad kažką mes privalom taip daryti ir daugiau niekaip kitaip. Va tie vat, kur matematiką dėstė, jie dažniausiai ir senesni būna, vyresnio amžiaus, daug gyvenimo matę... Tai nesmagu ten būna. Man atrodo, kad matematikos pas mus mažės vis, tai kaip nors. Dabar jau bus labiau apie panaudojimą šitų dalykų.

T: O nebūna pasiūlymų dalyvaut projektuose studentams? Mokslo-verslo bendradarbiavimo, arba Mokslo tarybos finansuojamuose, pavyzdžiui?

I: Aš negirdėjau apie tokius.

T: Ačiū, visus klausimus praėjome ir dar daugiau.

Mindaugas

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Informatikos mokslai, Matematikos ir informatikos fakultetas, Informacinės technologijos
Amžius	23 m.
Kursas	III bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	3
Būsto situacija	Vilnietis, gyvena su tėvais
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	30h

T: Gal gali papasakoti, kokį darbą šiuo metu dirbi ir kiek vidutiniškai valandų per savaitę?

I: Aš dabar dirbu programuotoju. Mėnesį prieš dirbau pilnu etatu, o prieš mėnesį susimažinau iki 0,75, tai 30 valandų.

T: Tai yra tiesiogiai susiję su tavo studijomis ko gero?

I: Taip, nes programavimas ir IT yra vienas šalia kito.

T: Ar gali papasakoti, kaip įsiliejai į darbo rinką, pirmą darbą susiradai?

I: Mano kelias vingiuotas, nes aš vieną kartą įstojau į universitetą MIFe, bet išstojau. Tai pirmas darbas buvo realiai iškart po mokyklos.

T: Ar visada dirbdavai, kas susiję su IT, ar atsiktinius darbus?

I: Visi darbai buvo susiję su IT, programavimas.

T: Dėl kokių priežasčių dirbi dabar tokį gana didelį etatą?

I: Priežasčių yra ne viena. Pirmiausia, tai tiek aš ir galiu minimaliai dirbti šitoj įmonėj. Antra, kažkaip norisi savų pinigų užsidirbt, natūralu, kaip kiekvienas jaunas žmogus. Trečia, įgauti ir darbinės patirties, ne tik iš teorinių žinių universitete, bet ir praktinių. Kaip kompanijose su projektais yra dirbama.

T: Sakai, kad nepavyktų mažesniu dirbti etatu, čia darbdavių tokia politika?

I: Čia grynai dėl įmonės specifikos. Esu dirbęs ir puse etato kitoj įmonėj. Labai priklauso nuo specifikos.

T: Anksčiau dirbai puse etato, nes studijos buvo intensyvesnės, palyginus negu dabar?

I: Iš dalies ir taip, ir norėjosi ir laisvo laiko daugiau turėti. Pirmas, antras kursas buvo intensyvesni. O dabar optimizavausi tą laiką, tai pavyksta šiek tiek daugiau.

T: O kaip tau sekasi optimizuoti tą laiką, ar jo užtenka miegui, laisvalaikiui, individualiam mokymuisi?

I: Čia grynai atsiremia į planavimo įgūdžius. Google kalendorių matau paskaitas, veiklas. Kas man padėdavo, tu IT dalykuose gali „susitarti su dėstytojais“. Pavyzdžiui, atsiskaityti dalykus anksčiau.

T: Pasiankstindavai sesiją?

I: Sesiją gal ne, bet tarpinius atsiskaitymus, projektus, viską. Per rugsėjį ir spalį atsiskaitydavau tiek, kad man likdavo realiai tik egzaminai. Nėra įprasta taip daryt, bet aš šiek tiek turiu daugiau patirties. Nuo penkiolikos esu IT pasauly, programuju, tai kai kurie dalykai man yra lengvesni. Vietoj to, kad su visais eiti, lankyti paskaitas, tai aš tiesiog atsiskaitydavau anksčiau dalykus.

T: Tai sakytum, kad tos studijos nekelia tau iššūkių?

I: Tokių, sakykim, kad reikėtų per naktis sėdėti, nervuotis – ne. Yra tų iššūkėlių, bet nedidelių.

T: Bet būna, kad praleidi paskaitas?

I: Jo, jo. Dabar, kai mes kalbame, yra paskaita. Bet tu pasiskaičiuoji, į kurias gali eit, į kurias gali neit, kur jau esi atsiskaitęs.

T: Kaip tu nusprendi, į kurias verta eit?

I: Grynai priklauso nuo tavo krūvio ir nuo to, kiek aš gerai žinau tą dalyką, kaip pavyko atsiskaityt.

T: Neturi įtakos patys dėstymo metodai – pavyzdžiui, įrašinėja skaidres ir dėl to nenori eit, ar labai pasyvus dėstymo metodas.

I: Iš dalies turbūt. Nes įsivaizduoju, kad daugelis studentų numoja ranka, jeigu įrašomos paskaitos. Aš gal taip nedarau, bet labiau tą atsiskaitymo pusę... Nes didžioji dalis paskaitų vyksta gyvai po pateikimo. Bet iš

dalies sutinku, kad dėstyimo būdai ir kaip ta informacija pateikiama, turi įtakos, nes aš galiu greičiau išmokti ir atsiskaityti.

T: O kaip per karantiną sekėsi viską derinti, gal tau labiau patiko nuotolinis?

I: Lengviau buvo iš tikrųjų. Laiko taupydavosi ir galėdavai svarbius dalykus... *Multitaskinimas*, dirbdavai ir fone pasileisdavai paskaitą. Ten kai kuriuos taškus atkreipdavau dėmesį, bet šiaip dirbt galėjau.

T: O jeigu reiktų pasirinkti, kam daugiau laiko skirti – giliau į darbą lįsti, ar daugiau mokytis universitete?

I: Aš nežinau, gal labiau dėčiau kaip ir anksčiau dariau. Gal tas papildomas veiklas dėčiau anksčiau. Dirbčiau 0,5 etato, studijos ir papildomos veiklos – būtų optimaliausia.

T: Kokios tos papildomos veiklos?

I: Universitete visokie yra šokių rateliai, teatrai.. Iš tokios pusės.

T: Kaip suprantu, tu aktyviai universitete dalyvauji?

I: Taip, visai neseniai pradėjau. Mane paskatino noras įgauti daugiau įgūdžių, susipažinti su žmonėm, lavinti save asmeniškai.

T: Tai nesijauti tiesiog pasyviu klientu universitete, kuris laukia, kada gaus diplomą?

I: Ir taip, ir ne. Aš turiu tikslų ir po universiteto. Bet tas universitetas ir padeda, ir kliudo vienu metu. Sakyčiau, kad nesu pasyvus.

T: O kaip pats studijų turinys – girdžiu, kad IT studentai skundžiasi, kad dėstytojai nedėsto to, kas aktualu privačiam sektoriuj?

I: Man atrodo, kad čia ne tik IT, bet ir kitose sferose būna studentai nepatenkinti. Yra ta takoskyra, ką tu mokaisi, ir kas yra darbe, bet manau, kad tai natūralu kiekvienoj srity. Norėtūsi kažko naujesnio, bet nežinau, ar kažkas pasikeistų... Čia gal studento motyvacija labiau kalta.

T: O akademinės karjeros neplanuoji?

I: Tokios pilnai akademinės Lietuvoj gal ne, bet kažkur užsieny gal norėčiau būti *teaching assistant*.

T: Ir kaip tavo akademiniai patys pasiekimai, ar jie tave tenkina? Ar jiems darbas turi įtaką?

I: Aišku darbas turi įtaką, bet mano nuomone, jie nėra blogi.

T: Ar manai, kad kažką turėtų keisti universitetų administracija, kad būtų lengviau derinti darbą su studijomis, ar geriau būtų griežtas požiūris, kad studijos yra pirmiau negu darbas?

I: Aš sakyčiau, kad nei to, nei to. Labiau svarbu būtų integruotas dalykas. Nei studijų nustekenti, nei dirbti kuo greičiau. Jeigu būtų galima integruoti studijas ir darbą su daugiau praktikos, daugiau santykių su darbdaviais ir su darbo rinka. Kad nesijaustum atskirtas, kad čia studijos, o čia darbas, bet kad būtų sinergija. Nežinau, gal kad būtų daugiau privalomųjų praktikų, ar bendrų projektų su verslu...

T: O kaip dėl praktikos universitetinės – ar tu ją turėjai jau?

I: Dar ne, ji būna ketvirto kurso rudenį. Bus bakalauras ir praktika.

T: Bet nežinai, ar ji susieta su studijų tikslais, ar užtenka duoti pažymą, kad jau kažkur dirbi?

I: Dažnai taip ir būna, kad reikia tą pažymą atnešti. Manau, kad koks trečdalis ar pusė jau mūsų dirba, tai jie tiesiog, tikėtina, kad specialiai nemes darbo, o tiesiog savo darbą pritaikys praktikos užduočiai.

T: Žinau, kad yra tendencija Lietuvoje, kad IT studentai meta studijas dar joms nepasibaigus. Ir labai mažai kas stoja į doktorantūrą. Kodėl manai, kad taip yra?

I: Dėl kelių priežasčių. Turbūt dėl to, kad greitai įsidarbina ir pamato, kad nesinori tos teorinės medžiagos, labiau praktikos. Tada labai dažnai girdžiu apie studijų kokybę, kad ji netenkina žmonių, tai jie tiesiog išstoja. Treti turbūt prisirenka skolų ir nenori tęst ar juos išmeta. Tingi dirbti, ar dar ką nors. Yra tokių, kurie ir į užsienį išvažiuoja ir perstoja į kitus universitetus, gauna darbus užsieny. Bet čia labai maža dalis.

T: Bet ar jauti, kad nukenčia studijų kokybė dėl to, kad studentai dirba? Kai reikia bendrus projektus daryt, per diskusijas?

I: Man atrodo, kad ne. Bet yra tas momentas, kad jeigu tu dirbi, tai prioretizuoji tą darbą. Bent jau aš taip matau iš lankomumo. Manau, kad negali susiet to darbo ir studijų kokybės. Aš manau, kad jeigu studijų kokybė tenkintų, labai dažnu atveju žmonės nesirinktų tų darbų. Žinau, kaip užsienyje yra, tai IT studentai nedirba, bet jie atlieka dažniausiai vasaros metu, ar rudenį praktikas, bet nuolatinio darbo neturi. Nes pas juos sudėtingos labai studijos, visko ten daug išmoksti ir daug iš to gauni. Tai jiems neapsimoka ir neįmanoma. Kiek teko matyti Amerikos universitetuose, dar kur nors, tai labiau eina su tuo integravimu į praktinius dalykus. Praktinių darbų rašymas, programavimo projektai. Ir tada žmonėms net nelabai reikia – jie gyvena su tėvais, daro tuos praktinius darbus vos ne tokius, kokius darbe darytų. Ir turi grynai tokį tą studijų laikotarpį, studentauja, eina linksmintis. Bet jeigu tu neturi tų praktinių įgūdžių, bet nori kažką išmokti, tai dažnai reikia į darbą eiti.

T: Tai nebūna, kad pasiūlo dėstytojai prisijungti prie kokio projekto, kuris būtų įgyvendinamas su verslu ar mokslo tarybos finansuojamas?

I: Mano konkrečioj programoj yra toks projektas, bet kitose – ne, kiek žinau. Dažniausiai tiesiog būna dalykai, tie dėstytojai tiesiog išdėsto dalyką ir ties tom ribom jau baigiasi tas bendradarbiavimas. Dažnu atveju tau pačiam reikia rodyti iniciatyvą. Dažnai patys dėstytojai dirba kažkur ir tą laiką patys optimizuoja.

T: Sakytum, kad trūksta individualaus dėmesio iš dėstytojų? Kažkokio *feedbacko*?

I: Gal sakyčiau, kad motyvacijos nueiti ekstra mylią, o ne tiesiog išdėstyt kursą, atsiskaitymus ir viskas. Nes tiesiog labiau vakarietiškoje valstybėje yra daugiau mentoriavimo – gali paklausti, kaip ten ką. Ir jie dažnu atveju jau būna savo srities ekspertai iš tikro, dirbę geroje kompanijoje. O čia dažnu atveju tie dėstytojai ir studentai būna tam pačiam, nesakyčiau, kad lygy, bet... Iš pradžių, po mokyklos, studentai būna žemesniame lygy, bet kai į darbo rinką įsilieja, tai tas lygis labai greitai susilygina.

T: Tai trūksta tokio autoriteto, mentorystės?

I: Taip.

T: Ir tas pasyvus santykis pasidaro iš abiejų pusių – tiek studentai tiesiog nori atsiskaityti, tiek dėstytojai?

I: Jo, jo. Nes abi pusės suinteresuotos, kad greičiau atsiskaitytum, o dėstytojai – kad kuo mažiau darbo būtų. Aš negeneralizuoju, bet tokių yra.

T: Okey, tai apibendrinant, save laikai daugiau darbuotoju, ar studentu?

I: Jeigu atskirti tas papildomas veiklas universitete, tai turbūt daugiau į darbo pusę.

Neringa

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Matematikos mokslai, Matematikos ir informatikos fakultetas, Duomenų mokslas
Amžius	24 m.
Kursas	II magistro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	3
Būsto situacija	Ne vilnietė, nuomojasi
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	40h

T: Kokį darbą šiuo metu dirbi ir kiek vidutiniškai valandų per savaitę?

I: Dirbu pilnu etatu, tai 40 valandų. Ir šiuo metu esu *data analyst – developer*. Tai programuoju, jeigu taip trumpai.

T: Tai viskas labai tiesiogiai siejasi su studijomis?

I: Aa, sritis ta pati, tai į tą pusę. Bet taip visiškai, tai ne. Aš esu pakeitusi darbą, prieš tai dirbau pilnu etatu kitoje vietoje bakalauro metu. Dirbau aktuare – draudimo matematika. Tai šiek tiek pasikeitė kryptis. Bet dabar studijuojau vienas kalbas, o dirbu su kitom. Tai pavyzdžiui, darbe dirbu su C Sharpu, o studijose nemoko šito. Tai susikerta šiek tiek.

T: Kaip vertini pačias studijas tiek bakalaure, tiek magistre? Ar jos tau atrodė aktualios ir naudingos?

I: Čia toks kompleksinis klausimas. Ar jos yra naudingos? Man, taip. Aš nesigailiu šitą kryptį pasirinkus. Nes ypač *data science* visiems, kas dirba su duomenimis, tai naujas dalykas, ta kryptis tokia populiarėjanti, tai perspektyvu.

T: Tai tik kelis metus yra ta programa?

I: Aha, anksčiau buvo tik statistika. O dabar statistika plus kompiuteriai. Tai perkvalifikavo.

T: Tai nesakytum, kad yra pasenusi ar neaktuali darbo rinkai?

I: Ne, kadangi dabar atnaujintas šitas magistras, tai viskas yra gana gerai. Dirbama su *Pythonu*, su R, tai visai į temą. Bet taip sakyti, kad labai viskas nauja ir atnaujinta, tai tikrai ne. Nes MIFas yra labai toks užsisenėjęs institutas visas. Nukrypsiu, bet pavyzdžiui, su kuo susiduriu, didžiausia problema yra ta, kad studijos yra anglų kalba, o dėstytojai yra visi beveik virš 70 ir nekalba angliškai beveik.

T: Tai kaip gali būti studijos anglų kalba?

I: Va taip. Jie bando su broken English. Negaliu sakyti, kad dauguma, bet nemaža dalis... Dabar turiu dalyką, kur reikia R, o dėstytojas pats nemoka R. Mes turim mokėt teoriškai, bet dėstytojas nemoka.

T: Ar sakytum, kad ta nekokia studijų kokybė prisideda prie to, kad žmonės daugiau laiko praleidžia dirbdami, negu įsitraukdami į studijas? Dažnai, žinau, kad net ir nebaigia studijų ir išeina dirbti.

I: Jo, panašiai pusė meta. Labai sunku yra išlikti motyvuotam, nes MIFas tave demotyvuoja visur, kaip tik gali. Tai tu turi būti pats labai motyvuotas žmogus. Tikrai turi norėt. Bakalaure tai dar kažkaip prisiverti, kad reikia išsilavinimo, bet magistre jau turi pats norėt.

T: Gali paaiškinti plačiau, ką reiškia „demotyvuoja“?

I: Gal nesvarbiausi dalykai, bet MIFo fakultetas yra labai senas. Galvotum, kad matematikos ir informatikos tai turėtų būti inovatyvus. Mūsų fakultetas atrodo blogiau už sovietinę mokyklą. Aš iš mažo miestelio, bet ten mokykla geresnė negu čia, kai atvažiavau. Dėstyimo kokybė... Negaliu sakyti, kad visi yra blogi dėstytojai, nes ten yra daug genijų. Gal ir programos ne taip padarytos. Kiek mokydavausi, tai labai daug matematikos yra tiesiog labai sudėtingi konspektai, kuriuos dėstytojas užrašinėja ant lentos. Ir tu tiesiog taip mokiesi, nurašinėji nuo lentos tą konspektą, tada turi pilnus sąsiuvinius konspektų ir bandai suprasti tą teoriją. Ir aš nesu tikra, ar jie tiesiog nesugalvoja kito būdo, kaip pateikt informaciją, ar čia tiesiog šito dalyko specifika. Gal kitaip ir neįmanoma, nesu tikra. Yra tų, kurie bando įtraukti, bet tų gerų pavyzdžių nėra daug labai.

T: Tai gaudavot kokį *feedbacką*, paaiškinimus, ar pats turėdavai bandyti išsiaiškinti, kas tam konspekte yra?

I: Dažnu atveju taip. Matematika kaip ir tikslieji mokslai, bet kartais nėra vieno atsakymo. Labai daug visko buvo palikta savarankiškam darbui arba neduodavo net pavyzdžių. Ir tu tiesiog bandai iš kažkur pats išspręsti dalykus. Tai tas truputį demotyvuoja. Nu MIFas užgrūdina labai stipriai. Ne veltui ir meta tiek daug žmonių, nes tiesiog biški per sunku. Kai tu ateini po mokyklos, kur mokindavausi devintukais dešimtukais. O čia ateini ir nėra tokių pažymių. Vidurkis gali būti visų koks ketvertas, trejetas kokio nors kolio. Bakalaure vieną pusmetį gavau stipendiją su dviem penketais. Gavau stipendiją už gerą mokymąsi tiesiog dėl to, kad išlaikiau, o dauguma neišlaikė.

T: Manai, kad tai normalus standartas važiuoti tik ant išlaikymo – ar tai matematikos specifika, ar dėstyto trūkumai?

I: Čia, žinok, dėstyto. Čia nėra, kad „ant išlaikymo“, čia yra maksimumas, ką tu gali padaryti. Ta prasme, vis tiek į MIF įstoja žmonės su šimtukais matkės, labai protingi žmonės, kurie ir dirba, ir tas stipendijas gauna... Aš mokiausi naktim, parom, kad išlaikyt tą dalyką. Ir gavau tuos penkis ir buvau labai laiminga ir dar gavau tą stipendiją. Nes du trečdaliai išvis neišlaikė. Bet atidaviau *max*.

T: O kaip tau sekasi dabar viską suderinti – tiek darbą, tiek studijas, ir gal gali palyginti su bakalauru, kaip tuomet sekėsi?

I: Sunku. Įmanoma, bet sunku. Aš esu įstojusi į ištęstinį magistrą, kuris trunka 2,5 metų. Tai per pusmetį turiu tris dalykus vietoj šešių, tarkim. Tai dabar labiau įmanoma spėti. Bet jeigu stoti į pilną nuolatinį magistrą ir dirbt pilnu etatu... Aš taip dariau bakalaure, bet tai atsiliepia labai sveikatai ir šiaip gyvenimui, net norui gyventi [juokiasi].

T: Mano ir buvo sekantis klausimas, kaip tai atsiliepia tavo asmeninei gerovei, psichologinei, fizinei sveikatai?

I: Būna, kad labai pervargsti – tiek studijos, tiek darbas yra protinis. Gali penkias valandas žiūrėti į kompiuterį ir tuo nieko nebematai, net negali nieko daryti. Tai tas labai dažnas reiškinys buvo. Daug ašarų buvo. Yra

įmanoma, pripranti. Aš jau trečius metus taip dirbau be sustojimo. Jau pripratau, bet sunku motyvuotai išlikt. Ypač dabar magistre. Nes studijos nepalaiko tos motyvacijos, tu turi pats bandyt. O darbas dabar kaip ir svarbiau gaunasi. Labai tas, žiūrint, ką tu prioritetu laikai. Tu vis tiek turi pasirinkti truputį, į ką labiau investuosi. Vienas dienas nukenčia darbas, kitas – studijos. Tai bandai balansuoti tarp to, kad bandytum performinti visur.

T: Tai tu pati save dabar laikai pirmiau darbuotoja ar studente?

I: Dabar, pirmiau darbuotoja vis dėlto. Darbas aukščiau, bakalaure buvo studijos aukščiau.

T: Kas lėmė tą prioritetų pasikeitimą?

I: Darbas labiau motyvuoja nei studijos. Pirmas dalykas, atlyginimas. Už tavo pastangas yra atlyginama. Antras dalykas, labai daug išmokstu darbe, kaip antras magistras praktiškai. Ir programuot išmokstu, ir viskas praktiškai pritaikoma. Tai yra ir naudos, ir įdomu. O magistras – ką šiuo metu man duoda magistras, tai nežinau, galvos skausmą.

T: Nemanai, kad galiausiai universitetą pakeis privatūs visokie mokymai?

I: Yra visokie *Turing School*, *Code Academy*, tai aš ir savęs klausiu, kodėl aš stojau į magistrą čia, o ne pasirinkau ten. Tai pirmas dalykas, kas yra gerai iš šito magistro, tai kad turėjau galimybę finansuojamą vietą gaut. Būtų finansiškai sunku už studijas mokėti, kaip pavyzdžiui ISM. Visai norėjau stoti į ISM, bet pagailėjau pinigų kol kas.

T: Tai sakytum, kad tai, kad studijos nemokamos, leidžia šiek tiek pro pirštus į jas žiūrėti?

I: Truputį gal jo, yra šitas. Kai tu susimoki, tai kitaip žiūri. Bet aš į tai žiūriu kaip į plusą, nes tikrai būtų sunku mokėti už studijas. Galėčiau, bet kiti dalykai nukentėtų, į kuriuos investuoju.

T: O kaip darbdaviai į tave žiūri kaip į studijuojančią darbuotoją?

I: Šiaip padeda ir palaiko, praeitame darbe net labai skatino stoti į magistrą. Palaiko, nors dabartiniam darbe komandoj aš studijuoju viena. Nežinau, kaip kitose srityse, bet IT srity palaiko mokslus daug kur, bet daug kur ir sako, kad gaišti laiką. Esu šitą girdėjęs.

T: Įdomu, kas lemia tą skirtumą.

I: Gal jeigu mažini darbo krūvį ar etatą dėl studijų, ar statai studijas pirmiau už darbą, tai pasijaučia darbdaviams. O kai mano prioritetas yra darbas, tai jie nenukenčia.

T: O kodėl visada dirbai pilnu etatu ir nemažai susimažinti valandų?

I: Neįsivaizduoju. Turiu jaunesnę sesę, ji pradėjo irgi IT dirbt, tai iškart jai sakiau, kad nedaryk taip, neik dirbti pilnu etatu. Padirbo pilnu mėnesį, paskui susimažino iki pusės, nes sakė, kad neįmanoma. Dabar taip nedaryčiau.

T: Maksimalizmas kažkoks?

I: Jo, gal tų pinigų norėjosi. Aš norėjau į butą išeiti gyventi, pakeliauti. Ir tas pasiūlymas, kurį gavau, buvo pilnu etatu. Max būčiau galėjusi 0,75. Bet tada man patiko mokytis tos atsakomybės, tie darbai, tai būtų vis tiek gavęsi kaip pilnu.

T: Ar tu dabar išdirbi visas 40 valandų, kurios priklauso pagal sutartį?

I: Kartais nesigauna tų 8 valandų per dieną. Jeigu išeinu į paskaitas, tai per kitas dienas atidirbu. Pas mane darbe nėra, kad skaičiuoja valandas, nestebi, kiek aš valandų prisijungus, bet turi savo atsakomybes, tai negali numuiliti laiko. Gali gal vieną savaitę, bet vis tiek galiausiai atidirbi.

T: Tai kaip susiderini per sesijas?

I: Sunkiai. Vienas iš dalykų, kaip *dealinti*, kad neišprotėti, tai pradėjau mokytis kavinėse. Kad neužpultų depresija sėdint toj pačioj vietoj namie.

T: O šiaip kokius tu lūkesčius keli toms studijoms? Ar tiesiog nori turėti formalią kvalifikaciją, ar manai, kad tikrai išmoksi papildomų naudingų sau dalykų?

I: Į magistrą įstojau išmokyti dalykų, man to popieriuko nereikia. Norėčiau jį turėti, bet jei neturėčiau, tai nesugriūtų pasaulis. Bet man tiesiog patinka mokytis, kai tai įmanoma spėti. Turėjau tikslą programuoti daugiau. O data science ir davė šitą galimybę, buvo tikrai porą naudingų dalykų praeitą pusmetį. Per ašaras, bet išmokau. Tai padėjo, tikrai negaliu sakyti, kad visi kursai blogi. Bet yra ir problemų. Tai toks 50/50.

T: O kaip tu apibūdintum savo santykį su universitetu, kai dar nedirbai pirmais kursais ir dabar? Ar anksčiau buvai aktyvesnė, o dabar pasyvesnė, ar nejauti to skirtumo?

I: Jo, šiaip tikrai yra. Vien paskaitų lankymas, beveik visi, kas dirba, ypač jei darbo metu paskaitos. Tikrai mėgsta padaryti, bakalaure ypač, bet magistre dar labiau, paskaitas nuo trijų. Tai čia yra darbo laikas. Tai tenka išeiti iš paskaitų ir tu taip po truputį atsitrauki nuo universiteto. Truputį nelankai, kažkur atsilieki jau, bandai savarankiškai prisivyt... Apie kažkokias papildomas veiklas su universitetu, būna, kad kartais padalyvauju, nes draugė SA. Bet pati neičiau papildomai ir neieškočiau.

T: O kaip santykis su dėstytojais, ar jis magistre yra kitoks?

I: Truputį gal mažiau gąsdina, žiūri kaip į rimtesnius. Anksčiau bus labai gąsdino, kad mums bus sunku, ne kaip mokykloj. Bet šiaip bakalaure buvau sukūrusi daugiau ryšių nei dabar, o paskui per Covid jau buvo sunku išlaikyti jį. Praeitą pusmetį turėjau *deep learning* dalyką, tai dalyvauju dėstytojo renginiuose. *Overall*, tai bakalaure buvo artimesnis ryšys. Daugiau lankiau, o dabar jau...

T: Kaip pasyvi klientė labiau?

I: Joo, dabar aš ateinu pasiimti tik medžiagą, o ne sukurti ryšį. Jeigu matau, kad man visiškai nenaudinga paskaita ir laiko švaistymas, tai neisiu. Nes man darbo laikas.

T: Kiek tu procentaliai praleidi užsiėmimų maždaug?

I: Aš dar visai lankau, nes man sąžinė grauzia. Nu apie trečdalį, tikėtina, praleidžiu.

T: O kaip pati administracija ir dėstytojai žiūri į dirbančius studentus?

I: Nežinau, pagalvojus apie kai kurių paskaitų laiką, kai pasirenka padaryti tą paskaitą, tai atrodo, kad nelabai rūpi jiems. Jie žino, kad dirbi, bet nieko... Esu girdėjęs, kad sako, „o jūs čia dirbat, o turėtumėt studijuot“. Bet pačiai neteko susidurti su tuo. Gal tiesiog kaip ir žino, bet ignoruoja tą faktą – tavo problemos.

T: Bet šiaip krūvis, manai, adekvatus yra studijų?

I: Jo, tas valandų kiekis, kokį pasiūlo universitetas – taip. Kiek reikia laiko savarankiškam darbui – per daug. Nes pas mus dar sumažino kontaktinių valandų, tai labai daug savarankiško darbo.

T: Bet galbūt žinai, kodėl atsirado iššęstinė magistro programa?

I: Iššęstiniame tu gali pagal individualų planą pasirinkti, ką tu nori studijuoti. Turi gerus argumentus turėti, kodėl nori pasikeisti dalyką. Yra kažkiek lankstumo, bet ne per daugiausiai.

T: Tai manai, kad labiau turėtų būti *student-centered*?

I: Iš vienos pusės taip, mane sunervino, kad negaliu pasirinkti. Man tas dalykas kančia, neįdomus ir nenoriu jo mokytis. Bet iš kitos pusės, tai negali labai leisti savivaliauti, nes tada sugrius visa programa. Neišvengsi visų dalykų.

T: O hipotetiškai, jeigu paskaitą, kuri vyksta trečią valandą, perkeltų į aštuntą, manai, tai būtų geriau? Jeigu tie užsiėmimai vyktų visiškai vakare?

I: Jo, nes man nereiktų išeiti iš darbo. Bet problema, kad nuo 5 iki 8 vyksta. Galėtų gal į dvi dienas paskaidyt...

T: Ar lieka energijos dar vakare mokytis?

I: Nee, bet ir dieną nebūna. Va čia ir yra problema, kad galva neišneša tiek. Bet gali prisiversti.

T: Bet ar norėtum kažką keisti, kad nebūtų to nuovargio tiek?

I: Norėčiau, bet nežinau, ką keisčiau. Šią vasarą svarsčiau labai apie stabdymą magistro. Nes pasijaučiau visiškai išsekusi. Po pavasario semestro man nebent lašelinę statyt būtų reikėję. Bet atsigavau per vasarą. Nežinau, kažkodėl vis tiek noriu mokintis, man šita sritis patinka. Kito varianto kitur stoti Lietuvoj nėra, nebent ieškoti privačiai. Nu tai... Vis tiek, universitetinis išsilavinimas yra aukščiau už kursus. Nesigailiu, bet daug minusėlių yra. Man tos studijos atnešė daugiau plusų į gyvenimą, nei minusų. Susibendravau su kursiokais, nes kai esu kartu tam pačiam... Tai labai faina, kad visiems taip. Nes visi draugiški. Bendruomenės jausmas atsiranda.

T: Bet tie minusai yra tie, apie kuriuos anksčiau kalbėjai – kad nemoka anglų kalbos, kad individualiai reikia labai daug laiko? Ar dar kažkas?

I: Aš nesuprantu to dalyko, kaip MIF fakultetas gali būti toks neinovatyvus. Kiti fakultetai atrodo labiau IT pritaikyti. Nei kompiuterių, nei projektorių... Senoviniai visi. Kai yra hibridinis modelis, kur gali gyvai ateiti arba klausyti nuotoliu. Tai nuotoliu nieko nesigirdi, nieko nesimato. Dvi problemos yra, kad įrangos neduoda ir neapmokina dėstytojų.

T: O šiaip kaip dėl nuotolinio mokymo, ar COVIDas atnešė kokių nors pokyčių?

I: Šiaip, aš nesu prieš nuotolinį. Nes man taip buvo įmanoma spėti į dalykus. Kai pati darbo pradžia buvo, tai buvo labai dažnas atvejis, kai aš dalyvauju darbo susitikime, per vieną ausinę klausau darbo *meet'o*, per kitą ausinę paskaitos. Ir va taip aš spėjau dalykus.

T: Bet tai įvardini kaip gerą dalyką?

I: Čia nėra geras dalykas išmokyti, bet gerai, kad spėjau abu. Man nuotolinis atnešė daug plusų visai. Kad galiu mokintis. Nes jeigu dirbi ir negali nueit gyvai ir negauni medžiagos (turi prašyt, kas nusirašė konspektus nebent), tai tikrai problema. Nes aš sakau, praleidžiu tų paskaitų, bet jeigu yra įrašai, tai aš visada perklausau.

T: O visi dėstytojai sutinka įrašyti?

I: Ne visi. Gal kad lankytojų gyvai. Šiaip dar pratybų nenori įrašinėti, nes studentai nenori būti įrašyti, kad jų balsas girdėtųsi, bent jau taip dėstytojai sakė.

T: Ar manai šiaip, kad kažkas turėtų keistis dabartinėje situacijoje, kai daug studentų dirba? Ar manai, kad tai yra geras modelis?

I: Kai pagalvoji apie akademinį pasaulį, tai turbūt nėra čia geras modelis. Bet kai pagalvoji apie tikrą pasaulį, tai aš neturiu kitos išeities. Man dirbti reikia, nes aš save išlaikau. Aš gali bandyti puse etato dirbti, bet man bus labai sunku išgyventi. O jeigu būtų studijos mokamos, tai net neturėtum iš ko susimokėti už tą mokslą. Gal tiesiog gerai būna, kai dėstytojai priima, jie žino, kad mes dirbam, sutinka įrašyti, jeigu nespėjat – parašykite, atsiųsiu medžiagą. Man šitas pats geriausias modelis, nes matau, kad dėstytojui rūpi, tada ir man rūpi. Net ne administracijos, o žmogiško supratimo klausimas.

Orestas

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Informatikos mokslai, Matematikos ir informatikos fakultetas, programų sistemos
Amžius	22 m.
Kursas	IV bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	4
Būsto situacija	Ne vilnietis, nuomojasi
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	40h

T: Ką šiuo metu dirbi ir kiek valandų per savaitę?

I: Dirbu programuotoju, dirbu bent 40 val. per sav.

T: Sakai, kad bent 40?

I: Jo, tenka kartais ir viršvalandžius padirbėti. Ne visada suspėji viską.

T: Ar gali papasakoti, kaip įsiliejai į darbo rinką?

I: Tuo metu buvo pandemija, viskas buvo uždaryta, nieko negalėjai veikt įdomaus, universitetas irgi nebuvo įdomu, tai norėjau kažką veikt. Tai kažkokiu būdu sugebėjau susirasti darbovietę pirmąją, nuo tada *full time* ir dirbu. Tada pamačiau, kad man ji nelabai tinka, tai sugebėjau kitą susirasti. Tai viskas vyko antro kurso pradžioje, o dabar ketvirtas, tai du metai patirties.

T: Sakai, kad buvo neįdomu per karantiną studijuoti?

I: Labai. Aš toks žmogus, kuris nelabai mėgsta sausus mokslus. Mano sritis iš esmės yra sausa. Tai kai dar prisideda tas, kai tau per kompiuterį pasakoja sausus dalykus – ne prie širdies. Jau auditorijoje nebuvo braškė tas dalykas, bet kai prarandi visą studentiško dalį, bendruomenę visą, tai motyvacija labai pradėjo kristi.

T: Ir kodėl iškart pilnu etatu kandidatavai dirbti, nes kiek žinau, MIF nėra labai lengva mokytis?

I: Nėra lengva tikrai. Gavosi *full time* dirbt, nes žiauriai norėjau kažkokio darbo. Man pavyko gaut tik vieną pasiūlymą, ir ten jie norėjo, kad aš *full time* dirbčiau. Tai nutiko, kaip nutiko. Aš pastebėjau, kad įmanoma su tuo gyvent. Visada turėjau minčių susimažint tą etatą, bet niekada nebuvo lūžio taško.

T: Tai darbdaviai net nesiūlė mažesnio etato?

I: Nebuvo net tokios temos. Buvo labiau klausimas, ar galiu dirbti pilnu etatu, o kadangi aš norėjau įtikinti, kad aš esu geras kandidatas, aš sakiau „tikrai taip“.

T: Tai iš spaudimo, kad paimtų, ar ne?

I: Tikrai taip.

T: Ir kaip sekasi viską suderinti, kaip tai atsiliepia tavo asmeninei gerovei?

I: Geras klausimas, negaliu pasakyti, ar gerai, ar blogai taip gyvent. Pastebiu, kad neturiu daug laisvo laiko, galiu patvirtinti, kad mokslo pasiekimai nėra ypatingiausi ir galėtų būti geresni. Į mokslus žiūriu taip, kad padaryčiau *bare minimum*, ir man užteks.

T: Bet ir iš pradžių taip buvo, kai pradėjai studijuoti, ar tik kai pradėjai dirbti?

I: Kai pradėjau studijuoti, aš labai bijojau mokslų, nepasitikėjau savimi, kad man pavyks, todėl aš labai stengiausi. Tada turbūt tas persistengimas parodė, kad galiu daugiau ir nustojau tiek daug dėmesio skirti mokslams. Tada pastebėjau, kad darbovietėje savirealizacijos jausmas man didesnis, tai ten stengdavausi daugiau. Tikrai buvo momentų, kai galvojau, kad galėčiau daug geriau pasirodyti, jeigu tik laiko skirt galėčiau tam, ir pačiam geriau būtų. Bet dabar tai jau susitaikęs su tuo ir patenkintas tokiais rezultatais, kokie yra.

T: Paminėjai, kad darbas daugiau savirealizacijos galimybių atneša negu univeras. Kodėl, manai, taip yra? Galbūt studijų programa nekelia iššūkių pakankamai?

I: Studijų programa yra tikrai *challenging*. Visada būna koks vienas lengvas dalykas, vienas labai sunkus, o kiti vidutiniški. Bet ta savirealizacija... Universitete nėra, kad kažkas pasakytų tau „Liuks, ačiū tau už darbą“ ir pinigų niekas nesumokės. Darbe tu visada žinai, kad tu kuri kažką naudingą, prisidedi prie kažko, dalyvauji kažkur. Ir dažniausiai tai darai su tais įrankiais, kurie tau patinka. O universitete prie visko reikia dirbti, užsiimti mokytis visokių ten...

T: Gal būtų įdomiau, jeigu pasikeistų dėstytojų metodai?

I: Mes turėjome įvairių metodų. Buvo kur reikia išskirti, atsiskaityti kolį, ir viskas. Buvo, kur savarankiškas darbas paliktas tau vienam, ir buvo tokių, kur grupėje turi projektą sukurti. Tai tie yra liuks, patiko, ir jei dar dėstytojas, nežinau, kiek pasišventęs, bet sakykim, jam rūpi studentus sudominti, tada patikdavo visa tai. Bet tikrai nėra tokiam lygy, kad sužavėtų studentą taip, kad jis ir namų darbus padarytų, ir dar kažką ant viršaus bandytų pats kurti. Tikrai to nesiekia. Priežastis to yra ir metodika, ir dėstytojai, ir net tos pačios fakulteto sienos. Mūsų fakultetas kaip poliklinika atrodo.

T: Ar buvo kažkoks skirtumas tarp dėstytojų, kurie grynai akademikai, ir tų, kurie iš verslo ateina?

I: Taip taip, tie, kurie iš matematikos pusės, yra grynai akademikai, tokie, sakyčiau, vyresni smarkiai. O informatikai dažniau su praktiniu požiūriu žiūrėdavo ir įdomiau būdavo.

T: Bet manai, kad reikalinga ta fundamentinė pusė, ar turėtų labiau link praktikos eiti?

I: Įdomus momentas, nes aš pilnai sutinku, kad universitete neturi tapti amatininku, o konceptus suprast visus gerai, ir tam tikrai reikia teorijos. Kad ir kaip būtų liūdna, ta teorinė dalis niekada nebūna įdomi. Paradoksas gaunasi.

T: Ar nebuvo minčių mesti studijas, nes žinau, kad IT srityje dažnai metama?

I: Buvo labai daug, visada jų yra, ir kartais... Tikrai buvo daug tų minčių, bet kai pradėjau mąstyti apie metimą, jau buvo per vėlu, sakykim. Jau lošėjo mentalitetas atsirado, kai jau suinvestavęs laiko, negali numesti į šoną tiesiog. Prisiversi, pabaigsi.

T: Tai dabar tavo orientacija yra tiesiog gauti diplomą?

I: Jo, nu tą varnelę užsidėti ir viskas.

T: Ar manai, kad ta studijų kokybė lemia, bent jau iš dalies, tai, kad žmonės eina dirbti labiau ir taip save realizuoja, nes to nepakanka studijose?

I: Negaliu, kaip fakto, pasakyti tiesiog taip. Tikrai pažįstu kursiojų, kurie darbo neieško. Palanko univerą, turbūt po paskaitos kažką pasimoko, jiems patinka tai, kaip dėstoma. Bet man asmeniškai, manau, kad tas pats dalykas dėstomas ir tas visos dalykas, kad tu gyveni Vilniuje, tau reikia pajamų. Jis priverčia ne tik studentu tave būti. Kažką veikt daugiau. Bet pilnai sutinku, kad taip, kaip yra viskas pateikta, ką turi ten mokytis, kiek išmokyti ir kiek su kuo dirbti, yra neoptimaliausia. Ir tai prisideda prie to, kad studentai susieško darbą. Ir kai kurie net meta studijas. Šiaip net jau per fuksų stovyklą klausinėja pirmakursiai, kada galima pradėti eit dirbti, tai jie iškart su tokiu nusiteikimu ateina, kad dirbs per studijas.

T: Ar norėtum kažką keisti dabartinėje situacijoje? Veiklų prasme.

I: Jo, šiek tiek norėčiau daugiau laisvo laiko turėti, bet tai nereiškia, kad susimąžint darbo etatą ar mest mokslus. Aš dar ir prie to pačio kažką visada užsiėmiau, ir dabar jau per daug prisiėmęs veiklų esu. Norėčiau susistatyti dalykus taip, kad daugiau laisvo laiko turėčiau.

T: Jau sakei, kad per COVID užėjo noras ieškoti darbo. Ar jauti kažkokius padarinius dar dabar Covido?

I: Faktas. Pamenu, kai pradėjau studijuoti, tai mane įtraukė labiausiai tas bendruomenės dalykas. Susipažint su naujais žmonėmis, įvairiausių veidų visi turi, pažintys ir taip toliau. Mano grupiškai artimesni tapo, galėjau žiūrėti į juos kaip į draugus. Ir tada *hittino* Covidas, visi ryšiai nutrūko. Ir pajutau, kad dingto tas pliusas studijavimo. Ir pajutau, kad dabar, kai grįžome į gyvą mokslą, kadangi tiek laiko praėjo ir tie žmonės rado kitas sritis, to ryšio nebebėra. Ir nesijaučia, kad jis susikurs kažkada. Tai toks padarinys, kad socialumas sumažėjo ir pats jaučiu, kad manęs nelabai domina tos pažintys.

T: Ar būna, kad praleidi dalį užsiėmimų dėl to, kad negali suderinti su darbu?

I: Faktas, mano lankymas univero yra tik tada, kai būna koliai arba kai laborą reikia atsiskaityti. Aš daugiau ten nesirodau. Net kartais ir per tuos momentus nerandu laiko ateit.

T: Bet ar tai tik neturėjimas laiko, ar ir motyvacijos stoka?

I: Jo jo, jei labai norėčiau, tai sugebėčiau kažkaip susiderinti, kad į visas paskaitas nueičiau, manau.

T: Bet tu sugebi net ir nelankydamas susiorientuoti ir išsilaikyti viską? Ar dėstytojais daro kažkokias nuolaidas?

I: Šiaip ne taip. Aš iš dėstytojo nesu niekada girdėjęs, kad „tu dirbi, tai padėsiu kažkaip“, pats niekada nesu sakęs kaip pasiaiškinimo. Tai tikrai nemanau, kad pliusų kažkokių turi. Tik tiek, kad dirbi darbą, kuris siejasi

su tavo mokslais, tai automatiškai gali tuos įgūdžius moksluose pritaikyt. Bet kiek dirbau, tai toks jausmas ir būdavo, kad per plauką tuos mokslus išgyveni, kiekvieną sesiją. Bet kažkaip pasisekė, nežinau, skolų kol kas neturėjęs rimtesnių.

T: Tai kitų lūkesčių neturi, tik kaip pasibaigti studijas? Visai nesijauti jų praturtinamas?

I: Praturtinamas... Gal kartais ir nugirsti įdomesnę mintį kartais, bet šiaip nelabai. Ypač kai mano mokslai tokie.. Nenoriu lyginti su kažkuo, realiai juos gali kažkur internete mokytis.

T: Ar manai, kad universitetas, bent IT srity, galiausiai praras savo aktualumą ir nebus pakeistas įvairių *online* mokymų ir pan.?

I: Realu, jeigu nepradės universitetas greitai keistis. Jeigu jis liks prie savo senamadiškų principų. Ta idėja gera, kad turi konceptus išmokyti žmogų, bet kartais tai per toli nueina. Kartais būtų geriau studentui parodyti naujoviškiausius įrankius, metodus ir panašiai. Įmanoma, kad abi tos pusės... IT srity vadinamos *coding schools*, kur metus laiko žmogus gali palankyt ir taps specialistu žemo lygio, tai tikrai įmanoma, kad ir tie būtų, ir universitetas būtų IT, bet šiuo metu aš labai matau daug plusų palankyt tą *coding school* ir gaut tą statusą įgūdžių. Nes univero vieninteliai plusai, mano nuomone, yra tas socialus dalykas, kad tu pažinčių daug gauni, *networkint* gali, visi žmonės panašioj virtuvėj gyvena, ir dėstytojai kai kurie gali naudoti suteikt.

T: Ir nereikia pačiam mokėti.

I: Taip, ir suteikia šansą dalyvauti savanorystės dalykuose, jei nori. Bet sėdėjimas paskaitose yra pats silpniausias ir studijų programa sudaryta tikrai ne optimaliausiai. Ją tikrai labai smarkiai reikia keisti, ypač programų sistemų. Daug turiu nuomonių, pasakočiau ir pasakočiau. Būna, kad ir pasakoja tai, kas svarbu ir aktualu, bet būdas pristatymo yra bevertis ir niekas niekada nieko nesupranta.

T: Pedagoginiai įgūdžiai labiau neišvystyti?

I: Taip, yra kaip yra.

Paulina

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Gyvybės mokslai, Gyvybės mokslų centras, Molekulinės biotechnologijos
Amžius	24 m.
Kursas	II magistro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	2-3
Būsto situacija	Ne vilnietė, bendrabutis
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	40h

T: Ar gali papasakoti, kaip įsiliejai į darbo rinką ir kaip atėjai iki dabartinės situacijos?

I: Aš stojau į universitetą suderinusi su tėvais, kad galėsiu pirmame antrame kursuose nedirbti ir atiduoti viską mokslui. Antrame kurse atsirado laboratorija, bet... Šiaip papasakosiu apie GMC taisykles, kad suprastum, kuo skiriasi GMC nuo kitų fakultetų. Nes čia labai svarbūs niuansai yra, kuriuos norim perteikti visiems žmonėms. Nes kai, pavyzdžiui, mediciną studijuoji, tai keturis kursus gauni kartais praktiką, bet tau nereikia jokio papildomo darbo rašyt, o jeigu rašai, tai rašai literatūrinį darbą, pasikalbi su pacientais ir tiek. Kas vyksta GMC, kažkada buvo iškelta kartelė, kad kursinį ginantis, žmogus turi eiti į laboratoriją. Kadangi stojančių buvo

mažai, o galimybių eiti į laboratoriją buvo daug, tai visi jausdavo spaudimą, kad nuo I-II kurso jau reikia pradėti. Nes jeigu III kurse pradėjai tik, tai jau nebus labai kieto žmogaus iš tavęs. Tipo, lievai yra. Čia tokia norma tarp studentų būdavo. Tai aš pradėjau eit nuo II kurso į laboratoriją. Tai nėra taip, kad tau duoda suplanuotą temą, kuri tikrai pasiseks, ne, tau duoda temą, iš kurios yra parašytas europinis projektas ir tau duoda dalį to projekto. Tai gaunasi taip, kad tu *full-on* neši atsakomybę už tą projektą ir jeigu tu nepadarysi, tai tas projektas kentės dėl tavęs.

T: Nors tai yra kaip savanoriška praktika?

I: Tai yra savanoriška praktika, mes nieko nepasirašom, niekas nemoka mums pinigų. Bet mes dirbam. Ne tiesiog, kad ateisim į laboratoriją papildyt ir tiek žinių, na ne. Einam dirbti ir savaitgaliais, ir per Kalėdas, Velykas. Žmonės dieną naktį, ta prasme... Aš sėdėdavau kokias 12 valandų per parą. Mano II-III kursas atrodė taip, kad aš nueidavau į laboratorinį darbą GMC, aš paaiškinau kitiems žmonėms kaip daryti, nes aš jau mokėjau tuos dalykus. Ir per pertrauką eidavau pas save laboratorijoj pasidaryt tą patį ir grįždavau į laboratorinį darbą, už kurį reikia atsiskaityt. Ir visi studentai taip, nu tipo, jeigu jie nori kažko siekti, tai jie taip ir gyvena. Jie dirba po 12-16 val. per dieną. Ir dar jie rašo kursinį, kas gali būti prilyginta bakalaurui, bakalauro apimtis gali prilygti magistriniui. Tai jeigu nori kietai pasirašyti, sėdi ilgai. Dėl to aš taip skaitau, kad aš neoficialiai, savanoriaudama, bet tikrai dideliais tempais dirbau nuo antro kurso, negaudama už tai atlygio visiškai jokio. Plius, aš dar buvau studentų atstovybėj, visokių ten veiklelių – konferencijos, PR, konferencijų mokslinių organizavimas. Ir trečiam kurse iGEM dalyvavau. Ten išvis reikia būti 24/7, pamiegotavau kelias valandas. Aš visą energiją ten atidaviau, investavau, nes žinojau, kad tai ateity man padės. Po to aš maniau, kad kažkaip tai padės ateity, nes aš buvau vadovė tos komandos ir apėmiau visų sričių planavimą darbų. Ir aš labai daug tokių „iš šono“ dalykų apsiėmiau, nes aš jau tada jaučiau, kad aš tikriausiai labiau ne į mokslą krypsiu, o į biotechnologijų verslo pusę.

T: Tai sakytum, kad yra didelis spaudimas nuo pat pirmų kursų *buildint* savo CV? Ir gerai pasirodyti tiek prieš dėstytojus, tiek prieš kitus mokslininkus laboratorijose?

I: Jo, tai iš esmės visi supranta, kad pabaigus bakalaurą Lietuvoj vertinama tai, kad tu gauni praktinių žinių. Galbūt teorinės žinios nėra tokios stiprios, bet tu gauni praktinių žinių ir jeigu į *Thermofischer* ateis žmonės, kurie turi pusės metų patirtį ir trijų metų patirtį, tai aišku, kad priims tą, kuris tris metus turi patirties. Niekas nėra naivūs. Dabar situacija jau keičiasi, nes priima daugiau studentų. Jeigu kalbintum dabartinį antrakursį, gal jau pasakotų kitaip, bet mūsų laidose buvo šitaip. Magistre lygiai taip pat, man pradėjo mokėti magistrą rašant, aš dabar jau kitoj laboratorijoj, pradėjo mokėti 100 eurų ar kiek. Nu tai...

T: Tai čia yra universitetinės laboratorijos, kurios gauna finansavimą moksliniam tyrimui iš ES ir jūs net nebūdavot oficialiai parašyti, kaip prisidedantys prie to tyrimo?

I: Ne, nebent tave įdarbintų. Antras variantas yra rašyti mokslinę praktiką LMT finansuojamą, bet tik keli žmonės jas gauna. Tai realiai, vienintelės pajamos, kurias gali gauti studentas, yra jeigu pasiseka nueiti į gerą laboratoriją, kuri moka pinigus. Pavyzdžiui, VU yra tik viena nišinė laboratorija, kurioje gali gauti gal 500 eurų. Bet bendrai VU GMC situacija yra tokia. Be to, jeigu tu dalyvauji moksliniuose projektuose, tai yra nestabilios pajamos. Aš tai dar galiu akcentuot. Nes jeigu projektas baigiasi sausio pradžioje, tai pirmiausia, ką *cuttins*, tai studentų pajamos. Puikiai žinau tokių studentų, kurie gavo pajamas pusę metų, tada metus negavo, tada vėl numetė 100 eurų... Taip vyksta tiesiog .

T: Tai tu dirbi netgi daugiau negu pilnu etatu, sakykime, bet gauni maximum kelis šimtus eurų ir nebūtų įmanoma susirasti apmokamo darbo šalia viso to?

I: Aš gal pabaigsiu istoriją, kaip aš pasidariau. Manęs netenkino situacija, nes aš noriu uždirbti ir žinoju, kad aš į verslą kryptis. Aš turėjau laisvo laiko, per kurį susiradau darbą įmonėje X. Gavau praktiką, paskui mane įdarbino, dirbau ten daugiau negu pusantros metų. Aš ganėtinai stipriai įsiliejau, turėjau daug atsakomybių, bet darbas buvo nuotoliniu ir galėjau patogiai sau dėliotis laiką. Tai aš tiesiog derinau laboratoriją su darbu. O dabar aš dirbu ten, kur ir norėjau, *business development manager* biotechnologijų startuolyje. Tai kaip dabar vyksta, tai dirbu kažkur nuo 7 iki 16 val., o tada einu į laboratoriją...iki ilgiai. Ir savaitgaliais dirbu. Jo, bet aš nepasakyčiau, kad dabar žibu laboratorijoje, jeigu aš skirčiau dar daugiau laiko, tai geriau daryčiau. Bet jeigu nori sužibėti laboratorijoje, tai dirbt šalia, tikrai nemanau, kad būtų įmanoma.

T: Sakei, kad dirbi nuo 7 iki 16 val, ir dar visą vakarą praleidi laboratorijoje. Tai tu pilnu etatu esi ten įsidarbinusi?

I: Taip, aš ir praeitame darbe dirbau pilnu. Bandžiau dirbti puse etato, bandžiau dirbti 0,75, bet kadangi aš buvau vienintelis žmogus, kuris ilgiau dirbo ir buvau sukaupusi daug tokios institucinės atminties, žinoju, kaip kas turi vykti, o žmonių kaita buvo didelė. Aš nešiau kitų žmonių krūvį, net ir dirbdama puse etato oficialiai, bet išdirbdavau daugiau negu pilnu. Tai galiausiai perėjau tiesiog ant pilno. Nes man neapsimokėjo niekaip. Aš bijojau to pilno, bet dabar jau net nesvarsčiau einant į kitą darbą.

T: Kaip visa tai veikia tavo asmeninę gerovę?

I: Aš turiu supratingą draugą, tėvus, kurie supranta, kad neatvažiuosi, kai visi laukia. Jeigu nesuprastų, tai būtų žymiai sudėtingiau. Jeigu žinočiau, kad dar doktorantūroje reikėtų dar taip arti keturis metus, tai ko gero nedirbčiau, bet sėdėčiau ant tėvų kišenės. Nes gyvybės moksluose kito varianto nėra – arba tu sėdi ant tėvų kišenės, arba kenčia kažkuri dalis, ir dažniausiai tai yra mokslai. Bet sakau, kadangi mano tikslas yra ne mokslinė, o verslo veikla, tai aš patenkinta esu ir žinau, kad šitas etapas greitai pasibaigs jau.

T: Bet tau vis tiek svarbu pasibaigti magistrą, ar ne?

I: Aš gal antrą magistrą netgi planuočiau ateity su verslu susijusį. Bet norint būti gyvybės mokslų versle, yra labai patartina turėti magistrą ir turėti jį gyvybės mokslų srityje. Visi kiti dalykai yra išmokstami. Tu čia turi turėti labai didžiulį bagažą būt susikrovęs, kad tu klientui galėtum paaiškinti, pasakyti, diskutuoti su juo, suprasti, ko jis nori, kaip tai gali veikti. Visi turi suprasti, netgi jei tu vadyboje esi. Mano magistras taip pat ir yra orientuotas į pramonę, jis iš esmės buvo sujungtas iš projekto rašymo ir iš verslo pusės. Todėl aš rinkausi magistrą, kuris man abi nišas leistų praplėsti.

T: Bet grįžtant prie to darbo universitete, tai vienas iš strateginių VU tikslų yra įdarbinti daugiau studentų pačiame universitete. Bet kaip suprantu, tai daroma ne visai sąžiningu būdu, ar tu pritartum tam?

I: Jo, ta prasme, GMC ir galbūt Chemijos fakultete tai yra pati giliausia duobė čia. Aš labai daug žyziau visiems, bet kiti žmonės dirba iš idėjos tiesiog ir jiems tai okay yra. Sakoma, kad mediciną studijuojant reikia gerai uždirbančių tėvų, bet gyvybės moksluose lygiai taip pat. Aš galėčiau sakyt tėvam, kad gal išlaikyt mane iki magistro pabaigimo ir aš žinau, kad finansiškai jie galėtų tą daryt be problemų, jeigu aš turėčiau minimalius poreikius. Bet čia toks... Žmogus nori keliauti, žmogus nori į teatrą nueiti ir panašiai... Ir tas išnaudojimas, aš sakyčiau, gyvybės moksluose žiauriai gajus yra. Ir jis atsiranda iš programų esmės, nes GMC stato savo PR ant to, kad jūs atėję į universitetą iškart gaunate profesinę praktiką ir galite iškart varyti į laboratoriją dirbti. Nes kursiniai yra ginami iš praktinių darbų. Aš buvau VU GMC taryboje ir esu kalbėjusi, kad jeigu žmogus turėtų rašyti tik bakalaurinį darbą ir jį rašyti pusmetį, tai būtų viskas okay su tuo. Nes už pusmetį gali ir nemokėti, jeigu užtenka minimalų darbą parašyti. Taip yra tam pačiam Cambridge, UCL. Jie rašo labai minimalius darbus ir jau juos rašant, jų dėstytojai žino, koks bus rezultatas tyrimo. Jis neatlieka mokslinio darbo, jis pasipilsto ir visi žino, ką jis turi gaut. Jeigu jam nesigavo, tai yra jo pilstymo klaida. O mes patys turime sugalvot, kodėl

mums nesigavo, nes gali būti, kad iš neigiamų rezultatų ginsiesi. Niekas nežino, kaip tam projektui seksis. Problema yra ne ta, kad nemoka, o ta, kad sukiša studentus nuo pirmo kurso. Ir natūralu, kad keturis metus visiems studentams neturės iš ko mokėti, nes net ir mokslininkų algos yra mažos.

T: Tai sakai, kad būtų geriau, kad tas bakalauras būtų labiau studentiškas darbas, negu tikri eksperimentai?

I: Jo, tikriausiai teorinė programa ir bus ateities dalykas, nes nebesutalpina tiek žmonių. Bet šiai dienai čia yra spraga. Galima sakyti, kad dirba žmonės iš idėjos, bet aš manau, kad tai yra išnaudojimas. Nes nei vienas mokslininkas, kuris gauna tą tikrąją algą iš to projekto, nesėdi laboratorijoje. Jis sėdi, rašo projektą, rašo straipsnį, skaito, bendrauja su partneriais, bet...

T: Juodą darbą daro kiti?

I: Jo, pilsto studentai. Pilsto visad studentai. O pinigų gauna... Nenoriu sakyti, žinoma, tas studentas neturėtų projekto be to vadovo, bet nu yra taip tiesiog...

T: Aha, tai gyvybės moksluose tikrai mažai vietos manevravimui derinti mokslus su darbu.

I: Jo, sakau. Kas suderindavo darbą su mokslu, aš nei vieno nežinau, kuris pasidarė žiauriai stiprią mokslinę karjerą. Nei vieno nežinau. O kas sėdėdavo visiškai neskaičiuodami valandų, tai jie gavo pinigų normalius iš laboratorijų, bet čia yra du ar trys žmonės. O žinau tų žmonių tikrai labai daug... Dar kame problema yra, kad aš iš savo vadovų negavau galimybės dalyvauti projektuose, nes nebuvo kur sukišti visų. Buvo penkiasdešimt žmonių gal. Daug skirtumų yra, į kurią laboratoriją eisi. Jie tavo vardą parašo prie publikacijos, bet tu eini su mintimi, kad tu pinigų negausi, arba gausi minimaliai. Bet tave prirašys prie publikacijos ir ji bus tikriausiai *Nature*. Tai tu pasveri dalykus, eidamas ten. Tai man labai įdomiai susiklausė Pancerovo žurnalistinis tyrimas apie medikus, kur sakė, kad mes visą darbą padarom, o pirmu numeriu pasirašo vadovas. Ir čia tipo žiaurus mobingas, bla bla bla. O mes GMC sėdim, klausomės, ir mums tai atrodo normalu, kad pirmu numeriu eis vadovas, tada dar koks nors žmogus, o tu būsi trečias-ketvirtas, kuris supilstė viską. Kai pagalvoji, tai mes tiek galėtume įvardinti dalykų „mobingo“, sakykim... Bet mes priimam tai, kad taip turi būt.

T: Tai sakytum, kad daug žmonių įstoja, o tų „tikrųjų“ darbo vietų yra pakankamai mažai? Ir tam, kad būtum geriausias, tu jauti spaudimą eiti ir daryti maksimumą?

I: Jo, daug žmonių yra, projektų yra nedaug. Dažniausiai tu net nežinai, į kurį projektą esi įdarbintas, nes tave įkiša kaip laborantą. Tu parašai projektą trims metams ir sakai, kad įdarbinsi penkis žmones. O pas tave atėjo dar trys studentai po to, tai tu jų negali įkišti tenai. Tu negali išskaidyti etatų, pavyzdžiui. Jeigu numatei du po pusę etato, tai tu nieko ir nepakeisi. Žodžiu, yra žiauriai nelanksti ta schema. Nes tas finansavimas, kiek žinau, nėra išskiriamas iš VU. Tu esi kaip ir VU darbuotojas, bet finansavimas ateina iš projektų. Tavo darbo sutartis visada yra terminuota. Tai žmonės dirba nuo rugsėjo iki rugpjūčio 31. Tada ją nutraukia, iš naujo perrašo. Kas reiškia, kad tu neturi užtikrintos darbo vietos, pavyzdžiui, kai vertina paskolai gauti, nes tu bet kada gali ją prarasti. Nors tu iš tikrųjų galbūt tu 10 metų dirbi pagal tą sutartį. Doktorantai gauna labai žemą algą, nes jie gauna stipendiją, jiems atsiranda problemos su paskolos pasiėmimu, nes stipendija nesiskaičiuoja kaip darbo pajamos, stažas nesiskaičiuoja ir panašiai. Tai čia daug yra problemų, kurios kyla iš to, kad atsiranda vis daugiau studentų. Mokslininkai vyresni sako „Ir mes taip dirbom ir mums buvo gerai.“ Bet jie nesupranta, kad išgyvenimo lygis buvo lengvesnis ir jų stipendijos jų laikais buvo žymiai žymiai aukštesnės. Ir jie visiškai neatsižvelgia į tai. Ir dar žaidžia tai, kad kai kurie iki doktorantūros pabaigimo su tėvais gyvena Vilniuj. Tai gal irgi tų pinigų nereikia tiek.

T: Ar sakytum, kad tos problemos atbaidė tave nuo labiau akademinės, mokslinės karjeros?

I: Nepasakyčiau taip, žinau, kad jeigu būčiau labai norėjus akademinės karjeros... Jeigu būčiau minties ir dalyko žmogus, kuriam reikėtų tik dviejų kelnių, niekur nekeliauti ir dirbti nuo 8 iki vidurnakčio pastoviam streso, tai aš ir būčiau ėjus. Tiesiog mano tikslas gal ne toks yra. Tu gauni žiauriai daug streso toj specialybėj. Jeigu tau nuolat nesigauna kažkokie rezultatai, vadinasi, sėdėsi dieną naktį. Jeigu suplanavai važiuot namo, tai nevažiuosi. Turiu labai daug kolegų, kurie atostogų metu sėdėjo laboratorijoj, nes vadovui nerūpi tai. Nėra tokio klausimo kaip atostogos, nebent tu esi be ryšio kur nors Alpių kalnuose. Tai aš supratau, kad aš nenoriu tokio gyvenimo. Aš iš idėjos nemoku dirbti, kad ir kaip man patiktų idėjinė veikla, aš idėjom nekvėpuoju. Ir aš ne toks žmogus esu. Manęs ne tai kad atbaidė, bet aš žymiai geresnė esu verslo, vadovavimo srity. Tai aš supratau, kad geriau akademią paliksiu tiem žmonėm, kurie tikrai gali iš idėjos dirbti.

T: Tai jeigu dabar reikėtų pasakyti, kuo pirmiau save laikai, studente ar darbuotoja, tai kam teiktum prioritetą?

I: Dabar tai tikrai darbuotoja. Jo, jo. Ketvirtam kurse dar studente save labiau laikiau, prioritetas buvo pasibaigt tuos mokslus.

T: Gal gali pasakyti, kiek tu valandų turi praleisti laboratorijoj įprastai, koks tas minimumas, kad pasirašytum sėkmingai magistrinį darbą?

I: Šiaip žiauriai įvairiai, galiu preliminariai pasakyti, kad jeigu jau įeinu į laboratoriją, tai bus dvi-trys valandos. Bet tai visiškas minimumas. Kartais grįžtu 1 nakties, kartais 11 vakaro, kartais 8 vakaro. Tai va, bet sakau, labai priklauso nuo to, kad darbo kartais būna dvylikai valandų, o kartais dviem valandoms.

T: Ar vis dar orientuojiesi, kad gautum dešimtuką ir parašyti labai stiprų darbą?

I: Ne ne, jau dabar tikrai greičiau pasibaigti noriu. Dar pernai orientavausi, kad dešimtuką tiktai gauti ir žiauriai kietai pavaryti, bet... Dabar tai toks, aš išmokau tai, ką norėjau išmokti, dirbau su ta tema, kurios norėjau, supratau ją, bet kadangi aš nežadu tęsti nieko, tai nėra man didelio skirtumo, kaip pabaigti... Bet kol tu negausi norimo rezultato savo magistrui, tol ir pilstysi, kartosi eksperimentus. Tiesiog tas GMC dešimtukas yra *overrated*. Nėra sudėtinga jį gauti.

T: Ar žiūrint į savo kursiokus, ar yra daug dirbančių?

I: Bakalaure sutikau keletą, kas bare ar baristom dirbo. Dabar magistre tai kai kurie į verslą nuėjo, o kiti nuėjo dirbti į akademią, bet į AMBLE, kur gauna geras algas ir milijoninis projektas parašytas. Ir dirba dar biotechnologijų įmonėse – vieni *research and development* srity, kiti pramonės. Ir kai kurie nedirba, tiesiog laboratorijose krapštosi ir į doktorantūrą stos.

T: Bet kaip suprantu, mažai yra tų, kurie nežino, ko nori ateity. Pavyzdžiui, socialiniuose moksluose daug kas dar nežino, kur pasuks.

I: Magistre, sutikčiau. Po bakalauro tai labai įvairiai. Viena kursiokė baigė raudonu diplomu, bet dabar mokslo žurnaliste nori būti. Bet šiaip GMC yra ne ta vieta, kur stotum šiaip sau kankintis. Jau geriau jau stoti kažkur kitur tuomet, jei dar nesi apsisprendęs su tuo dirbti.

T: O kas manytum turėtų keistis, kad būtų lengviau suderinti studijas su darbu, ar dėstytojais, ar administracija turėtų atkreipti dėmesį į kažką?

I: Manau, kad turi keistis požiūris žmonių, nes dabar tai visiems „taip turi būt“. Tas pats iGEM. Visos komandos už galvos susiima, kai išgirsta, kokį mes krūvį turim. Nes mes padarom laboratoriją, IT, matematiką blizgančius ir dar tuo pačiu metu bakalaurus baiginėjomės. O laimėjom paskui Grand Prix. Mums nenukėlinėjo

jokių kontrolinių, po viso maratono ėjau laikyti žiauriai sunkų kolį, kurio neperkėlė, o aš net nežinojau, iš ko jis.

T: Jokių nuolaidų netaikė?

I: Kai kurie taikė, bet depends on dėstytojas. Bet ką aš noriu pasakyti, tai kad kituose universitetuose dalyvavimas iGEM yra kaip modulis, pavyzdžiui. Arba jie tiesiog įdarbina žmones, literaliai moka algą žmonėms už tai, kad atneša universitetui garbę, kuri dažniausiai būna mažesnė negu ta, kurią lietuvių komanda atneša VU. Tai ta prasme, kai pamatai tokius dalykus, turi mindsetas keistis žmonių, kad tai nėra savaime suprantami dalykai, kurie turėtų būt atliekami neatlygintinai. O antra, tai reikalavimai turi keistis programose. Jas turi perdaryti ir suvienodinti su užsieniu. Dabar PR'as eina nuo galimybės pilstyt nuo pirmo kurso, studentai to tikisi ir jie eina į laboratorijas. Tai kol to nepakeisi, tol bus viskas tas pats. Nes reikalavimai, įsivaizduok... Vienas parašė kursinį teorinį, o kitas jau du metus labėj dirbo ir parašė iš visų savo praktinių žinių. Ir abu ginasi, tai aišku, kad rašys kokį nors 7 tam kitam žmogui ir viskas.

T: Žodžiu, kartelė užkelta nenormaliai aukštai?

I: Aš sakyčiau, jo. Ta prasme, per žemai teorinėms žinioms, per aukštai praktinėms.

T: Ar tai gali būti dėl to, kad verslas daro didelę įtaką GMC? Kad labiau į praktiką viskas orientuota?

I: Kad ne, nepasakyčiau, nes mūsų nemoko verslo... Vienas verslininkas sakė, kad nesutiks paremti universiteto, kol jis neapmoko teisingai studentų. Jie ateina į darbą ir pusę metų mokosi kaip su įranga dirbti pramonėj, nežino net pavadinimų kai kurių. Jie labiau ruošiami būti labai gerais R&D specialistais, bet ne versle dirbti. Iš esmės reikia perkratyti tą sistemą.

Raminta

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Gyvybės mokslai, Gyvybės mokslų centras, Molekulinės biotechnologijos
Amžius	23 m.
Kursas	I magistro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	3
Būsto situacija	Ne vilnietė, bendrabutis
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	20h

T: Kokį darbą šiuo metu dirbi ir kiek vidutiniškai valandų per savaitę?

I: Dirbu jaunesniąja kokybės kontrolės analitike jau pusantrų metų. Vasaromis dirbu pilnu etatu, o mokslo metais turiu galimybę dirbti puse.

T: Papasakok, kaip pradėjai dalyvauti darbo rinkoje.

I: Pirmą kartą į darbą ėjau po pirmo kurso vasarą arbatinėje, po to dirbau ant verslo sutarties valytoja, tada dirbau barmene vieną vasarą, o paskui gavau pasiūlymą per *LinkedIną* iš X įmonės, kad yra galimybė dirbti ir mane priėmė. Po tos vasaros pasilikau toliau, bakalauro paskutinius metus dirbau puse etato ten ir šią vasarą vėl galėjau dirbti pilnu. Dabar turiu dar sutartį metam, bet planuoju tą įmonę palikti, nes nepatinka darbo specifiška. Aš daugiau mokslo žmogus, o ten daugiau popierizmo. Aišku, jo niekur neišvengsi, bet kaip elgiamasi skyriaus viduj, tai... Mano diena prasideda nuo duomenų bazės atidarymo ir žiūriu, kokie darbai yra

tą dieną priskirti, nes turime kuruojantį asmenį. Aš atlikinėjau testus, darau dokumentaciją, protokolus pildau ir t.t. Darbas buhalterio su pipete. Tas darbas fainas, bet kolektyvas muša iš vėžių šiek tiek

T: Kaip darbdaviai žiūri į tave kaip į studentę?

I: Čia ir yra esminis momentas, kad man dar vienais metais pratęsė darbo sutartį, bet iškart pasakė, kad mes puse etato dirbančių nenorim. Tai problema yra ne ta, kad aš studentė, bet kad aš negaliu dirbti pilnu etatu, jie to nepageidauja. Aš turiu galimybę arba pakeisti skyrių arba išvis išeiti. Bet šiaip manęs kaip studentės niekada nenurašė, aišku, dėl jauno amžiaus gal ir sulaukiau kažkokių replikų, bet tai netrukė karjeros tikslais.

T: Tai čia tavo pirmas darbas susijęs su karjeros kryptimi jau?

I: Taip, praktiškai tiesiogiai susijęs su studijomis, nes įmonė skiria nemažą finansavimą VU GMC. Pusė įrangos yra finansuojama iš ten.

T: Kaip tu vertini, kad verslas taip stipriai daro įtaką universitetui?

I: Taip ir yra, stipriai kišasi, mūsų visa programa yra finansuojama jų, nes reikia biotechnologų Lietuvoje. Tai ir šiaip reikalinga sritis, ir iš fundamentikos išlipimas yra ir gerai, ir blogai. Nes didesnis finansavimas reiškia didesnes galimybes, bet tai... aišku, manęs neverčia eiti dirbti į tą įmonę. Man smagu, kad turime dideles galimybes negu kolegos iš Kauno. Tikrai daug mažiau taupymo, universitete dirbu beveik taip pat kaip ir įmonėj.

T: Universitete?

I: Ta prasme, nėra taupomi regentai, galima kažkokį projektą pasirašyti, įranga yra. Čia laboratorinė praktika, bet man abu tie darbai yra vienodai svarbūs, vienas apmokamas, o iš kito rašysiu magistrinį darbą. Bet smagu, kai yra galimybės ir universitetą kažkas finansuoja.

T: Akcentavai dar, kad išlipama iš fundamentikos?

I: Taip, šioje magistro programoje yra daug *unconventional learning*, kur ne tik atsėdi paskaitose ir konspektuoji. Turime daug seminarų tipo, gali pats rinktis daugumą kursų. Pasirinkau tai, kas man pačiai aktuolu. Daug individualaus mokslo, bet esu kuruojama. Tokiu principu malonu ir dirbt.

T: Tai nebūna, kad norisi praleist užsiėmimus dėl nuovargio ar kad atrodo neaktuolu?

I: Per rugsėjį praleidau tik vieną paskaitą, nes su laboratorijos kolektyvu turėjau seminarą. Mokausi tai, kas man įdomu, bet aš džiaugiuosi tuo, ką darau. Bet kokia paskaita man aktuoli.

T: Kodėl pasirinkai būtent puse etato dirbti, ar būtum nesusėjęs ilgesnes valandas dirbti?

I: Jokiu būdu, tikrai neturėjau galimybių. Nebent aš visiškai užmesčiau studijas ir ateičiau tik atsiskaityti. Bet aš noriu lankyti, aš noriu, kad tas lapas turėtų svorį. Aš mažiau irgi nenorėčiau, nes finansiškai aš noriu patogų gyvenimą turėt. Tai vat, pusė etato yra optimalu, nes lieka ir kelios valandos laisvo laiko.

T: Ir kaip visas šitas derinimas – tiek praktika, tiek studijos, tiek darbas – veikia tavo asmeninę gerovę?

I: Aš matau daug pozityvių dalykų, nes pradėjau naudoti kalendorių, planuoti gražiai dieną, bet aš aplamai tai psichologinė sveikata suprastėjo. Pradėjau lankyti psichologą, nes iš tikrųjų buvo labai sunku suprasti, kas man darosi. Nesupratau, kodėl kai turiu kažką daryti, paskiriu tam laiką, negaliu tiesiog, nes esu perdegęs, bet fiziškai neperdegęs. Tai yra toks momentas negeras. Šiaip sveikata nenukentėjo, bet kartais miegas nukentčia.

O šiaip į darbą kartais nesinori eiti dėl blogos atmosferos, galėčiau, atrodo, dabar paskambinti ir pasakyti, kad neateisiu. Tokia atmetimo reakcija, tai suprantu, kad ilgai nebūsiu ten.

T: O kiek pas jus kurse žmonių?

I: 11.

T: Gal kurso mažumas padeda gaut to individualaus dėmesio iš dėstytojų?

I: Taip, tai daugiau ir nebūtų priėmę. Buvo nuspręsta, kad bus tokia struktūra studijų.

T: Ir tai dažniausiai yra žmonės, kurie nusprendę su tuo sieti karjerą?

I: Plius minus, na, yra, kas dinderį muša, bet didžioji dauguma taip.

T: O tavo akademiniai pasiekimai nenukenčia nuo to, kad dirbi? Ir anksčiau, pavyzdžiui, bakalaure?

I: Paradoksalu, bet ne. Kai neturėjau darbo, kaip tik būdavo, kad lengviau mane išmušti iš vėžių. Kai pradėjau dirbti, tai kiaurais dešimtukais variau. Kai žinai, kad turi ribotą laiką, tai jo nebešvaistai.

T: O kaip Covidas paveikė tavo studijų ir darbo derinimą ir studijų kokybę?

I: Aš spėjau praeiti laboratorinius darbus, tai labai daug nepraradau. Į pačią laboratoriją mane įleido tiek kursinį, tiek bakalauro darbą rašyti.

T: O jeigu reiktų apibūdinti savo santykį su universitetu, sakytum, kad labiau esi aktyvi jo dalis, ar pasyvi klientė?

I: Iki bakalauro baigimo tikrai buvau pasyvi, o dabar mane netyčiom įtaukė mane į tą laiką, tapau seniūne.

T: Ar norėtum kažką keisti dabartinėje situacijoje?

I: Nežinau, viskas kol kas gerai, aš nekenčiu turėt tuščio laiko, aš nemoku su juo elgtis, o tiesiog einu miegot. Aš turiu savo dienos rutiną susidėjus, kad galėčiau atlaikyti tokį krūvį.

T: O universiteto procesams turi kokios kritikos?

I: Yra dėstytojų, kurie vėluoja, negerbia studentų laiko, nepasiruošia paskaitom. Smulkmenos, bet visur papuola tokios smulkmenos.

T: O jauti kažkokią įtampą, kad reikia kuo anksčiau plėsti savo CV, kai jau visi kursioškai eina tuo karjeros keliu? Ar yra spaudimas darbo rinkoj, kad reikia eiti tą ekstra mylią, kad tau pasisektų?

I: Aš suprantu, ko nori paklaust. Aš jaučiuosi prasimušus į priekį, nes dauguma kursiokų dar dirba nekvalifikuotus darbus. Ar padavėju, ar aptarnavime. Aš jau dirbu pagal specialybę pusantrų metų, tai jaučiuosi jau patogiai. Aš renkuosi įmones, darbo patirtį, kuri bus vertinga. Ir praktiką atlieku pas X, tai žinomi vardai, turiu jau gerą pamatą pasiklojus. Aš pati asmeniškai nejaučiu to spaudimo, bet žinau iš kursiokų pusės, kad jis yra, kurie dar neįsidarbinę pagal paskirtį.

T: O gal žinai, kodėl jie vis dar nekvalifikuotus darbus dirba?

I: Lengviau suderinti, lankstesnis grafikas. O bent jau toj įmonėj, kur aš dirbu, reikia visai dienai išvažiuoti, ne kelioms valandoms.

Saulė

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Teisė, Teisės fakultetas, Teisė
Amžius	22 m.
Kursas	IV vientisųjų studijų
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	4
Būsto situacija	Vilniėtė, bendrabutis
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	20h (oficialiai 40h)

T: Ar gali papasakot, kaip tu įsiliejai į darbo rinką ir kaip atėjai iki šio etapo?

I: Turbūt mano pirmas darbas buvo, kai man buvo 15 metų ir nelabai kas žiūrėjo į darbo kodeksą. Tada buvo mano pirmieji darbai. Aš visada arba vasarom dirbdavau arba paskutinėse gimnazijos klasėse. 12 klasėj tikrai dirbau padavėja savaitgaliais. Dirbau pirmam kurse barmene savaitgaliais, o per karantiną nusprendžiau padirbti parduotuvėje maisto, bet atidirbau tris dienas ir išėjau. Tada dirbau barmene-pardavėja, o tada supratau, kad visai norėčiau atlikti praktiką advokatų kontorėj. Čia buvo vasara po antro kurso.

T: Ir turbūt artėjo jau praktikos universitetinės laikas?

I: Mums priklauso ketvirtame kurse, bet daug kas atlieka anksčiau. Tai ir aš nusprendžiau anksčiau nueiti, tarp 2-3 kurso. Atlikau dviejų mėnesių praktiką, pasilikau ten dirbt ir esu ten jau virš metų. Dabar užimu teisininkų asistentės pareigas.

T: Ir kokiū etatu dirbi?

I: Pilnu.

T: Ar iškart po praktikos pradėjai dirbti pilnu etatu?

I: Tenais, tas etatas su studentais ypač yra formalumas. Jeigu atsiunčia kažkokį darbą, tai tada dirbi. Jei atsiunčia seminarų metu, tai išvis po darbo valandų vakare atlieku. Jeigu ryte yra viena paskaita, o likusi diena laisva, tai po paskaitos važiuoju į darbą. Tas etatas yra labiau formalumas, iš pradžių dirbau 0,7 etato, o paskui pakėlė iki pilno.

T: Kiek tu realiai išdirbi valandų?

I: Gali būti 10, 20, 30 valandų.

T: Tai jie gana laisvai žiūri, jeigu daug mažiau išdirbi. O alga keičiasi nuo to?

I: Alga visada tokia pati. Teoriškai, aš galiu būt darbe, bet neturėsiu darbo, nes jie neturi, ką man duot. Praktiškai aš nedirbu, bet neužsiimu savo kita veikla.

T: Tai tave tenkina tokios sąlygos? Pavyksta viską suderinti?

I: Iš esmės viskas pavyksta. Aš matau, kad kursioakai penktadienį-šeštadienį eina į barą, bet aš po visos darbo savaitės, kai ir studijos, ir darbas, ir dar turiu vieną neoficialų darbą, tai suprantu, kad esu per daug pavargęs eiti su jais. Viską spėju, bet tikrai norėtuši turēt daugiau laisvo laiko.

T: Kaip darbdaviai žiūri į tai, kad dar studijuoji?

I: Jie žiūri lanksčiai, nes jie nori tų studentų, kad jie pasiliktu ilgesniam laikui, ne tik praktikai. Vien tam, kad išsiugdytu naują kartą. Labai tikisi, kad pabaigę studijas, studentai liks pas juos dirbt.

T: Tai matai savo karjeros perspektyvas būtent ten?

I: Ne. Nors viskas man ten patinka, bet aš nenoriu eiti advokatės keliu. Norėčiau kokioj nors įmonėj sutartėles sudarinēt ir viskas. Vien dėl to, įtariu, kad po studijų ten nepasiliksiu.

T: Tai kodėl dabar vis dar lieki ten?

I: Pirmas dalykas, labai lengva suderinti su studijom. Galima pasirinkt dirbt nuotoliu kelias dienas per savaitę. Tiesiog tas dalykas, kad labai yra lengva prisitaikyt. Pas kitus darbdavius galētų būti sunkiau tai padaryti. Nes jiems nėra svarbu, kiek tu laiko dirbi ir kada, svarbu tiesiog, kad darbai būtų padaryti.

T: O jau daug kursioku turi tokius darbus pagal profesiją?

I: Dauguma kol kas ieškosi praktikos ir bando tą praktiką dar derinti su darbu, kas labai baisiai skamba. Nes dauguma teisininkų praktikų yra neapmokamos. Tai jeigu nori uždirbti pajamų, tai reikia derinti ne tik praktiką su studijomis, bet dar ir darbą priderinti.

T: O kokio pobūdžio darbus dirba?

I: Baristom, oro uoste *Duty-free* parduotuvėj viena kursioké dirba. Kas įdomiausia, kad ji dirbdama puse etato uždirba daugiau už mane. Nors aš dabartine alga negaliu skųstis pati, man jos pilnai užtenka.

T: O jeigu tektų dirbti tas keturiasdešimt valandų pilnai, manai, kad būtų įmanoma suderinti su studijom?

I: Jo.

T: Tai krūvis nėra labai didelis studijų?

I: Trečiam kurse buvo didesnis, tai tikrai niekas negalėjo suprast, kaip aš dirbu. Nes tikrai nežmoniškas krūvis, tekdavo ir savaitgaliais dirbti, ir 6 ryto dirbti. Tai truputį mažiau miego būtų, bet įmanoma suderint.

T: Mano kitas klausimas kaip tik buvo apie tai, kaip tai veikia tavo asmeninę gerovę, psichologinę sveikatą?

I: Kaip čia pasakius, man trečiam kurse penkios valandos miego per naktį jau atrodė daug. Jau čia man vadinosi, kad išsimiegojau. Tuo labiau, kad dar turiu tą neoficialų darbą... Bet kai iš ten užpuldavo darbai, tai tikrai penkios valandos miego per naktį buvo tikrai daug.

T: O kodėl tu užsiimi tiek daug visko? Nenorėjai atsisakyti to neoficialaus darbo bent?

I: Darboholikė. Nenorėjau atsisakyti, nes... man yra tas dalykas, kad turiu būti užsiėmus. Nes tik tada atrodo, kad kažką veikiu. Jeigu neturiu tokio grafiko, kur viskas valandų tikslumu suplanuota, ir galėčiau miegoti aštuonias valandas, tai galvočiau, kad švaistau laiką.

T: O iš kur ateina tas jausmas, ar čia kažkoks aplinkos spaudimas? Ar tu pati jį sau užsikrauni?

I: Sunku pasakyti, aš įtariu, kad tas yra iš tėčio, nes tėtis irgi darboholikas. Bet tuo pačiu, aš ir pati pripratau dar mokyklos laikais dirbti... tarkim, buvau pasiėmusi savaitę atostogų nuo darbo, kai buvo vasara ir nebuvo mokslų, tai sėdžiu ir nežinau, ką veikt tą savaitę. Ant tiek pripratus, kad visą laiką dirbt, mokytis, viskas bėgant, tai galiausiai po trijų-keturių dienų atostogavimo parašiau „Gal galit darbo duot?“ Neiškentėjau, reikia darbo ir tiek. Tai tas darbas yra ne tiek iš piniginės pusės, bet iš užimtumo pusės.

T: Tai nors ir tėvų finansinė padėtis gera, jie galėtų tave remti finansiškai, tiesiog nori užimti save kažkuo?

I: Taip, pilnai galėtų. Mhm. Iš kitos pusės žiūrint, nežinau, kaip gražiau pasakyti, bet... Mano nuomonė tokia, kad pabaigėi mokyklą, 18 metų, išėjai kažkur gyvent iš tėvų, tai užsidirbi pats. Tėvai visada auklėjo, kad savarankiška būčiau ir nuo nieko nepriklausyčiau. Tėtis ne kartą yra sakęs, kam tau tas darbas, gi pervesiu tau tų pinigų, bet man nelabai malonu yra iš jo imt. Norisi pačiai užsidirbti ir savo santaupas turėt, žinot, ką su jomis daryt.

T: O kaip darbas veikia tavo studijų kokybę?

I: Trečiam kurse mano vidurkis kaip tik buvo geriausias. Tai pažymiai pagerėjo ir vien dėl to, kad pradėjau dirbti darbą, kuris yra susijęs su tuo, ką studijuoju. Nes pradėjau suprast, ką studijuoju. Aš nelabai suprantu, kai man aiškina teoriškai, o ne praktiškai. Aš paties straipsnio nesuprantu, o jei paaiškina, kaip jis praktikoje pritaikomas, tada viskas yra gerai. Man pagerėjo studijų kokybė dėl to praktiškumo. Aišku, aš dabar ženkliai mažiau mokausi, bet atsirado tas, kad man nebereikia iškalti. Anksčiau aš negalėdavau suprasti ir tiesiog iškaldavau ir tai ilgiau užtrukdavo. Išskyrus gal pirmą kursą, kur nebuvo daug to mokymosi. Dabar atsirado šioks toks supratimas.

T: Visai keista, kad sakai, kad nebuvo, ką mokytis pirmame kurse. Girdėjau, kad teisės studijos kaip tik yra labai intensyvios.

I: Pirmo kurso pirmo semestro dalykai yra lengvi, sunkumas ateina iš to pokyčio tarp universiteto ir mokyklos. Čia pasiruošti reikėdavo bent 50 puslapių perskaityti ir susikonspektuoti paskaitoms dar. Vienam seminarui pasiruošti užtrukdavo apie 3-4 valandas. Ir gauti 9-10 yra beveik neįmanoma, dabar yra taip, kad gauni 5 ir išeini laimingas. Tai dėl to buvo pirmas semestras sunkus, nes bandžiau ištempt iš savęs tuos 9-10. Toliau jau tai nelabai įmanoma. Pradėjo geriau sektis, kai prasidėjo ne teoriniai klausimai, o kur pateikta praktinė situacija. Tame uždavinyje teiki teisinę konsultaciją. O jeigu klausia, ką reiškia lotyniškas terminas koks, tai nežinau ir neįdomu.

T: Ar pati norėtum kažką keisti dabartinėje situacijoje? Ar manai, kad turėtų kažkas keistis programoje studijų, ar administracija kažką keisti turėtų?

I: Programoj tikrai daug ką reikia keisti. Ką pati norėčiau pakeisti, tai susimažinti etatą... Kita vertus, net ir susimažinus etatą, aš tiesiog šitam darbe gaučiau mažesnę algą, bet darbo nebūtų mažiau. Nes vis tiek rašys, siųs darbus... Tas nelabai padės. Bet norėčiau, kad tikrai to darbo ne tik teoriškai, bet praktiškai sumažėtų, susimažinus etatą. Nes liūdna žiūrėti į grupiokus, kurie studijuoja ir studentauja, o aš tiesiog dirbu. Tarimasis su darbdaviais nelabai veikia. O dėl studijų programos, gana nelogiškai atrodo tas dalykas, kad nuo pirmo iki trečio kurso, studijos tik sudėtingėja. Trečiam kurse tikrai stipriai sumažėja studentų.

T: Iškreinta daug kas, ar ne?

I: Jo. Sumažėja po pirmo semestro, bet tas yra natūralu, ir sumažėja trečiam, nes patys meta, supratę, kad nebegali, arba juos išmeta. Tiesiog prisidaro labai daug skolų. Pati nesuprantu, kaip aš jį pragyvenau, nes jis nežmoniškai sudėtingas.

T: Tai dėstytojai nenuolaidžiauja visai?

I: Ne. Buvo keli nuolaidžiavimo atvejai, kai mirė kažkieno tėtis ar kažkieno mama. Bet jeigu tu pasakai, kad dirbai, tai čia ne jų problema. Nespėji – nedirbk. Jie problemų neturi. Kai lyginu trečią su ketvirtu kursu, tai beveik nėra ką veikti. Turėdavom po penkis-šešis seminarus kas savaitę, o dabar turim vieną seminarą kas antrą savaitę. Tai labai nevienodai išdėliotas krūvis. Yra dar toks dalykas kaip lotynų kalba. Aš suprasčiau, jeigu mes mokytumės teisiškus lotyniškus terminus. Bet mes mokėmės linksniuot, asmenuot ir laikus. Kodėl? Kam man to reikės? Aš tikrai nenuėisiu į teismą ir nepradėsiu ten linksniuot. Gerai, gal dalykas ir būtų naudingas, bet tuos pačius terminus mes praėjom per romėnų privatinę teisę. Atrodė visiškai nelogiška. Anglų dalykinė teisinė kalba – du semestrai. Pasijauti kaip mokykloje, nes tempas yra visiškai lėtas, išmoksti maksimaliai du žodžius. Teisės istorija – nežinau, kam man reikalingi įstatymai, kurie buvo parašyti dar prieš Kristų. Ką aš su tuo darysiu? Aš suprantu, gal tai yra teisės suvokimo ugdymas, bet realiai peržiūrėjus visus dalykus, galima visas teisės studijas sutraukti į keturis metus iš penkių. Tikrai drąsiai. Arba dalykas apie teisininko profesiją – „Kiek teisėjų yra aukščiausiam teisme? Kokius kvalifikacinius reikalavimus turi atitikti teisėjas aukščiausiam teisme?“ Nu man reikės, aš *pasigoogliniu*. Tai yra visiškai man nenaudingos žinios. Darbe aš to nepritaikysiu niekaip. Kai konsultuoju žmogų skyrybų klausimais, man nereikia žinoti, kad Aukščiausiojo teismo teisėjas turi turėti neprikaištingą reputaciją. Aš visiškai suprantu, kai yra civilinis kodeksas, jo straipsnius irgi galima *išgooglint*. Bet tai jau reikia mokytis, nes tai, kas parašyta, tai nereiškia, kad jis taip ir taikomas. Reikia suprasti, kas iš tiesų ten parašyta. Pirmame kurse tu gauni nežmoniško storumo vadovėlį, kur absoliučiai viskas yra neįdomu. Ir bandai surasti prasmę tose studijose. Tikrai yra žmonių, kurie meta pirmame kurse, nes iš to susidaro įspūdis, kad nieko normalaus nestudijuosiu.

Šarūnė

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Edukologija, Filosofijos fakultetas, Vaikystės pedagogika
Amžius	25 m.
Kursas	IV bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	4
Būsto situacija	Ne vilnietė, nuomojasi
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	30h

T: Kokį darbą šiuo metu dirbi ir kiek vidutiniškai valandų per savaitę?

I: Aš dirbu jaunimo darbuotoja puse etato ir kaip aukle dirbu, kur gaunasi 10 val. Tai gaunasi 0,75.

T: Tai kaip tu įsiliejai į darbo rinką ir atėjai iki šio momento?

I: Kaip aš įsiliejau, tai labai natūraliai viskas gavosi. Pati per daug neieškojau, bet draugė pasiūlė, kad būčiau gera jaunimo darbuotoja. Kaip aukle, tai dirbau darželyje prieš tai ir jie mane pakvietė dirbti pas juos.

T: Per visą studijų laikotarpį dirbai kažką?

I: Ne, buvau pasiėmusi akademines, tai per jas grynai dirbau, dar prieš tai kavinėj esu kelis mėnesius dirbusi studijų metu. Bet šiaip tai ne, nedirbdavau.

T: Minėjai, kad buvai akademines pasiėmusi?

I: Taip, bet visai dėl kitų priežasčių, ne dėl darbo ar krūvio. Tiesiog studijos jau buvo toks „bleh“ dalykas, kur norėjau išeit. Bet pagalvojau, ne – praėjau tris metus, praeisiu ir keturis. O šiaip tai viską išeina suderinti. Ketvirtadieniai man yra laisvi nuo studijų, tai galiu pailsėti.

T: Tai nesusiduri su kažkokiais iššūkiais, pvz., per sesiją?

I: Dabar dar nedirbau per sesiją, bet anksčiau esu dirbusi kavinėje 0,75 etato per sesiją. Tai visai išeidavo suderinti, nes mano studijos visai paprastos, nesudėtingos.

T: Tai nesakytum, kad studijos kelia iššūkių?

I: Ne per daug, ne.

T: Bet ar tai geras, ar blogas dalykas?

I: Blogas, nes man jos tiesiog yra per lengvos. O kai per lengva, tai man tiesiog neįdomu pasidaro daryt išvis. Tai dėl to ir pasiėmiau akademines, nes man nebeįdomu buvo, nesusikaupdavau, nebevaikščiodavau į paskaitas ir galvojau „praslysiu, praslysiu, praslysiu“. Bet galų gale galvojau, viskas, nebenoriu praslydinėt. Noriu normaliai pasibaigt ketvirtą kursą, atkalt. Tai nusprendžiau metus pailsėt ir pailsėjau.

T: Kodėl tave demotyvuoja tos studijos? Ar nėra taip, kad jos nekelia iššūkių ir dėl to eini dirbti?

I: Mhm, šiaip tikrai labai tas jaučiasi pas mus. Mūsų studijos labai elementarios, reikėjo išlankstyti origamius, pavyzdžiui. Ir mūsų egzaminas buvo išlankstyti keturis skirtingus origami. Ir net neturi atsiminti, kaip juos lankstyt, bet tu galėjai žiūrėti į paveiksluką, nufotkinti išlankstyta, įkelti ir tiek. Tai tos studijos visiškai ne *challenging*, visiškai...

I: Nelabai, siejasi nebent tuo, kad mes irgi ugdome jaunuolius. Bet visai per kitą kampą ir prizmę. Aš dirbau per savo akademines daržely ir man labai labai patiko. Ir galvoju, kad prie darželių ir liksiu. Pas mane yra pradinio ugdymo šaka, bet labiau linkstu prie mažiukų.

T: O ar studijos susietos pakankamai su praktika?

I: Tikrai yra daug praktikos, pavyzdžiui šitame semestre nebus paskaitų visą mėnesį ir bus tik praktika. Tikrai nemažai jos yra, svarbu tik, ką iš jos pasiimsi. Tik tie teoriniai kursai yra žiauriai nuobodūs. Ir tai dalykai, kuriuos tu gali labai lengvai pats sugalvoti. Jie nėra sudėtingi, bet juos galima išdėstyti aukštom akademinėm frazėm. Yra viena dėstytoja, kurią sunku suprast, bet ji kalba apie elementarius dalykus.

T: Tai šiaip daug kursiojų dirba?

I: Visi beveik, man atrodo. Mano beveik visos kursiojės buvusios, man atrodo, dirba pilnu etatu. Ir iš dabartinio kurso matau, kad rašo „Va, aš čia negaliu prisijungt prie paskaitos, nes dirbu“ ir t.t.

T: Bet ar tai ateina iš to, kad jiems neįdomu yra tai, ką jie studijuoja?

I: Net nežinau. Bet praeitam kurse, kadangi daugiau pažinojau, pas visus buvo taip, kad ne dėl to, kad nuobodžiauja, bet įdomu ir patinka dirbti darbą. Tiesiog dėl to dirba. Su kursiokais kalbėdavom, kad jiems per lengva, nuobodu tose studijose, ir tokie „ai...“ būdavom. Lengvai praslysiu ir tada nebesvarbu.

T: O šiaip sakei, kad praleidinėjot paskaitas, tai dažnai tai būdavo?

I: O taip.

T: Dėl to, kad darbas kišo koją, nuovargis, ar neįdomu tiesiog?

I: Man buvo neįdomu į jas eiti. Tiesiog užzoninau visiškai. Buvo tikrai įdomių paskaitų, bet jų nedaug. Man nebuvo motyvacijos keltis, galvodavau „kitą kartą“, ir gaudavosi, kad labai daug praleisdavau tada. Bet atsiskaitymų nepraleidinėdavau, tik dėl ligos buvo.

T: O kaip dėstytojai į tai reaguoja, kad visi dirba?

I: Neutralūs jie, manau. Būna tie atsiskaitymai, būna, kad paskaitų nelanko labai daug. Paklausia, kodėl nelanko paskaitų, atsako „dirbu“. Ir jie tokie „aha, okey“. Jie neturi nuomonės apie tai.

T: Bet jautiesi kaip universitetinėse studijose ir kad tas akademinis aspektas tave domintų?

I: Ne. Man įdomu kai kurie dalykai, psichologija, pavyzdžiui. Buvo pirmame kurse ir visiems labai patiko. Bet šiaip tai nelabai yra ir aš jaučiuos kaip kokioj profkėj. Kur daug gan praktikos, bet teorijos dalis...

T: Tai parodo skaidres kažkokias ir tiek?

I: Taip.

T: O būna individualaus darbo, skaityt seminarą?

I: Jo, aišku būna, bet retai. Retam dalykui reikia pasiruošt, pasiskaityt straipsnį. Per visas mūsų studijas mes nerašėm kursinio nei vieno. Mums, pavyzdžiui, buvo motyvacijos dėstytoja. Ji sako, jums reikės kursinį rašyt. O aš tokia „*never did that*“.

T: O kaip COVID įtakėjo viską?

I: O dieve, visi taip atleido vadžias per COVIDą. Pas mus kurse visi suprato, kad gali labai paprastai sukčiaut ir tą žmonės pradėjo labai daryt. Pavyzdžiui, per egzaminą gali viską tikrint savo konspektuose ar internete. Tai pas visus buvo daugmaž geri pažymiai. Dešimtukai... Nelabai tie dėstytojai ir stengė, kad nesukčiautume. Buvo tokie „nu, yra, nėra, nesukčiaukit“. Bet viskas tikrai labai palengvėję buvo ir kursai visi buvo lengvi, sakyčiau.

T: Ar sakytum, kad esi kaip pasyvi klientė universiteto?

I: Mhm.

T: Bet ar turėjai, pavyzdžiui, iš pradžių, kai pradėjai studijuoti, aktyvesnį santykį? Ar darbas turėjo kažkokios įtakos tam pasyvumo atsiradimui?

I: Aš sakyčiau, kad man buvo tiesiog nuobodu, aš turėjau daug laisvo laiko, nusprendžiau užsidirbt vasarai ir panašiai.

T: Ar norėtum kažką keisti dabartinėj situacijoje?

I: Dabar, kai viskas laikosi, man viskas tinka. Bet artėja bakalaurinis, tai mažinsiuosi etatą, tai aš jį noriu gerai pasirašyt ir nesinori lievai padaryt darbą. Tai atsakysiu šiek tiek jaunimo darbuotojos etato.

T: Ar manai, kad administracija ar dėstytojai turėtų kažką keisti?

I: Aš manau, kad atsakingi žmonės už studijų programą turėtų keisti. Nes yra labai daug nereikalingų, nereikšmingų dalykų. Pavyzdžiui, tas origami... Arba kitas buvo iš matematikos, kur mes turėjome išspręsti ketvirtokų lygio testą. Ir čia buvo egzaminas. Pavyzdžiui, apskaičiuokite figūros plotą, o ten kvadratas su išsikišusiu mini kvadračiu, kurio visi parametrai parašyti. Ir toks sėdi „jo, čia egzams“.

T: Tai jus ruošia būti pradinių klasių mokytojais ir duoda spręsti tokias užduotis, kurias patys vaikai spręstų?

I: Taip, ne tai, kad išmokintų kaip išmokyti vaikus spręsti uždavinius, o patiems duoda spręst. Ir vietoj įrankio, tau duoda žuvį. Tai toks labai erzinantis mokymo būdas ir to labai daug yra.

T: O kodėl tau svarbu pasibaigti tas studijas, kodėl svarbu gauti diplomą ir kokius tu lūkesčius keli?

I: Aš jau nebekeliu lūkesčių, dabar viskas žemyn. Tiesiog pabaigsiu ir viskas bus gerai, tuo ir gyvenu. Bakalauriniam noriu visai susikaupti ir parašyti. Man svarbu gauti diplomą, nes be jo aš negaliu eiti dirbti mokykloje ar darželyje. Sakiau anksčiau, kad nestudijuosiu dėl popieriaus, o dabar taip gavosi, kad teko studijuoti dėl popieriaus.

Toma

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Humanitariniai mokslai, Istorijos fakultetas, Kultūros istorija ir antropologija
Amžius	21 m.
Kursas	III bakalauro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	3
Būsto situacija	Vilnieta, nesinuomoja
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	20h

T: Kokį darbą šiuo metu dirbi ir kokių etatu?

I: Dirbu gide-asistente puse etato.

T: O pradirbi realiai dvidešimt valandų per savaitę?

I: Pas mus yra 85 valandos per mėnesį, tai labiau pagal tai orientuojamės.

T: Gal gali papasakoti, kaip įsiliejai į darbo rinką ir atėjai iki šio etapo?

I: Šešiolikos metų norėjau nusipirkti telefoną, tai susiradau fainą darbą administratore vaikų žaidimo kambaryje. Pradirbau metus, tada išėjau, nes man žiauriai mažiai mokėjo nelegaliai, o dešimtos į vienuoliktą klasę dirbau stovykloje vadove, restorane dirbau dar, tada dirbau bare apie metus, pabaigus dvylika klasių, daug visokių savanorysčių. Pradėjau savanoriauti muziejuje, gavau gido patirties, išvažiavau į Erasmusą. Erasmuse pamačiau, kad X muziejus ieško patirties ir įsidarbinau ten.

T: Tai visą laiką dirbdavai kažkokius darbus, ar ne? Kas tave motyvavo, ar tai buvo tik finansiniai poreikiai?

I: Jo. Pradžioje tai finansiniai dalykai, nors ir iš pasiturinčios mamos esu, bet turėdavom susitarimą, kad jeigu mes norim brangesnių dalykų, tai mes su sese turim pačios užsidirbti tam. Taip ir įpratau, per vasarą dirbau, o vienuoliktoje klasėje jau neįsivaizdavau, kaip galima per vasarą nedirbti.

T: Ir kaip tau dabar sekasi viską suderinti, darbą muziejuje su studijomis?

I: Nu eina eina, sunkiai, bet ne vien tik... Jei būtų tik darbas ir studijos, būtų šiek tiek lengviau. Bet nuo vasaros ir antropologų klube dalyvauju, ir straipsnį apsiėmiau rašyti, lankau sporto salę... Tai šiais metais tikrai yra sunku, nemeluosiu. Bet bandau spėti kažkaip. Praeitais metais buvo sunkios studijos, bet spėjau ir buvau pirma savo kurse.

T: Tai nepasakytum, kad akademiniai rezultatai nukenčia nuo to, kad tu dirbi?
I: Jeigu tik dirbčiau ir studijuočiau, ne. Bet dabar labai ant klaustuko bus.

T: Nes dar savanoriauji, ar ne? Ir kodėl tos veiklos yra tau svarbios?

I: Dėl to, kad psichoterapiją lankau ir man pasakė, kad reikia vykdyti depresijos aktyvinimo planą. Ir jeigu nieko nedarau, tai man bloga nuotaika ir tiesiog nėra gerai man emociškai. Kai apsiimu daug veiklų, man emociškai yra geriau. Aišku, prasideda kažkiek *burn out*, bet tai yra geriau negu nieko nedaryti.

T: O kaip tau pavyksta per sesijas susitvarkyti, kaip darbdaviai žiūri į tai?

I: Matai, aš studijuojau Istorijos fakultete, tai sesijos yra šiek tiek kitoks dalykas. Mes nelabai jų turime, atsiskaitinėjame modulių dalis per visą semestrą, o ne tik per sesiją. Tai spėju kažkaip ir nebuvo problemų. Taip, labiau pavargsti, bet nieko baisaus.

T: Kaip šiaip vertini studijų krūvį, ar manai, kad jis adekvatus? Galbūt įmanoma netgi didesniu etatu dirbti?

I: Yra viena kursiokė, kuri jau vyresnė ir dirba pilnu etatu, bet ji susitarusi su dėstytojais dėl lankymo atskirai. Žinau, kad 0,75 etatu dar būtų įmanoma, bet pilnu etatu jau reiktų tartis su dėstytojais ir mokslai nukentėtų, jeigu ne koksai gabesnis studentas. Bet tada tikrai jokių užklasinių veiklų nebūtų.

T: O kaip šiaip dėstytojai žiūri į dirbančius, ar būna, kad studentai sako, kad nespės kažko padaryti, nes dirba?

I: Jo, irgi yra buvę, kad kažkam prašiau prasiūšimo. Šiaip didžioji dalis dėstytojų palankiai žiūri, ypač jei vienas gyvena ir turi save išlaikyti. Tai tikrai įmanoma susitarti. Supranta bent jau.

T: Ar norėtum kažką keisti dabartinėje situacijoje? Kažkaip kitaip dėlioti savo dieną?

I: Iš tikrųjų norėtusi mokslams daugiau laiko skirti. Iš tikrųjų aš ir galėčiau, turėčiau laiko tam, bet čia mano asmeninis nesusidėliojimas.

T: O kaip Covidas paveikė studijas?

I: Istorijos fakultetas vėliausiai išėjo į nuotolį, tai mums nuotoliniu būdu vyko paskaitos tik kelis mėnesius. Tai realiai nepasijautė šitas. Nu aišku, jautėsi, kai grįžome po pandemijos, kad gyvai tikrai yra žymiai įdomesnės paskaitos. Ir netekau darbo pandemijos metu ir tik studijavau.

T: O ar būna, kad žmonės praleidinėja paskaitas dažnai? Ir ar manai, kad tas faktas, kad studentai dirba, veikia kažkaip studijų kokybę apskritai? Ar tai priklauso grynai nuo žmogaus?

I: Priklauso ir nuo žmogaus, bet jei tu praleidinėjai studijas dėl darbo, tai faktas, kad neišsineši visko, ką gali. Bet man kol kas pavyksta viską susiderinti ir nueiti į jas.

T: Atrodo, kad patenki į tą kategoriją žmonių, kur tos skirtingos veiklos papildo viena kitą negu trukdo viena kitai.

I: Jo, jo. Gal po šio pusmečio galėčiau daugiau įvertinti, nes dar nebuvo egzaminų. Manau, kad tos kitos veiklos labiau lemia tą nukentėjimą mokslų, o ne vien darbas. Bet tikrai pusė etato ir studijos yra įmanoma suderinti bent jau Istorijos fakultete. Žinau, kad psichologijos ar medicinos studijose jau yra kitas reikalas. Bet pas mus daugiausiai yra skaitymas, tai jeigu mėgsti skaityti, gali ir darbe penkiolikos minučių pertraukas išnaudoti skaitymui. Pas mus yra mažiau tų paskaitų, didžioji dalis kreditų yra individualus darbas.

T: O kokius lūkesčius tu keli studijoms? Ar planuoji karjerą sieti su šia sritimi?

I: Jo, aš tikrai antropologija domiuosi ir norėčiau ją prastumti universitete kaip atskirą sritį. Aišku, čia dideli ateities planai, bet tikrai būtų smagu įsivelti į tą akademinį gyvenimą.

Urtė

Studijų kryptis, fakultetas, programa	Humanitariniai mokslai, Filologijos fakultetas, Semiotika
Amžius	26 m.
Kursas	I magistro
Studijų finansavimo pobūdis	Valstybės finansuojama (VF)
Tėvų finansinė padėtis (kai 1 – labai nepasiturintys, o 5 – labai pasiturintys)	3
Būsto situacija	Ne vilnietė, nuomojasi
Darbo valandos per savaitę (vidutiniškai)	40h

T: Gal gali papasakoti, kokį darbą šiuo metu dirbi ir kokių etatu?

I: Šiuo metu aš dirbu privataus ugdymo versle, dirbu pilnu etatu. Kartais reikia dirbti ir viršvalandžius, nes darbas priklauso ne nuo valandų, o atliktų darbų skaičiaus. Tai reiškia, kad jeigu aš kažko nepasidarau, tai turiu pasibaigti. Turiu pasiruošti susitikimams, būna ir kūrybinis darbas, turininė medžiaga, bet kartais darbe to neįmanoma padaryti.

T: Man dar įdomu nuo kada tu pradėjai dirbti?

I: Šiame darbe aš jau dirbu tris mėnesius, bet niuansas tas, kad prieš tai aš dirbau kitoj vietoj, X ministerijoje. Kai praėjo apie pusmetis darbo, nusprendžiau, kad man reikia daugiau teorinių žinių. Tai prieš metus laiko įstojau į semiotikos magistro programą. Tai tuo metu irgi dirbau *full time*, bet buvo darbas nuo 8 iki 17 val., aš nedirbdavau viršvalandžių, man vadovė parašydavo po darbo tikrai nebent ekstriniais atvejais, jei labai kažkas dega. Tai darbas nebuvo labai įtemptas, bet kartais nenuspėjimas. Bet tuo metu tikrai mane išleisdavo į paskaitas ir seminarus.

T: Tai etato nesimažinai, bet mažiau valandų pradirbdavai iš esmės?

I: Taip, būtent taip ir buvo. Bet aišku, aš nuėjus į paskaitas ir seminarus, vis tiek sėdėdavau su darbiniu kompu. Ir jeigu kažkas skambindavo arba jeigu gaudavau kokį laišką, tai atrašydavau seminaro ar paskaitos metu. Tai visų pirma, aš nesusikaupiu tai teorinei medžiagai, kurią gaunu universitete. Čia vis tiek yra darbas, prioritetas, nors kartais žmonės skambina ir ne dėl skubių dalykų, bet aš turiu atsiliepti ir išeiti pakalbėti telefonu.

T: O nebandei tartis, kad neskambintų tam tikru metu?

I: Tai būtų geras planas, bet bėda ta, kad ten dirba du šimtai žmonių ir gali paskambinti bet kas. O seminarai tai nuo ryto gali būti, išmėtyti. Tai mano kolegog nepivalo žinoti mano tvarkaraščio, juolab, kad ne tik iš mano komandos skambindavo.

T: Ir kaip dėstytojai reaguodavo į tai, kad išeidavai atsiliepti skambutį?

I: Man nieko nesakydavo asmeniškai, galbūt būtų galima matyti jų nepatenkintus veidus, bet man nieko nepasakydavo. Bet kai turėjom studentų krikštynas ir pasilikom pakalbėti po oficialios dalies, tai viena dėstytoja pasakojo istoriją apie tai, kaip turėjo vieną žurnalistikos kolegę, kuri labai anksti susirado darbą ir kaip išeidavo pakalbėti seminaro metu ir kaip jos dėstytojai buvo nepatenkinti ir kaip jai vieną kartą pasakė, kad tai yra nemandagu ir ji daugiau taip nebedarė ir nebeidavo kalbėtis telefonu. Buvo galima labai gražiai suprasti, kad jiems nepatinka, kai eina studentai kalbėtis telefonu. Ir, žinai, aš suprantu jų poziciją, kodėl jiems tai yra nemalonu, bet turiu ir savo įsipareigojimų.

T: Sakei, kad rytais vykdavo dauguma užsiėmimų. Ar tai būdavo problema?

I: Užsiėmimai vykdavo visai, išmėtyti nuo dešimtos iki pusės pirmos, nuo devynių būdavo, nuo pirmos... Per visą darbo dieną. Mano pirmadieniai atrodydavo taip, kad nuo aštuonių iki pirmos aš būdavau darbe, tada eidavau į universitetą, kur paskaitos būdavo nuo pirmos iki pusės devynių vakaro gal. Ir tai yra visai nemažas krūvis. Bet tai tik pirmadieniai tokie sugrūsti būdavo, įprastai būdavo dvi-trys paskaitos per dieną. Bet tarp visų šitų dalykų, man reikia ir pasimokyti, ir susirasti knygą, paskaityti, sugebėti negyventi šiukšlyne ir pavalgyti. Ir galbūt tai kažkam yra lengva, bet man ne. Dar kalbant apie visą paskaitų sudėliojimą, tai mes dar gyvenom visai pandeminiams sąlygom. Dar nešiodavom kaukes, bet dėstytojai nesutiko daryti paskaitų nuotoliu. Dar tuo metu aš buvau kurso seniūnė ir pagalvojau, kad būtų faina visus suorganizuot. Rašiau laiškus, rašiau kreipimusis į dėstytojus, kad pasikalbėkime, gal būtų galima bent jau dalį paskaitų padaryti nuotoliu.

T: Bet ar tai buvo viso kurso pozicija, ar tu labiau iniciavai tą mokymąsi nuotoliu?

I: Aš iniciavau, bet aš bendraudavau su savo kursiokais per *Messenger*, pridėdavau ten laiškėlį, tekstuką ir paklausdavau, kad uždėtų "Patinka" ant to tekstuko, jeigu pritaria. Tai daugelis sutikdavo su ta pozicija, kad mes bent jau dalį galėtume turėti nuotoliu. Ypač kai sakydavo, kad jeigu turi simptomus Covido, geriau ateiti vis tiek į paskaitą. Tai niekas mums nuotoliu nesutiko daryti, kai mums pasiūlė pasikalbėti, tai pasiūlė tik vienintelį laiką. Atrąšė aštuntą valandą vakaro ir siūlė pasikalbėti sekančios dienos trečią valandą, kas vis dar yra darbo diena. Dažnai tau numeta tokį laiką, kad negali sudalyvauti.

T: Gal gali pasakyti, kokia buvo dėstytoja pozicija, kodėl jie nesutiko?

I: Pagrindinė priežastis tai, kad kokybė yra geresnė gyvai. Bet aš supratau, kad daliai dėstytojų prastai sekdavosi ir su technologijomis bendraut, buvo viena dėstytoja, kuri sakė, kad nemoka *Teams* įsijungti. Dar norėjau pasakyti dėl to laiko, kad kai tik mes įstojom, aš klausiau kuratorės, ar bus galima perkelti į pirmą dienos pusę paskaitas. Nes iš pradžių dar žadėjo, kad bus vienoj dienos pusėj paskaitos. Ir iš pradžių tiek aš, tiek kelios kitos kursioinės, kurios buvo dirbančios, tikėjomės, kad dar kažką pakeis. Bet mums nuėjus į pirmą susitikimą su dėstytojais, dar prieš studijas, pasakė, kad mums čia nepatogu, tai nieko nekeisim ir, kad apsispręstume – arba darbas, arba mokslas. Dėl to, kad mokytis yra sunku. Nu tai va, atrodo, kad išsiskiria ta pozicija, dėstytojai tau sako "arba darbas, arba mokslas, mokytis sunku, mes čia tvarkaraščio nekeisim". Bet kuratoriai, kurie bendrauja su administracija, sako, kad palauktume, gal dar kažką pakeisim.

T: O jūs norėjot, kad vakarais perkeltų tuos užsiėmimus?

I: Bent jau vienoj dienos pusėj. Kad nebūtų išmėtyta.

T: Kad nereikėtų du kartus važiuoti per dieną?

I: Jo, jo, nes tikrai... Man dar nebuvo taip blogai, nes mano darbas buvo netoli, bet vis tiek dvidešimt minučių į vieną pusę. Ir taip varinėji, vaikštai darbo dieną... Nu nesąmonė. Bet nežinau, taip jau atsitiko, kad tie, kurie

buvo dirbantys studentai, tie susistabdė studijas arba metė. O tie, kas nedirbo, pasiliko mokytis. Ne visi, dauguma, bet... Nes tikrai buvo gana skirtingi žmonės susirinkę.

T: Tai ne tu viena susistabdei, buvo keletas kitų?

I: Jo, buvo keletas kitų. Priežastys buvo įvairios. Dvi merginos, žinau, kad susistabdė, nes nepavyko susiderinti visko – ir dėl to vaikščiojimo dienos metu... Buvo, kas susistabdė, nes kokybė netenkino. Čia galbūt jau atskirta tema...

T: Ne ne, tęsk, įdomu ir dėl kokybės.

I: Man, pavyzdžiui, trūko struktūros. Matosi, kad studentas iki galo nesupranta temos, bet dėstytojas leidžia toliau pristatinėti ir kalbėti, būdavo, kad vietoj dviejų-trijų pristatymų, kalba tik vienas žmogus...

T: Nesuvaldydavo proceso, ar ne?

I: Visiškai nesuvaldydavo, leisdavo toliau šnekėti, aiškindavosi iškart, jeigu nesupranta. Bet tai ką daryti kitiems studentam, kurie tiesiog sėdi ir laukia? Ir tai nebūdavo vieno seminaro metu, tai buvo pasikartojantis dalykas. Ypač su pristatymais, kad kažkas kažko nespėja, ir viskas nusitęsia.

T: O kokius tu lūkesčius kėlei toms studijoms, ko atėjai iš jų pasiimti?

I: Tuo metu manęs netenkino tuometinis darbas ir norėjau kažko labiau intelektualiai *challenging*. Ir aš peržiūrėjau, ką būtų galima studijuoti VU. Pažiūrėjau kelias programas, kurios man patiktų. Kadangi neįstojau į pirmą programą, kurią norėjau, susidomėjau semiotika. Perskaičiau programą, tikrai buvo ne vienas autorius, kurį teko skaityti. Ta programa pasirodė įdomi, man suprantama, buvo daug tokios, žinai, ir su vizualumo tyrinėjimu susijusių dalykų, tekstų analizės. Galvojau, va, kaip faina bus. Visgi, aš neįvertinau, kad tai yra Filologijos fakultetas, tai reiškia, kad buvo daug kalbotyros dalykų, kurie yra man labai nauji ir iš dalies nesuprantami, o vėliau išsiaiškinau, kad nelabai ir įdomūs. Tai tą reikėtų įvertinti, ar tikrai yra geras dalykas išeiti iš srities, kurioje mokeisi keturis metus ir išeiti į gana skirtingą sritį. Tai va, norėjau savo turinines žinias pagilinti, profesionalėsnės.

T: Tai jeigu būtų tas tvarkaraštis tikęs tau, ar tu būtum pasilikus ten? Ar galiausiai išėjusi vis tiek.

I: Manau, kad vis tiek būčiau išėjusi. Didesnę dalį sudarė ne tai, kad netiko tvarkaraštis, bet didesnę bėdą darė tai, kad aš supratau, jog man tai nėra labai artima. Tai, ką aš perskaičiau programoje, ne visai atitiko tai, ką aš gavau nuėjusi į paskaitas ir seminarus.

T: O šiaip krūvis didelis buvo studijų?

I: Nežinau, kiek tiksliai galiu atsakyti į šitą klausimą, nes jau lapkritį susistabdžiau studijas. Bet man atrodo, kad įveikiamas, bet yra ką veikti. Pagrindinis darbas yra tekstų skaitymas, o tam reikia laiko.

T: Tai kol dar studijavai, kaip atrodydavo tavo diena? Ar užtekhdavo laiko paroje viskam?

I: Užtekhdavo, bet kartais kažkas nukenčia. Jeigu perskaitei seminarui, tai nepasidarei kažko kito. Yra ir buitės, draugai, tai supranti, kad kažką turi aukoti, kad suspėtum. Bet tu prioretizuoji ir supranti, kad šiandien skaitysi, bet nepamiegosi, rašysi, bet gyvensi netvarkingam kambary.

T: Ir šiemet bandei grįžti į studijas? Kaip sekasi su tuo?

I: Šiomet bandžiau grįžti į studijas, bet nesėkmingai sekėsi, nes vėl jas galvoju stabdyti. Bet šiomet, kitaip negu pernai, aš nebesiruošiau seminarams, nebesu įsitraukusi, nebuvau seminaruose nei karto. Dėl to, kad pasikeitė mano darbas, darbo krūvis, perėjau iš viešojo sektoriaus į verslą. Ir mano darbo pobūdis pasikeitė – prieš tai aš dažniau turėdavau darbų, kurie nėra labai įpareigojantys, ta prasme, jie nebūdavo ilgalaikiai projektai (atrašyti į laiškus, daryti lenteles, suorganizuoti renginuką kokį). Bet tai nėra kažkokie dideli projektai, kuriuose paliktum labai daug savo energijos. Dabartiniame darbe jaučiu, kad turiu *sumanage'inti* labai daug dalykų, nes tai yra mano atsakomybė ir dar prie viso to, tas darbas tiek kūrybinis, tiek turininis, tiek administracinis. Tai supranti, kad vienu metu turi daug dalykų padaryti. Šiaip dabar mano grafikas atrodytų laisvesnis, nes aš pati valdau savo laiką vienok, bet tuo pačiu metu turiu daug daugiau reikalavimų. Ypač rugsėjo mėnesį, kadangi dirbu mokykloje, o aš už neformalųjį švietimą esu atsakinga, tai rugsėjo pirmom dienom turėjau atsakyti po 80 laiškų per vieną dieną. Tai tiesiog nesuspėji. Plius, direktorė bet kada gali suorganizuoti susitikimą, tai galbūt ji nebūtų patenkinta, jeigu aš nesu darbe.

T: Norėjau paklaust, kaip darbdaviai žiūri į tai, kad esi studijose?

I: Aš jiems to neminėčiau, ji to nežino. Dėl to, kad mano nusiteikimas buvo toks, kad aš grįžtu į studijas tam, kad jas galėčiau mesti. Kadangi studijuojau valstybės finansuojamoj vietoj, tai reiškia, kad turėčiau susimokėti už tą pusmetį. O kadangi nenoriu už jį mokėti, tai man reikėtų išsilaikyti pirmąją sesiją ir tik tuomet galėčiau mesti.

T: Kaip keistai.

I: Jeigu nori mesti studijas ir esi neišsilaikęs pirmosios sesijos, turi susimokėti.

T: Ar tareisi su administracija dėl to?

I: Taip, jų pasiūlyta išeitis buvo arba susimokėti, susimokėti dalimis, arba išsilaikyti pirmąją sesiją arba pereiti į kitą studijų programą jų fakultete.

T: Tai koks dabar tavo planas?

I: Mano planas yra... Aš galvoju vėl stabdyti, o tada bandyti vėl kitais metais, kol išsilaikyčiau tą sesiją [juokiasi]. Aš gal neįvertinau, manau, man reikėjo tada pasibaigti prieš metus, kai tada buvau įstojusi pirmą kartą. Jau buvo pradėtas procesas, bet aš jaučiausi pikta, apgauta sistemos. Aš nežinojau, kad negalima taip lengvai mesti mokslų. Daug kam buvo nuostaba.

T: O kokia ta suma turėtų būti?

I: 700-800 eurų. Čia nėra tūkstančiai, bet nenoriu mokėti už tai, ko nesimokiau.

T: Bet ar manai, kad kažkada norėtum pereiti į kitą studijų programą? Jeigu studijuotum tą, ką nori, ar tada pavyktų studijuoti ir dirbti?

I: Aa, į kitą studijų programą būtų galima pereiti tik jų fakultete, tai nenorėčiau to daryti. Bet perėjus į tokią programą, kur būtų tik vakarinis laikas, tai man tikrai būtų patogiau dėl darbo. Man būtų daug lengviau viską *sumanage'inti*, jei būtų nuo penkių ar šešių vakaro.

T: Bet apskritai, turi magistrą dar planuose ar atidedi tai neribotam laikui?

I: Turiu planuose, bet reikėtų daugiau laiko skirti ne tik programų skaitymui, bet ir kitų žmonių atsiliepimams. Ne tik tiems atsiliepimams, kurie būna iš dalies reklaminiai. Bet matosi net ir iš tų atsiliepimų, kad tie, kuriuos

kalbina, yra nedirbantys. Rašo "O, mane vyras išlaiko, aš nedirbu, tai labai gerai galiu mokytis". O kita mano buvusi kursioke iš mano bakalauro, buvo nedirbanti. Ji baigė, turi semiotikos magistrą, o dabar dirba banke. Nuėjo dirbti AML specialiste, turėdama gerą teorinį išsilavinimą. Tai aš irgi apie tai galvoju, ar verta. Tu supranti, kad mokaisi ne tik sau, bet nori, kad tos žinios atsipirktų arba pinigine prasme, arba kad saviraiškos įgytum. Ir kai matai, kad žmonės (ne visi) nueina dirbti į banką, tai pagalvoji, ar verta.

T: Kad tos studijos nėra pritaikomos realiam gyvenime labai, ar ne?

I: Jo. Kita vertus, viena mergina rašo tinklaraštį, *freelance'ina*, tai jai tos studijos tikrai duoda daug žinių. Tai yra toks teorinis, intelektualinis dalykas, kurį ji gali pritaikyti – rašo tekstus, turi kūrybinį darbą. Tai tos studijos ir yra *wannabe* viešiesiems intelektualams, kur tu gali *freelance'inti*, dirbti tik su turiniu. Bet jeigu dirbi versle, tai šalia turinio reikia dirbti ir administracinį darbą, o tai viską apsunkina.

T: Tai ką norėtum keisti dabartinėje situacijoje? Ar manai, kad kažką turėtų keisti universiteto administracija, dėstytojai ir panašiai?

I: Aš iš universiteto mačiau tokį nenorėjimą matyti dalykų, kurie jiems nepatinka. Tai, kad pusės semiotikos studentų nebelieka, yra kiekvienais metais pasikartojantis dalykas. Tai labai atsispindi viename laiškelyje, kurį parašė mano dėstytoja: "Karolina, ar ir jūs metėte studijas?" Tai reiškia, kad čia yra dažnas dalykas. Dėstytojai dažnai sako, kad pas mus yra labai sunku mokytis, dėl to studentai ir meta studijas. Bet man atrodo šiek tiek toks *ignorance*, kur tu nenori matyti kitų dalykų, dėl kurių meta studijas. Dėl to, kad tame fakultete yra akademikai-akademikai. Nėra taip, kaip pavyzdžiui, TSPMI dėstytojai dirba per kelis darbus, ir universitete, ir dar kokius tyrimus atlieka, knygą rašo ir dar su magistrantais būna visą vakarą. Ten viskas vyksta dienos metu, akademikai yra akademikai, jie nedirba kažkokių kitų darbų, nes jiems dėl kažkokių aplinkybių yra geriau atbūti visą tą, žinai, pirmą dienos pusę ir "ate ate". Gal nėra tokio vibe, kad turi visur padeliverinti. Ir akademijoje, ir darbe, nes ten daugiau tokio atsipalaidavimo, laisvės. Bet ta laisvė irgi...

T: Bet tuo pačiu trūksta lankstumo jų pačių?

I: Jo jo. Nes jie patys nemato savo ydų, yda yra ta, kad jie labai nelankstūs ir viską nori daryti dienos metu, bet, atrodo, nepriima realybės, kad žmonės turi dirbti, kai jiems yra 25 metai. Kas dažniausiai ir būna tas amžiaus vidurkis, kai į magistrą įstoja žmonės. Magistrantai gi net stipendijų kažkokių negauna, man atrodo, kad jeigu esi 24 ar 25 metų, tai gali gauti socialinę stipendiją, jeigu esi studentas. Tai žinau, kad medicinos studentai dažnai tokia naudojasi. Ir žinau, kad gali gauti už gerą mokymąsi stipendiją, kuri yra gal 69 eurai, jeigu neklystu. Bet vis tiek tada gyvensi bendrabuty, nes tau net nuomos nepadengs tas dalykas.

T: Tai įdomu, ką veiktavo tie tavo kursioikai, kurie nedirbdavo.

I: Vieni ieškojo darbo, nes jautė nerimą, kad neužteks tėvų paramos. Buvo kiti, kurie gyveno su tėvais Vilniuje, ką tik pabaigę bakalaurą, tai tie tęsdavo studijas. Bet tie, kas nedirbdavo, kas ne iš Vilniaus, kam reikėdavo nuomą mokėti arba kas linkę labiau ne į akademinę, bet į verslo kūrimo pusę, tai metė studijas.

T: Aha, tai pasimato net klasiniai skirtumai, kas gali sau leisti nedirbti, tie lieka.

I: Jo, ir čia galima iš skirtingų pažiūrėti. Nes, viena vertus, atrodo yra gerai mokytis iki dvidešimt šešių metų magistrą ir nedirbti, bet kita vertus, atrodo, kad tu esi ir darbo rinkos įpareigotas kažką daryti ir tą patirtį kaupti. Atsiranda baimė, kad kiti žmonės tave gali išstumti ir panašiai.

T: Yra spaudimas jau savo CV *buildinti* tokiame amžiuje, ar ne?

I: Taip taip. Dar klausei, ką norėčiau, kad universitetas pakeistų. Tai norėčiau, kad universitetas turėtų daugiau lankstumo ir į studentų poreikius atsižvelgtų. Nes to tikrai nebuvo. Jei labiau atsižvelgtų į studentų poreikius, ką jie sako, tai manau, kad ir tiek studentų neišlėktų.

T: Šiaip įdomu, nes atrodo, kad jie turėtų būti suinteresuoti išlaikyti studentus pas save, vien, kad kursas susidarytų ir apskritai įvyktų. Keista, kad jie nekeičia savo praktikų.

I: Čia gal negražiai pasakysiu, bet man studijos šitame fakultete parodė, kad filologai yra *delusional* [juokiasi]. Tu nori išlaikyti studentus, bet kažkaip ne...

Dėstytojas 1

Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas

T: Noriu nuo bazinių dalykų pradėti – kelintų kursų studentam dėstai?

I: Dėstau antrakursiams, turiu santykį su ketvirtakursiais bakalauro darbo koliokviumo kontekste ir magistro koliokviumuose dar.

T: Ir kiek laiko dėstytojauji?

I: Turbūt jau virš dešimt metų.

T: Ar per tuos dešimt metų pastebėjai, ar pasikeitė dirbančių/nedirbančių studentų santykis?

I: Problema ne problema, bet aš lyginu su savo patirtimi studentiška ir tą nuolat reflektuoju. Kai lyginu su savo patirtimi, tai atrodo, kad labai stipriai pasikeitė. Kai galvoju apie savo kursiokus, tai darbas buvo išimtis, atrodė, kaip tu spėjai? Tai dabar atrodo, kad labai įprasta praktika dirbti. Kai dėščiau neakivaizdininkams, tai žinoma, kad buvo labiau dirbantys, akivaizdžiai nestudijavo. Dienininkai dirbdavo, bet vėlgi, paprastai vyresniuose kursuose. Vis tiek, mano patirtis ateina iš pilietiškos veiklos, kai glaudžiai bendraudamas su žmonėmis, matai, kiek gali įsitraukti. Jau kiti net ateina iš mokyklos turėdami darbo patirtį, jau nekalbu apie tai, kad pirmam kurse dar atsiranda įsivažiavimas, antram kurse jau įprastesnė praktika, o trečiam nedirbantį sunku surasti, o ketvirtam prasideda praktika, kurią galima suderinti su darbu, o tada darbas lieka šalia bakalauro. Toks mano įspūdis.

T: Pavyzdžiui, užsiėmimuose, ar kai vadovauji bakalauro ar magistro darbams, ar jauti skirtumus tarp dirbančių ir nedirbančių rezultatų, jų įsitraukimo gal į diskusijas?

I: Pirmiausia, kalbant apie bakalauro vadovavimą, teoriškai tai yra 30 kreditų, tai rudens semestre 35 kreditai – tai turėtų būti 48 darbo valandos. Tai faktas, kad to niekas neišpildo. Klausimas tik apie tai, ar pats žmogus yra pakankamai organizuotas, kad galėtų išpildyti bakalauro reikalavimus rašant, tai. Tai turbūt net jei studentas yra dirbantis, tai nereiškia, kad nedės pakankamai darbo. Bet faktas, kad darbas lemia jų psichologinį nuovargį, įtampą, gebėjimą laiku atlikti paskirtas užduotis. Nedirbantiems tai daryti gerokai lengviau, net ir tiems, kur dalyvauja – savanoriauja – politinėse organizacijose. Jiems įtampos mažiau, lengviau tai padaryti. Paprastai žiūrint, sunku vien į bakalauro darbą koncentruotis, tu nueini į kažkokią veiklą ir ji gali būti labai laikui imli. Nesakysiu, kokios jaunimo organizacijos nariai, paprastai jeigu vadovauju jiems, tai iškart turiu įtarimų, kad jie dėl savo pasaulėžiūros ir apskritai mažai investuos laiko į savo bakalauro studijas.

T: Nes jau daro karjerą?

I: Nes jau daro karjerą politinę ir iš tikrųjų, tai ne darbas, bet įsitraukimas į kitas veiklas. Dabar apie antrakursius – iš dirbančių dažniau sulauki atsakymo, kad aš dabar dirbu ir negaliu sudalyvauti seminare. Aš turiu pasirenkamąjį dalyką dar, tai ypač trečiakursiams. Turiu tokią patirtį, kad semestro pradžioje nevaikšto, semestro gale nevaikšto, pavaikščioja vieną mėnesį, tada pasiima tas atostogas. Jie supranta, kad tai nėra gerai, netraktuoja to kaip normalaus dalyko, bet patirtis tokia yra, kad sau leidžia nesimokyti, neperskaityti tekstų. Nedirbantys tiesiog gali sau leisti dalyvauti kokybiškiau studijų procese.

T: Tai ir lankomumui, ir tekstų perskaitymui kenčia. Grupinėse užduotyse, ar nukenčia studentai dėl dirbančiųjų?

I: Aš pasirenkamajame turiu grupinę užduotį. Faktas, kad yra žmonių, kurie nepadaro pakankamai, bet aš nežinau priežasčių. Sunku vertinti.

T: Ar būna, kad darai nuolaidas dirbantiems studentams, prisitaikai – pavyzdžiui, pasirodo semestro gale tik, bet vis tiek parašai įskaitą. Ar stengies kaip tik to nedaryt?

I: Visada yra toks santykis, kad supranti, kad žiūri į juos kaip į studentus. Jie visas naudas gauna kaip studentai ir tikiesi, kad iš esmės didžiąją laiko dalį jie studijuos. Ir dėl to, semestro pradžioje galvoji apie tai, kad griežtai vertinsi tuos ateinančius. Bet kai praktiškai atsitinka visa tai, tai labai sunku yra pasakyti tiesiog „ne“. Bandai surasti tokį kompromisą, kuris ir tavo sąžinei, kaip dėstytojui, tiktų, ir kartu jam parodytų, kad jis turėtų padaryti daugiau darbo ar kažkaip turės atidirbti. Nu tai, yra formalūs dalykai ir stengiesi griežčiau nevertinti.

T: Tai nesakytum, kad yra pažymių infliacija, kai dėstytojas parašo didesnę pažymį negu nusipelno galbūt studentas?

I: Čia net ne pažymio infliacija, o įskaitos infliacija. Kad praeitų, jie turi atitikti minimalius reikalavimus. Bet paprastai, atitinka tuos minimalius reikalavimus. Čia apžaidimas yra kitas sisteminis – atsiranda ne vienas žmogus, kuris pasinaudoja tuo, kad neprarandant galimybės neiškristi iš rotacijos, savo rašto darbą gali atiduoti rudens semestre. Kito semestro pradžioje. Prasitęst deadline'ą, aišku, tu negausi stipendijos, bet spėsi ir su darbu suderinti. Turėjau tokį atvejį ir gero studento, kuris labiau gal į savanorystę ėjo, negu į darbą, ir formaliai neturėjau jokių priežasčių jo vertinti blogiau negu yra. Nors taip žmogiškai, labai nesąžininga tų laiku darbus atliekančių studentų atžvilgiu. Tai bandžiau iškomunikuoti studentams, kad taip yra negražu.

T: Ar atrodo, kad universiteto arba instituto administracija specialiai sudaro tokias sąlygas, kad išlaikytų studentų skaičių nesumažėjusį, kad jie neiškristų? Ar atsiranda tokie nuolaidžiavimai ir gal net prašymai iš administracijos žiūrėt atlaidžiau?

I: Ne, administracija tai nesikiša, čia yra žmogiško atlaidumo dalis. Administracija, aišku, skatina ir įgalina tai magistro studijose, kurios iš esmės vyksta tik vakare. Tai atsižvelgimas į dirbančius žmones. Implikuojama, kad dauguma jų dirba. Ir tai yra jau sisteminis dalykas.

T: Na bet pavyzdžiui neprivalomas lankomumas – ar tai yra gerai, ar jis turėtų būti privalomas?

I: Aš norėčiau, kad.. Aš žiūriu į studentą kaip į sąmoningą žmogų ir noriu, kad jis pats būtų suinteresuotas tai daryti. Jei pasakau, kad paskaitas verta lankyti, tai yra pasirinkimas. Bet paskaitos pas mus nėra svarbiausia, seminarai yra reikalavimai privalomo lankomumo. Tai yra fiksuojama kažkaip. Labai nuo dėstytojo priklauso, kaip tas pasekmes traktuosi – kiek galima praleisti, kaip elgsiesi po to.

T: Kiek šiais metais naujų studentų atėjo?

I: Sumažėjo iki keturių grupių ir paleido naują programą. Tai apie 100-110.

T: Bet vis tiek sutiktum, kad yra studijų masiškumo fenomenas, ar ne? Ir ar tas didelis studentų kiekis trukdo kokybiškam ir autentiškam dėstymui?

I: Čia kitas klausimas ir kita problema. Aišku, smagiau dirbt su mažesnėmis grupėmis. Atsiranda toks santykis neformalus, kaip čia, kliento ir paslaugos davėjo, bet labiau toks žmogiškas. Masiškumas kažkiek tam trukdo, bet nuo mastų ir atlyginimai priklauso. Irgi turi laviruoti. Tai, kad dabar sumažino tą programą, tai yra žingsnis tolyn nuo to masiškėjimo. Bet ar yra erdvės dar labiau sumažinti – greičiausiai ne, jau visi įpratę. Juolab, kad pati sistema... Nežinau, ar tu žinai, bet kai pasikeitė krepšelių sistema, politikos mokslai tapo laikomi socialiniais mokslais. Ir VU sakė, kad reikia kuo daugiau priimti, kad tie universitetai, kurie dirba, kad save išlaikytų, negautų tų krepšelių. Tai institutui buvo daromas spaudimas, kad priimtų kuo daugiau. Bet reikės anonimizuoti šitą.

T: Man net atsiuntė statistiką, kiek biudžeto asignavimų VU yra skiriama mokslui ir studijom, tai pavyzdžiui, Fizikos fakultete ir Ekonomikos ir verslo skiriasi gerokai asignavimai.

I: Socialinių mokslų studentai vis tiek pigesni, nes jiems nereikia tų sudėtingų technikų, tik kompiuterių nebent.

T: Dėstytojai turi įgyvendinti daug tikslų ir pasiekti rezultatų, kurie nėra susiję su jų pedagoginiais gebėjimais. Pavyzdžiui, turi parengti tam tikrą publikacijų skaičių, pritraukti finansavimo moksliniam tyrimam, ir studentų apklausose, kad būtų teigiamas vertinimas. Ar manai, kad tokie reikalavimai yra prasmingi, ar jie kaip tik mažina dėstytojo profesinę autonomiją?

I: Dar blogiau institute yra, nes yra supratimas, kad esi politologas ir turi komentuoti politinius dalykus ir tai dar prideda prie tavo skatinimo sistemos. Tu spausdini, komentuoji kažką. Iš esmės, esi trijuose skirtingų kompetencijų reikalaujančiuose dalykuose – mokslas, studijos ir buvimas viešuoju asmeniu. Tai tu supranti prasmę kiekvieno iš tų dalykų. Turi būti moksle, dalyvauti konferencijose, pats kažką rašyti, permąstyti. Lengviau būtų būti tikrai mokslininku, negu dėstytoju dar. Plius, tas viešasis komentavimas yra visiškai neapmokamas kultūros dalykas. Toks *pro publico bono*, save reklamuoji...

T: Ir tai yra skatinama administracijos?

I: Tai yra skatinama. Praktiškai, tai labai mizernas dalykas. Tokia situacija, žiniasklaidos kultūros dalykas. Tai suderinti yra sunku, ypač jei turi asmeninį gyvenimą. Bepigu viengungiems, bet jeigu dar turi ir šeimą...

T: Ar manai, kad tie papildomi visi darbai prisideda prie laiko stokos kokybiškai pasiruošti užsiėmimams, grįžtamajam ryšiui studentams?

I: Aišku, kad taip. Turi tas tris sferas, tai matau iš savo kolegų, kad investuoja į kažkokią vieną, tai kitos labai dažnai nukenčia, ir tavo gebėjimai laiku padaryti užduotis. Juolab, kad dėstytojo gyvenimas yra labai bjaurus, nepavydėjimas, nes galėjimas prieiti prie mokslinės produkcijos yra labai milžiniškas. Visada gali daugiau, bet laiko užtenka tik mažai daliai. Tas nuolatinis veikimas, stresas, kad kažko nepadarei, tas pasilieka.

T: Ar manai, kad su dabartiniu studentų darbo fenomenu turėtų kažkaip būti kovojama? Ir jeigu taip, tai kokiom priemonėm ir kas tai turėtų daryti?

I: Čia užduosiu klausimą, tai galvoju, kad apskritai svarbi mintis, kad tas masiškumas studentų, kai priima daug studentų, kurie neatlieka savo pareigų, mažina motyvaciją dėstyti apskritai. Tu ateini į tą seminarą tam, kad dalintis, aktyviai kažką... Bet tas nenorėjimas priimti, negebėjimas priimti dėl nuovargio, tas

nesidomėjimas – tada motyvacijos atsiranda didelė stoka ir atsiranda iš dalies ratas. Nenori skirti laiko, studentai tai mato ir...

T: Tai toks susvetimėjimas iš abiejų pusių gaunasi?

I: Jo, tik žodžio susvetimėjimas gal nevarčiau, nes tai tuščias žodis. Labiau gal nesusitikimas.

T: Ar turėtų kažką keisti universitetas, gal politikai turėtų kažkaip riboti?

I: Ne, aš neturiu tokių iliuzijų. Manau, kad tai yra didelė dalimi dėl visuomenės kultūros susiformavęs dalykas. Tas aukštojo mokslo devalvacija, tau nereikia išsilavinimo, kad būtum geru žurnalistu, turėtum daug pinigų... Nėra tokios aiškios prasmės aukštojo mokslo visuomenėje, tai yra labiau dėl diplomo. Ir kai tai yra tokia kultūra, kuri iš tėvų ateina: ten visi dirba, eik ir tu dirbti.

T: Tai gal toks spaudimas iš aplinkos, sakytum? Juolab, kai mato jau kursiokus dirbančius ir kuriančius karjerą...

I: Aš turiu labiau omeny šeimos aplinką, bet žinoma, ir kai į universitetą patenki, jauti irgi, kad atsilieki savo praktika, savo galimybėmis leisti nusipirkti naujausią kompiuterį, iPhone'ą, nueiti alaus į barą. Toks užsisuka... Čia apskirtai kažkas turi būti daroma. Visuomenės toksėjimas, mokslinio prestižo nebuvimas, vien rektorius to nepadarys. Ir iš darbdavių toks nuolatinis nusiskundimas būna, kad atėję iš universitetų nemoka dirbti. Neturi, man atrodo, mokėti, jis turi gebėti lengvai perimti profesiją ir darbą pagal sutartį.

T: Ar būna nusiskundimų iš studentų, kad tavo dėstymo dalykai turėtų būti aktualūs darbo rinkai?

I: Buvo TSPMI apklausos, kuriose reflektuoji, ir yra klausimas, ar dalykas pritaikomas profesinėje veikloje. Tai ir dažnai apie mano dėstomus dalykus ir rašoma, kad ne. Bet čia apie kiekvieną dalyką galima paklausti „Kam to reikia?“ Kam ta kiekybinė analizė, kai tu nedarai tos kiekybinės analizės, kam filosofija. Iš tikrųjų tai leidžia kitaip pamatyti pasaulį, suteikia daug spalvų, gebėjimų būti įdomiam ir būti socialiniam rate. Bet koks papildomas darbas atima šitą džiaugsmą, įeidamas į darbo santykius tu kažko nebetenki. Universitetas yra apie refleksiją, kas tu esi, o tam irgi reikia laiko ir pastangų, tu neturi būti pavargęs. Kai esi pavargęs, tu negali tos refleksijos daryti. Labai neseniai nustebino, kad Olandijoje, jeigu tu dirbi, tu dar papildomai gauni stipendiją. Labai keistai tai pasirodė, greičiausiai, tai rodo, kad gali mokėti mokesčius. Bet kas keista, tai, kad kaip studentas, jeigu tave fiksuoja kaip studentą, yra lengviau kontroliuoti tavo darbo valandas, kad nepersidirbtum. JAV irgi yra kontroliuojama, kiek tu gali dirbti. Tai tokia sistema būtų aukso vidurys. Aišku, naudos iš to niekam, išskyrus universitetui. Studentai negalėtų leisti sau visko, ką dabar dirbdami pilnu etatu, gali sau leisti, nei tėvams, kurie turėtų labiau remti. Bet man rodos, tai būtų universitetui sąžininga. Riboti, bent jau riboti.

T: Taip, jeigu visiškai formaliai žiūrint, kiek tas trisdešimt kreditų konvertuotųsi į realias valandas, o dar pilnu etatu dirbant, tikriausiai gautųsi daugiau valandų negu paroj.

I: Taip taip.

T: Ačiū labai už interviu.

Dėstytojas 2

Vienas iš Filosofijos fakulteto padalinių

T: Analizuodama Eurostudent duomenis pastebėjau, kad labai daug Lietuvos studentų dirba ilgas valandas per savaitę (mediana 40 val. per savaitę). Beveik trečdalis studentų jaučiasi pirmiau darbuotojais negu studentais, nors jie ir yra tradicinio amžiaus studentai. Tai savo tyrime ir bandau atsakyti, kodėl taip nutinka, ir kokios studentų, dėstytojų ir darbdavių praktikos įgalina juos taip intensyviai dirbti ir studijuoti. Ir kaip visa tai veikia jų studijų kokybę, jų santykį su universitetu, jų pačių asmeninę gerovę. Gal pradėkime nuo to, kaip tau pačiam sekasi dirbti su dirbančiais studentais. Kelintų kursų studentams dėstai?

I: Labai įdomi tema, reikia apie tai kalbėti. Aš dėstau du kursus bakalauro studentams, daugiausiai yra antrų-trečių-ketvirtų metų, bet daugiausiai iš antrų ir trečių metų. Tada dėstau ir magistrantūros studentams, daugiausiai antrų metų.

T: Tai labai įvairaus amžiaus?

I: Taip, tikrai. Neturiu daug studentų, nes mano kursai yra pasirenkamieji, išskyrus tą magistrantūros kursą. Tai nedaug studentų, bet iš įvairių metų ir įvairių kursų. Kadangi mano kursas yra pasirenkamas, tai jie ateina iš įvairių fakultetų, specialybių.

T: Tai labiau seminarų pagrindu dėstai, ar paskaitų?

I: Mano bakalauro paskaitos yra paskaitos, o magistrantūroje ir paskaitos, ir seminarai, kur jie diskutuoja, pristatinėja darbus ir panašiai.

T: Kada pradėjai dėstyti?

I: Pradėjau nuo 2012-13 akademinių metų. Tai beveik dešimt metų.

T: Ar pastebi, kiek studentų dirba, kiek ne? Koks jų santykis, ir galbūt jis keitėsi per tuos dešimt metų?

I: Čia galbūt verta paminėti, kad aš pats esu dėstytojas-darbuotojas. Pats dėstyimo darbas nemoka pakankamai gero atlyginimo. Tiek man, tiek daugumai mano kolegų reikia turėti pagrindinį darbą. Mano darbas yra konsultavimas, kai kurie mano kolegos dirba vertėjais, kai kurie dirba su ambasadomis arba užsiima kultūrine veikla. Praktiškai visi turi turėti kažkokį „side gig“.

T: Bet ar dėstyimas gaunasi tas „side gig“, ar tie kiti darbai?

I: Aa, labai priklauso. Oficialiai dėstyimas yra mano pagrindinis darbas dabar. Tai vienintelis darbas, kuriame turiu sutartis. Bet praktiškai konsultavimas užima 90% mano laiko. Bet jeigu turi daug valandų, pavyzdžiui, kalbos dėstytojai turi daug valandų, tai gali tik mažą dalį skirti vertimui. Bet tie, kurie dėsto kultūrinės, politines temas, ar specifines, kur negali turėti didžiulio kurso, tada tikrai reikia. Aš dirbdavau pilnu etatu daug metų privačioje įmonėje iki 2020 m. Man rodos, tai nebuvo niekaip nesusiję su mano akademinio darbu. Iki to momento dėstydavau tik vakarais, iki pusės aštuonių. Nes tai buvo vienintelis laikas, kai aš galėjau, o dėl to, nu sakyčiau, pirmais-trečiais metais buvo visi praktiškai mano studentai buvo darbuotojai-studentai. Tai praktiškai pasirinkdavo mano kursą dėl to, kad jis buvo vienas iš nedaugelio, kur jie galėjo dalyvauti. Po to, kai žmonės pradėjo kalbėti, sakydavo, kad kursas yra labai įdomus, tai ateidavo ir nedirbantys, kurie susidomėjo pačiu kursu. Bet vis tiek dauguma buvo tų, kurie pasirinkdavo dėl to, kad spėdavo. O nuo 2020 m. pradėjau dėstyti šiek tiek anksčiau, arba rytais, arba po pietų. Tai dabar ne daug tų studentų dirba, bet magistrantūros studentai visi dirba. Nes paskaitos vyksta po penkių.

T: Tai tas *freelance'inimas* įgalino tave dirbti ir rytais?

I: Taip, ir tai buvo labai geras sprendimas. Nes anksčiau būdavo labai sunku. Nes dirbau kaip projektų vadovas, tai jeigu klientai nori ko nors, tu privalai ten būti ir negali sakyti „Aš dabar dėstau ir negaliu atsakyti“. Ten

rezultatų laukia, *deliverables*, tai nebuvo įmanoma tiesiog dėstyti dienos metu. Nu, bandžiau rytais, bet nelabai gerai gavosi, nes studentas miega praktiškai.

T: O vakarais nemiegodavo?

I: Mmm, irgi, bet sakyčiau, kad vakarais miega, o rytais dar neatsibudo. Tai toks skirtumas. O manau, kad dėstyti po pietų yra geriausias variantas.

T: Bet kiek kalbėjau su studentais, daug kas sako, kad negali lankyti vidury dienos ir tiesiog nelanko užsiėmimų.

I: Gali būti, taip. Tiesą pasakius, dabar turiu neproporcingai daug Erasmusų. Iš mano klasės dabar iš 20 studentų gal tik 6 yra lietuviai. O visi kiti yra Erasmus studentai.

T: Kokius tu skirtumus pastebi tame studentų pasiruošime galbūt? Kokia diskusijų kokybė būna su tomis skirtingomis grupėmis?

I: Galbūt reikėtų pradėti nuo to, kad mes kaip dėstytojai labai retai kalbame apie tai, kad studentai dirba. Nes mes nelabai žinom, kas dirba, kas nedirba. Gali suprasti, jeigu tiesiog sėdi apsnūdęs, tai gal dėl to, kad sunkiai dirba ir negali laikyti dėmesio. Bet mes nelabai kalbam apie tai, kaip dėstytojai negaunam jokios informacijos iš fakulteto, kad „žinokit, daug studentų turi daug darbo reikalų, kitų užsiėmimų, tai gal negalės dalyvauti“. Na, pavyzdžiui, kai aš buvau studentas Italijoje, tai tais laikais, jeigu studentai dirba ir negali dalyvauti, tai dėstytojai kartais net privalo (priklauso nuo fakulteto), pavyzdžiui, duoti kitą literatūros sąrašą. Nu tipo, žinau, kad tu neateisi į paskaitas, bet gali skaityti daugiau knygų, vieną ar kitą straipsnį. Ir yra frequentante ir non-frequentante. Žinoma, kokios anatomijos paskaitos turbūt negalėtum praleisti, bet dauguma fakultetų sudaro tą galimybę ir planuoja, kad kai kurie negalės dalyvauti. O čia tai to nėra, tu to nežinai. Ir studentai patys net nelabai nori sakyti. Aš kol kas dar nesupratau, ar yra kažkokia stigma, truputį gėda, ar tiesiog taip normalu, kad visi turėtų žinoti, kad studentas dirba. Bet pavyzdžiui, mano kurse didelė dalis įvertinimo priklauso nuo dalyvavimo.

T: Ai, privalomas dalyvavimas paskaitose?

I: Privalomas, taip. Ir tai aš kartais bandau, rašau studentams – matau, kad nedalyvauji arba nelabai aktyviai dalyvauji, kodėl? Ar yra kažkokių problemų? Tai kartais atsako, kad dėl to, kad aš dirbu. Ir man keista, kodėl nesakei iš karto?

T: Bet ar tu darytum kažkokius pokyčius tada, jeigu žinotum? Nes nemažai dėstytojų sakytų, kad čia tavo bėdos.

I: Daryčiau, žinoma. Nu, aišku, kadangi kursas prasideda 15 val. bakalauro, tai jeigu užsiregistravai į kursą, tai reiškia, kad tu gali dalyvauti. Jeigu ne, tai pasirenki kitą kursą. Be to, tai pasirenkamasis kursas. Bet gal kai kurie pasirenka kursą ir tik tada sužino, kad jų darbo valandos nesusiderina, nežinau. Ar pavyzdžiui dirba pamaininį darbą ir ne visada žino, kada dirbs. Bet nieko nesako, niekada nekalba apie tai. Ir manau, kad universitetas irgi neskatina studentų kalbėti atvirai apie tą problemą ir ieškoti sprendimų su dėstytojais. Bet taip, neabejoju, kad daug dėstytojų nepakeistų savo plano.

T: Dažnai dirbantys studentai nori, kad paskaitos vyktų tik vakarais. Ar manai, kad administracijos požiūris turėtų keistis ir taikytis labiau?

I: Mano instituto požiūriu, tai yra neįmanoma tiesiog suderinti visas paskaitas tik vakarais. Mes irgi žmonės, mes turim šeimas. Pavyzdžiui, kai dėstau magistrantūros studentams, turiu prašyti žmonos, kad pabūtų su

vaikais viena visą vakarą. Yra ir dėl to, pavyzdžiui, šiemet bandžiau suderinti visas paskaitas į tris dienas. Ir ketvirtadieniais-penktadieniais turėdavo studentai mano paskaitas nuo 17 iki 20 val., tai matydavosi, kad jiems labai sunku. Bet ką daryti, nes aš tiesiog negaliu. Gali būti, kad kai kurie dėstytojai galvoja, kad patys taip dirbo ir mokėsi, tai „just suck it up“, tai ne mano reikalas. Man atrodo, kad mes bandom, stengiamės, kaip pavyksta viską suderinti... Jeigu galiu vieną dalyką pasakyti, manau, kad labai priklauso nuo instituto ar fakulteto finansinio stabilumo. Jeigu yra labai mažas institutas, tai labai labai priklauso nuo to, ar studentai pasirinko mūsų kursą. Tai dėl to mes turime būti labai lankstūs. Fakultete dažniausiai visada bus studentų ir pavyks surinkti jų minimalų skaičių, kad kursas prasidėtų. Pavyzdžiui, visada bus penki studentai. O pas mus pagrindinės paskaitos yra labai labai anksti rytais, kad galėtum susitarti su darbdaviu, kad pradėsi šiek tiek vėliau. Tai eisi į paskaitas, į darbą, o tada vakare dar bus paskaitos. Bet vis tiek nepavyksta, reikia ir po pietų, ir vėliau rytais, nes tiesiog nėra laiko.

T: Palietai įdomią temą, studentų krepšelio išlaikymas ir būtinybė surinkti ir išlaikyti kursą. Ar pas jus būna taip, kad tenka daryti nuolaidas, kad neprarastumėt studentų?

I: Ne, to nedarau. Bet darau taip, kad keičiu paskaitų laiką arba dubliuoju paskaitas. Pavyzdžiui, išskirstau paskaitą į dvi. Pavyzdžiui, viena grupelė eina į nustatytą laiką, o kitai grupei surandame kitą laiką. Bet tai reiškia, kad kartais aš turiu dėstyti trečdalį daugiau valandų. Vienais metais, praktiškai dvigubai daugiau dėščiau. Nes dariau vieną kursą vienai grupei, o kitą kursą – kitai.

T: Ir tai buvo apmokama?

I: Ne, aišku, kad ne. Aš dariau tai dėl to, kad studentai sakė, kad kursas labai įdomus, bet man nepavyksta tiesiog dalyvaut. Arba dėl to, kad dirba, arba turi kitų paskaitų tuo pačiu metu. Ir šiemet buvau pasirengęs bent porą paskaitų dubliuoti, bet neprireikė – unikali situacija. Bet taip, kartais prireikia dirbti daugiau. Jeigu dėstytojas nori, žinoma, aš suprantu, kad dauguma dėstytojų to nenori arba negali. Ir čia nėra dėstytojų kaltė.

T: Ir kaip manai, kas paskatina studentus eiti dirbti?

I: Manau, kad atsižvelgiant į skaitinių kieki, kiek medžiagos reikia skaityti mūsų kurse, tai gana mažai. Pavyzdžiui, mano kursas yra penkių kreditų kursas, tai duodu dvi knygas ir tris straipsnius per visą semestrą, tik, aišku, reikia dalyvauti. Bet tenka susidurti su studentais, kurie skundėsi dėl to, kad reikia daug skaityti visko. Bet čia tikrai nėra daug. Svarbiausia, kad ateitų į paskaitą, diskutuotų su kitais studentais ir su manim. Vis tiek, jeigu tik skaitys knygą, tai viską po to pamirš. Bet pavyzdžiui, ir magistrantūros studijų programa man atrodo gana lengva, nereikia daug skaityti. Bet žinoma, gal ir dėl to, kad finansiškai to reikia. Manau, kad tik doktorantūros studentams užtenka tos stipendijos, nes jų stipendija yra gana gera. Kokie 900, tai universiteto standartais yra neblogai. Bet jo, daug studentų tiesiog turi dirbti, nes kitaip negali gyventi, ypač Vilniuje ir kai tokia infliacija. Dažnai būna toks kartų skirtumas. Nes Vakarų Europoj, mano tėvų karta buvo daug turtingesnė negu mano karta. Ir taip pat buvo Prancūzijoje, Ispanijoje ir taip toliau. Tau gali duoti pinigus, kad tu eitum į universitetą. O Lietuvoj taip nėra, nes jų tėvų karta, kuri išgyveno vėlyvąjį sovietmetį ir nepriklausomybės pradžią, dažniausiai tiesiog nėra tokie turtingi, nes universitetas brangiai kainuoja.

T: Taip, aš pastebėjau kalbėdamasi su studentais, kad juos galėtų išlaikyti tėvai, bet jie nenori užkrauti tos naštos. Tai čia dar kultūrinis elementas. Galbūt kokioj Ispanijoje gali sėkmingai gyventi su tėvais iki trisdešimties, o čia tu jauti spaudimą tapti savarankišku.

I: Taip, taip, kultūrinis, Italijoje taip pat. Manau, kad yra problema su ta savarankiškumo kultūra. Bet, pavyzdžiui, ir britai turi savarankiškumo kultūrą – tėvai priverčia, sakykim, eiti gyventi vienus, savarankiškai ir nepriklausomai, bet tada vis tiek duoda pinigus. Kai aš studijavau Londone, mano kursiokai britai turėjo pinigus iš šeimos. Nors ir gyveno vieni nuo 18 m., bet jiems tėvai apmokėjo pragyvenimą. O čia taip nėra, tu

turi būti *tikrai* savarankiškas, save išlaikyt. Bet nemanau, kad čia galima reikalauti iš universitetų kažkokių sprendimų. Nes čia yra struktūrinė problema, nežinau, priklauso, kokie yra visuomenės prioritetai. Stipendijos turėtų būti didesnės. Pas mus labai daug studentų gauna stipendijas, jų yra daug įvairių tipų. Kai kuriuose padaliniuose beveik visi gauna kažkokias stipendijas, bet jos yra labai mažos ir nenaudingos. Tai jeigu gauni stipendiją, tu vis tiek turi dirbti. Tai kam jos iš viso reikalingos? Kitas dalykas yra tas, kad darbdaviai labai retai leidžia dirbti puse etato arba su lanksčiu darbo grafiku. Gal dabar geriau po Covido, bet kai aš turėjau dėstyti ir dirbti, tai absoliučiai ne. Sakydavo, gerai, leisim pusvalandžiu anksčiau išeiti, kad spėtum. Turėdavau iš Fabijoniškių važiuoti ir bėgti iki centro, nes neleisdavo. Ir dar sakydavo, kad ateik į darbą pusvalandžiu anksčiau arba nedaryk pietų pertraukos. Bet tu privalai būti. Kadangi aš žinojau, kad turėsiu išeiti šiek tiek anksčiau, aš pasidarydavau taip, kad antradieniais po pietų nieko neturėčiau daryti. Klientams sakydavau, kad būsiu susitikime, kad jau niekas manęs netrukdytų, kad nieko nenumatyto nenutiktų ir žinočiau, kad galėsiu išeiti, kada man reikės. Galėjau antradieniais dirbti pusę dienos, bet gaudavau atsakymą „Ne, negalima“. Tai darbdaviai nesupranta dėstytojo darbo svarbos ir nesupranta studijų svarbos.

T: Kaip tu pats jautiesi taip *multi-taskindamas*, kaip tai atsiliepia tavo dėstyto kokybei?

I: Labai norėčiau pasakyti, kad visada pasiseka kokybiškai pasiruošti, bet kartais tiesiog ne. Būna, kad paskaitose kalbame apie kokios nors šalies *current events*, naujienas. Tai reiškia, kad aš turiu visada būti *up to date*, skaityti naujienas, nes man reikės pakomentuoti. Pastebėjau, kad yra labai sunku, nes neturiu laiko skaityti tas naujienas. Tai kartais tiesiog troleibuse, važiuodamas į paskaitą, skaitau. Taip, aš pats jaučiuosi kaltas dėl to, kad man ne visada pavyksta skaityti naujesnius straipsnius ir naujesnę literatūrą, nes tiesiog neturiu laiko. Turiu šeimą, doktorantūros studijų užsiėmimus, darbą ir dėstyimą. Tai kaip tada daryt... Neįmanoma. Žinau, kad daug kolegų mano ir kituose fakultetuose, turi savo studentų laikų konspektus ir juos skaito tiesiog. Aišku, jeigu dėstai viduramžių istoriją, tai niekas ir nesikeičia. Bet jeigu dėstai apie šių dienų įvykius, tai tikrai yra sunku. Bet kita vertus, tai ne visada priklauso nuo dėstytojo užimtumo. Italijoje, kur daug dėstytojų tik dėsto, turėjau Afrikos istorijos dėstytoją, kurios programa baigėsi ties 1997 m. Nieko nebuvo, pavyzdžiui, apie Ruandos genocidą. Viskas baigėsi ties apartheidu, kuris jau baigėsi. Tai daug kas ir nuo požiūrio priklauso. Bet žinoma, jeigu gautum didesnę atlyginimą, tau nereikėtų tų papildomų dalykų daryti, tai tikrai viską atliktum kokybiškiau, geriau pasiruoštum darbui.

T: Dažnai sakoma, kad akademiniai standartai žemėja, kad studento ir dėstytojo santykis darosi pasyvus. Ar jauti pats tokias tendencijas?

I: Taip, manau, kad taip. Nu aišku, visada žmonės sako, kad mano laikais viskas buvo geriau ir taip toliau. Nenoriu kalbėti kaip diedukas, kuris gyvena praityje. Priklauso nuo grupių, nuo metų. Mano geresnė grupė buvo prieš du metus, o prasčiausia – prieš dešimt metų. Bet dažnai matosi, kad studentai ateina ir nejaučia jokie išipareigojimo – “aš sėdžiu, bet tikrai neturiu atkreipti dėmesį, tiesiog sėdžiu”. Matosi, kad zone-out'ina ir nenori studijuoti. Susiduriu su tais pačiais studentais, kurie dalyvavo mano bakalauro kursuose ir tada ateina į magistrą. Ir jie buvo labai nemotyvuoti bakalauro laikais ir net neišlaiko egzamino, bet vis tiek stoja į magistrą, ir dirba, ir mokosi. Aš nesuprantu – juk ir brangiai kainuoja, turi dirbti, kad tu galėtum studijuoti... Kam save kankinti ir kam mane kankinti? Atrodo, kad sėdi ir klausia žvilgsniu „Ko tu nori iš manęs?“ Tai tu sėdėk namuose arba tiesiog dirbk. Jau turi aukštąjį išsilavinimą, tai kodėl tau reikia ir magistro?

T: Iš inercijos gal kažkokios?

I: Iš inercijos arba nežino, ką nori daryti, arba šeimos spaudimo gali būti. Nežinau, kai aš pasirinkau tęsti magistrą, aš apsisprendžiau, kad reikės rimtai studijuoti.

T: Kaip tu vertini tai, kad yra šio toks masiškas? Žinau, kad sakei, kad jūsų institutas mažas ir mažai žmonių stoja, bet galbūt...

I: Mažai įstoja, bet daugiau negu turėtų. Nuoširdžiai, per daug. Žinoma, mums gerai, nes tai reiškia, kad mūsų institutas gali tęsti savo veiklą. Bet taip, kartais kyla tas klausimas, kodėl. Nu tipo... Matosi, kad daug studentų tikrai neturi jokios motyvacijos, net ne itin gerai sekasi, tai *just drop out*. Manau, kad įtakos turi tai, kad tu gali įstoti nemokamai. Mažesnis procentas gauna stipendiją, bet didesnis procentas įstoja nemokamai. Tai dauguma arba gauna stipendiją, arba bent jau studijuoja nemokamai. Kas irgi labai keista, kad neturi susimokėti, žinoma, sumoka visuomenė. Bet nežinau, manau, kad reikėtų gana radikaliai pakeisti sistemą... Italijoje ta pati problema, kur *mass higher education system*, daug žmonių neturi motyvacijos, bet visi moka bent tą, nežinau, *tuition fee*, kas yra ketvirtadalis viso mokymo kainos. Tai žinai, kad turi studijuoti ir negali tiesiog nieko nedaryti. Anglijoje, pavyzdžiui, taip, universitetai dirba pagal aukštesnius kokybės standartus ir studentai moka absurdiškai daug. Bet sistema geriau veikia, tai nežinau. Daug kas ima paskolas, bet ir tiesiog daug dirba, susitaupo pinigų, ima *sabbatical*, kas yra praktiškai neįmanoma Lietuvoje. Imama pertrauka ir baigia tada magistrantūrą. Sakyčiau, kad dauguma iš mano kursio Anglijoje buvo 33-35 m. žmonės, kurie susitaupė pinigų ir įstojo į magistrą. Bet visuomenė turi būti pasiruošusi, ir darbdaviai, kad žmonės augs ir mokysis visą gyvenimą. Tikrai nenoriu pasakyti, kad dirbantys studentai yra kažkuo prastesni – tiesą pasakius, vieni mano geriausių studentų buvo dirbantys. Bet tikrai buvo labai sunku jiems. Jeigu tu nori rimtai mokytis ir dirbti, yra nelengva. Vieną kartą susitikau su studentu *Elektromarkte*, jis dirbo pardavėju ir skaitydavo knygą, kol laukdavo pirkėjų. Tu gali, žinoma, sugebėti, bet taip tikrai neturėtų būti. Žmonės turėtų turėti galimybę studijuoti laisvai, susikaupti į savo studijų sritį.

T: Arba būna, kad karjerą pradeda gana anksti, ypač pastebiu socialiniuose moksluose tai.

I: Jo, aš manau, kad Lietuvoje dar viena problema yra tas *go-getter attitude* ir *hustle culture*. Daug žmonių dirba absurdiškai daug, kad tiesiog įrodytų, kad labai sunkiai dirba. Ir darbdaviai tai išnaudoja tiesiog. Bet Lietuvoje nėra tos socialinio pasipriešinimo tradicijos, žmonės tiesiog priima tą kultūrą, kad reikia dirbti. Ir jie nesupranta, kad tai yra problema ir taip neturėtų būti. Tai tas sudaro spaudimą dirbti kuo anksčiau, kuo daugiau, baigti magistrantūrą arba baigti bakalaurą... Tikrai matau, kad daug studentų turi *Linkedin* ir pasirašo „Studentas Vilniaus universitete“. Bet tau nereikia *Linkedino* tam...

T: Dar turiu klausimą apie tikslus, kuriuos universitetas kelia dėstytojams. Ar būna, kad turi įgyvendinti visokius tikslus, gauti finansavimo, rengti publikacijas ir panašiai. Ar tai kelia kažkokius sunkumus?

I: Taip, taip. Bet kokių atveju, vien iš dėstyto tu negali pragyventi. Bet jeigu tu nori save išlaikyti vien iš darbo universitete, turi daug papildomų veiklų apsiimti. Projektinis darbas, projektų paraiškos užima labai daug laiko. Tai yra produktas neoliberalių principų taikymo akademiniam pasaulyje. Kurie yra, mano nuomone, akademinio pasaulio mirtis. Logika buvo, kad tai padarytų viską veikti efektyviau, bet gavosi taip, kad žmonės tapo nepakankamai apmokami. Ir tada tu užkrauni žmonėms daug ekstra reikalavimų, kad jie galėtų tiesiog minimalias pajamas užsidirbti. Dar turi turėti ištikus departamentus, kurie būtų atsakingi už administravimą visų tų paraiškų ir projektų. Lietuvoje tai dar nelabai galioja, nes mes – dėstytojai – patys nešame tą administracinę naštą. Bet užsienyje tai lemia labai keistas situacijas, kai kiekvienas universitetas turi tokius administracinius padalinius, kad jie net didesni už akademinis padalinius, kuriuos jie aptarnauja. O finansinė našta krenta studentams, kad universitetai sugebėtų išlaikyti save tokioje konkurencingoje aplinkoje. Tai visai kvaila. Be to, turi teikti aplikacijas projektams, kurių nori pati finansuojanti institucija, o ne tai, kas aktualu tavo laukui, ypač socialiniuose moksluose. Publikacijų rengimas išvis yra išnaudojimas. Tu rengi jas tam, kad gautum taškų savo CV ir galėtum gauti projektinį finansavimą.

T: Ir, ko gero, tai nustumia dėstyimą į žemesnį prioritetą?

I: Taip, žinoma, tai būtina. Aš norėčiau dėstyti daugiau, pavyzdžiui, bet negaliu to daryti. Kartais turiu užsiimti publikacijų rengimu, nors man tai nėra būtina, nes nedėstau privalomų kursų. Dabar studentų pasitenkinimas labiau lemia mano rezultatų kokybę, kuris būna geras kiekvienais metais. Bet daug kolegų turi didžiulį spaudimą rengti straipsnius. Ir tiesą sakant, dažnai jie publikuoja nevertingus dalykus, pavyzdžiui, savo

disertaciją išskaido į dešimt straipsnių, patys save cituoja, sutrumpintas savo knygų versijas spausdina... Kažkas akademiniam pasauly turi būtinai keistis. Žinoma, daugiau finansavimo, daugiau galbūt atrankos, kad galėtum gauti geresnes stipendijas ir jų užtektų pragyvenimui, kad galėtum tiesiog studijuoti. Galėtume neduoti nemokamo mokslo bet kam, o duoti daugiau paramos tiems, kurie to tikrai nusipelno. Bet žinoma, tada kyla meritokracijos problema, socialinės sąlygos, kurios iškreipia meritokratiją ir taip toliau. Klausimas, kas ko nusipelno, yra labai sudėtingas. Viskas šiomis dienomis yra labai konkurencinga.

Dėstytojas 3

Komunikacijos fakultetas

T: Tai galim gal pradėti nuo bazinių klausimų, pavyzdžiui, kokiems kursams dėstote?

I: VU KF dėščiau porą metų įvadą į X, tai pirmakursiai, didelis kursas. Po to dėščiau X, tai irgi antrakursiams privalomas dalykas, kai kuriuos pasirenkamuosius dalykus. Taip pat dėstau [kitoje aukštojoje mokykloje].

T: Tai labai su įvairiomis grupėmis susiduriate, ko gero? Įvairaus amžiaus studentai?

I: Na, tas amžiaus skirtumas dažniausiai nėra labai didelis, gal tas skirtumas labiau jaučiasi tarp bakalaurų ir magistrų. Būna ir vyresnio amžiaus, bet dažniausiai ta kartelė iki 26 metų. Dėstau skirtingiems kursams, tad taip, dirbu su įvairaus amžiaus studentais.

T: O kokio dydžio grupės būna?

I: Priklauso nuo įvairių aspektų. Pernai, Komunikacijos fakultete, grupėje buvo 70 žmonių. Tiksliau, po to šiek tiek mažiau, nes yra tas nubyrėjimas. Tai grubiai tariant, 60-70 žmonių. Suprantama, kad kalbant apie seminarus, tai apie 20 žmonių.

T: Ir kiek laiko jau dėstytojaujat?

I: Galima sakyti, kad dešimt metų iš esmės. Nes pirmą kursą skaičiau 2012 m., kai įstojau į doktorantūrą, buvau pirmo kurso doktorantas. Nuo to laiko bent vieną kursą dėstau kiekvienais metais.

T: Ar turit dar kažkokių darbų be universiteto ir [kitos aukštosios mokyklos]? Esu žurnalistas, turiu keletą autorinių sutarčių, tai nėra pastovūs darbai, bet nuolatinis bendradarbiavimas su keliomis žiniasklaidos priemonėmis.

I: Sakėte, kad jau dešimt metų dėstot, ir įvairiom grupėm. Ar pastebit kažkokių skirtumų tarp dirbančių ir nedirbančių studentų? Ar apskritai domitės, ar studentai dirba?

T: Čia vėlgi yra specifika. Kalbant apie skirtingus universitetus, gal čia įdomu, ko gero reikėtų kalbėti apie VU... Taip, dažniausiai domiuosi, nes yra, sakykim, tokia tradicija savotiška, kad ta studijų programa yra labai konkreti specialybė. Mūsų studentai praeina iš viso tris praktikas ir labai dažnai būna, kad jeigu studentas gerai pasirodo praktikoje, tai ir pasiūlo pasilikti, bendradarbiauti ar dirbti. Labai dažnai trečiame kurse nemaža dalis studentų jau dirba. Būna, kas dirba dar ne pagal specialybę, bet taip pastebiu, kad kokie du trečdaliai jau dirba.

T: Kaip jūs, kaip dėstytojas, vertinate tą faktą, kad du trečdaliai jau įsidarbina?

I: Kaip pasakyt... Man, kaip dėstytojui, žinoma, norėtusi, kad studentai dėmesį skirtų studijoms, nes mes kalbame apie studijų kokybę. Vis vien, studijų metu reikia nemažai skaityti, atlikti uždavinius kažkokius, darbus. Bet kita vertus, pasakyčiau taip, kad studentai yra suaugę žmonės. Jie patys priima sprendimus ir jeigu sugeba ir dirbti, ir mokytis vienu metu, tai nematau problemų. Juo labiau, kad atsižvelgiant į tai, kad dauguma

studentų dirba pagal specialybę, tai ko gero tos studijos nėra blogos. Žmonės atranda save profesijoje ir tai tikrai nėra blogai. Juo labiau, kad žurnalistika yra tokia specialybė, kad labai daug kas ateina su praktika. Praktika yra labai svarbi.

T: Tai manote, kad geras universiteto sprendimas daryti net tris praktikas per visą bakalauro laikotarpį?

I: Manychiau, kad tikrai neblogas, nes studentai pirmiausia gauna tos praktinės patirties, pamato, kaip tas darbas atrodo, ir kontaktai atsiranda, kurie veda į įdarbinimą.

T: Tai sakot, kad žurnalistika nėra toks grynai akademinis, teorinis dalykas?

I: Aš manau, kad žurnalistika iš tikrųjų, palyginus su dauguma specialybių, tarkime, filologija, yra gana konkreti. Niekam nekyla klausimų, kas yra žurnalistas. Profesija yra susijusi su tam tikrais praktiniais dalykais... Praktika leidžia suprasti redakcijos darbo specifiką. Aš pats esu dirbęs redakcijoje, atėjau į mokslą iš žurnalistikos. Tai teoriškai tu gali paaiškinti, kas yra deadline'as, kaip dirba redakcija, kada reikia atiduoti medžiagą, bet kol studentai patys to neparagauja...

T: Ar jaučiasi, kad nukenčia studijų kokybė nuo to, kad studentai dirba?

I: Aš negaliu pasakyti, kad jaučiu, kad nukenčia studijų kokybė. Ko gero, mano patirtis labiau yra pozityvi. Būna atvejų, kai studentas parašo prieš seminarą, kad negalės dalyvauti dėl darbinių reikalų. Aš tai puikiausiai suprantu. Aš asmeniškai iš to nedarau tragedijos, galiausiai, jeigu yra labai svarbi medžiaga, aš galiu jam duoti kažką paskaityt arba net pareikalauti atsiskaityt už tą seminarą. Studentai žino, kad su manimi galima rasti bendrą kompromisą, kad niekas nenukentėtų. Aš žiūriu gana geranoriškai, nes ir pačiam savo laiku teko ir studijuoti, ir dirbti. Čia labiau kalbant apie doktorantūrą, tiesą sakant, bet ir šiek tiek per magistro studijas. Aš suprantu, kad būna labai įvairių dalykų. Jeigu studentas, trumpai tariant, yra turtingų tėvų ir tėvai gali jį išlaikyti, kol jis studijuoja, tai tvarkoj. Tada tu gali skirti visą savo dėmesį studijoms. Bet nemažai studentų yra atvažiavę iš kitų miestų, gyvenimas nuolat brangsta, tėvų galimybės yra skirtingos, tai tiesiog yra tokia realybė. Dalis, ko gero, net yra priversti dirbti.

T: Tai manote, kad svarbu lankstus požiūris tiek dėstytojų, tiek administracijos? Nes būna tokių dėstytojų, kurie sako, kad jiems nesvarbu.

I: Mano pozicija yra tokia, kad mes visi esame suaugę žmonės. Tai reiškia, kad galima rasti kompromisų. Ieškant aukso vidurio... Aš kaip dėstytojas, išdėstau paskaitas, pravedu seminarus, pateikiu literatūrą, suteikiu visas galimybes mokytis. Kiek studentas, kuris nėra nei mokinukas, nei darželinukas, nustato prioritetus, aš pasitikiu jo gebėjimais nustatyti prioritetus. Jeigu jo prioritetas yra darbas, tai tada ir rezultatas tų studijų gali būti neidealus. Aš esu pasiryžęs padėti ieškoti būdų spręsti tą problemą, jeigu darbas šiek tiek trukdo. Jeigu, na, yra kažkoks piktybinis atvejis, kur žiūri pro pirštus, aš irgi sakau, kad jis suaugęs žmogus. Jeigu studijos jam nerūpi, ne mano darbas yra priversti jį studijuot. Ta prasme, aš suteikiu galimybes pasiimti žinias, o jeigu žmogus ta galimybe nesinaudoja ar nenori pasinaudot, tai...

T: Kai kurie studentai sako, kad eina dirbti dėl to, kad studijos nekelia jiems pakankamai iššūkių ir jiems lieka labai daug laisvo laiko tiesiog. Ir studijų krūvis būna mažas. Ar galėtumėt taikyt tokius teiginius ir žurnalistikos studijoms?

I: Man sunku įvertint, nes aš nedėstau visų dalykų. Aš maždaug įsivaizduoju tą studijų programą, žinau jos krūvį. Nepasakyčiau, kad ta žurnalistikos programa yra tokia lengva ir liktų daug to laisvo laiko. Šiandien kalbame apie studentus, kuriuos mokome dirbti daugiaterpėj raiškoj, yra nemažai literatūros. Sakyčiau, kad žurnalistikos studijos yra gana intensyvios. Žinoma, geriau klausti studentų, kaip jie mato.

T: Tai jūs pats nesistengiate labai apkrauti studentų ir leidžiate pasiimti tiek, kiek jie nori?

I: Aš asmeniškai neverčiu jų... Mano dėstyto filosofija iš esmės remiasi ne tiek ant žinių įsisavinimo, nes mano požiūriu, mes turime internetą ir kitus dalykus, tai žmogus turi ne įsiminti informaciją, o žinoti, kaip ją rasti. Kalbame apie tam tikrą žinių įsigijimą, be jokios abejonės, bet ir jų taikymo galimybes. Egzaminuose esu linkęs tikrinti, ne kokį faktą įsiminė studentas, bet kokių žinių jis įgijo ir kaip jis geba tas žinias taikyti. Tokia mano asmeninė dėstyto filosofija. Todėl taip, aš asmeniškai, neužkraunu jų. Čia yra laisvas pasirinkimas – studentas laisva valia stojo į universitetą, turi skirtingas prizmes. Žinau, kad kai kas siekia žinių, kai kas kartais tiesiog siekia diplomo. Gal tada ir nėra didesnio skirtumo, ar gauni 10, ar 5. Man žinoma, norėtusi, kad studentams būtų įdomu, kad jie degtų tomis studijomis. Bet aš nemanau, kad mano darbas yra verst. Pabandyti sudominti – taip. Turėjau tokios įdomios patirties, kai dėščiau politikos žurnalistiką. Per pirmą paskaitą klausdavau, kodėl pasirinkot? Kai kurie atsakymai būdavo, kad dėl dėstytojo, nors politika nesidomiu. Tada supranti, kad dėl to, kad esi laikomas galbūt ne toks reiklus... Bet tas pasirinkimas nėra racionalus. Kai tapo privalomu dalyku, dauguma jaunimo, netgi žurnalistikos programos, nesidomi politika. Ir čia yra tam tikra problema, nes žurnalistai privalo žinoti, kas yra politika, kaip ji funkcionuoja, net jeigu jis rašys apie kultūrą. Žinoma, aš bandau sudominti, bandyti motyvuoti, bet taip nujaučiu, kad dalis studentų po to kurso taip ir politikoje nesigauja. Gaudosi labai paviršutiniškai.

T: Sakėte, kad dalis studentų studijuoja dėl diplomo, iš inercijos kažkokios?

I: Pasitaiko, bet negalėčiau pasakyti procentais. Tai nėra dominuojanti pozicija, bet dalis yra, taip. Gal vėlgi yra skirtingos aplinkybės, galbūt tėvai vertė, gal įsivaizdavo, kad žurnalistika atrodo kitaip, negu ji iš tikrųjų atrodo. Nes su žurnalistika yra tokia problema, kad daug kas įsivaizduoja, kad tai yra televizija, šlovė, nors iš tikrųjų tai yra juodas darbas. Dauguma mato tą paradinę pusę. Tada ateina čia ir studijos neatitinka jų lūkesčių arba įsivaizdavimų. Dalis perstoja kažkur, bet dalis studijuoja iš inercijos.

T: Kokius metodus taikote, kad įtrauktumėte tuos studentus? Ypač jeigu didelis kursas, tai ko gero sunku visų potencialą atskleisti?

I: Su dideliu kursu, kaip ir minėjau, paskaita yra gyvas bendravimas, bet aš vis tiek kalbu daugeliui. Galimybė pasikalbėti su studentais yra seminarai. Tai iš esmės vienas iš tokių pagrindinių dėstyto metodų per seminarus, yra diskusija, dialogas dažnai remiantis moksliniu ar profesiniu tekstu. Kitas būdas tai patys studentai veda seminarą, o aš esu tik prižiūrintis dėstytojas, moderatorius, stebėtojas net kartais. Tai suteikia ir studentams galimybę pamatyti procesą dėstytojo darbo, kai užduoda klausimą ir niekas nenori atsakinėti, diskusija sunkiai plėtojasi. Ypač aš mėgstu diskusiją, ypač tais atvejais, kai teko dirbti su didelėmis grupėmis žmonių (virš 60), o seminarai padalinti į dvi grupes ir eina vienas paskui kitą. Faktiškai tu tris kartus po pusantros valandos kalbi apie tą patį. Tai dėstytojui yra labai sunku aptarinėti tą patį, tau jau neįdomu su antra grupe, o su trečia jau peilis iš viso. Tai aš specialiai užduodavau klausimus, pavyzdžiui, kas labiausiai įsiminė iš teksto, su kuo nesutinkat, o tai leido kiekvienai grupei pasirinkti diskusijos kryptį. Tai nebuvo vienodos diskusijos. Galiausiai, kai studentai pradeda kalbėti apie tai, kas jiems patiems įdomu, atsiranda visai kitoks požiūris.

T: Dažnai kalbama apie tai, kad dėl aukštojo mokslo marketizacijos ir masinių studijų, tas studento ir dėstytojo ryšys tampa pasyvaus kliento ir paslaugų tiekėjo santykiu. Tai ar pats savo kailiu pajaučiate tokią tendenciją? Ar visgi gyva yra ta akademinė bendruomenė ir yra autentiškas ryšys?

I: Čia, žinoma, yra geras klausimas. Galima, ko gero, pradėti nuo to klausimo, ar iš tikrųjų blogai, kad ta marketizacija įvyksta? Čia galima pamatyti galbūt tam tikrą mitologiją, kad tas aukštasis mokslas, mokytojas kaip šviesuolis, šviesos spindulys, kažkas, kas turi įkvėpti studentus. Aš neturiu vienareikšmio atsakymo, ar tai blogai, ar gerai. Nes galiausiai taip, aš teikiu tam tikrą paslaugą, aš esu suaugęs žmogus, yra reikalavimai, aš atitinku tuos reikalavimus, aš pateikiu duomenis, informaciją. Jeigu studentas rodo susidomėjimą, tai žinoma, aš suteiksiu daugiau tos informacijos. Yra studentų, kurie tik bazinius dalykus pasiima ir tai nėra

blogai. Aš per paskaitas bandau sukurti tampresnį ryšį, bet aš tai matau šiek tiek kitaip. Mano požiūriu, kalbant apie socialinius ir humanitarinius mokslus, didžiausia universitetinio išsilavinimo vertybė yra žmogaus gebėjimas analitiškai mąstyti. Matyti sąsajas. Kodėl aš labai mėgstu tą diskusiją ir dialogą, nes per tai galima parodyti sąsajas, galbūt netikėtus aspektus. Patys studentai mokosi analizuoti informaciją, pateikti savo poziciją ją argumentuojant. Dialogas yra tokia priemonė, kai tai yra tampresnis bendravimas. Mano siekiamybė visada yra, kad tas dialogas būtų tarp lygių. Suprantama, aš esu dėstytojo – jėgos – pozicijoje, aš turiu represines priemones. Jie po to turės laikyti egzaminą, aš vertinsiu žinias. Bet geriausi seminarai būna, kai studentai pamiršta, kad tu dėstytojas, atsiranda gyvas dialogas, jie tarpusavy pradeda nesutarti ir bando argumentuoti, o tu prisiimi moderatoriaus vaidmenį. Prižiūri, kad ta diskusija išliktų konstruktyvi ir tam tikruose rėmuose. Žinoma, tai yra gilesnis dalykas, negu tiesiog "Aš atėjau ir turiu pusantros valandos išdirbti, o jūs turit pusantros valandos išsėdėt, tai kažką padarom".

T: O kaip su paskaitomis?

I: Klasikiniu principu, rodau skaidres ir pats kalbu, kartais klausimų užduodu, surengiu mini diskusiją, kas sujudintų auditoriją. Bet suprantama, kai auditorija labai didelė, tai nėra labai produktyvu, turi išgirsti, kas ką sako galinėse vietose... Kartais kažkokius pavyzdžius mėgstu demonstruoti, kaip veikia konkreti teorija.

T: Labai daug studentų su kuriais kalbėjau, sakė, kad nevaikšto į paskaitas, kurios yra neprivalomos. Kaip pats vertinate tai ir ar susiduriate su lankomumo problemomis?

I: Amm, taip, pirmiausia aš studentams sakau, kad aš negaliu jūsų priversti vaikščioti į paskaitas. Žinot, galbūt yra būdų priversti, bet turi kažkokias represines priemones naudoti, bauginti... Man tie žaidimai ne prie širdies, nes jie suaugę žmonės. Galiausiai, yra literatūros sąrašas, kur jie gali daugiau mažiau tas žinias gauti. Dėl paskaitų lankomumo, nepasakyčiau, kad susiduriu su didele problema. Tie kursai yra įdomūs, juos nesunku įdomiai dėstyti. Nežinau, kiek studentų ateina į paskaitas, nes jiems įdomu, ar dėl egzamino. Bet nesakyčiau, kad tas lankomumas kažkoks tragiškas. Netgi magistrantūroj, kur beveik 100% žmonių dirba ir tos paskaitos prasideda nuo 17 val. vakaro. Žinau, kad ne visiems darbas baigiasi taip anksti, be to, dar reikia atvažiuoti iki čia. Žinau, kad paskaitas žmonės praleidžia kartais dėl darbo, bet netgi magistrantūroj aš negaliu skųstis lankomumu.

T: O būna poreikis, kad nuotoliu ar hibridiniu būdu organizuotumėt paskaitas?

I: Poreikių tokių nebuvo. Čia labiau specifika [kitoje aukštojoje mokykloje]. Nesu girdėjęs tokių pageidavimų, nors žinau, kad gal ir būtų, kam tiktų. Man asmeniškai nepatinka nuotolinis tas bendravimas, nes prarandamas gyvas ryšys su auditorija.

T: O kaip dėl studentų skaičiaus? Dažnai sakoma, kad įstoja per daug ir per menkai pasiruošusių studentų. Ar manote, kad reikėtų mažinti kursus, ar tas skaičius adekvatus?

I: Čia ta amžina problema, nes mes turime krepšelių sistemą, kadangi kuo daugiau studentų, tuo geriau fakultetui finansine prasme. Dėl to, ar per daug stoja, ko gero, galima sakyti taip. Ypač į tokias populiarias specialybes, kaip žurnalistika. Žiūrint į rinkos situaciją, tai ko gero net Vilniaus universitetas ruošia daugiau, negu yra rinkos poreikis, o ne vien VU ruošia žurnalistus. Tai ko gero, mano pozicija būtų tokia, kad iš tikrųjų geriau mažiau, mažesnės grupės, didesnės galimybės bendrauti, kokybiškesnės studijos, nes iš principo, kuo mažesnis studentų skaičius vienam dėstytojui, tuo daugiau jis gali skirti vienam studentui laiko, o tai vienas iš kokybės požymių. Dėl to pasiruošimo, pasirengimo, Vilniaus universitetas pirmas yra įvedęs kartelę minimalaus balo. Tai studentai, kurie ateina į pirmą kursą, ten būna didelis konkursas dažniausiai, tai pasiruošimas yra gan geras. Nekalbant apie bendras problemas, sakykime, kaip universiteto dėstytojas, aš matau problemas, kurios atnešamos iš mokyklos. Mokykloj neduoda sisteminio... Mano dėstomuose dalykuose

yra svarbu istorijos žinios, bet studentai žino istorinius įvykius ir datas, bet nesupranta, kaip tie įvykiai yra tarpusavyje susieti. Jie ruošiami testams. Tokio analitinio kompleksiško, mano požiūriu, kai kurie negauna. Tai ne studentų problema.

T: O kaip jums pačiam sekasi kokybiškai pasiruošti paskaitoms, užsiėmimams? Turint omeny, kad reikia labai daug papildomų darbų daryti dėstytojui.

I: Manau, kad sekasi, praeitais metais buvau tarp geriausių VU dėstytojų. Žinoma, tas laiko klausimas... Jeigu žiūrėtume dėstytojo algos lygį, tai jis nėra blogas, bet jis nusileidžia komerciniam sektoriui. Ko gero, žinau apie tokias tradicines problemas universitete, kad svarbu pritraukti dėstyti dirbančius profesionalus. Bet pinigais juos suvilioti yra sudėtinga, nes jie yra ne tokie. Kad normaliai, padoriai užsidirbti, aš turiu pusantrą etato. Tik tiek, kad aš jau dėstau dešimt metų ir jau yra įdirbis. Kiekvienais metais reikia tiesiog peržiūrėti kursą, galbūt atnaujinti kai kurią literatūrą. Tas pasiruošimas kiekvienais metais neužima tiek daug laiko. Didesnė problema yra kai reikia paruošti naują kursą. Bet kai jau porą metų dėstai... Žinoma, aš nenoriu sakyti, kad gali naudoti tuos pačius konspektus dešimt metų, nes viskas šiuolaikiniame pasaulyje labai greitai keičiasi. Vakar dienos pavyzdžiai jau ne tokie geri kaip šiandienos. Atnaujinti kursą kiekvieną reikia, bet kai yra pagrindas paruoštas, tai ne taip sudėtinga.

T: Ar Komunikacijos fakultete yra didelė problema, kad trūksta dėstytojų iš industrijos?

I: Labiau yra problema tame, kad etatiniai dėstytojai yra labiau teoretikai. Komunikacijos fakultete, tiek žurnalistika, tiek tarptautinė komunikacija, ryšiai su visuomene, yra praktiniai dalykai. Tie dėstytojai gali gerai išdėstyti teoriją, bet jos nepakanka. Teorija yra idealus mechanizmas beorėj erdvėj. Realybėj jis veikia ne taip, ir praktikai tai žino. Galiu drąsiai apie tai kalbėt, nes pats esu atėjęs iš praktikos. Tas praktikų pritraukimas šiame fakultete yra svarbus. Kiek matau, juos pavyksta pritraukti, bet būna, kad jie pora metų padėsto ir tada nebeturi laiko. Dauguma tų atėjusių žmonių turi tam tikrą lojalumą fakultetui, nes patys jį dažnai yra baigę, bet žinau, kad administracijai tenka paprakaituoti ieškant žmonių tokiems praktiniams kursams.

T: Ačiū, praėjome visus klausimus.

Dėstytojas 4

Komunikacijos fakultetas

T: Gal galime pradėti nuo tokių bazinių charakteristikų, pavyzdžiui, kelintų kursų studentams dėstote?

I: Tai aš magistrams dėstau ir nuo šių metų dar bakalaurams pradėdau dėstyti.

T: O kelintų kursų bakalaurams?

I: Trečio, kitą savaitę turėsiu pirmą užsiėmimą.

T: Ir kiek laiko dėstytojaujat?

I: Nuo 2020 metų.

T: Ir gal pastebit, koks apytiksliai yra dirbančių ir nedirbančių studentų santykis?

I: Niekad šiaip neklausdavau. Magistrantūroj tai dauguma dirbantys, kiek žinau, taip. Retai labai pamatysi nedirbantį.

T: Ir vakarais ko gero vyksta užsiėmimai?

I: Taip, taip.

T: Ir kaip jums pačiam tinka tai, kad vakarais dažniausiai magistrams vyksta paskaitos?

I: Aš manau, kad tai gerai, nes dauguma studentų dirbantys, ypač magistrantūroje. Manau, kad tai yra teisinga studentų atžvilgiu. Aš pats kai magistrantūroj mokiausi, irgi lygiai taip pat vakarais būdavo, tai labai patogu būdavo.

T: Ir kaip jums atrodo, kaip studentams sekasi suderinti tuos du dalykus? Kaip tai veikia studijų kokybę galbūt?

I: Nu, studentai, sakyčiau, gal jie nori gauti mažiau namų darbų, mažiau skaityti tekstų. Nes yra pavargę nuo darbo, atidirbę pilną darbo dieną. Ir nu tada aš irgi stengiuosi tuos literatūros irgi neduoti daug, stengiuos irgi į tuos poreikius atsižvelgti studento. Tai sakyčiau, kad tada jie, aišku, mažiau laiko skiria ir studijoms pačioms. Jeigu turėtų galimybę nedirbti, tai ko gero, jie daugiau laiko skirtų studijoms, daugiau sužinotų dalykų, kažkokios informacijos naujos. Tai turi įtakos, aišku, studijų kokybei.

T: Tai atsiranda šioks toks nuolaidžiavimas, ar ne? Kad jie išsilaikytų tame kurse, tenka sumažinti krūvį kažkiek?

I: Aa, nu aš nelabai stengiuosi ten kažkaip tai nuolaidžiauti. Yra tam tikri dalykai, kuriuos sutariam, kad reikės atsiskaityti, bet aš gal taip irgi, sudarydamas tą programą, stengiuosi atsižvelgti... duoti jiems optimalų krūvį, nes suprantu, kad žmonės yra dirbantys ir kad per daug juos užkrauti, kiek reikia, negalima per daug jų. Tai stengiuosi tai įvertinti ir į tai atsižvelgti. Tai kažkokių nuolaidžiavimų nedarau, tai jeigu kažkas neatlieka darbų kažkokių, tai galvoji kitą būdą, kaip atsiskaityti už tuos neatliktus darbus. Bet... kažkokių specifinių nuolaidžiavimų tai nedarau, nuolaidžiauju gal ta prasme, kad optimaliai stengiuosi sudaryti kursą, atsižvelgiant į tai, kad dauguma yra dirbantys.

T: Mhm, tai turbūt kreditų skaičiuje priskirtos valandos individualiam darbui yra didesnės, negu iš tikrųjų praktikoje atsitinka? Skaitinių prasme ir panašiai.

I: Nesu tikras, niekad nebandžiau taip skaičiuoti, kiek čia gali realiai būti. Nežinau, kaip į šitą klausimą atsakyti. Neturiu tikslaus atsakymo.

T: Ar susiduriat su lankomumo problemom ar įsitraukimo studentų, tarkim, diskusijų kokybė kokia būna per seminarus?

I: Taip, tą gal galiu pastebėti. Galbūt studentai irgi žino, kad paskaitos yra neprivalomos, seminarai yra privalomi. Tai tie, kurie nespėja, tai tie galbūt į paskaitas neateina, ateina labiau į seminarus. Tai jo, tą pastebiu, kad žmonės stengiasi tą laiką taupyti. Kitas dalykas, turbūt su pandemija susijęs, kad dauguma studentų norėtų tą nuotolinį darbą, ne kontaktinį, nes irgi taupomas laikas. Tai irgi į tą atkreipiau dėmesį, kad studentai labiau linksta prie to. Dėl lankomumo, tai būna, kad dalis studentų vėluoja, arba atvyksta šiek tiek vėliau į paskaitas, jeigu ten nuo penkių prasideda, pavyzdžiui. Bet taip, kad masiškai būtų, tai nepastebėčiau. Gal kai kurie, bet tada parašo, kad nespėja, negalės būti, tai tada paklausia, kaip galės atsiskaityti už tą seminarą, kuriame nedalyvavo. Tokio masiško nelankymo tai nepastebėčiau.

T: Gal tai susiję su tuo, kad jau magistro programa ir ateina labiau motyvuoti žmonės?

I: Taip, taip. Sutikčiau.

T: Minėjot dėl nuotolinio, kad daug kas jo nori. Tai kaip jūs į tuos prašymus reaguojat, ar atsižvelgiate?

I: Tai kadangi paties universiteto pozicija yra, kad studijos grįžtų į kontaktinį darbą, tai tada stengiuosi taip, kokią tvarką universitetas nustato. O kada buvo galimybė rinktis, ar nuotoliniu, ar kontaktiniu būdu, tai tada taip, tuo laikotarpiu daugiau sutardavom dėl nuotolinio darbo. Tai jeigu būtų daugiau galimybių pasirinkti, arba taip, arba taip daryti, tai aš manau, kad tas darbas labiau vyktų nuotoliniu. Bet kadangi dabar rekomendacijos yra dirbti kontaktiniu, tai dirbam taip, kaip vadovybė universiteto nori.

T: Bet jūs pats tai nebūtumėt prieš nuotolinį?

I: Ne ne, aš tai palaikyčiau. Manychiau, kad gal reikėtų derinti nuotolinį ir kontaktinį darbą.

T: Ir manot, kad nuo to nenukenčia pats studijų procesas?

I: Aš manau, kad ne. Tiesiog kai kurios užduotys... Tarkim, studentai turi pristatinti kažką, tai aišku, yra patogiau, jei yra fiziškai, nes jie grupėmis kažkokį darbą atlieka ir turi pristatyti. Tai jie ugdosi ir to kalbėjimo prieš auditoriją įgūdžius, reiškiams, jiems ir patiems yra naudingiau, kai gali fiziškai pristatyti kažką, tai tada patys savo įgūdžius tobulina. O kada yra kažkokie tai skaitiniai arba diskusijos, kur galima nuotoliniu būdu diskutuoti, tarkim, pakeliant ranką, tai aš manau, kad puikiai tinka ir nuotolinis darbas. Čia galbūt priklauso ir nuo užduoties sugalvotos, tarkim, simuliacijas darydavom ir nuotoliniu būdu, rolių žaidimus, bet aišku, yra geriau, kai tai vyksta gyvai. Tarkim, kalbėjimas per tą ekraną, ne visas užduotis pavyksta su ta technika, pradeda keli vienu metu kalbėti ir gaunasi kaip ir trukdis. O kai vyksta gyvai ta pati užduotis auditorijoje, tai paprasčiau, nes pagal kūno kalbą gali susikalbėti. Čia nuo užduočių pobūdžio priklauso ir manyčiau, kad jeigu būtų daugiau lankstumo ir jeigu būtų daugiau sudaroma galimybių pačios universiteto administracijos, kad skatintų, kad daugiau žmonių galėtų pasirinkti ir tokį, ir tokį darbą, tai manau, kad daugiau rinktųsi hibridinį darbą. Tokia nuomonė mano yra.

T: Bet tai ateina iš tokio bandymo minimizuoti tiesiog laiko kaštus, atrodo?

I: Taip, ko gero. Tai susiję dėl patogumo. Aišku, pereiti vien tik į nuotolinį būtų nelabai gera išeitis, nes tada studentai įpranta neatsidengti kamerų, atsiranda kitokios problemos, ir to bendravimo tarpusavio nėra, vieni kitų nepažįsta. Tai visiškai perėjimas į nuotolį nebūtų geras sprendimas, bet jeigu būtų daugiau laisvės dirbti pasirinkti mišriu būdu arba nuotoliniu, karts nuo karto, tai būtų daugiau naudosa.

T: Ir su kokio dydžio grupėmis dirbate dažniausiai?

I: Paprastai būna apie 12-19 pas magistrus. Su bakalaurais tai bus didesnės grupės, bus virš 40-50 žmonių. Bet turiu omeny, kad čia bus visas kursas, tai per pusę bus apie 28-29 žmones.

T: Tai jums tas dydis neatrodo per didelis kartais? Žinau, kad studentų krepšeliai yra būtini fakultetams išsilaikyti ir galbūt priimama per daug studentų? Bent jau dažnai pasigirsta tokia nuomonė, kad neįmanoma užtikrinti kokybiško grįžtamojo ryšio ir panašiai, jeigu didelės grupės.

I: Mhm, kalbant apie magistrus, tai manau, kad tos grupės nuo 12 iki 19, kartais nedalyvauja kažkas, tai būna apie 13-14 žmonių. Kartais iki 10 ateina, tai kaip ir okay yra. Bet kalbant apie bakalaurus, tai žinoma, dar nepradėjau, bet kai yra 27-28 studentai grupėje, tai manau, kad sutinku su jūsų teiginiu, kad yra iššūkis, kaip kokybiškai visus pastebėti, kiekvienam dėmesio suteikti, tai bus tam tikras iššūkis. Magistrantūroje tai galima kažkaip ir daugiau, ir tuos vardus įsidėmėti paprasčiau yra. Jei tokia didelė grupė, tai kol atsimeni, kas kalbėjo, pasižymėti visa tai yra tam tikras iššūkis.

T: Dažnai sakoma, kad akademiniai standartai žemėja, o studento ir dėstytojo santykis tampa pasyviu kliento ir paslaugų teikėjo santykiu. Tai ar pats susiduriate su tuo pasyvumu ir tuo instrumentaliu grynai santykiu?

I: Galite patikslinti, kas yra kliento ir paslaugų teikėjo santykis?

T: Kad studentas jaučiasi ne kaip akademinės bendruomenės narys, neįsitraukęs į ją, bet tiesiog ateina pasiimti informacijos, atsiskaito ir už tai gauna diplomą. Tokie instrumentaliūs mainai ir tiek. Tai ar pajaučiat tokią tendenciją?

I: Taip, ko gero taip. Bet vis tiek... Jo, čia būtų geras apibrėžimas, kad tampa tarsi kliento... Studentai jaučiasi tarsi klientai, dalis taip, bet ne visi... Bet vėlgi, čia priklauso nuo studento, kai kuriems tikrai labai įdomu, pavyzdžiui, magistrantūros studijoms, tai taip absoliutint negalėčiau šito klausimo. Net ir procentiškai pasakyt būtų ganėtinai sudėtinga, nes dalis tikrai nori tik dėl plusiuko, kad atsiskaitytų tuos dalykus, kuriuos turi atsiskaityti, ir tiesiog praslysti. O kitiems nuoširdžiai įdomu ir jie nori žinių pasiimti – ne tiek balas svarbu, kiek žinių pasiėmimas. Tai čia vėlgi būtų sunku apibendrinti. Sakyčiau gal per pusę, kažkas tokio galėtų būti.

T: Ir ar manote, kad tai, jog jie dirba, prisideda prie to pasyvumo? Galbūt jie jaučia didesnę savirealizaciją jau darbe? Nežinau, kiek žmonių magistre KF jau dirba pagal profesiją, ar atsitiktinius darbus panašiai.

I: Aš sakyčiau, kad dauguma jau dirba tai, kas susiję su jų profesija. Kiek aš pabendrauju su studentais, atsitiktinių darbų, sakyčiau, mažai arba apskirtai nėra. Dauguma dirba tai, kas susiję su jų tiesioginiu darbu. Ir

tas darbas, aišku, jiems jau yra svarbus, nes jie iš to pragyvena. Jau iš studentų stipendijos, tai sunkiai galėtų pragyventi.

T: Ar pats susiduriate su kokiais nors iššūkiais kokybiškai pasiruošti užsiėmimams, įtraukti studentus pakankamai, kad sumažintumėte tą pasyvumą ir padidinti jų motyvaciją?

I: Aš stengiuosi tas užduotis daryti kuo įvairesnes ir galvoju visą laiką per tą prizmę, kaip sudominti studentus ir kad jie gautų pridėtinę vertę iš to. Dar galvoju apie tai, ką jie galėtų praktiškai pritaikyti po savo studijų baigimo, daugiau gal tą praktinę pusę orientuojosi. Ir aišku, jie turi su tam tikra profesine literatūra susipažinti, bet man svarbu, kad jie vėliau galėtų tai savo darbe pritaikyti.

T: Dažnai patys studentai kalba apie priešpriešą tarp to, ką gauna universitete ir to, kas vyksta realiam gyvenime. Kad dėstytojais nuolina per daug į gryną akademizmą ir panašiai. Ar manote, kad tai yra problema ir Komunikacijos fakultete? Ir ar apskritai tai turėtų būti laikoma problema?

I: Mhm, aš manau, kad reikėtų tame rasti pusiausvyrą tarp akademiškumo ir tarp praktinio pritaikymo. Nes vis tiek universitetas yra ta vieta, kur negali vengti tos akademinės pusės, vis tiek turi būti susipažinęs ir su literatūra, pagrindinius principus žinoti, kokios yra keliamos mokslinės problemos. Bet nemažiau svarbu ir tas praktinis pritaikymas. Kalbant apie mano užsiėmimus, tai stengiuosi, kad jie gautų ir praktinių žinių, tarkim, kuriame vidinės komunikacijos strategijas. Kad jie visa tai galėtų pritaikyti realiam darbe. O apie kitus kolegas tai man būtų sunku pasakyti, nežinau, kiek jie giliai dirba su tuo. Žinau, kad yra kolegų, kurie irgi kuria tam tikras užduotis praktines, bet taip tiksliai apibendrinti negalėčiau komentuoti.

T: Žinau, kad pats studijuojate doktorantūrą ir, ko gero, turite pasiekti įvairių rezultatų, pavyzdžiui, publikacijas rašyti, o iš kitos pusės, išlaikyti pozityvius studentų vertinimus. Kaip sekasi suderinti šias skirtingas atsakomybes?

I: Mano tas dėstymas nėra susietas tiesiogiai su doktorantūra, aš dėstau, nes man pasiūlė dar iki jos. Todėl tiesioginio ryšio kaip ir nėra, čia kaip ir papildomas mano darbas tas dėstymas. O kalbant apie doktorantūrą, tai aišku, kad daug yra tų reikalavimų, kuriuos studentai turi per trumpą laiką atsiskaityti. Ir mokslinės stažuotės, ir straipsnių rašymas, ir dalyvavimas konferencijose... Tai tas jo, yra daug dalykų. Studijuojantis doktorantūroje studentas turi tam skirti didelę savo laiko dalį. Tai tie, kurie studijuoja ir dirba kažką tai, tai žinoma, kad tai yra tam tikras iššūkis kylantis. Doktorantūros studijos, sakyčiau, yra kaip ir darbas pilnu etatu, pagal laiko sąnaudas. Ir suderinti papildomą kažkokį darbą yra tam tikras iššūkis.

T: Bet aš maniau, kad dėstyti yra kaip ir privaloma sąlyga studijuojant doktorantūrą?

I: Anksčiau galbūt būdavo privaloma, bet dabar pas mus fakultete galima pasirinkti kaip vieną iš modulių dėstymą.

T: Girdėjau, kad Komunikacijos fakultete sunku pritraukti žmonių iš industrijos, kurie būtų profesionalai savo srityse, nes pakankamai mažos algos yra už dėstymą. Ar sutiktumėte su tokia prielaida, ar nepastebite, kad būtų sunku pritraukti kokybiškus dėstytojus?

I: Aš pats su tuo tiesiogiai nedirbu, tai nežinau. Aš pats tai dėstau dėl to, kad man įdomu, pinigai nėra svarbiausias kriterijus. Bet nežinau, gal čia labiau kalbėti reikėtų su tais, kurie įdarbina žmones.

T: Apibendrinant, ar manote, kad kažkaip turėtų būti kovojama su studentų darbo fenomenu, ar labiau pats universitetas turėtų tiesiog prisitaikyti prie to, ir patys dėstytojais prisitaikyti? Labiau balansuoti negu statyti į priešpriešą, kad daugiau studentai laiko skirtų studijoms?

I: Nežinau, aš tai manau, kad vis tiek čia priklauso ir nuo studijų programos ir nuo dėstytojų, kurie jas sudaro. Galima skirtingai jas sudaryti, galima daugiau orientotis į tą akademinę pusę, daugiau į literatūrą, galima daugiau į praktinę pusę. Tai manau, kad nuo to labai priklauso, nuo pačios programos. Čia turbūt universiteto vadovybė formuoja, kokie yra prioritetai, ar daugiau į teorinių žinių įgijimą, ar daugiau praktinių žinių pritaikymą ir mokymą įgūdžių. Tai kokius prioritetus pasirenka universiteto ir fakulteto vadovybė. Tai čia priklauso nuo požiūrio ir tikslų, ko labiausiai siekiama tuo studijų dalyku.

T: Ačiū labai jums, praėjome visus klausimus.